

ธมมปทฎฐกถา ทุติโย ภาค

(แบบแยก - อิติ คัมภีร์)

๒. อุปปมาทวคความณณา

๑. สามาวตีวตถุ. ๖
๒. กุมภโฆสกวตถุ. ๕๖
๓. จุฬปนถตถุ. ๖๓
๔. พาลนภขตถุ. ๗๔
๕. มหาภสสพตถุ. ๗๖
๖. เทวสหายภิกขุวตถุ. ๗๗
๗. สกกวตถุ. ๗๙
๘. อณญตริภิกขุวตถุ. ๙๒
๙. นิคมวาลิติสตถุ. ๙๓

๓. จิตตวคความณณา

๑. เมฆียตถุ. ๙๖
๒. อณญตริภิกขุวตถุ. ๙๘
๓. อุภกณฐิตภิกขุวตถุ. ๑๐๕
๔. ภาคินเยยสงฆรภิกขิตตถุ. ๑๐๘
๕. จิตตทตถุ. ๑๑๑
๖. อารทวิปัสสภิกขุวตถุ. ๑๑๖
๗. ปุติคตตติสสตถุ. ๑๒๐
๘. นนทโคपालกวตถุ. ๑๒๓
๙. โสเรยตถุ. ๑๒๕

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๑๔ ม.ค.๖๑ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 5

แผนผังประกอบ: แผนที่ยัมพูทวีป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธศาสนา • ราชวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๒. อุปปมาทวคความณณา

๑. สามาวตีวตถุ..... ๖
- [กษัตริย์ ๒ สหาย]..... ๖
- [เรียนมนต์และพิณ]..... ๖
- [พระเจ้าอุเทนกับนกหัสติลิงค์]..... ๘
- [อัลลกับปดาบเสียดิถี]..... ๙
- [กุมารอุเทนยกทัพช้าง]..... ๑๐
- [สองผ้าเมียเดินทางไปหาอาชีพ]..... ๑๒
- [นายโกตฤกลิกตายไปเกิดเป็นสุนัข]..... ๑๓
- [สุนัขตายเพราะอาลัยในพระปัจเจกพุทธเจ้า]..... ๑๓
- [สุนัขไปเกิดเป็นโฆสกเทพบุตร]..... ๑๕
- [เหตุทำให้เทพบุตรเคลื่อน ๔ อย่าง]..... ๑๕
- [โฆสกเทพบุตรไปเกิดในกรุงโกสัมพี]..... ๑๕
- [นางกาลินำโฆสกทารกไปให้โคเหยียบ]..... ๑๖
- [นางกาลินำโฆสกไปให้เกวียนทับ]..... ๑๗
- [นางกาลินำโฆสกไปทิ้งที่ป่าช้าผิดิบ]..... ๑๗
- [นางกาลินำโฆสกไปโยนแห]..... ๑๘
- [ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว]..... ๑๘
- [ทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบ ย่อมถึงฐานะ ๑๐]..... ๒๐

- [อุบายใหม่ของเศรษฐี]..... ๒๐
- [ความรักเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ]..... ๒๑
- [ลูกสาวเศรษฐีแปลงสาสน์]..... ๒๑
- [นายโฆสกะได้ภรรยา]..... ๒๒
- [เศรษฐีเสียใจจนเกิดโรค]..... ๒๒
- [เศรษฐีทำกาละ]..... ๒๔
- [พระเจ้าอุเทนประธานตำแหน่งเศรษฐีแก่นายโฆสกะ]..... ๒๔
- [นายโฆสกะรับตำแหน่งเศรษฐี]..... ๒๕
- [ทำลายฝาเรือนหนี ย่อมพ้นอหิวาตก]..... ๒๖
- [เพราะทำร้าย จึงชื่อสามาวตี]..... ๒๘
- [พระเจ้าอุเทนได้อัครมเหสี]..... ๒๙
- [พระเจ้าอุเทนถูกจับ]..... ๓๐
- [พระเจ้าจัมทปชโชตให้ลูกสาวเรียนมนต์]..... ๓๑
- [พระอัครมเหสีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทน]..... ๓๒
- [พาหนะ ๕ ของพระเจ้าจัมทปชโชต]..... ๓๔
- [ประวัติที่จะได้พาหนะเหล่านั้น]..... ๓๔
- [พระเจ้าอุเทนหนี]..... ๓๕
- [ประวัตินางมาคันทิยา]..... ๓๖
- [สามเศรษฐีกับดาบส]..... ๓๘

[ประวัติเทวดา].....	๓๙	[ธิดาเศรษฐีได้ทาสเป็นสามี].....	๖๓
[ดาบสล้อมใส่อกบวช].....	๔๐	[มีบุตรด้วยกัน ๒ คน].....	๖๓
[๓ เศรษฐีสร้างวิหาร].....	๔๑	[ตั้งชื่อเด็กทั้ง ๒].....	๖๔
[นายสุมนมาลาการเลี้ยงภิกษุสงฆ์].....	๔๒	[มหาปณิกะแปลกใจในเรื่องญาติของตน].....	๖๔
[นางขุชุตดาเลิศในทางแสดงธรรม].....	๔๓	[พายุพัดทั้ง ๒ ไปหาตา].....	๖๔
[ประวัติหน้าต่าง].....	๔๓	[มหาปณิกะออกบวช].....	๖๕
[พระศาสดาผจญกับการแก้แค้น].....	๔๔	[มหาปณิกะบรรลุอรหัต].....	๖๕
[พระนางมาคันถียาหาความด้วยเรื่องไก่].....	๔๕	[มหาปณิกะปรารถนึ่งองชาย].....	๖๕
[พระนางมาคันถียาหาความด้วยเรื่องงู].....	๔๖	[จุฬปณิกะบวชแล้วกลายเป็นคนโง่].....	๖๕
[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางสามาวดี].....	๔๗	[บุรพกรรมของพระจุฬปณิกะ].....	๖๖
[พระเจ้าอุเทนประทานพรแก่พระนางสามาวดี].....	๔๗	[จุฬปณิกะถูกพระพี่ชายประณาม].....	๖๖
[พระราชาทรงถวายจีวรแก่พระอานนท].....	๔๘	[พระจุฬปณิกะหนีไปสีกแต่สีกไม่ได้].....	๖๖
[พระนางสามาดีถูกไฟคลอก].....	๔๙	[พระศาสดาทรงรับรองให้อยู่ต่อไป].....	๖๗
[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันถียากับพวก].....	๕๐	[พระจุฬปณิกะเจริญภาวนาบรรลุพระอรหัต].....	๖๗
[ความตายของพระนางสามาวดี ควรแก้กรรมในปางก่อน].....	๕๑	[บุรพกรรมของพระจุฬปณิกะ].....	๖๘
[บุรพกรรมของพระนางสามาวดีกับบริวาร].....	๕๑	[พระจุฬปณิกะนิรมิตตนเป็นภิกษุพันรูป].....	๖๘
[บุรพกรรมของนางขุชุตตรา].....	๕๒	[พระศาสดารับสั่งให้จุฬปณิกะอนุโมทนา].....	๖๙
[พระศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมที่ธรรมสภา].....	๕๓	[พวกภิกษุปรารถนาพระคุณของพระศาสดา].....	๖๙
[แก้อรธ].....	๕๓	[พระศาสดาเสด็จไปที่ประชุมภิกษุสงฆ์].....	๖๙
๒. กุมภโฆสกวตฺถุ.....	๕๖	[ทรงรำพึงถึงอาการของภิกษุบริษัท].....	๖๙
[กุมภโฆสกะกลัวตายหนีไปอยู่ภูเขา].....	๕๖	[เรื่องมถนพเรียนศิลปะในกรุงตักกสิลา].....	๗๐
[เขากลับมาบ้านเดิม ไม่มีใครจำได้].....	๕๖	[พระเจ้าแผ่นดินตรวจความเป็นไปของราชกุมาร].....	๗๐
[กุมภโฆสกะรับจ้างทำงาน].....	๕๖	[ทรงเห็นโจรหนีเพราะมนต์ของมถนพ].....	๗๑
[พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกุมภโฆสกะ].....	๕๗	[กุสโลบายของพระราชา].....	๗๑
[นางสนมรับอาสาพระเจ้าพิมพิสาร].....	๕๗	[พวกภิกษุชมพระจุฬปณิกะ].....	๗๒
[นางสนมกับธิดาพักอยู่ในเรือนกุมภโฆสกะ].....	๕๗	[พระศาสดาสอนให้ทำที่พึ่งด้วยธรรม ๔ ประการ].....	๗๒
[กุมภโฆสกะเสียรู้นางสาววัง].....	๕๘	[แก้อรธ].....	๗๒
[กุมภโฆสกะได้ลูกสาวของนางสนมเป็นภรรยา].....	๕๘	๔. พาลนภตตวตฺถุ.....	๗๔
[กุมภโฆสกะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม].....	๕๙	[คนพาลชาวเมืองสวตถิเลนนักชัศตร].....	๗๔
[นางสนมส่งทรัพย์ของกุมภโฆสกะ ไปถวายพระราชา].....	๕๙	[คนพาลกับคนฉลาดมีอาการต่างกัน].....	๗๔
[กุมภโฆสกะถูกอุศตว์ไปเฝ้าพระราชา].....	๕๙	[แก้อรธ].....	๗๔
[พระราชาทรงซักถามกุมภโฆสกะ].....	๖๐	๕. มหากสสปตฺเถรวตฺถุ.....	๗๖
[กุมภโฆสกะเผยจำนวนทรัพย์].....	๖๐	[พระเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพพจักขุ].....	๗๖
[กุมภโฆสกะได้รับตำแหน่งเศรษฐี].....	๖๑	[แก้อรธ].....	๗๖
[คุณธรรมเป็นเหตุเจริญแห่งยศ].....	๖๑	๖. เทวสหายภิกษุวตฺถุ.....	๗๗
[แก้อรธ].....	๖๑	[ภิกษุ ๒ รูปมีปฏิปทาต่างกัน].....	๗๗
๓. จุฬปณิกตฺเถรวตฺถุ.....	๖๓	[พระศาสดาตรัสถามภิกษุทั้ง ๒].....	๗๗

[ผู้มีปัญญาดีย่อมละทิ้งผู้มีปัญญาทราม].....๗๘
 [แก้อรธ].....๗๘

๗. สกกวตฺถุ.....๗๙
 [เหตุที่ท้าวสักกะได้พระนามต่างๆ].....๗๙
 [ท้าวสักกะบำเพ็ญกุศลเมื่อเป็นมฆมาณพ].....๘๐
 [เรื่องมฆมาณพ].....๘๐
 [มฆมาณพได้สหาย ๓๓ คน].....๘๑
 [สหาย ๓๓ คน ถูกหาว่าเป็นโจร].....๘๑
 [ช่างไม่เหยียบ เพราะอากาศแห่งเมตตา].....๘๒
 [ชน ๓๓ คนได้รับพระราชทาน].....๘๒
 [มฆมาณพกับพวกสร้างศาลา].....๘๒
 [มฆมาณพมีภริยา ๔ คน].....๘๓
 [นางสุธรรมาได้ร่วมกุศลสร้างศาลาด้วย].....๘๓
 [เรื่องช่างเอรอวณ].....๘๓
 [มฆมาณพบำเพ็ญวัตตบพ ๗ ประการ].....๘๔
 [เทวดาก็บอสรุทำสงครามกัน].....๘๕
 [เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองช่างเอรอวณ].....๘๖
 [ภริยาของมฆมาณพ ๓ คนก็เกิดในภพดาวดึงส์].....๘๗
 [ท้าวสักกะโอวาทนางสุชาดาผู้เป็นนางนงกยาง].....๘๗
 [นางสุชาดาท่องเที่ยวอยู่ในภพต่างๆ].....๘๘
 [นางสุชาดา ธิดาของอสุร].....๘๙
 [ท้าวสักกะปลอมเป็นอสุร ชิงนางสุชาดา].....๘๙
 [พวกอสุรกลัวท้าวสักกะ].....๙๐
 [อานิสงส์ความไม่ประมาท].....๙๑
 [แก้อรธ].....๙๑

๘. อณฺฎตรภิกขวตฺถุ.....๙๒
 [ภิกษุนั่งพิจารณาไฟไหม้ป่าเป็นอารมณ์].....๙๒
 [ปฏิบัติตัดสังโยชน์].....๙๒
 [แก้อรธ].....๙๒

๙. นิคมวาลิติสฺสตเถรวตฺถุ.....๙๓
 [พระเถระที่ยอมรับบิณฑบาตแต่ในบ้านญาติ].....๙๓
 [พระเถระได้รับสาธุการจากพระศาสดา].....๙๓
 [เรื่องนกแขกเต้า].....๙๓
 [ท้าวสักกะทรงทดลองพญานกแขกเต้า].....๙๓
 [ภิกษุควรปรารภน้าน้อยและมีสันโดษ].....๙๔
 [แก้อรธ].....๙๔

๓. จิตตวคฺคความณฺณา

๑. เมฆียตเถรวตฺถุ.....๙๖
 [พระเมฆียะถูกวิตกรอบง่า].....๙๖
 [แก้อรธ].....๙๖

๒. อณฺฎตรภิกขวตฺถุ.....๙๘
 [อุบาสิกাজัดที่อยู่ถวายเป็นภิกษุ ๖๐ รูป].....๙๘
 [ภิกษุ ๖๐ รูปทำตีกากัน].....๙๘
 [ภิกษุมาประชุมกันด้วยเสียงระฆัง].....๙๘
 [อุบาสิกาเจริญสมณธรรมตามที่ภิกษุบอก].....๙๙
 [อุบาสิกาบรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนภิกษุ].....๙๙
 [ภิกษุ ๖๐ รูปบรรลุพระอรหัต].....๑๐๐
 [พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น].....๑๐๐
 [อุบาสิกาจักของถวายเป็นภิกษุต้องการ].....๑๐๐
 [ภิกษุลาอุบาสิกา กลับไปเฝ้าพระศาสดา].....๑๐๑
 [พระศาสดาแนะให้รักษาจิตอย่างเดียว].....๑๐๒
 [แก้อรธ].....๑๐๒
 [ภิกษุนั้นกลับไปสู่มาตีกคามอีก].....๑๐๓
 [พระเถระบรรลุพระอรหัตและระลึกชาติได้].....๑๐๓
 [อุบาสิกาใคร่ครวญดูบรรพชิตกิจของพระเถระ].....๑๐๓
 [พระเถระนิพพาน].....๑๐๔

๓. อุกฺกณฺฐิตภิกขวตฺถุ.....๑๐๕
 [พระเถระแนะนำอุบายพ้นทุกข์แก่เศรษฐีบุตร].....๑๐๕
 [อยากสึกจนชอบผม].....๑๐๕
 [รักษาจิตอย่างเดียว อาจพ้นทุกข์ได้].....๑๐๖
 [แก้อรธ].....๑๐๖

๔. ภาคินเณยสงฆรฺกขิตตเถรวตฺถุ.....๑๐๘
 [พระเถระไม่รับผ้าสาฎกที่พระหลานชายถวายเป็น].....๑๐๘
 [พระหลานชายนึกถึงฆราวาสวิสัย].....๑๐๘
 [พระเถระถูกพระหลานชายตี].....๑๐๙
 [พระศาสดาตรัสถามเหตุที่เกิดขึ้น].....๑๐๙
 [สำรวมจิตเป็นเหตุให้พ้นเครื่องผูกของมาร].....๑๑๐
 [แก้อรธ].....๑๑๐

๕. จิตตพฺพตเถรวตฺถุ.....๑๑๑
 [เขาเที่ยวตามโค จนอ่อนเพลีย].....๑๑๑
 [เขาบวชเป็นภิกษุ].....๑๑๑
 [เขาบวชๆ สึก ถึง ๖ ครั้ง].....๑๑๑
 [ครั้งที่ ๗ เขาเกิดธรรมสังเวช จึงบวชไม่สึก].....๑๑๒
 [บรรลุพระอรหัตแล้วถูกหาว่าพูดไม่จริง].....๑๑๒

[แก้อรธ]	๑๑๓
[กิลสทำผู้มีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ให้เศร้าหมองได้]	๑๑๔
[เรื่องบัณฑิตจอบเหียน]	๑๑๔
๖. อารทวิปัสสกภิกขุวตถุ	๑๑๖
[ภิกษุ ๕๐๐ รุปอยู่ในโพรสนธ์]	๑๑๖
[เวทดาทำอุบายหลอนภิกษุ]	๑๑๖
[พระศาสดาประทานอาวุธ]	๑๑๗
[เวทดากลับได้เมตตาคจิต]	๑๑๗
[พระสัมมาสัมพุทธตรัสคาถากำชับ]	๑๑๘
[แก้อรธ]	๑๑๘
๗. ปุติคตติสสเถรวตถุ	๑๒๐
[พระเถระกายเน่า]	๑๒๐
[พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]	๑๒๐
[แก้อรธ]	๑๒๑
[พระปุติคตติสสเถระนิพพาน]	๑๒๑
[บุพพกรรมของพระติสสะ]	๑๒๒
[ประมวลผลกรรม]	๑๒๒

๘. นนทโคपालวตถุ	๑๒๓
[นายนั้นทะเลบหลีกราชภัย]	๑๒๓
[พระศาสดาไปโปรดนายนั้นทะเล]	๑๒๓
[พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายนั้นทะเลถูกฆ่า]	๑๒๓
[จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำความฉิบหายให้ยิ่งกว่าเหตุใดๆ]	๑๒๓
[แก้อรธ]	๑๒๔
๙. โสเรยตเถรวตถุ	๑๒๕
[เศรษฐีบุตรกลับเพศเป็นหญิงแล้วหลบหนี]	๑๒๕
[พวกเพื่อนและพ่อแม่ออกติดตามแต่ไม่พบ]	๑๒๕
[นางเดินตามพวกเกวียนไปเมืองตักสิลา]	๑๒๕
[ได้เป็นภริยาของลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น]	๑๒๖
[ชายอาจกลับเป็นหญิง และหญิงอาจกลับเป็นชายได้]	๑๒๖
[นางคลอดบุตร]	๑๒๖
[นางได้พบกับเพื่อนเก่า แล้วเล่าเรื่องให้ฟัง]	๑๒๖
[นางขอขมาพระมหากัจจายนเถระ]	๑๒๗
[เขากลับเพศเป็นชาย แล้วบวชได้บรรลุอรหัตผล]	๑๒๘
[จิตที่ตั้งไว้ชอบดียิ่งกว่าเหตุใดๆ]	๑๒๙
[แก้อรธ]	๑๒๙

๒. อุปมาทศคุณ

“มคคฺมุหฺหปุริโส อหํ ภาณเต, ทูโรโต ว อากโตมฺหิ, กิ ปน ภาณเต อโย อิมสฺมี ฐาเน เอกโก ว วสติ, อญฺญปิ โกจิ อตฺถิ -อิตฺติ อาท.

“อตฺถิ เม เอกโก สหายโก -อิตฺติ.

“กุหิ โส -อิตฺติ.

“เอตสฺมี ปพฺพเต วสติ, อุโปสถทิวเส ปน อคฺคิ น ชาเลสิ, นฺน มโต ภาวิสฺสติ -อิตฺติ.

“เอวํ ภาณเต -อิตฺติ.

“เอวมาวุโส -อิตฺติ.

“อหํ โส ภาณเต -อิตฺติ.

“กุหิ นิพฺพตฺโตสิ -อิตฺติ.

“เทวโลเก มหฺสฺสโก เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺโตสฺมี, ภาณเต ‘อโย อิมสฺมี ฐาเน อากโตมฺหิ, อปิ นฺน อโย อโยยานํ อิมสฺมี ฐาเน วสนฺตํ โกจิ อุปทฺทโว อตฺถิ -อิตฺติ.

“อาม อาวุโส, หตฺถิ^๑ นิสฺสาย กิลมามิ -อิตฺติ.

“กิ ปน โว ภาณเต หตฺถิ กโรนฺติ -อิตฺติ.

“สมมชชนฺฐาเน ลนฺทํ ปาเตนฺติ, ปาเทหิ ปหฺริตฺวา ปิสฺสุ อุตฺถนฺติ, สฺวาทํ ลนฺทํ ฉชฺเตนฺโต ปิสฺสุ สมนํ กโรนฺโต กิลมามิ -อิตฺติ.

“กิ ปน เตสํ อนาคมนํ อิจฺฉถ -อิตฺติ.

“อามาวุโส -อิตฺติ.

“เตนฺหิ เตสํ อนาคมนํ กริสฺสามิ -อิตฺติ ตาปสฺสส หตฺถิกนฺตวิณฺญเจว หตฺถิกนฺตมนฺตญจ อทาสิ.

ทพฺพโต จ ปน วิณฺยา ติสฺโส ตนฺตโย ทสฺเสตฺวา ตโย มนฺเต อุกฺคณฺหาเปตฺวา

“อิมํ ตนฺติ ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, นีวตฺติตฺวา โอลเกตฺปิ อสฺกโกนฺตา หตฺถิ ปลายนฺติ;

อิมํ ตนฺติ ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, นีวตฺติตฺวา ปจฺจโต โอลเกนฺตา ปลายนฺติ;

อิมํ ตนฺติ ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, หตฺถิ ยฺถปติ ปิฏฺฐิ อฺปนฺนาเมนฺโต^๒ อากฺจฺจติ -อิตฺติ อากฺจฺจิตฺวา

“ยํ โว รุจฺจติ, ตํ กรเยยถ -อิตฺติ วตฺวา ตาปสฺสํ วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ.

ตาปสฺสํ ปลายนฺตํ วตฺวา ปลายนฺตํ ปหฺริตฺวา หตฺถิ ปลายนฺตํ วสิ.

---

๑ ส. ย. หตฺถิ.

๒ ส. ม. ย. อฺปนฺนโต.

[พระเจ้าอุเทนกับนกหัสติลิงค์]

ตสมมี สมเย โภสมพิยํ ปฺรณตโป นาม ราชา อโหสิ.^๑

โส เอกทิวสํ คพฺภินิยา เทเวีย สทฺธิ พาลาตปํ ตปฺปมาโน อากาสตเล นิสฺสีติ.

เทวี รณฺโณ ปารุปนํ สตสฺสคฺคฺชนิกํ รัตตมพลํ ปารุปีตฺวา นิสินฺนา รณฺญา สทฺธิ สมฺมูลปมานา
รณฺโณ องคฺคฺลิโต สตสฺสคฺคฺชนิกํ ราชมุทฺทิกํ นีหริตฺวา อตฺตโน องคฺคฺลियํ ปิลนฺธิ.

ตสมมี สมเย หตฺถิลิงคฺสกุโณ อากาเสนาคจฺจนฺโต เทวี ทิสฺวา “มํสเปสิ -อิตฺติ สณฺญา ย ปกฺเข วิสฺสชฺเชตฺวา โอตฺริ.

ราชา ตสฺส โอตฺรณสทฺเทน ภาโต อุกฺกุฏาย อนฺโตนิเวสนํ ปาวิสฺสิ.

เทวี ครุคฺคพฺกตฺยา เจว ภีรูกฺชาติกตฺยา จ เวเคน คนฺตุํ นาสฺกฺขิ.

อถ นํ โส สกุโณ อชฺฌมฺปตฺโต^๒ นชฺปณฺชเร นิสฺสีทาเปตฺวา อากาสํ ปกฺขนฺติ.

เต กิร สกุณา ปญฺจนนํ หตฺถินํ พลํ ชาเรนฺติ, ตสฺมา อากาเสน เนตฺวา ยถารุจิตฺกฺกุฏาเน นิสฺสีตฺวา มํสํ ชาทฺนฺติ.

สาปิ เตน นียมานา มรณภยภีตา จินฺตฺสิ “สจฺหา วิรวิสฺสามิ, มนุสฺสสทฺโท นาม ติรจฺฉานคตฺตานํ อุพฺเพชนิโย,
ตํ สุตฺวา มํ ฉชฺเชสฺสตี, เอวํ สนฺเต, สทฺ คพฺเภณ ชีวิตกฺขยํ ปาปฺญนิสฺสามิ, ยสมมี ปน ฐฺาเน นิสฺสีตฺวา มํ ชาทิตฺตุํ อารภิสฺสตี,
ตตฺร นํ สทฺทํ กตฺวา ปลาเปสฺสามิ -อิตฺติ.

สา อตฺตโน ปณฺชิตตฺยา อธิวาทฺเสสิ.

ตทา จ หิมวณฺตปฺปเทเส โลกํ วชฺฌิตฺวา มณฺชปกาเรน ฐฺิตฺโต เอโก มหานิโครฺธो โหติ.

โส สกุโณ มิคฺรุปาทีนํ ตตฺถ เนตฺวา ชาทฺติ, ตสฺมา ตปี ตตฺถเวย เนตฺวา วิญฺญปฺนฺตเร ฐฺูปेतฺวา อาคตฺมคฺคํ โอโลเกสิ.

อาคตฺมคฺคฺโคโลกนํ กิร เตสํ ฐมฺมตา.

ตสมมี ขณฺ เทวี “อิทานิ อิมํ ปลาเปตฺตุํ วญฺญตฺติ -อิตฺติ จินฺตฺเตตฺวา

อุโฆ หตฺถเ อุกฺขิปิตฺวา ปาณิสทฺทญฺเจว มุขสทฺทญฺจ กตฺวา ตํ ปลาเปสิ.

อถสฺสา สุรียตฺถงฺคฺมนกาเล คพฺเภ กมฺมชฺวาตา จลีสฺสุ.

สพฺพทิสฺสาสุ คชฺชนฺโต มหาเมฆเ อุกฺกุฏฺหิ.

สุเข ฐฺิตาย ราชมฺหเสเลีย “มา ภายิ อยฺเย -อิตฺติ วจฺนมตฺตปี อลภฺมานาย ทฺกฺชปฺเรตฺยา สพฺพรตฺตี นิทฺทา นาม นาโหสิ.

วิภายฺมานาย ปน รัตฺติยา, วลาหฺกวิคฺโม จ อรุณฺคฺคฺมนญฺจ ตสฺสา คพฺภวฺญฺฐานญฺจ เอกกฺขณฺเยว อโหสิ.

๑ ส. ม. ย. โหติ.

๒ ส. ย. อชฺฌมฺปตฺโต.

สา เมฆอุตุยจ^๓ อรุณคคมนตรีอุตุยจ คเหตวา ซาตตตวา ปุตตสส “อุเทโน -อิติ นามมกาสิ.

[อัลลกะปตบาบเสยพิริ]

อลลกะปตบาบสสสปี โข ตโต อวิหุเร วสนนุฐานัน โหติ.

โส ปกตียา วสสทิวเส สีสถเยน ผลาผลตถาย วณัน ปวิสติ,
ตัม รุกขมุลล์ คนตวา สกุณน ซาติตมฺसानัน อญฺฐี^๒ อหริตวา โภญฺญตวา รสํ ปจิตวา ปิวติ,
ตสฺมา ตํทิวสปี “อญฺฐี อหริสฺสามิ -อิติ ตตถ คนตวา รุกขมุเล อญฺฐี ปริเยสนนโต
อุปริ ทารกสทฺทํ สุตวา โอลเกนโต เทวี ทิสฺวา “กาสิ ตวํ -อิติ วตฺวา
“มานุสิมฺหิ -อิติ (วุตเต), “กถํ อากตาสี -อิติ (ปุจฺฉิตฺวา)
“หตถิลิงคสกุณน อานันตมฺหิ -อิติ วุตเต, “โอตฺร -อิติ อห.

“ซาติสมเกทโต ภายามิ อยฺย -อิติ.

“กาสิ ตวํ -อิติ.

“ซตฺตียา -อิติ.

“อหปี ซตฺตียาว -อิติ.

“เตนฺหิ ซตฺตียมายํ กเถหิ -อิติ.

โส กเถสิ.

“เตนฺหิ อารุยฺห, ปุตตํ เม โอลาเรหิ -อิติ.

โส เอเกน ปสฺเสน อภิรุณมคคํ กตฺวา อภิรุหิตฺวา ทารกํ คณฺหิตฺวา,
“มา มํ หตเถน ฉุปี -อิติ วุตเต, ตํ อจฺฉุปีตฺวาว ทารกํ โอลาเรสิ.

เทวีปี โอลฺริ.

อล นํ อสฺสมปทํ เนตฺวา สีสเกทํ อกตฺวา ว อนุกมฺปาย ปฏฺิซคฺคิ,
นิมมกฺขิกมจฺจุ อหริตฺวา สลฺยซาตฺตาสาลี อหริตฺวา ยาคุํ ปจิตฺวา อทาสี.

เอวํ ตสฺมี ปฏฺิซคฺคนเต, สา อปรภาเค จินฺเตสิ

“อหํ เนว อากตมคคํ น คมนมคคํ ซานามิ, อิมินาปี เม สทฺธี วิสฺสาสมตฺตปี นตถิ,
สเจ ปนายํ อมฺเห ปหาย กตถจि คมิสฺสตี, อุโภปี อีเชว มรณํ ปาปุณฺิสฺสาม,
ยงฺกิลยจि กตฺวา อิมสฺส สีสํ ภินฺหิตฺวา, ยถา มํ น มุญฺจตุ^๓, ตถา กาทุํ วญฺญูตี -อิติ.

---

๓ สี. ม. ย. ปพพตอุตุยจ.

๒ สี. ย. อญฺฐี.

๓ สี. ย. มุญฺจตี.

อถ นํ ทุนฺนิตฺตทฺทฺพปารุตฺทสฺสเนน ปฺโถเกตฺวา สฺลวินาสํ ปาเปสฺสิ.

ตโต ปฏฺฐาย เทวปฺปิ สมฺคฺคสํวาสํ วสฺสึ.

[กุมารอุทเทยกัณฑ์]

อถกทิวสํ ตาปฺโส นกฺขตฺตโยคํ โอลฺเกนฺโต ปฺรนตฺปสฺส นกฺขตฺตปฺพนํ ทิสฺวา “ภทฺเท โกสมฺพฺยํ ปฺรนตฺปฺราชา มโต -อิตฺติ อาท.

“กสมฺมา อยฺย เหวํ วเทสิ? กิณฺเต เตน สทฺธิ อามาโต อตฺถิ -อิตฺติ.

“นตฺถิ ภทฺเท, นกฺขตฺตปฺพนมฺสฺส ทิสฺวา เหวํ วทามิ -อิตฺติ.

สา ปโรทฺติ.

อถ นํ “กสมฺมา โรทฺสิ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, ตาย ตสฺส อตฺตโน สามีกภาเว อุกฺขาเต, อาท

“มา ภทฺเท โรทฺติ, ชาตสฺส นาม นียโต มจฺจุ -อิตฺติ.

“ชานามิ อยฺย -อิตฺติ.

“อถ กสมฺมา โรทฺสิ -อิตฺติ.

“ปุตฺโต เม กุลฺสนฺตกสฺส รชฺชสฺส อนฺุจฺฉวิโก, สเจ ตตฺตฺราญํ ภวิสฺสตี, เสตฺจจฺจตฺตํ อุสฺสาปยิสฺสตี; อิทานิ มหาชานิกโก วต ชาโต -อิตฺติ
โสเกน โรทามิ อยฺย -อิตฺติ.

“โหตุ ภทฺเท, มา จินฺตยฺย, สจฺจสฺส รชฺชํ ปตฺถเอสฺสิ, อหฺมสฺส รชฺชลภานาการํ กริสฺสามิ -อิตฺติ.

อถสฺส หตฺถิกนฺตฺวิณฺญเจว หตฺถิกนฺตมนฺเต จ อทาสฺสิ.

ตทา อนฺเณกานิ หตฺถิสฺตสฺสทฺสฺसानิ อาคนฺตฺวา วมฺมฺรฺกฺขมฺมุเล นิสฺสีทฺนตี.

อถ นํ อาท “หตฺถิสฺส อฺนาคเตสฺสเยว, รุกฺขํ อภฺริทฺติวฺวา, เตสฺส อฺคเตสฺส, อิมํ มนฺตํ วตฺวา อิมํ ตนฺตี ปฺหร,

สพฺเพ นิตฺตติวฺวา โอลฺเกตฺปิ อสฺกโกณฺตา ปฺลายิสฺสนฺตี. อโถตฺริวฺวา อฺคจฺเจยฺยาสฺสิ -อิตฺติ.

โส ตถา กตฺวา อฺคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี อฺโรเจสฺสิ.

อถ นํ ทฺตฺยทิวเส อาท “อชฺช อิมํ มนฺตํ วตฺวา อิมํ ตนฺตี ปฺหเรยฺยาสฺสิ, หตฺถิ นิตฺตติวฺวา ปจฺจโต โอลฺเกนฺตา ปฺลายิสฺสนฺตี -อิตฺติ.

ตทาปิ ตถา กตฺวา อฺคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี อฺโรเจสฺสิ.

อถสฺส มาตฺรํ อามนฺเตวฺวา “ภทฺเท ปุตฺตสฺส เต สาสฺนํ เทหิ, เอโต ว คนฺตฺวา ราชฺา ภวิสฺสตี -อิตฺติ อาท.

สา ปุตุต อามนเตตวา “ดาต ตว โกสมพิยั ปฺรนตปรณโณ ปุตุโต, มั สคพภั หตถิลิงคสกุโณ อาเนสิ -อิตี วตวา
เสนาปติอาทีนั นามานิ อาจิกขิตวา “อสททหนตวัน อิมั ปิตุ ปารุปนกมพลญเจว ปิลนธนมุทิกถญจ ทสเสยยาสิ -อิตี วตวา”
อุยโยเชสิ.

กุมารโ ตาปสั “อิทานิ กิ โกรมิ -อิตี อาห.

“รูกขสส เหมฐิมสาขาย นิสีทิตวา อิมั มนตั วตวา อิมั ตนตี ปหฺร, เขฐฐุหตถิ เต ปิฐฐิ อูปนมาเมตวา อูปสงกมิสสติ,
ตว ตสส ปิฐฐิ นิสินโนว คนตวา รชชั คนหาหิ -อิตี.

โส มาตาปิตโร วนทิตวา ตถา กตวา อาคตสส หตถิโน ปิฐฐิ นิสีทิตวา ตั กณเณ มนตยิ
“อหั โกสมพิยั ปฺรนตปรณโณ ปุตุโต, เปตติกั เม รชชั คนทิตวา เทหิ สามิ -อิตี.

โส ตั สุตวา “อเนกานิ หตถิสหสสานิ สนนิปตฺนตุ -อิตี หตถิรวั รวิ. อเนกานิ หตถิสหสสานิ สนนิปตีสุ.

ปุณ “ชินฺณหตถิ ปฏิกกมนตุ -อิตี รวั รวิ. ชินฺณหตถิ ปฏิกกมิสุ.

ปุณ “อิติตฺรมา หตถิ นินวตฺนตุ -อิตี รวั รวิ. เตปิ นินวตตีสุ.

โส อเนเกหิ โยธหตถิสหสเสหเว ปวิตุโต ปจจนตคามั ปตวา
“อหั รณโณ ปุตุโต, สมปตตี ปตถยมานา มยา สหธิ อาคจจนตุ -อิตี

ตโต ปุฐฐาย มนุสสสงคหั กโรนโต คนตวา นครั ปริวาเรตวา “ยุทฺธั วา เม เทนตุ รชชั วา -อิตี สาสนั เปเสสิ.

นาครา อาหัสสุ “มยั เทวปิ น ทสสาม, อมหากั หิ เทวี ครุกพภา หตถิลิงคสกุเณน นีตา”^๑,
ตสสา อตถิภาวั วา นตถิภาวั วา น ชานาม, ยาว ตสสา ปวตตี น”^๒ สุโณม, ตาว เนว ยุทฺธั ทสสาม น รชชั -อิตี.

ตทา กิร ตั ปเวณิรชชั อโหสิ.

ตโต กุมารโ “อหั ตสสา ปุตุโต -อิตี วตวา เสนาปติอาทีนั นามานิ กเถตวา
ตถापि อสททหนตวัน รตตกมพลญจ มุทิกถญจ ทสเสสิ.

เต ตั รตตกมพลญจ มุทิกถญจ สลขานิตวา นิกกงขา หุตวา ทวารั วิวริตวา ตั รชเช อภิสิณฺจิสสุ.

อัย ตาว อูเทนสส อูปตติ.

---

๑ สี. ยู. ทตวา.

๒ สี. ยู. หตถิลิงคสกุเณนาหตา.

๓ สี. ยู. น -อิตี นตถิ.

[สองฝั่งแม่น้ำเดินทางไปหาอาชีง]

อลลกปรภฏฐ^๑ ปน ทุพภิกเข อุปปนเน, ชีวิตุ อสกโกนโต เอโก โกตุลลโก นาม มนุสโส กาลี นาม
ตรุณปุตต์ ภริย อาทาย^๒ “โกสมพีย คนตวา ชีวิสสาม -อติ” ปาถะย คเหตุวา นิกขมิ.

“อหิวาตกโรเคน มหาชเน มรณะ, นิกขมิ -อติปิ วทนติเยว.

เต คจฉนตา, ปาถะยเย ปริกชีเณ, ชุทาภิกุตา ทารกั วหิตุ นาสกชีสุ.

อถ สามโก ปชาปตี อาท “ภทเท มย ชีวนตา ปุน ปุตต์ ลภิสสาม, ฉชเหตุวา น คจฉาม -อติ.

มาตุ หทย นาม มุทกั โหติ, ตสมา सा อาท “นาห ชีวนตเมว ปุตต์ ฉชเหตุ สกขิสสามิ -อติ.

“อถ ก็ กโรม -อติ.

“วาเรน น วหาม -อติ.

มาตา อตตโน วาเร ปุพพหาม วिय น อุกขิปิตวา อุเร นิปชชาเปตวา องเกน วหิตวา ปิตุ เทติ.

ตสส ต คเหตุวา ฐปิตฐปิตฐฐาเน ฉาตโกโตปี พลวตรา เวทนา อุปปชช.

โส ต ปุนปุน อาท “ภทเท มย ชีวนตา ปุตต์ ลภิสสาม, ฉชเทม น -อติ.

สาปี ปุนปุน ปฏิกขิปิตวา ปฎิวจัน นาทาส.

ทารโก วาเรน ปริวตติยมาโน กิลนโต ปิตุ หตเถ นิตทาย.

โส ตสส นิตทายนภาว ญตวา มาตริ ปุโรโต กตวา เอกสส คจฉสส เหมฐฐา ปณณสนนเร ต นิปชชาเปตวา ปายาส.

มาตา นินตติตวา โอลเณตี ปุตต์ อทิสวา “สามิ กุหี เม ปุตโต -อติ ปุจฉ.

“เอกสส เม คจฉสส เหมฐฐา นิปชชาปีโต -อติ.

“สามิ มา ม นาสย, ปุตต์ วินา ชีวิตุ น สกขิสสามิ, อาเนหิ เม ปุตต์ -อติ อูร์ ปหริตวา ปริเทวิ.

อถ น นินตติตวา อาเนสิ.

ปุโตโตปี อนตรามคเค มโต โหติ.

อติ โส เอตตเก ฐาเน ปุตต์ ฉชเหตุวา ตสส นิสสนนเทน ภวนตเร สตต วาเร ฉชชิตโต.

ปาปกम्म นามต “อุปปก -อติ นาวมณญิตพพิ.

๑ ส. ย. อชิตรภฏฐ.

๒ ส. ม. ย. กาลี นาม ตรุณปุตต์ กาลี นาม ภริย อาทาย.

๓ ส. ม. ย. โกสมพี ... ชีวิสสามิ -อติ.

เต คจฉนฺดา เอกํ โคपालกฺลํ ปาปุณฺสีสุ.

[นายโกตฺถลิกตายไปเกิดเป็นสุนัข]

ตํทิวสจฺจ โคपालกสฺส เชนฺมจฺจลํ โหติ.

โคपालกสฺส เคเห นิพฺพุตํ เอโก ปจฺเจกพฺพุทฺธ ภูณฺชติ.

โส ตํ โภเชตฺวา มจฺจคฺลมาสิ.

พหู ปายาสํ ปฏฺยตฺโต โหติ.

โคपालโก เต อาคเต ทิสฺวา “กุโธ อาคตตฺถ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพํ ปวตฺตี สุตฺวา มุทฺธาติโก กุลฺปฺตฺโต
เตสุ อุนฺกมฺปิ กตฺวา ปหฺนฺเตน สປປိນา ปายาสํ ทาเปสิ.

ภริยา “สามี ตยิ ชีวฺนเต, อหํ ชีวามิ นาม, ทีฆรตฺตํ อุโนทโรสิ, ยาวทตฺถํ ภูณฺช -อิตฺติ วตฺวา สປປိນา สทฺธี ตทภิมฺมุขญฺเอยว” กตฺวา
อตตนา มนฺทสປປိ โภกเมว ภูณฺช.

อิตโร พหู ภูณฺชิตฺวา สตตฺถฺฐทิวเส ฉาตตฺตาย อาหารตณฺหํ ฉินฺทิตฺุํ นาสกฺขิ.

โคपालโก เตสํ ปายาสํ ทาเปตฺวา สยํ ภูณฺชิตฺุํ อารภิ.

โกตฺถลิกโก ตํ โอลเณนโต นิสิตฺิตฺวา เหมฐฺฐาปีฐฺฐํ นิປປนฺนาย สุนฺชียา โคपालเณน วฏฺฏเฐตฺวา ทียมานํ ปายาสປປิณฺชํ ทิสฺวา
“ปุณฺญวตฺตายํ สุนฺชึ นิพฺพุตํ เอวรूपํ โภชนํ ลภติ -อิตฺติ จินฺเตสิ.

โส รตฺติภาเค ตํ ปายาสํ ชีราเปตฺุํ อสกฺโกนฺโต กาลํ กตฺวา ตสฺสา สุนฺชียา กุจฺฉิสฺมี นิพฺพุตฺติ.

อถสฺส ภริยา สรริภิจจํ กตฺวา ตสฺมีเยว เคเห ภตี กตฺวา ตณฺหฺนุสนาฬิ ลภิตฺวา ปจิตฺวา ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ปตเต ปตฺติฐฺฐาเปตฺวา
“ภนฺเต ทาสสฺส วอ ปาปุณฺดาตุ -อิตฺติ วตฺวา จินฺเตสิ “มยา อิเชว วสิตุํ วฏฺฏฺฐติ, นิพฺพุตํ อโยโย อิธาจจฺฉติ,
เทยฺยธมฺโม โหตุ วา มา วา, เทวสิกํ วนฺทนฺตี เวยฺยววจจํ กโรนฺตี จิตฺตํ ปสาเทนฺตี พหู ปุณฺญํ ปสฺวิสฺสามิ -อิตฺติ

สา ตตฺถเวว ภตี กโรนฺตี วสิ.

[สุนัขตายเพราะอาลัยในพระปัจเจกพุทธเจ้า]

สาປປိ โข สุนฺชึ ฉฐฺฐว วา สตตฺเม วา มาเส เอกเมว กุกฺกुरुํ วิชಾಯิ.

โคपालโก ตสฺส เอกเณนฺยา ชีริ ทาเปสิ.

โส นจิริสฺเสว วทฺฉิ.

อถสฺส ปจฺเจกพฺพุทฺธ ภูณฺชนฺโต นิพฺพุตํ เอกํ ภตฺตປປิณฺชํ เทติ.

โส ภคตปิณฺฑํ นิสฺสาย ปจฺเจกพุทฺเธ สีนฺทมกาสิ.

โคปาลโก นินฺพทฺธํ เทว วาเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฺภูฏานํ ยาติ.

โส คจฺจนฺโตปิ อนุตรามคฺเค วาลมิกฺกุฏานเน ทณฺเทน คจฺเจ จ ภูมิจฺจ ปทริตฺวา

“สุสุ -อิตฺติ ติกฺขตฺตํ สทฺทํ กตฺวา วาลมิกเ ปลาเปสิ.

สุนฺโขปิ เตน สทฺธี คจฺจติ.

โส เอกทิวสํ ปจฺเจกพุทฺธํ อาท “ภนฺเต ยทา เม โอกาโส น ภวิสฺสติ, ตทา อิมํ สุนฺขํ เปเสสฺสามิ,

อิมสฺส ปทิตฺตญฺญาณเนน อาคจฺเจยฺยาถ -อิตฺติ.

ตโต ปฺภูฏาย อนฺโณกาสทิวเส “คจฺจ ตาต, อຍຍံ အာဏေဏိ -อิตฺติ สุนฺขํ เปเสสิ.

โส เอกวจนเนนฺว ปกฺขนทิตฺวา สามิกสฺส คจฺจภูมိโปถนฺภูฏานเน^๑ ติกฺขตฺตํ ภูสฺสิตฺวา เตน สทฺเทน วาลมิกานํ ปลาယนภาวํ ญฺตฺวา

ปาโต ว สรီรปฺปฏิชคฺคณํ กตฺวา ปถนฺสาลํ ปวิสิตฺวา นิสินฺนสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส วสนฺภูฏานํ คนฺตฺวา

ปถนฺสาลาทฺวาเร ติกฺขตฺตํ ภูสฺสิตฺวา อตฺตโน อาคตภาวํ ชานาเปตฺวา เอกมฺนฺเต นินฺพชฺติ.

ปจฺเจกพุทฺเธ เวลํ สลลฺกฺเขตฺวา นิกฺขนฺเต, โส ภูสฺสนฺโต ปุโรโต ปุโรโต ว คจฺจติ.

อนุตรนฺตรา ปจฺเจกพุทฺธํ ตํ วิมฺสนฺโต อญฺญํ มคฺคํ ปฺฏิปชฺชติ.

อถสฺส ปุโรโต ติริยํ ฐตฺวา ภูสฺสิตฺวา อิตฺรมคฺคเมว นํ อโรเปสิ.

อถกทิวสํ อญฺญํ มคฺคํ ปฺฏิปชฺชิตฺวา เตน ปุโรโต ติริยํ ฐตฺวา วาริยมาโนปิ อนิวตฺติตฺวา สุนฺขํ ปาเทน อปฺนฺทิตฺวา ปายาสิ.

สุนฺโข ตสฺส อนิวตฺตนภาวํ ญฺตฺวา นิวตฺติตฺวา นินฺวาสนกณฺเณ ฬิสิตฺวา อากทฺฒนฺโต อิตฺรมคฺคเมว นํ อโรเปสิ.

เอวํ โส ตสฺมี พลวสิเนหํ อุปฺปาเทสิ.

ตโต อปรภาเค ปจฺเจกพุทฺธสฺส จิวฺรํ ชิริ.

อถสฺส โคปาลโก จิวฺรวตฺถานิ อทาสิ.

ตเมณํ ปจฺเจกพุทฺธํ อาท “อาวุโส จิวฺรณฺนาม เอกเกน ทฺกฺกรํ กาทฺตุ, ฆาสฺสูกฺกุฏานํ คนฺตฺวา กาทฺเรสฺสามิ -อิตฺติ.

“อิเธว ภนฺเต กโรถ -อิตฺติ.

“น สกฺกา อาวุโส -อิตฺติ.

“เตนฺหิ ภนฺเต มา จิริ พฺทิตฺวา วสิตฺถ -อิตฺติ.

สุนฺโข เตสํ กถํ สุนฺนฺโต ว อญฺญาสิ.

---

๑ สี่. ม. ยุ. คจฺจโปถนฺภูมိโปถนฺภูฏานเน.

ปัจเจกพุทธโธ “ติฏฐู อูปาสก -อิตติ โคपालกั นีวตตาเปตวา เวหาสั อพภูคคณตวา คนธมาทนาภิมุโข ปกคามิ.

สุนขสส ตั อากาเสน คจฉนตั ทิสวา ภุกกริตวา” ฐิตสส, ตสมิ จกขุปลั วิชหนเต, ททยั ผลิตั.

[สุนัขไปเกิดเป็นโสมกเทพบุตร]

ติรจฉานา” นามเต อชชชาติกา โหนติ อุกุฏฐิตา, มนุสสา ปน อญญั ททเยน จินเตนติ อญญั มุเขน กเลนติ
เตเนวาห” “คหนั เหนต ฆนเต ยทิต มนุสสา, อุตตानัน เหนต ฆนเต ยทิต ปสโว -อิตติ.

อิตติ โส ตาย อชชติฏฐิตาย อุกุฏฐิตาย กาลั กตวา ตาวตีสภวเน นิพพตโต อจฉราสทสสปริวโต มหาสมปตตี อนุโภสิ.

ตสส กสสจจิ กณณมุเล มนตยนตสส สทโท โสฬสโยชนฐฐานัน ปรติ.

ปกตติกาสทโท ปน สกลั ทสโยชนสทสสั เทวนครั ฉาเทติ.

เตเนวสส “โสมกเทวปุตโต -อิตติ นามั อโหสิ.

“กสส ปเนส นิสสนุโท -อิตติ

“ปัจเจกพุทธเช เปเมน ภุกกรณสส.”

โส ตตถ น จิริ ฐตวา จวิ.

[เหตุทำให้เทพบุตรเคลื่อน ๔ อย่าง]

เทวโลกโต ทิ เทวปุตตา “อายุกขเยน ปุณญกขเยน อาหารกขเยน โภเพน -อิตติ จตุทิ การณเหติ จวนติ.

ตตถ เยน พหุ ปุณญกมมัม กตัม โหติ, โส เทวโลก อูปชชิตวา ยาวตายุกั ฐตวา อูปรุปริ นิพพตตติ, เอวั อายุกขเยน จวติ นาม.

เยน ปริตตัม ปุณญัม กตัม โหติ, ตสส ราชโกฏฐาคาเร ปกชิตตัม, จตูปถจนาพิมตตัม วิย ธณญั อนุตราว ตัม ปุณญั ชียติ,
อนุตราว กาลั กโรติ, เอวั ปุณญกขเยน จวติ นาม.

อปโร กามคฺเณ ปริภุชมาโน สติสมโมเสน อาหารั อปริภุชชิตวา กิลนตกาโย กาลั กโรติ, เอวั อาหารกขเยน จวติ นาม.

อปโร ปรสส สมปตตี อสหนโต กุชฉิตวา กาลั กโรติ, เอวั โภเพน จวติ นาม.

[โสมกเทพบุตรไปเกิดในกรุงโกสัมพี]

อัย ปน กามคฺเณ ปริภุชชิตวา มุฏฐสสตี หุตวา อาหารกขเยน จวติ.^๔

จวิตวา จ ปน โภสมพิยั นครโสภินิยา กุฉฉิมิ ปฏิสนธิ คณหิ.

---

๑ สี่. ย. ภุกกริตวา.

๒ สี่. ม. ย. เอตถนตเร “กิริ -อิตติ อตถิ.

๓ ม. ม. ๑๓/๔.

๔ สี่. ม. ย. จวิ.

สา วิชาตทิวเส “กั เอตํ -อิตี ทาสี ปุจฉิตวา, “ปุตโต อยเย -อิตี วุตเต,
“หนท เซ, อิมํ ทารกํ กตตรสฺสเป อาโรเปตวา สงการกุญฺเ ฉทเทหิ -อิตี ฉททาเปสิ.

นครโสภินิโย หิ อิตฺรํ ปฏฺิขคฺคนฺติ, น ปุตฺตํ; อิตฺรา หิ ตาสํ ปเวณิ ฆฺฏิยติ.

ทารกํ กากาปิ สุนขาปิ ปริวารेतวา นิสฺทิสฺสุ.

ปจเจกพฺพุเต สีนหปปภาสส ภูกกรณสฺส นิสฺสนฺเทน เอโกปิ อุปคฺคนฺตุํ น วิสฺหิ.

ตสมิ ฆเณ เอโก มนุสฺสโส พหิ นิกฺขนฺโต ตํ กากสฺนฺขสนฺนิปาตํ ทิสฺวา “กิณฺนุ โข เอตํ -อิตี
ตตฺถ คจฺฉนฺโต” ทารกํ ทิสฺวา ปุตฺตสีนฺหํ ปฏฺิลภิตวา “ปุตโต เม ลทฺโธ -อิตี เคหํ เนสิ.

[นางกาลินำโฆสกทารกไปให้โคเหยียบ]

ตทา โภสมพิภเสฏฺฐิ ราชกุลํ คจฺฉนฺโต ราชนิเวสนฺโต อาคจฺฉนฺตํ ปุโรหิตํ ทิสฺวา

“กั อจฺจริย อชฺช เต ตติกรณนฺกขตฺตโยโค โอลฺลิกิโต -อิตี ปุจฉิ.

“อาม มหาเสฏฺฐิ, อมฺหากํ กิณฺณญํ กิจจํ -อิตี.

“ชนปทสฺส กั ภวิสฺสติ อจฺจริย -อิตี.

“อณฺญํ นตฺถิ, อิมสมิ ปน นคเร อชฺช ชาตทารโก เสฏฺฐกเสฏฺฐิ ภวิสฺสติ -อิตี.

ตทา เสฏฺฐิโน ภริยา ครุคฺคพฺภา โหติ, ตสฺมา โส สฺสํ เคหํ ปุริสํ เปเสสิ “คจฺฉ ฆานาหิ นํ วิฆาตา วา โน วา -อิตี

“น วิฆาตา -อิตี สุตฺวา ราชานํ ทิสฺวา เวเคน เคหํ คนฺตวา กาลิ นาม ทาสี ปกฺโกสิตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา

“คจฺฉ อิมสมิ นคเร อุปฺชาเรตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา อชฺช ชาตทารกํ คณฺหิตฺวา เอหิ -อิตี.

สา อุปฺชาเรตฺตี ตํ เคหํ คนฺตวา ทารกํ ทิสฺวา “ออยํ ทารโก กทา ฆาโต -อิตี คหปตานี ปุจฉิตฺวา

“อชฺช ฆาโต -อิตี วุตเต” “อิมํ มยหํ เทหิ -อิตี เอกํ กทาปณฺ อาทิ กตฺวา มฺลํ วทฺฒเนตฺตี สหสฺสํ ทตฺวา

ตํ อาเนตฺวา เสฏฺฐิโน ทสฺเสสิ.

เสฏฺฐิ “สเจ เม อิตฺตา ฆายิสฺสติ, ตาย นํ สทฺธิ นินเวเสตฺวา เสฏฺฐิณฺฐานสฺส สามิกํ กริสฺสามิ.

สเจ เม ปุตฺโต ฆายิสฺสติ, มาเรสฺสามิ นํ -อิตี จินฺเตตฺวา นํ เคเห กಾರೆสิ.

อถสฺส ภริยา กติปาหจฺเจยน ปุตฺตํ วิชาเย.

เสฏฺฐิ “อิมสมิ อสฺติ, มม ปุตฺโต เสฏฺฐิณฺฐานํ ลภิสฺสติ, อิทาเนว ตํ มาเรตฺวํ วฏฺฏติ -อิตี จินฺเตตฺวา กาลิ อามนฺเตตฺวา

“คจฺฉ ฆ, วชฺโต คฺคณฺนํ นิกฺขมนเวลาย วชฺทวารมฆเณ อิมํ ติริยํ นิปชฺษาเปหิ, คาวิโย นํ มทฺหิตฺวา มาเรสฺสนฺติ,

มทฺทนามทฺทนภาวํ ปนสฺส ญตฺวา เอหิ -อิตี อาห.

สา คนตวา โคपालเกน วขทวารเ วิวฏมตเตเยว ตํ ตถา นิปชชาเปสิ.

โคคณเชฏฐโก อุสโถ อญญสมิ กाले สพพจฉา นิกขมนโตปิ* ตํ ทิวสํ สพพปฐุมํ นิกขमितวา
ทารกํ จตุนนํ ปาทานํ อนตเร กตวา อฏฐาสิ.

อนกสตา คาวियो อสภสส เทว ปสสานิ ฆंसนติโย นิกขมิสสุ.

โคपालโกปิ “ออย์ อุสโถ ปุพเพ สพพจฉา นิกขมตี, อชช ปน สพพปฐุมํ นิกขमितวา วขทวารเ นิจจโลว ฐิตโต, กิณนุ โข เอตํ -อิตติ
จินเตตวา คนตวา ตสส เหมฐา นิปนนํ ทารกํ ทิสวา ปุตตสิเนหํ ปฏิลกิตวา “ปุตโต เม ลทโธ -อิตติ เคหํ เนสิ.

กาลิ คนตวา เสฏฐินา ปุจฉิตา ตมตถํ อารโจะตวา “คจฉ, นํ ปุน สหสสํ ทตวา อาเนหิ -อิตติ วุตตา
สหสสํ ทตวา ปุน อาเนตวา อทาสิ.

[นางกาลีนำโสมกาทารกไปให้เหยียบ]

อถ นํ อาห “อมม กาลิ อิมสมิ นคเร ปญจ สกฏสตานิ ปจจุสกาเล อฏฐาย วณิขชาย คจฉนติ,
ตวํ อิมํ เนตวา จกกมคเค นิปชชาเปหิ, โคณา วา นํ มททิสสนติ จกกาณิ วา ฉินทิสสนติ,
ปวตติยจสส ญตวาว อาคจเฉยยาสิ -อิตติ.

สา ตํ เนตวา จกกมคเค นิปชชาเปสิ.

ตทา สกฏเชฏฐโก ปุโรโต อโหสิ.

อถสส โคณา ตํ ฐานํ ปตวา ฐุริ ฉทเทสุ.

ปนุปนุํ อารโจะตวา ปาชียมานาปิ ปุโรโต น คจฉิสสุ.

เอวํ ตสส เตหิ สทธี วายมนตสเสว, อรุณํ อฏฐหิ.

โส “กิณนาเมตํ โคณา กริสสุ -อิตติ มคคํ โอลเกนโต ทารกํ ทิสวา “ภารियํ วต เม กมมํ -อิตติ จินเตตวา
“ปุตโต เม ลทโธ -อิตติ ตูฏฐมานโส ตํ เคหํ เนสิ.

กาลิ คนตวา เสฏฐินา ปุจฉิตา ตํ ปวตตี อัจจิตวา “คจฉ นํ ปุน สหสสํ ทตวา อาเนหิ -อิตติ วุตตา ตถา อทาสิ.

[นางกาลีนำโสมกาทารกไปทิ้งที่ป่าช้าผีดิบ]

อถ นํ อาห “อิทานิ นํ อามกสุสานํ เนตวา คจฉนตเร นิปชชาเปหิ, ตตถ สุนขาทีหิ วา ขาทิโต อมนุสเสน วา ปทโต มริสสติ,
มตามตภาวญจสส ชานิตวาว อาคจเฉยยาสิ -อิตติ.

สา ตํ เนตวา ตตถ นิปชชาเปตวา เอกมนเต อฏฐาสิ.

ตํ สุนโข วา กาโก วา อมนุสโส วา อุปสงกमितุํ นาสกขิ.

“นनु จสส เนว มาตา น ปิตา, น ภาคิกาทีสุ โกจิ รุกขิตา นาม อตฺถิ, โโก นํ รุกขติ -อิตฺติ.

สุณฺขกาลเ ปจฺเจกพุทฺเธ สีเนเหน ปวตฺติตํ ภูกฺกรณมตฺตเมว นํ รุกขติ.

อเถโก อชปาโล อเนกสตสหสฺสา อชา โคจฺรํ เนนฺโต สุสานปสฺเสน คจฺฉติ.

เอกา อชา ปณฺณาทินี ชาทมานา คจฺฉนฺตรํ ปวิสิตฺวา ทารกํ ทิสฺวา ชนฺนุเกหิ ฐฺตฺวา ทารกสฺส ญํ อทาสี.

อชปาลเกน “เหเห -อิตฺติ สทฺเท กเตปี น นิกฺขมิ.

โส “ยฺภูจฺฉิยา นํ ปหริตฺวา นีหริสฺสามิ -อิตฺติ คจฺฉนฺตรํ ปวิภูจฺฉิ อชฺชํ ชนฺนุเกหิ ฐฺตฺวา ทารกํ ชีรํ ปาเยนฺตี ทิสฺวา
ทารเก ปุตฺตสีเนหํ ปฏฺลิภิตฺวา “ปุตฺโต เม ลทฺโธ -อิตฺติ ตํ อาทาย ปกฺกามิ.

กาลี ตํ ทิสฺวา คนฺตฺวา เสฏฺฐิณา ปุจฺฉิตา ตํ ปวตฺตี อจฺจิกฺขิตฺวา “คจฺฉ นํ ปุณฺ สหสฺสํ ทตฺวา อาเนหิ -อิตฺติ วุตฺตา ตถา อกาสี.

[นางกาลีนำโฆสกไปโยนเหว]

อถ นํ อาท “อมม กาลี อิมํ อาทาย โจรปฺปาตปพฺพตํ อภิรฺหิตฺวา ปปาเต ชิปี,
ปพฺพตฺกจฺฉิยํ ปฏฺลิภณฺญาโน ชนฺดาชณฺชโก หุตฺวา ภูมียํ ปตีสฺสติ, มตามตภาวญจสฺส ญตฺวา ว อาคจฺฉเยยาสี -อิตฺติ.

สา ตํ ตตฺถ เนตฺวา ปพฺพตมตฺตเก ฐฺตฺวา ชิปี.

ตํ โข ปน ปพฺพตฺกจฺฉิ นิสฺสาย มหาเวณฺคุมฺโป ปพฺพตานุสาเรเนว วฑฺฒิ.

ตสฺส มตฺถกํ ชนฺชาโต ชิณฺชุกุมฺโป อวตฺถริ.

ทารโก ปตฺนฺโต โกชเว วีย ตสฺมี ปติ.

ตํทิวสํ นพฺการเชฏฺฐกสฺส เวณฺณา อตฺถโธ โหติ.

โส ปุตฺเตน สทฺธี คนฺตฺวา ตํ เวณฺคุมฺพํ ฉินฺทิตฺุ อารภิ.

ตสฺมี จลนฺเต, ทารโก สทฺทมกาสี.

โส “ทารกสทฺโท วีย -อิตฺติ เอเกน ปสฺเสน อภิรฺหิตฺวา ตํ ทิสฺวา “ปุตฺโต เม ลทฺโธ -อิตฺติ ตฺถุจฺฉิตฺโต อาทาย คโต.

กาลี เสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เตน ปุจฺฉิตา ตมปวตฺตี อจฺจิกฺขิตฺวา “คจฺฉ นํ ปุณฺ สหสฺสํ ทตฺวา อาเนหิ -อิตฺติ วุตฺตา ตถา อกาสี.

[ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว]

เสฏฺฐิโน อิทฺถจิทฺถจ กโรนตฺสเสว ทารโก วฑฺฒิตฺโต.

“โฆสกเตววสฺส นามํ อโหสิ.

โส เสฏฺฐิโน อุกฺขิมหิ กณฺณโก วีย ขายิ.

อุชุก์ โอลเกตุปี น วิสทิ.

อดสส มรณูปาย์ จินเตนโต อตตโน สหายกกุมการสส สนตีก์ คนตวา “กทา อาวาปี อาลิมเปสสสิ -อิติ ปุจฉิตวา,
“เสวติ วุตเต, “เตนทิ อิทํ สหสส์ คเหตุวา มเมกั กम्मํ กโรหิ -อิติ อาห.

“กั สามิ -อิติ.

“เอโก เม อวชาตปุตโต อตถิ, ตํ ตว สนตีก์ เปเสสสามิ, อถ นั” คพภํ ปเวเสตวา ติจินาย วาสียา ขณฺหาขณฺฑิกั ฉินฺทิตวา
จาญญิ ปกฺขิปีตวา อาวาเป ปเจยยาสิ, อิทนฺเต สหสส์ ลมฺจการสทิสั”, อุตฺตริ ปุณฺ เต กตฺตพฺพยุตฺตํ ปจฺฉา กริสสามิ -อิติ.

กุมภกาโร “สาธู -อิติ สมฺปฏิจฉิ.

เสฏฺฐิ ปุณฺทิวเส โฆสกั ปกฺโกสาเปตวา” “ตาท ทิโย มยา กุมภกาโร เอกั กम्मํ อาณตฺโต”,
เอหิ ตวํ ตสฺส สนตีกั คนตวา เอวํ วเทหิ ‘หิโย กิร เม ปิตฺรา อาณตฺตํ กम्मํ นิปฺพาเทหิ -อิติ ปหิณฺ.

โส “สาธู -อิติ อคฺมาสิ.

ตํ ตตถ คจฺจนฺตํ อิตโร เสฏฺฐิโน ปุตฺโต ทารเกหิ สหฺธิ คุลั กิพฺนโต ทิสวา ตํ ปกฺโกสิตวา “กุหิ คจฺฉสิ ภาติก -อิติ ปุจฉิตวา,
“ปีตุ สาสนั คเหตุวา กุมภการสส สนตีกั -อิติ วุตเต, “อหํ ตตถ คมิสสามิ, อิเม ทารกา มํ พหุลกฺขํ ชินฺสิ,
ตํ เม ปฏิชินฺตีวา เทหิ -อิติ อาห.

“อหํ ปีตุ ภายามิ -อิติ.

“มา ภายิ ภาติก, อหนฺตํ สาสนั หริสสามิ, พหุหิ ชีโต, ยาวาหํ อาคจฺฉามิ ตาว เม ลกฺขํ ปฏิชินาหิ -อิติ.

โฆสโก กิร คพภิกัฬาย เณโก, เตน ตํ เอวํ นิพฺพนฺธิ.

โสปี นั “เตนทิ คนตวา กุมภการั วเทหิ ‘ปิตฺรา กิร เม ทิโย เอกั กम्मํ อาณตฺตํ, ตํ นิปฺพาเทหิ -อิติ วตฺวา อูโยเยเสสิ.

โส ตสฺส สนตีกั คนตวา ตถา อวจ.

อถ นั กุมภกาโร เสฏฺฐินา วุตตนิยาเมเนว มาเรตฺวา อาวาเป ชิปี.

โฆสโกปี ทิวสภาคั กิฬิตวา สายณฺหสมเย เคนํ คนตวา, เสฏฺฐินา ทิสวา “กั ตาท น คโตสิ -อิติ วุตเต,
อตตโน อคตการณฺญจ กนิฏฺฐสฺส คตการณฺญจ อาโรเจสิ.

เสฏฺฐิ ตํ สุตฺวา “มา อวชิ -อิติ มหาวิรวํ วิรวิตฺวา สกลสรีเร ปกฺกุฏฺฐิตโลหิตโต วิย หุตฺวา

“อมฺโห กุมภการ มา มํ นาสิยิ, มา มํ นาสิยิ -อิติ พาหา ปคคยฺห กนฺทนโต ตสฺส สนตีกั อคฺมาสิ.

---

๑ สี. ม. เอตถนฺตเร คเหตุวา -อิติ อตถิ.

๒ สี. ย. สจฺจการสทิสั.

๓ สี. ม. ย. ปกฺโกสิตวา.

๔ ม. ย. กุมภการสส เอกั กम्मํ อาณตฺตํ.

กุมภกาโร ตั ตถา อากจณตํ ทิสวา “สามิ มา สทฺทํ กิริ, กมฺมนเต นิปฺพนํ -อิติ อาห.

โส ปพฺพเตน วีย มหนฺเตน โสเกน อวตฺถริโต^๑ หุตฺวา อนปฺปกํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺเวเทสิ, ยถา ตํ อปฺปทฺฐุสฺส ปทฺฐุสฺสโม.

[ทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบ ย่อมถึงฐานะ ๑๐]

เตนาท ภควา

“โย ทณฺเตน อทณฺเตสุ	อปฺปทฺฐุสฺสํ ทุสฺสตี
ทสนนฺมณฺญตฺรํ ฐานํ	ชิปฺปเมว นิคจฺจตี
เวทนํ ฆรฺุสํ ชานี	สรีรฺุสส ว เภทนํ ^๒
ครุํ วาปิ อาพารํ	จิตตฺกเขปํ ว ปาปฺเณ
ราชโต วา อฺุสคฺคํ	อพฺภกฺขานํ ว ^๓ ทารุณํ
ปริกฺขยํ ญาตีนํ	โมคานํ ว ปภงฺคณํ
อถ วาสส อคารานี	อคฺคิ ทฺทตี ปาวโก
กายสฺส เภทา ทฺุปฺปญฺเญ	นิริยํ โส อฺุปฺปชฺชตี -อิติ. ^๔

[อุบายใหม่ของเศรษฐี]

เอวํ สนนฺเตปิ ปฺน นํ เสฏฺฐี อฺุชฺุํ โอลฺเเกตุํ น สกโกตี.

“กีนฺตี นํ มาเรยํ -อิติ จินฺเตนโต “มม คามสเต อายุตฺตกสฺส สนนฺตํ เปเสตฺวา มาราเปสฺสามิ -อิติ อฺุบายํ ทิสฺวา
“อโย เม อวชาตปฺุตโต, อิมํ มาเรตฺวา วจฺจกฺุเป ชิปฺตุ, เอวํ กเต, อหํ มาตุลสฺส กตตพฺพยฺุตตํ ปจฺฉา ชานิสฺสามิ -อิติ
ตสฺส ปณฺณํ ลีชิตฺวา “ตาท โฆสฺก อมฺหากํ คามสเต อายุตฺตโก อตฺถิ, อิมํ ปณฺณํ หริตฺวา ตสฺส เทหิ -อิติ วตฺวา
ปณฺณํ ตสฺส ทุสฺสนเต พนฺธิ.

โส ปน อกฺขรสมฺยํ น ชานาตี.

ทฺหฺรกาลโต ปฏฺฐายี ทิ นํ มาราเปนโต ว เสฏฺฐี มาราเปตุํ นาสกฺชิ, กิ อฺุชฺรสมฺยํ สิภาเปสฺสติ.

อิติ โส อตฺตโน มาราปนปณฺณเมว ทุสฺสนเต พนฺธิตฺวา นิกฺขมนโต อาห “ปาเถยํ เม ตาท นตฺถิ -อิติ.

“ปาเถยเณ เต กิจจํ นตฺถิ, อนฺตรามคฺเค อสุกคามे มม สหายโก เสฏฺฐี อตฺถิ, ตสฺส ชเร ปาตราสํ กตฺวา ปุโรโต คจฺฉาหิ -อิติ.

โส “สาธฺุ -อิติ ปิตฺรํ วนฺทิตฺวา นิกฺขนโต ตํ คามํ ปตฺวา เสฏฺฐีฆรํ ปุจฺฉิตฺวา คนฺตฺวา เสฏฺฐีชายํ ปสฺสิตฺวา,

“กุโร อากโตสิ -อิติ วุตฺเต, “อนฺโตนฺครโต -อิติ อาห.

“กสฺส ปฺุตโตสิ -อิติ.

๑ ส. ม. ย. อวตฺถโต.

๒ ปาลี ๒๕/๓๓ สรีรฺุสส ปภทฺนํ.

๓ ปาลี ๒๕/๓๓ อพฺภกฺขานญจ ทารุณํ.

๔ ตพฺพณฺณายํ ปน ทณฺทวคฺเค ทิสฺสติ.

“ตุมหากัม สหายกเสฏฐิโน อมม -อติ.

“ตวมสิ โฆสโก นาม? -อติ.

“อาม อมม -อติ.

ตสสา สห ทสสเนเนว ตสมิ ปุตตสิเนโห อุปปชช.

[ความรักเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ]

เสฏฐิโน ปเนกา ชิตา อตถิ ปณณรสโสฬสวสสุทเทสิกา อภิรูปา ปาสาทิกา.

ตัม รุกขิตุํ เอกเมว เปสนนการิกัม ทาสี ทตวา สตตถุมิกสส ปาสาทสส อุปริตเล สิริกพเพ วสาเปสิ.^๑

เสฏฐิชีตา ตสมิ ขณเ ตัม ทาสี อนตราปนํ เปเสสิ.

อถ นํ เสฏฐิชายา ทิสวา “กุหิ คจฉสิ -อติ ปุจฉิตวา, “อเยเย ชิตาย เปสนเนน -อติ วุตเต,
“อิตโต ตาว เอหิ, ติมุจตุ, เปสนนํ ปุตตสส เม ปิรุํ อตถริตวา ปาเท โธวิทวา เตลํ มกุชิตวา สยนํ อตถริตวา เทหิ,
ปจฉา เปสนนํ กริสสสิ -อติ อาห.

สา ตถา อกาสิ.

อถ นํ จิเรนาคตํ เสฏฐิชีตา สนตชเชสิ.

อถ นํ สา อาห “อเยเย มา เม กุชฉมิ, เสฏฐิปุตโต โฆสโก อากโต, ตสส อิทธิจิทถจ กตวา ตตถ คนตวา อากตามหิ -อติ.

เสฏฐิชีตาย “เสฏฐิปุตโต โฆสโก -อติ นามํ สุตวา ว เปมํ ฉวาทินิ ฉินทิตวา อฏฐิมิถขํ อาหจจ จิตุํ.

[ลูกสาวเศรษฐีแปลงสาส์น]

โกตฺทลิกกาลสมิ ทิ สา ตสส ปชาปตี หุตวา นานิโกทนํ ปจเจกพุทฺธสส อทาสิ.

ตสसानุภาเวนาคนตวา อิมสมิ เสฏฐิกุเล นิพพตตา.

อติ นํ โส ปุพฺพสิเนโห อวตถริตวา คณหิ.

เตนาท ภควา

“ปุพฺเพว สนนิวาเสน

ปจฺจุปนฺนทิตฺเตน วา

เอวณตํ ชายเต เปมํ

อุปฺปลวํ ยโถทเก -อติ.

อถ นํ ปุจฉิ “กุหิ โส อมม -อติ.

“อเยเย สยเน นิปนฺโน นิททายติ -อติ.

“อติ ปนสส ทตเถ กิจจ -อติ.

“ทุสสนเต ปณณ อติ อมม -อติ.

สา “กั ปณณ นุ โข เอต -อติ, ตสมิ นิตทายนเต, มาตาปิตูน อณญาวีหิตตาย^๑ อปสสนตาน, โอตริตวา สนติก คนตวา^๒
ต ปณณ โมเจตวา อาทาย อตตโน คพภ วิสิตวา ทวาร ปีชย วาตปาน วิวริตวา อกขรสสมเย กุสลตาย ปณณ วาเจตวา
“อโ พาล อตตโน มรณปณณ ทุสสนเต พนธิตวา วิจรติ, สเจ มยา น ทิฏฐ อสส, นตติ ตสส ชีวติ -อติ
ต ปณณ ผาเลตวา เสฏฐิสส วจเนน อปร ปณณ ลิจิ
“อ ย มม ปุตโต โฆสโก นาม, คามสโต ปณณการ ออาหาราเปตวา อิมสส ชนปทเสฏฐิโน ชิตรา สหิ มงคล กตวา
อตตโน วสนคามสส มชเม ทวิภูมิกิ เคห การตวา ปากการปริกเขเปน เจว ปุริสคตติยา จ สุสิวิทารกข กโรตุ,
มยหลจ ‘อิทญจิทญจ มยา กต -อติ สาสน เปเสตุ, เอว กเต, อห มาตุลสส กตตพพุตตก ปจฉา ชานิสสามิ -อติ
ลิจิตวา จ ปน สหริตวา โอตริตวา ทุสสนเตเยวสส พนธิ.

[นายโฆสกะได้ภรรยา]

โส ทิวสภาค นิตทายิตวา อญญาญ ภูชิตวา ปกคามิ.

ปนทิวเส ปาโตว ต คาม คนตวา आयุตตก คามกัจจ กโรนตถญเวว ปสสิ.

โส ต ทิสวา “กั ตาต -อติ ปุจฉิ.

โส “ปิตรา เม ตุมหาก ปณณ เปสิต -อติ อาห.

“กิสส ปณณ ตาต อหาร -อติ ปณณ คเหตุวา วาเจตวา ตุมฐมานโส

“ปสสธ โภ มม สามิโน มย สิเนห, ‘เสฏฐปุตตสส เม มงคล กโรตุ -อติ มม สนติก ปหิณิ, สีข ทารุอาทีน อหารธ -อติ
คหปติเก วตวา คามมชเม วุตตปการ เคห การตวา คามสโต ปณณการ ออาหาราเปตวา ชนปทเสฏฐิโน ชิตริ อาเนตวา
มงคล กตวา เสฏฐิสส สาสน ปหิณิ “อิทญจิทญจ มยา กต -อติ.

[เศรษฐีเสียใจจนเกิดโรค]

ต สุตวา เสฏฐิโน “ย การมิ, ต น โหติ ย; น การมิ, ตเทว โหติ -อติ มหนต โทมนสส อุปุชชิ.

ปุตตโสแกน สหิ โส โสโก เอกโตว หุตวา กุจฉิทาห อุปปาเทตวา อติสาร ชเนสิ.

เสฏฐิธิตาปี “สเจ โภจ เสฏฐิโน สนติกา อาคจฉติ, ตุมเห มม ออกเตตวา เสฏฐิปุตตสส ปฐมตรี มา กถยิตถ -อติ ชเน อาณาเปสิ.

เสฏฐิปี โข “นทานิ ต ทุมฐปุตต มม สาปเตยยสส สามิกิ กริสสามิ -อติ จินเตตวา เอก आयุตตก อาห

“มาตุล ปุตต เม ทฏฐกาโมมหิ, เอก ปาหมุลิกิ เปเสตวา มม ปุตต ปกโกสาเปหิ -อติ.

โส “สาธ -อติ ปณณ ทตวา เอก ปุริส เปเสสิ.

---

๑ ส. ม. ย. อณญาวีหิตตาย.

๒ ย. สนติก คนตวา -อติ นตติ.

เสฏฐิธีตาปี ตสสาคนตวา ทวาเร ฐิตถาวํ สุตวา ตํ ปกโกสาเปตวา “กั ตาต -อิติ ปุจฉิ.

“เสฏฐิ คิลานो ปุตตํ ปสฺสิตุํ ปกโกสาเปติ” อยเย -อิติ.

“ตาต เสฏฐิ พลวา ทุพฺพล -อิติ.

“พลวา ตาว, อาหารํ ภูณชติเยว อยเย -อิติ.

สา เสฏฐิปุตตํ อชานาเปตวา ว ตสส นีवासญจ परिพพญจ ทาเปตวา “มยา เปสิตกาเล คมิสฺสสิ, อจฺจ ตาว -อิติ อาท.

มหาเสฏฐิ ปุน आयุตตํ อโวจ “กั มาตุล น เต มม ปุตตสฺส สนฺติกํ ปหิตํ -อิติ.

“ปหิตํ สามิ, คตปุริโส น ตาว เติ -อิติ.

“เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหิ -อิติ.

โส เปเสสิ.

เสฏฐิธีตา ตสมีปี ตเถว ปฏิปชชิ.

อถ เสฏฐิโน โรโค พลวา ชาโต.

เอกํ ภาชนํ ปวิสติ เอกํ นิกขมตี.

ปุน เสฏฐิ आयุตตํ ปุจฉิ “กั มาตุล น เต มม ปุตตสฺส สนฺติกํ ปหิตํ -อิติ.

“ปหิตํ สามิ, คตปุริโส ปน น เติ -อิติ.

“เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหิ -อิติ.

โส เปเสสิ.

เสฏฐิธีตา ตติยวาเร อาคตปี ตํ ปวตตี ปุจฉิ.

โส “พาทหคิลานอ อยเย เสฏฐิ อาหารํ ปจฉินฺทิตวา มจฺจุปรายโน ชาโต, เอกํ ภาชนํ นิกขมตี เอกํ ปวิสติ -อิติ อาท.

เสฏฐิธีตา จินเตสิ “อิทานิ คนฺตุ กาลो -อิติ, เสฏฐิปุตตสฺส “ปีตา กิร เต คิลานอ -อิติ อารโจะตวา,

“กั วทสิ ภาทเท -อิติ วุตเต, “อฆาสุกมสฺส สามิ -อิติ อาท.

“อิทานิ กั กาทพฺพํ -อิติ.

“สามิ คามสโต^๑ อฏฺฐานกํ ปณฺณการํ อาทาย คนตวา ปสฺสิสฺสาม นํ -อิติ อาท.

---

๑. ย. ปกโกสาเปสิ.

๒. สี่. ย. คามสเต.

โส “สาธ -อิตี ปณณการํ อาหาราเปตฺวา สกฺเณหิ อาทาย” ปกฺกามิ.

อล นํ สา “ปีตา เต ทุพฺพล, เอตตํ ปณณการํ คเหตฺวา คจฺจนฺตานํ ปปญฺโจ ภวิสฺสติ, เอตํ นินฺวตฺเตหิ -อิตี วตฺวา
ตํ สพฺพํ อตฺตโน กุลเคหํ เปเสตฺวา ปุณฺ อาท “สามิ ตฺวํ อตฺตโน ปีตุ ปาทปสฺเส ตินฺนุญฺเญยฺยาสิ, อหํ อุสฺสึสฺกปสฺเส รุสฺสามิ -อิตี
เคหํ ปวิสฺमानายเว “เคหสฺส ปุโรโต จ ปจฺฉโต จ อารกฺขํ คณฺหถ -อิตี อตฺตโน ปุริเส อาณาเปสิ.

ปวิญฺจกาเล ปน เสฏฺฐิปฺุตโต ปีตุ ปาทปสฺเส อญฺจาสิ, อิตฺรา อุสฺสึสฺกปสฺเส.

[เศรษฐีทำกาละ]

ตสฺมิ ขณฺเณ เสฏฺฐิ อุตฺตานโก นินฺนุโน โหติ.

อายุตฺตโก ปนสฺส ปาเท ปริมชฺชนโต “ปฺุตโต เต สามิ อากโต -อิตี อาท.

“กหํ โส -อิตี.

“เอส ปาทมฺมุเล ฐิโต -อิตี อาท.

อล นํ ทิสฺวา อายุตฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “มม เคเห กิตตํ ฐนํ -อิตี ปุจฺฉิตฺวา,
“สามิ ฐนสฺเสว จตฺตาฬีส โภกฺกิโย, อุปโภคปรีโภคภณฺฑานํ ปน คามกฺเขตฺตทวิปทจฺตูปทฺथยานวาทนฺนญจ
อยญจ อยญจ ปริจฺเฉโท -อิตี วุตฺเต, “อหํ เอตตํ มม ปฺุตตสฺส โฆสฺกสฺส น เทมิ -อิตี วตฺตุกาโม “เทมิ -อิตี อาท.

ตํ สุตฺวา เสฏฺฐิธิตา “อัย ปุณฺ กเถนโต อญฺญํ กิลฺลิจิ กเถย -อิตี จินฺเตตฺวา โสกาตุรา วิย เกเส วิกิริตฺวา โรทฺมานา
“กินฺนาคเมตํ ตาต วเทถ, อิทํปี นาม โว วจฺนํ สุโณม, อลฺกชฺชิกา วตฺมท -อิตี วตฺวา มตฺถเกน ตํ อุมชฺชเม ปหฺรณฺตี ปติตฺวา
ยถา ปุณฺ วตฺตํ สกฺโกติ ตถาสฺส อุมชฺชเม มตฺถเกน ฆंसฺนตี อโรทฺนํ ทสฺเสสิ.

เสฏฺฐิปี ตํขณฺณญเวว กาลมกาสิ.

[พระเจ้าอุเทนประทานตำแหน่งเศรษฐีแก่นายโฆสกะ]

“เสฏฺฐิ มโต -อิตี” คนฺตฺวา อุเทนสฺส รณฺโณ อโรจฺสุ.

ราชา ตสฺส สรีริกัจจํ การาเปตฺวา “อตฺถิ ปนสฺส ปฺุตโต วา ฐิตา วา -อิตี ปุจฺฉิ.

“อตฺถิ เทว โฆสโก นาม ตสฺส ปฺุตโต, สพฺพํ สาปเตยฺยํ ตสฺส นียยาเทตฺวา มโต เทว -อิตี.

ราชา อปรภาเค เสฏฺฐิปฺุตตํ ปกฺโกสาเปสิ.

ตสฺมิญจ ทิวเส เทโว วสฺสิ,

ราชงฺคเณ ตตฺถ ตตฺถ อุกํ สณฺฐาติ.

เสฏฐิปุโต “ราชานํ ปสฺสิสฺสามิ -อิตฺติ ปายาสี.

ราชา วาตปานํ วิวริตฺวา ตํ อากจฺจนตํ โอลเณนโต ราชงฺคเณ อุทกํ ลงฺฆตฺวา อากจฺจนตํ ทิสฺวา
อากนฺตฺวา วนทิตฺวา ฐิตํ “ตฺวํ โฆสโก นาม ตาต -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “อาม เทว -อิตฺติ วุตฺเต. “ปิตา เม มโต -อิตฺติ มา โสจฺ.
ตว เปตติกํ เสฏฐิฐฺฐานํ ตฺยหเมว ทสฺสามิ -อิตฺติ ตํ สมสฺสาเสตฺวา “คจฺจ ตาต -อิตฺติ อฺยโยเชสิ.

ราชา คจฺจนตฺถจ นํ โอลเณนโตว อญฺฐาสี.

โส อากมนฺกาเล ลงฺฆิตํ อลงฺฆิตฺวา โอตริตฺวา สนิกํ อคฺมาสี.

อถ นํ ราชา ตโต ว ปกฺโกสาเปตฺวา

“กินฺนุ ตาต ตฺวํ มม สนฺติกํ อากจฺจนโต อุทกํ ลงฺฆิตฺวา อากมม คจฺจนโต อิทานิ โอตริตฺวา สนิกํ คจฺฉสิ -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

“อาม เทว, อหํ ตสมิ ฆเณ กุมารโก, กิพนฺกาโล นามโส, อิทานิ ปน เม เทเวณ ฐานนฺตรํ ปฏฺิสฺสุตํ,
ตสมฺยา ยถาปุริ อจฺริตฺวา อิทานิ สนิเกณ หุตฺวา จริตฺวํ วญฺญูติ -อิตฺติ.

ตํ สุตฺวา ราชา “จิติมา อฺยํ ปุริโส, อิทาเนวสฺส ฐานนฺตรํ ทสฺสามิ -อิตฺติ ปิตฺรา ภูตฺตโมคํ ทตฺวา สพฺพสฺเตน เสฏฐิฐฺฐานํ อทาสี.

[นายโฆสกะรับตำแหน่งเศรษฐี]

โส รเถ ฐุตฺวา นครํ ปทกฺขิณํ อกาสี.

โอลเณนโตโลกิตฺถฺฐานํ กมฺปติ.

เสฏฐิธิตาปี กาลิทาสียา สหฺวี มนฺตยมาณา นิสินฺนา “อมม กาลิ ปุตฺตสฺส เต เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺพณฺนา -อิตฺติ อาห.

“กัการณา อมม -อิตฺติ.

“อฺยํ ทิ อตฺตโน มรณฺปนฺณํ ทฺสสนฺเต พนฺชิตฺวา อมฺหากํ ฆริ อากโต,
อถสฺส มยา ตํ ปณฺณํ ฆาเลตฺวา มยา สหฺวี มงฺคลกฺรณฺตถาย อญฺญํ ปณฺณํ ลิขิตฺวา เอตฺตกํ กาลํ ตถฺถ อารกฺโข กโต -อิตฺติ.

“อมม ตฺวํ เอตฺตกํ ปสฺสสิ, อิมํ ปน เสฏฐิ ทฺหฺรกาลโต ปญฺญา ย มาเรตฺกาโม มาเรตฺวํ นาสกฺขิ, เกวลํ อิมํ นิสฺสาย พหุํ ฐนํ ไซย -อิตฺติ.

“อมม อติภาริยํ วต เสฏฐินา กตํ -อิตฺติ.

สา นครํ ปทกฺขิณํ กตฺวา เคหํ ปวิสฺนตํ นํ ทิสฺวา “อฺยํ เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺพณฺนา -อิตฺติ หสิตํ อกาสี.

อถ นํ เสฏฐิปุโต ทิสฺวา “กัการณา หสิ -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

“เอกํ การณํ นิสฺสาย -อิตฺติ.

“กเถทํ นํ -อิตฺติ.

สา น กเถสิ.

โส “สเจ น กเถสิ, ทวีธา ตं ฉินทิสสามิ -อิตติ ตชเชตวา อสี นิกกชติ.

สา “อัย เอตตกา สมปตติ ตยา มํ นิสสาย ลทธาติ จินเตตวา หสี -อิตติ อาห.

เสฏฐี “ยทิ มม ปิตรา อตตโน สนตํ มยหํ นิยยาทิตํ, ตวํ เอตถ ก็ อโหสิ -อิตติ.

โส กิร เอตตํ กาลํ กิลจि น ชานาติ, เตนสสา วจันํ น สททหิ.

อถสส สา “ตุมหากํ ปิตา มรณปณณํ ทตวา เปเสสิ, ตุมहे มया อิทธิจิทถจ กตวา รกชิตา -อิตติ สพพํ กเถสิ.

“อภูตํ กเถสิ -อิตติ อสททหนโต “มาตริ์ กาลี ปุจฉิสสามิ -อิตติ จินเตตวา “เอวํ กิร อมม -อิตติ อาห.

“อาม ตาต ททรรกาลโต ปฏฐาย ตं มาเรตฺกามา มาเรตฺ นาสกชิ, ตं นิสสาย พหุํ ฌนํ ชียิ, สตตสฺ ฐาเนสฺ ตวํ มรณโต มุตโต,
อิทานิ โภคคามาโต อากम्म สพพสเสน สทธี เสฏฐิภูฐานํ ปตโต -อิตติ.

โส ตํ สุตวา “ภาริยํ วต เม กมมํ, เอวรูปา โข ปน มรณา มุตตสส มม ปมาทชีวิตํ ชีวิตํ อยุตตํ, อปฺปมตโต ภวิสสามิ -อิตติ
จินเตตวา เทวสิกํ สหสฺสํ วิสสชเชตวา อทริกกปณาทินํ ทานํ ปฏฐเปสิ.

मितโต นามสส กภูมพิโก ทานพยาวโณ อโหสิ.

อิทํ โฆสกะเสฏฐิโน อุปฺปตติ.

[ทำลายฝ่าเรือนหี ย่อมพ้นอหิวาตภัย]

ตสมิ ปน กาลे ภททวตีนครเ ภททวตियเสฏฐิ นาม โฆสกะเสฏฐิโน อทิฏฐูปุพพสหายโก อโหสิ.

ภททวตีนครโต อากตานิ วาณิชาณํ สนติเก โฆสกะเสฏฐิ ภททวตियเสฏฐิโน สมปตติถจ วยปฺปเทสถจ สุตวา
เตน สทธี สหายกภาวํ อิจฺฉนโต ปณณาการํ เปเสสิ.

ภททวตियเสฏฐิปี โกสมพิโต อากตานิ วาณิชาณํ สนติเก โฆสกะเสฏฐิโน สมปตติถจ วยปฺปเทสถจ สุตวา
เตน สทธี สหายกภาวํ อิจฺฉนโต ปณณาการํ เปเสสิ.

เอวํ เต อถญมถญํ อทิฏฐูปุพพสหายกา หุตวา วสีสุ.

อปรภาเค ภททวตियเสฏฐิโน เคเห อหิวาตกโรโค ปตโต.^๑

ตสมิ ปติเต ปฐมํ มกชิกกา มรณติ.

ตโต อนุกกเมเนว ก็ฎา มุสิกา กุกกฏา สุกรา สุนชา มชชารา คาโว ทาสี ทาสา,

---

สพพปจฉา ชรมานุสกา มรณติ.

เตสุ ये ภิตตี ภินทิตวา ปลาณนติ, เต ชีวิตํ ลภานติ.

ตทหปปี เสฏฺฐี จ ภริยา จ ธิดา จ ตถา ปลายิตฺวา โฆสกเสฏฺฐี ปสฺสิตุํ ปตฺถเนตฺตา โภสมณี ปฏฺฐิขชฺชิสฺสุ.

เต อนฺตรามคฺเคเยว ชีณปาเถยยา วาตาทเพน เจว ชุပ္ปิปาสาหิ จ กิลนฺตสรฺรธา กิจฺเจเน โภสมณี ปตฺวา^๑
อุทกผาสฺสกุณฺฐาเน นหตฺวา นครทฺวารเ เอกํ สาลํ ปวิสฺสู.

ตตฺร^๒ เสฏฺฐี ภริยํ อาท “ภทฺเท อิมินา นีหาเรณ อากฺขณฺตวา วิชาตมาตฺยาปิ อมฺนาปา โหนฺติ,
สหาโย กิร เม อทฺธิกปกฺผาทีนํ เทวสิกํ สหสฺสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ทานํ ทาเปสิ”,
ตตฺถ ธิตฺรํ เปเสตฺวา อาหารํ อาหาราเปตฺวา เอกาหํ ทฺวิหํ อีเรว สรฺรํ สนฺตปฺเปตฺวา สหายกํ ปสฺสิสฺสาม -อิตฺติ.

“สาธฺม สามิ -อิตฺติ.

เต สาลายเมว วสิฺสู.

ปุณฺทิวเส กालเ อาโรจิตฺเต, กปณฺทริกาทีสุ อาหารตฺถาย คจฺจนฺเตสุ,
มาตาทิตฺโร “อมม คนฺตวา อมฺหากํ อาหารํ อาหาร -อิตฺติ ธิตฺรํ เปสฺยิสฺสู.

มหาโภคกุลสฺส ธิตา วิปตฺติยา อจฺฉินฺนลชฺชตฺตาย อลชฺชมานา ว ปาตี คเหตุวา กปณฺชเนน สทฺธิ อาหารตฺถาย คตา
मितฺตกุณฺฐมฺพิเกน “กตฺติ ปฏฺฐิวีสเ คนฺทิสฺสสฺสิ อมม -อิตฺติ ปุณฺฐา “ตโย -อิตฺติ อาท.

อถสฺสา ตโย ปฏฺฐิวีสเ อทาสิ.

ตตาย ภตฺเต อาหฺนฺเว, ตโยปิ เอกโต ภูณฺชิตุํ นิสฺสีทิสฺสู.

อถ มาตาทิตฺโร เสฏฺฐี อาทฺสู “สามิ วิปตฺติ นาม มหากุลานมฺปิ อุปฺปชฺชติ, อมฺเห อนฺโนโลเกตฺวา ภูณฺช, มา จินฺตยิ -อิตฺติ.
อิตฺติ นํ นานปฺปการเหติ ยาจิตฺวา โภเชสิ.

โส ภูณฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตฺุ อสฺกโกณฺโต, อรุณเ อุคฺคจฺจนฺเต, กาลมกาสิ.

มาตาทิตฺโร นานปฺปการเหติ ปรีเทวิตฺวา โรทิสฺสู.

กุมาริกา ปุณฺทิวเส โรทมานา อาหารตฺถาย คนฺตวา เตน ตํ ทิสฺวา “กตฺติ ปฏฺฐิวีสเ คนฺทิสฺสสฺสิ อมม -อิตฺติ วุตฺตา “เทว - อิตฺติ อาท.

โส เทว ปฏฺฐิวีสเ อทาสิ.

สา อาทริตฺวา มาตฺรํ ยาจิตฺวา โภเชสิ.

สา ตตาย ยาจियมานา ภูณฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตฺุ อสฺกโกณฺตี ตํทิวสํ กาลมกาสิ.

กุมาริกา เอกิกา ว โรทิตฺวา ปรีเทวิตฺวา ตตาย ทุกฺชุปฺปตฺติยา อติวีย สญฺชาตจฺฉาทกทุกฺชา

---

๑ สี. ยู. โภสมณียํ คนฺตวา.

๒ สี. ยู. ตโต.

๓ สี. ยู. เทติ.

ปุณทิวเส ยาจเกหิ สหธิ โรหนตี อาหารตถาย คนตวา, “กติ ปฏิวีเส คณทิสสสิ อมม -อติ วุตเต”, “เอกั -อติ อาห.

मितตकुम्मพิกั ตั ตโย ทิวเส ภตตี คณหนตี สยชานี”, เตน นั “นสส วสสิ, อชช ตว กุจฉิปปมาณั อญญาสิ -อติ อาห.

หิโรตตปสมปนนา กุลฉีตา ปจโจรสมี สตติปปหารั วिय วณเ ขารปริเสกั วिय จ ปตวา “กั สามิ -อติ อาห.

“ตยา ปุเร ตโย โภจจาสา คหิตา, หิโย เทว, อชเชกั คณหสิ, อชช เต อตตโน กุจฉิปปมาณั ญาตั -อติ อาห.

“มา มั สามิ ‘อตตโนว อตถาย คณหิ -อติ มณญิตถ -อติ.

“อถ กสมา ตโย คณหิ อมม -อติ.

“ปุเร ตโย ชนา อหุมหา” สามิ, หิโย เทว, อชช เอกิกา ว ชาตมหิ -อติ.

โส “เกน การณน -อติ ปุจฉิตวา อาทิตโต ปฏฐาย ตาย กถิตั สพพมปวตตี สุตวา อสสุนิ สนธาเรต্তু อสกโกนโต
สยชตพลวโทมนสัส หุตวา “อมม เอวั สนเต, มา จินตยิ, ตวั ภททวตยเสฏฐิโน ฉีตา, อชชกาลโต ปฏฐาย มม ฉีตาเยว นาม
-อติ วตวา สีเส จุมพิตวา ฆริ เนตวา อตตโน เขฏฐิตุฏฐาเน ฐเปสิ.

[เพราะทำร้าย จึงชื่อสามาวตี]

สา ทานคเค อจจาสหทั มหาสหทั สุตวา “ตาท กสมา เอตัง ชนั นิสสหทั กตวา ทานัง น เทถ -อติ อาห.

“น สกกา กาทุ อมม -อติ.

“สกกา ตาท -อติ.

“กถั อมม -อติ.

“ตาท ทานคคั ปริกขิปิตวา เอเกกสเสว ปเวสนปปมาณน เทว ทวารานิ โยเชตวา

‘เอเกน ทวาเรน ปวิสิตวา เอเกน นิกขมถ -อติ วเทถ, เอวั นิสสหทา หุตวาว คณทิสสนติ -อติ.

โส ตั สุตวา “ภททโกว อมม อุปาโย -อติ ตถา กาทเรสิ.

สาปิ ปุพเพ สามา นาม, วติยา ปน การิตตตา สามาวตี นาม ชาตา.

ตโต ปฏฐาย ทานคเค โกลาหลั ปจฉินนั.

โฆสกเสฏฐิ ปุพเพ ตั สหทั สุนนโต “มยหิ ทานคเค สหโท -อติ ตุสติ,

หวิหตีหิ ปน สหทั อสสุนโต มิตตकुम्मพิกั อตตโน อุปฏฐานั อาคตัง ปุจฉิ “ทียติ กปนทริกาทินิ ทานัง -อติ.

“อาม สามิ -อติ.

๔ สี. วุตตา.

๒ สี. ย. สยชานิตวา.

๓ สี. ย. อหุมห.

“อถ ก็ ทวีหตีห สทโท น สยยติ -อติ.

“ยถา นิสสททา หุตวา คณหนติ, ตถา เม อุปาโย กโต -อติ.

“อถ ปุพเพ ว กสมา นากาลี -อติ.

“อชานนตาย สามิ -อติ.

“อิทานิ เต กถิ ญาโต -อติ.

“ธีตรา เม อกขาโต สามิ -อติ.

“มยหิ อวิทิตา ตว ธีตา นาม อตถิ -อติ.

โส อหิวาตกโรคุปตติโต ปญญาเย สพพิ ภาทวตติยเสฏฐิโน ปวตตี อัจจขิตวา
ตสสา อตตโน เซฏฐิธีตญญาเน ฐปิถภาว อารโจะสิ.

อถ นั เสฏฐิ “เอว สนเต, มม กสมา น กเถสิ, มม สหายกสส ธีตา มม ธีตา นาม -อติ
ตํ ปกโกสาเปตวา ปุจฉิ “อมม เสฏฐิโน ธีตาสิ -อติ.

“อาม ตาต -อติ.

“เตนหิ มา จินตยิ, ตว มม ธีตาสิ -อติ ตํ สีเส จุมพิตวา ปริวารตถาย ตสสา ปญจ อิตถิสตานิ ทตวา
ตํ อตตโน เซฏฐิธีตญญาเน ฐเปสิ.

[พระเจ้าอุเทนได้อัครมเหสี]

อถกทิวสํ ตสมิ นคเร นกขตตํ สงขญญํ โหติ.

ตสมิ ปน นกขตเต พหิ อนิกขมนกา กุลธิตโรปิ อตตโน ปริวารเนน สทธี ปทสาว นที คนตวา นหายนติ.

ตสมา ตทิวสํ สามาวตีปิ ปญจหิ อิตถิสเตหิ ปริวาริตา ราชงคณเนน นหายิตุํ อคมาสิ.

อุเทน ราชปิ สีหปญชเร ฐิโต ตํ ทิสวา “กสสิมา นากุกิตถิโย -อติ ปุจฉิ.

“น กสสจि นากุกิตถิโย เทว -อติ.

“อถ กสส ธีตโร -อติ.

“โฆสกเสฏฐิโน ธีตา เทว, สามาวตี นามเสสา -อติ.

โส ทิสวา ว อุปปนสนิเนโห เสฏฐิโน สาสนํ ปาหสิ “ธีตรํ กิร เม เปเสตุ -อติ.

“น เปเสมิ เทว -อติ.

“มา กิร เอวํ กโรตุ, เปเสตุเยว -อติ.

“มัย คหบดีกา นาม กุมาริกานํ โปเถตวา วิเหฐตวา กชฒนภเยน น เทม เทว -อิตี.

ราชา กุชฌิตวา เคหํ ลัญญาเปตวา เสฏฐิณจ ภริยณจสส หตเถ คเหตุวา พหิ การาเปสิ.

สามาวตี นหาตวา อาคตา เคหํ ปริสิตุํ โองาสํ อลภนตี “กึ เอตํ ตาต -อิตี ปุจฉิ.

“อมม ราชา ตว การณา ปหิณิ, อถ ‘มัย น ทสสาม -อิตี วุตเต, ฆริํ ลัญญาเปตวา อมเห พหิ การาเปสิ -อิตี.

“ตาต ภาริยํ ไว กम्मํ กตํ, รณญา นาม ปหิเต, ‘น เทม -อิตี อวตวา ‘สเจ เม ชีตรํ สปริวารํ คณ्ह, เทม -อิตี
วตตพพํ ภเวยย ตาต -อิตี.

“สาธุ อมม, ตว รุจिया สติ, เอวํ กริสสามิ -อิตี วตวา รณโณย ตถา สาสนํ ปาหสิ.

ราชา “สาธุ -อิตี สมปฏิจฉิตวา ตํ สปริวารํ อานตวา อภิสณจิตวา อคคมหสิภูฐานเน รฐเปสิ.

เสสา ตสสาเยว ปริวาริตถิโย อหสิ.

อิหํ สามาวตिया วตถุ.

[พระเจ้าอุเทนถูกจับ]

อุเทนสส ปน อปราปี วาสุลหตตวา นาม เทวี อโหสิ จณชปชโชตสส ชีตา.

อุชเชนियํ หิ จณชปชโชโต นาม ราชา อโหสิ.

โส เอกทิวสํ อูยยานโต อากจณโต อตตโน สมปตตี ओโลเกตวา “อตถิ นุ โข อณญสสปี กสสจि เอวรुपा สมปตติ -อิตี วตวา,
“กึ สมปตติ นามเสสา, โกสมพิยํ อุเทนสส รณโณย อติมหตี สมปตติ -อิตี วุตเต, อาห “เตนหิ คณ्हิสสามิ นํ -อิตี.

“น สกกา โส คเหตุ -อิตี.

“กิญจि กตวา คณ्हิสสาเมว -อิตี.

“น สกกา เทว -อิตี.

“กึการณา -อิตี.

“โส หตถิกนตํ นาม สิบปี ชานาติ, มนตํ ปริวตเตตวา หตถิกนตวิณํ วาเทนโต นาเค ปลาเปติปี, คณ्हาติปี,
หตถิวาหนสมปนโน เตน สหิโส นาม นตถิ -อิตี.

“น สกกา มया ตํ คเหตุ -อิตี.

“สเจ เต เทว เอกนเตน อयํ นิจฉโย, เตนหิ ทารุหตถิ การेतวา ตสส วสนภูฐานํ เปเสหิ,

โส หตถิวาหนํ वा असुवाहनं वा सुत्वा तुर्मपि कज्जति, तत्त न आकर्त्त कहेतुं सकगा गविससति -อิตี.

ราชา “อตเถโส อุปาโย -อติ ทารุณย์ ยนตหตถิ การตวา พหิ ปีโลติกาหิ เวฐุตวา กตจิตตกมมํ กตวา
ตสส วิชิต อาสนนฐฐาเน เอกสมิ สรตีเร วิสสชชาเปสิ.

หตถิโน อนโตกัจฉิยํ สฐฐิ ปุริสา อปราปรํ จงกมนติ,

หตถิลลนํ อหริตวา ตตถ ตตถ ฉทเทสุ.

เอโก วนจรโก หตถิ ทิสวา “อมหากํ รมโย อนุจฉวิโก -อติ จินตตวา คนตวา อุเทนสส รมโย อาโรเจสิ
“เทว มยา สพพเสโต เกลาสกุกฎฎิกโก ตุมหากถญเวว อนุจฉวิโก วรवारโณ ทิฎฐุ -อติ.

อุเทโน ราชา ตเมว มคคทเทสกํ กตวา หตถิ อภิรุษห สปริวารโ นิกขมิ.

ตสสาคมนํ ญตวา จรปุริสา คนตวา จณทปชโชตสส อาโรเจสุ.

โส อากนตวา มชฌเม ตุจฉํ กตวา อุโฆสุ ปสเสสุ พลนิกายํ ปโยเชสิ.

อุเทโน ราชา ตสสาคมนํ อชานนโต หตถิ อนุพนธิ.

อนโตฐิตมนุสสา เวเคน ปลาเปสุ.

กฐฐหตถิ, รมโย มนตํ ปริวตเตตวา วีณ วาเทนตสส, ตนตีสททํ อสุณนโต วิย ปลายตีเวว.

ราชา หตถินาคํ” ปาปุณิตุ อสกโกนโต อสส อารุห อนุพนธิ.

ตสมิ เวเคน อนุพนชเต, พลนิกายโ โอหิย.

ราชา เอกโก ว โอหสิ.

อถ นํ อุโฆสุ ปสเสสุ ปยุตตา จณทปชโชตสส ปุริสา คนทิตวา อตตโน รมโย อทสุ.

อถสส พลนิกายโ อमितตวสํ คตทาวํ ญตวา พหิ ชนชวารํ นิเวเสตวา อจฉิ.

[พระเจ้าจันทปชโชตให้ลูกสาวเรียนมนต์]

จณทปชโชตปิ อุเทนํ ชิวคาหเมว คาหาเปตวา เอกสมิ โจรเคเห ปกชิปิตวา ทวารํ ปิททาเปตวา ตโย ทิวเส ชยปานํ ปิริ.

อุเทโน ตตยทิวเส อารกชเก ปุจฉิ “กหํ โว ราชา ตาต -อติ.

“ปจจามิตโต เม คหิตตติ ชยปานํ ปิวติ -อติ.

“กา นามเส มาตคคามสส วิย ตุมหากํ รมโย กิริยา, นนุ ปฐฐิราชานํ คเหตุวา วิสสชเชตุํ วา มาเรตุํ วา วฐฐติ,
อมเห ทุกขํ นิสีทาเปตวา ชยปานํ กิร ปิวติ -อติ.

เต คนตวา ตมตถิ รมโย กเถสุ.

โส คนตวา “สจจํ กิร ตวํ เอวํ วเทสิ -อิติ ปุจฉิ.

“อาม มหาราช -อิติ.

“สาธุ ตํ วิสสชเชสสามิ, เอวรूपิ กิร เต มนุโต อตถิ, ตํ มยํ ทสสสิ -อิติ.

“สาธุ ทสสามิ, คหณสมเย มํ วนทิตวา ตํ คณหาหิ, กิ ปน ตวํ มํ วนทิสสสิ -อิติ.

“กยาหํ ตํ วนทิสสามิ -อิติ.

“กิ น วนทิสสสิ -อิติ.

“น วนทิสสามิ -อิติ.

“อหิปี น ทสสามิ -อิติ.

“เอวํ สนเต, ราชาณํ เต กริสสามิ -อิติ.

“กโรหิ, สรึรสส เม อิสสโร, น ปน จิตตสส -อิติ.

ราชา ตสส สุรคชชิตํ สุตวา “กถนุ โข อิมสส มนตํ คณทิสสามิ -อิติ จินเตตวา

“อิมํ มนตํ อณญํ ชานาเปตุนํ สกกา, มม ธีตรํ เอตสส สนติเก อุกคณหาเปตวา อหํ ตสสา สนติเก คณทิสสามิ -อิติ จินเตสิ.

อถ นํ อาห “อณญสส วนทิตวา คณหนตสส ทสสสิ -อิติ.

“อาม มหาราช -อิติ.

“เตนหิ อมหากํ ชฺเร เอกา ชุชชา อตถิ, ตสสา อนโตสานิยํ นิสินนาย ตวํ พหิสานิยํ ฐิตว มนตํ วาเจหิ -อิติ.

“สาธุ มหาราช ชุชชา วา โหตุ ปิฐุสปปิ วา, วนทิตวา, ทสสามิ -อิติ.

ตโต ราชา คนตวา ธีตรํ วาสลทตตํ อาห “อมม เอโก สงชกุกุฐิ อนคฺมํ มนตํ ชานาติ, ตํ อณญํ ชานาเปตุนํ สกกา,

ตวํ อนโตสานิยํ นิสิติตวา ตํ วนทิตวา มนตํ คณท, โส พหิสานิยํ ฐิตวา ตยหํ วาเจสสติ, ตว สนติกา อหํ คณทิสสามิ -อิติ.

เอวํ โส เนสํ อณญมณญํ สนถวกรณภเยน ธีตรํ ชุชชํ อิตรํ สงชกุกุฐิ กตวา กเถสิ.

โส ตสสา อนโตสานิยํ วนทิตวา นิสินนาย พหิ ฐิตว มนตํ วาเจสิ.

[พระอัครมเหสีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทน]

อถ นํ เอกทิวสํ ปุนปปุณํ วุจจมานมปิ มนตปทํ วตตํ อสกุโกนตี

“อเร ชุชเช อติพทโลภุฐุโกโปลํ เต มุขํ, เอวํ นาม วเทหิ -อิติ อาห.

สา กุชฌิตวา “อเร ทุณฺฐกฺกุณฺฐิ, กิ วเทสิ^๑, มาทิสสา ชุชฺชา นาม โหติ -อิตติ สาณิกณฺณ อุกฺขิปปิตวา,
“กาสิ ตฺวํ -อิตติ วุตฺเต, “รณฺโณ ชีตา วาสุสทตฺตา นามาทิ -อิตติ อาห.

“ปิตา เต ตํ มยํ กเถนโต ‘ชุชฺชาติ กเถสิ -อิตติ.

“มยํ กเถนโตปิ ตํ สงฺขกฺกุณฺฐิ กตฺวา กเถสิ -อิตติ.

เต อุโกปิ “อมฺหากํ สนนวกรณภเยน กถิตํ ภวิสฺสตี -อิตติ อนฺโตสาณิยญฺญเวว สนนวํ กรีสฺสุ.

ตโต ปญฺญาเย มนตคฺคหณฺนิ วา สิปฺปคฺคหณฺนิ วา นตฺถิ.

ราชาปิ ชีตฺรํ นิจํ ปุจฺจตี “สิปฺปํ คณฺหสิ อมม -อิตติ.

“คณฺหามิ ตาต -อิตติ.

อล นํ เอกทิวสํ อุเทโน อาห “ภทฺเท สามิเกน กตตพฺพนาม เนว มาตาปิตโร น ภาติกภคินิโย กาทุํ สกฺโกณตี,
สเจ มยํ ชีวิตํ ทสฺสสิ, ปญฺจ เต อิตฺถิสฺตานิ ปริวารํ ทตฺวา อคฺคมหะสิญฺญานํ ทสฺสามิ -อิตติ.

“สเจ อิมสฺมี วจเน ปตฺติญฺญาตุํ สกฺขิสฺสถ, ทสฺสามิ โว ชีวิตทานํ -อิตติ.

“สกฺขิสฺสามิ ภทฺเท -อิตติ.

สา “สาธฺว สามิ -อิตติ ปิตุ สนนํ กํ คณฺตวา วนทิตฺวา เอกมนตํ อญฺญาสิ.

อล นํ โส ปุจฺจตี “อมม นิญฺฐิตํ สิปฺปํ -อิตติ.

“น^๒ ตาว นิญฺฐิตํ ตาต สิปฺปํ -อิตติ.

อล นํ “กิ อมม -อิตติ.

“อมฺหากํ เอกํ ทวารญจ วาหนญจ ลทฺฐํ วญฺญตี ตาต -อิตติ.

“อิทํ กิ อมม -อิตติ.

“ตาต รตฺตี กิร ตารกสญฺญาเย มนตสฺส อุปจารตฺถาย เอกํ โอสถํ คเหตุพฺพํ อตฺถิ,
ตสฺมา อมฺหากํ เวลาย วา อเวลาย วา นิคมมนกาเล เอกํ ทวารญจ วาหนญจ ลทฺฐํ วญฺญตี -อิตติ.

ราชา “สาธฺว -อิตติ สมปฺปฏิจฺฉิ.

เต อตฺตโน อภิรฺุจิตํ เอกํ ทวารํ ทตฺถคตํ กรีสฺสุ.

---

๑ ส. ย. กิ เอวํ วเทสิ.

๒ ย. น -อิตติ สทฺโท นตฺถิ.

[พาหนะ ๕ ของพระเจ้าจันทรปัชโชต]

รณโณ ปน ปณจ วาหนานิ อหะสุ
“ภททตี นาม เกรณกา เอกทิวส์ ปณญาสโยชนานิ คจจติ,
กาโก นาม ทาโส สฎฐิโยชนานิ คจจติ,
‘เวลกสิ จ มุชเกสิ จ -อิตติ เทว อสสา โยชนสต คจจนติ,
นาพาสิริ หตถิ วิสติโยชนสต -อิตติ.

[ประวัติที่จะได้พาหนะเหล่านั้น]

โส กิร ราชา อนุปปนเน พุทธะ, เอกสส อัสสรสส อุกุฐาโก อโหสิ.

อเอกทิวส์ ตสมิ อัสสเร พหินคร^๑ คนตวา นหตวา อากจจนเต, เอโก ปจเจกพุทโธ นคร ปิณฑาย วิสิตวา
สกลนครวาสิน มาเรณ อาวภูติตตวา เอก กิกขมิปี อลภิตวา ยถาโธเตน ปตเตน นิกขมิ.

อถ น นครทวาร สมปตตกาเล มาโร อณญาตกเวเสน อุกุสจกิตวา “อปี โว ฆนเต กิณจ ลท^๒ -อิตติ ปุจฉิ.

“กี ปน เม ตว อลภนาการิ กิร -อิตติ.

“เตนหิ นินตติตวา ปุน วิสถ, อิทานิ น กิรสิสामी -อิตติ.

“นาหิ ปุน นินตติสामी -อิตติ.

สเจ หิ นินตเตย, ปุน โส สกลนครวาสิน สริเร อธิมุจจิตวา ปาณิ ปหริตวา หสนเกหิ กราย.

ปจเจกพุทโธ อนินตเต, มาโร ตตเถว อนตรธาย^๒.

อถ โส อัสสโร ยถาโธเตน ปตเตนาคจจนต ปจเจกพุทโธ ทิสวาว วนทิตวา “อปี ฆนเต กิณจ ลท^๒ -อิตติ ปุจฉิ.

“จริตวา นิกขนตมหารุโส -อิตติ.

โส จินเตสิ “อโย มยา ปุจฉิต อกเถตวา อณญ วทติ, น กิณจ ลท^๒ ภวิสสตี -อิตติ.

อถสส ปตต โอลเณนโต ตจจ ปตต ทิสวา

เคเห ภตตสส อตตโน นิฐิตานิฐิตถาว อชานนตาย สุโร หุตวา ปตต คเหตุ อวิสหนโต “ฆนเต โลก อธิวาเสถ -อิตติ วตวา
เวเคน ฆร คนตวา “อมหากิ ภตต นิฐิต^๓ -อิตติ ปุจฉิตวา, “นิฐิต^๓ -อิตติ วุตเต, ต อุกุฐาก อหา
“ตาท อณโณ ตยา สมปนเนเวคตโร นตถิ,
สิเชน ชเวน ต ภทนต์ ปตวา ‘ปตต^๓ ฆนเต เทถาติ วตวา ปตต คเหตุวา เวเคน เอหิ -อิตติ.

โส เอกจเวเนเนว ปกขนทิตวา ปตต คเหตุวา อหริ.

๑ ส. ม. ย. พหินคร.

๒ ส. ย. ปจเจกพุทโธ ๗เปฯ อนตรธาย -อิตติ นตถิ.

๓ ส. ย. เอตถนตเร เม -อิตติ อตถิ.

อิสสระปิ อตตโน โภชนสส ปตติ ปุเรตวา “อิมิ สีมิ คนตวา อยยสส สมปาเทหิ, อหนเต อิตโต ปตตี เทมิ -อิตติ อาห.

โส ตํ คเหตุวา ชเวน คนตวา ปจเจกพุทฺธสส ปตติ ทตวา ปถจปติภูฏิตน วนทิตวา

“ภนเต เวลา อุปกฐา, อหิ อติสิเขน ชเวน คโต จ อาคโต จ,

เอตสส เม ชวสส ผเลน โยชนานํ ปณณาสสภูฏิสตวิสตีตคมนสมตถานิ ปถจ วาหนานิ นิพพตตนตุ,

อากจณตสส จ เม คจณตสส จ สรีริ สूरียเตเชน ตตติ, ตสส เม ผเลน นิพพตตนิพพตตภูฏาเน อาณา สूरียเตชสทิสสา โหตุ,

อิมสมิ เม ปินทปาเต สามินา ปตติ ทินนา, ตสสา นิสสนเทน ตุมहेหิ ติภูฏธมมสส ภาคิ โหมิ -อิตติ อาห.

ปจเจกพุทฺธโร “เอวํ โหตุ -อิตติ วตวา

“อิจฉิตํ ปตถิตํ ตุยหิ

ชิปปเมว^๑ สมิมชตตุ

สพเพ ปุเรตตุ สงกปปา

จหนโต ปณณรโส^๒ ยถา.

อิจฉิตํ ปตถิตํ ตุยหิ

ชิปปเมว สมิมชตตุ

สพเพ ปุเรตตุ สงกปปา

มณิ โชติรโส ยถา -อิตติ

อนุโมทนํ อกาสิ.

ปจเจกพุทฺธานํ กิร อิมาว เทว คากา อนุโมทนคากา นาม โหนติ.

ตตถ “มณิ โชติรโส -อิตติ สพพกามทํ มณิรตนมํ วุจจติ.

อิทนต์สส ปุพพจริตํ.

โส เอตฺรหิ จณทปชโชโต อโหสิ.

ตสส จ กम्मสส นิสสนเทน อิมานิ ปถจ วาหนานิ นิพพตตีสุ.

[พระเจ้าอุเทนหนี่]

อถกทิวสํ ราชา อูยยานกัฬาย นิกขมิ.

อุเทโน “อชช ปลายิตพพิ -อิตติ มหนตมหนเต จมมปสิพพเก หิรณญสุวณณสส ปุเรตวา กเรณุกปิภูฐู ฐูเปตวา

वासुहतตํ आतय पलायि.

อนเตปรपालกา पलयन्तं तिसवा कन्तवा रण्ये आरजेसु.

ราชา “सिमि कज्ज -อิตติ พลํ ปหิณิ.

อุเทโน พลสส ปกขนตภาวํ ญตวา กหาปณปสิพพิ โมเจตวา ปาเตสิ.

มนุสสา กหาปणे अज्जिनित्वा पुन प्कखन्तीसु.

---

๑ ส. สพพเมว.

๒ ย. ปณณรสี.

อิตรโ สุวณณปสิพพกั โมเจตวา ปาเตตวา เตสั สุวณณโลเกน ปปยจนตทานญญเวว พหิ นิวุตถั อตตโน ขนธาวารั ปาปุณิ.

อล นั อากจณนตั ทิสวา ว อตตโน พลกาโย ปริวาเรตวา นครั ปเวเสสิ.

โส คนตวา ว วาสุลทตต อภิสสิญจิตวา อคคมहेสิญฐานู ฐูเปสิ.

อิท วาสุลทตตตาย วตถุ.

[ประวัตินางมาคันทิยา]

อปรา ปน มาคันทิยา นาม รณโญ สนติกา อคคมहेสิญฐานู ลภิ.

สา กิร กุรุญฐู มาคันทิยสส พราหมณสส ธีตา.

มาตาปิสสา มาคันทิยาเตว นาม.

จุฬปีตาปิสสา มาคันทิโย ว.

สา อภิรูปา อโหสิ เทวจจรปฎิภาคา.

ปีตา ปนสสา อนุจฉวิกั สามิกั อลภนโต มหนเตหิ มหนเตหิ กุเลหิ ยาจิตปี

“ตุเมเห น มยหัง ธีตุ อนุจฉวิกา -อิติ ตชเชตวา อโยเชสิ.

อถกทิวสั สตถา ปจจุสสมเย โลกั โอโลเกนโต มาคันทิยพราหมณสส สปะชาปะติกสส อนาคตานิผลุปะนิสสยั ทิสวา

อตตโน ปตตจิวรมาทาย ตสส พหิณิเม อคคิปริจรณญฐานู อคมาสิ.

โส ตถาคตสส รูปโสภคคั^๑ อตตทาวั โอโลเกตวา “อิมสมิ โลก อิมินา ปุริเสน สทิสโส อญโญ ปุริโส นาม นตถิ,

อโย มยหัง ธีตุ อนุจฉวิกอ, อิมสส ปุริสสส โปสาวนตถาย มม ธีตรั ทสสามิ -อิติ จินเตตวา

“สมณ เอกา เม ธีตา อตถิ, อหัง เอตตคั กาลั ตสสา อนุจฉวิกั ปุริสั น ปสสามิ, ตุมเห ตสสา สา จ ตุมหากญญเวว อนุจฉวิกา,

ตุมหากั ปาทปริจาริกั ตสสา จ ภตตารั สทฐั วญญุตติ, ตั โว อหัง ทสสามิ, ยาว มม คมณา อิเชว ติญฐุตถ -อิติ อาห.

สตถา กิณจิ อวตวา ตุมหิ อโหสิ.

พราหมณเณ เวเคน ขรึ คนตวา “โภติ โภติ ธีตุ เม อนุจฉวิกอ ทิญฐู, สิม สิม ตั อลงกรโรหิ -อิติ

ตั อลงการาเปตวา สทธี พราหมณิยา อาทาย สตถุ สนติคั ปายาสิ.

สกลนครั สงขุภิ “อโย เอตตคั กาลั มยหัง ธีตุ อนุจฉวิกอ นตถิ -อิติ กสสจจิ อทตวา ‘อชช เม ธีตุ อนุจฉวิกอ ทิญฐู -อิติ กิร วทติ,

กัทิสอ นุ โข โส, ปสสิสสาม นั -อิติ.

มหาชนเณ เตเนว สทธี นิขมิ.

ตสมิ ธีตรั คเหตุวา อากจณนเต, สตถา เตน วุตตญฐานู อฐุตวา ตถถ ปทเจตยั ทสเสตวา คนตวา อญญสมิ ฐานู อญฐาสิ.

พุทธานันท์ ปทเจตีย์ อธิษฐานให้ตวา อุกกณตฐาเนเยว ปถญายติ, น อถญตถ.

เยสญจ อตถาย อธิษฐานให้ โหติ, เตว นํ ปสสนนติ,

เตสํ ปน อทสสนกรณตถํ หตถิอาทโย วา อุกกณนตฺ, มหาเมโฆ วา วสสตุ, เวรมพวาตา วา ปทรนตฺ, น นํ โกจิ มกฺเขตฺ สกโกติ.

อถ พุราหมณฺี พุราหมณฺ์ อาห “กุหิ โส ปุริโส -อิติ.

“อิมสมิ ฐาเน ติฏฐาหิตี นํ อวจํ, กุหิ นุ โข โส คโต -อิติ โอลเณนโต ปทเจตีย์ ทิสวา “ออยมสส ปทวลลฺโซ -อิติ อาห.

พุราหมณฺี สลกขณมฺนตานิ ตินฺณํ เวทานํ ปคฺณตาย ลกขณมฺนเต ปวิวตเตตวา ปทลกขณฺ์ อุปธาเรตวา

“นยิทํ พุราหมณฺ์ ปญจกามคฺณเสวิโน ปทํ -อิติ วตวา อิมํ คาถมาห

“รตตสส ทิ อุกกณฺ์ ปทํ ภาเว

ทฺฐสส โหติ สหसानุปีฬิตํ

มุพฺหสส โหติ อวทตฺตํ ปทํ

วิวญจทสส อิทมิติสํ ปทํ -อิติ.

อถ นํ พุราหมณฺ์ อาห “โภติ ตวํ อุกกณฺ์ กุมภิลเ วีย เคหมชฺเ เวสนโจเร วีย มนเต ปสสนสึลา ตฺณทึ โหติ -อิติ.

“พุราหมณฺ์ ยํ อิจฺฉสิ, ตํ วเทหิ; นยิทํ ปญจกามคฺณเสวิโน ปทํ -อิติ.

อิโต จิตฺ จ โอลเณนโต สตถารํ ทิสวา “ออย โส ปุริโส -อิติ วตวา พุราหมณฺ์ คนตวา

“สมณฺ์ ธีตรํ เต โปสวานตถาย ทมมิ -อิติ อาห.

สตถา “ธีตรา เต มยหํ อตฺโถ อตฺถิ วา นตฺถิ วา -อิติ อวตวา ว “พุราหมณฺ์ เอกนเต การณฺ์ กเถมิ -อิติ วตวา,

“กเถหิ สมณฺ์ -อิติ วุตเต, มหาภินิกฺขมนโต ปญฺญาย ยาว อชปาลนฺิโครธฺมุลา มาเรณฺ์ อนฺุพฺนธภาวํ

อชปาลนฺิโครธฺมุเล จ “อติโตทานิ เม เอส วิสยนติ ตสส โสกาตฺรสส โสกฺวปสมนตถํ อาคตาหิ มารธีตาหิ กุมาริกวณฺณาทิวเสน

ปโยชิตปโลภณฺ์ อัจจิตวา” อิมํ คาถมาห.

“ทิสวาน ตณฺ์ อรตฺถจ ราคํ

นาโหสิ ฉนฺโท อปิ เมถฺนสมิ

กิเมวิทํ มุตตกริสฺปณฺ์

ปาทาปิมํ สมฺมุสฺตํ น อิจฺฉ -อิติ”.

คาถาปริโยसानเ พุราหมณฺ์ จ พุราหมณฺ์ จ อนาคามิผล ปติฏฐหิสุ.

---

๑ ส. ม. ย. อุทกปาติย.

๒ ส. ม. ย. อัจจิตวา ตทาปิ มยห.

๓ อัยฺ์ ปรสสพทสส เอ - วตตมานาวิภตติ อตฺตโนปทสส อุตตมปริเส วตตติ น สตตมียํ เอยฺย.

ออยจ กจฺจายนฺมุสส อาชฺยตกปฺนเย โอลเณตพพา.

มาคนทียาปิ โข ธีตา “สจสส สมณสส มยา อตโถ นตถิ, อนตถิกภาโว วตตพโพ, อัย ปน มํ มุตตกรีสปุนณํ กโรติ,
โหตุ อตตโน ชาตีกุลปปเทสโภคยสวสยสมปตตี อากम्म ตถารูป ภาตตารํ ลภิตวา สมณสส โคตมสส กตตพพยุตตํ ชานิสฺสามิ -
อิตี สตถริ อาฆาตํ พนฺธิ.

“กั ปน สตถา ตสสา อตตนิ อาฆาตูปปตตี ชานาติ น ชานาติ -อิตี.

“ชานาติเยว.

“ชานนฺโต กสฺมา คาถมาห -อิตี.

“อิตเรสํ ทวินนํ วเสน.

พุทฺธา นาม อาฆาตํ อคเณตวา มคคผลาธิคมารหานํ วเสน ฌมฺมิ เทเสนฺติเยว.

มาตาปิตโร ตํ เนตวา จุฬมาคนทียํ กนิฏฺฐํ ปฏฺิจฉาเปตวา สตถุ สนฺติกํ คนฺตวา อุโภปิ ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุนฺนีสฺสุ.

จุฬมาคนทียปิ จินฺเตสิ “มม ธีตา โอมกสตตสส นานุจฉวิกา, เอกสส รณฺโณว อนุจฉวิกา -อิตี ตํ อาทาย โกสมพฺปี คนฺตวา
สพฺพาลงฺการเอหิ อลงฺกริตวา “อิมํ อิตถึรตนํ เทวสส อนุจฉวิกํ -อิตี อุเทนสส รณฺโณว อาทาสิ.

โส ตํ ทิสฺวาว อุปฺปนฺนพลวสิเนโห อภิสํกํ ทตฺวา ปณฺจสตมาตฺคามาสมฺสสา ปริวารํ กตฺวา อคฺคมเหสิฏฺฐาเน ฐฺเปสิ.

อิทํ มาคนทียาย วตถุ.

เอวามสฺส ทียชฺตมสทสสนาฏฺกิตถึ ปริวารา ติสฺโส อคฺคมहेสิโย อहेสุ.

[สามเศรชฐีกับาดาบส]

ตสมฺมิ โข ปน สมเย “โฆสกเสฏฺฐี กุกฺกุณฺเสฏฺฐี ปาวาริกเสฏฺฐี -อิตี โกสมพฺปิยํ ตโย เสฏฺฐิโน โทหนฺติ.

เต, อุปฺกฏฺฐาย วสฺสุปฺนายิกาย, ปณฺจสเต ตาปเส หิมวฺนตโต อาคนฺตวา นครเ ภิกฺขาย จรฺนเต ทิสฺวา ปสฺสีทิตฺวา นิสฺสาเปตวา
โภเชตฺวา ปฏฺิจฉนฺตุํ คเหตฺวา จตฺตารอ มาเส อตตโน สนฺติเก วาสาเปตฺวา
ปฺน วสฺสารตเต อาคมฺนตถาย ปฏฺิจชานาเปตฺวา อฺยโยเชสุ.

ตาปสาปิ ตโต ปฏฺิจฉาย อฏฺฐ มาเส หิมวฺนเต วสิตฺวา จตฺตารอ มาเส เตสํ สนฺติเก วสนฺติ.

เต อปรภาเค หิมวฺนตโต อาคจฉนฺตา อรณฺญายตเน เอกํ มหานิโครธํ ทิสฺวา ตสฺส มฺุเล นิสฺสีทิสฺสุ.

เตสุ เชฏฺฐกตาปโส จินฺเตสิ “อิมสมฺมิ รุกฺเข อธิวตฺถา เทวตา น โอรมตฺิกา ภวิสฺสติ, มเสสกฺเขเนเวตถ เทวราเชน ภวิตพฺพํ,
สาธฺว วตสฺส สจายํ อสิคณฺสส ปานียํ ทเทยฺย -อิตี.

โส ปานียํ อาทาสิ.

ตาปโส นหาโนทกํ จินฺเตสิ.

ตมฺปิ อาทาสิ.

ตโต โภชนํ จินตเส. ตมปิ อทาสี.

อถสส เอตทโหสิ “อัย เตวราชา อมเหหิ จินติตจจินติต สัพพ เทติ, อโห วต นํ ปสเสยยาม -อิตี.

โส รุกขกขนธํ ปทาเลตวา อตตานํ ทสเสสิ.

อถ นํ “เทวราชา มหตี เต สมปตติ, กิณนุ โข กตวา อัย ลทธา -อิตี ปุจฉีสสุ.

“มา ปุจฉถ อยย -อิตี.

“อาจิกข เทวราชา -อิตี.

โส อตตนา กตกมมสส ปริตตกตตา ลชชมาโน กเถตุํ น วิสหติ,
เตหิ ปุนปุนํ นิปปิฬิยมาโน ปน “เตนหิ สุณนถ -อิตี วตวา กเถสิ.

[ประวัติเทวดา]

โส กิร เอโก ทุกคตมनुสโส หุตวา ภาตี ปริยสนโต อนาถปิณฑิกสส สนตีกะ ภาติกมมํ ภาติตวา ตํ นิสสาย ชีวิตํ กปเปสิ.

อถกสมิ อูปสถทิวเส สมปตเต, อนาถปิณฑิกโก วิหารโต อากนตวา ปุจฉิ

“ตสส ภาติกสส อชช อูปสถทิวสภาโว เกนจิ กถิต -อิตี.

“น กถิต สามี -อิตี.

“เตนหิสส สายมาสํ ปจถ -อิตี.

อถสส ปตโถหนํ ปจีสสุ.

โส ตํทิวสํ อรณญเ อมมํ กตวา สายํ อากนตวา, ภาตเต วชฒตวา ทินเน, “ฉาโตสมิ -อิตี สหสา อภุชชิตวา ว

“อณญესุ ทิวเสสุ อิมสมิ เคเห ‘ภตตํ เทถ, สูปํ เทถ, พยณชนํ เทถาติ มหาโกลาหลํ โหติ, อชช สพเพ นิสสททา นิปชชีสุ,
มยหมเวกสส อาหารํ วชฒยีสสุ, กิณนุ โข เอตํ -อิตี จินตเตวา ปุจฉิ “อวเสสา ภุชชีสุ -อิตี.

“น ภุชชีสุ ตาต -อิตี.

“กั การณา -อิตี.

“อิมสมิ เคเห อูปสถทิวเสสุ สายมาสํ น ปจันติ, สพเพ อูปสถิกา โหนติ,

อนตมโส ธนปายินปิ ทารเก มุขํ วิชชาเลตวา จตุมจฺจํ มุখে ปกขิปาเปตวา มหาเสณฺฐี อูปสถิกะ การเสสิ.

คนธเตลปทีเป ชาลนเต, ชุททกมลลทการกา สยนคตา ทวตตีสารการ์ สชฌายันติ,

ตุยหํ ปน อูปสถทิวสภาวํ กเถตุํ สตี น กริมหา, ตสมา ตเวว ภาตตํ ปกั, ภุชชิสสุ นํ -อิตี.

“สเจ อิทานิ อูปสถิกะเน ภาวิตุํ วญฺญติ, อหปี ภาเวยยํ -อิตี อาห.

“อิหํ เสณฺฐี ชานาติ -อิตี.

“เตนทึ นํ ปุจฺฉณ -อิตฺติ.

เต คนฺตฺวา เสฏฺฐี ปุจฺฉิสฺสุ.

โส เอวมาท “อิทานิ อภฺยชิตฺวา มุขํ วิทฺขาลตฺวา อุโปสถณฺคานิ อธิภฺรฺรฺหนฺโต อุพฺพตฺตฺโปสถณฺคณํ ลภิสฺสตี -อิตฺติ.

อิตโร ตํ สุตฺวา ตถา อทาสี.

ตสฺส สกฺลทิวสํ กมฺมํ กตฺวา ฉาตสฺส สรีเร วาตา กุปฺปิสฺสุ.

โส โยตฺเตน^๑ อุทฺรํ พนฺธิตฺวา โยตฺตโกฏฺฐิยํ คเหตฺวา ปรีวตฺตตี.

เสฏฺฐี ตํ ปวตฺตี สุตฺวา อุกกาหิ ธาริยมาเนาทึ จตฺมธฺรฺรํ คาหาเปตฺวา ตสฺส สนฺติกํ อาคนฺตฺวา “กึ ตาต -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

“สามิ วาตา เม กุปฺปิตา -อิตฺติ.

“เตนทึ อุกฺกฺฐาย อิทํ เกสชฺชํ ขาทาหิ -อิตฺติ.

“ตฺมเหปี ขาทิตถ สามิ -อิตฺติ.

“อมหากํ อผาสุกํ นตฺถิ, ตฺวํ ขาทาหิ -อิตฺติ.

“สามิ อุโปสถณฺคณํ กโรนฺโต สกฺลํ กาทํ นาสกฺขี, อุพฺพตฺตฺโปสถณฺคณํปี เม วิทฺลํ มา อโหสิ -อิตฺติ น อิจฺฉิ.

“มา เอวํ กริ ตาต -อิตฺติ วุจฺจมาโนปี อนิจฺฉิตฺวา, อรุณฺเณ อุกฺกฺฐนฺเต, มิลาตมาลา วิย กาลํ กตฺวา
ตสฺมี นิโครธฺรฺกฺเข เทวตา หุตฺวา นิพฺพตฺตี.

ตสฺมา อิมมตฺถํ กเถตฺวา “โส เสฏฺฐี พุทฺธมามโก ฐมฺมมามโก สงฺฆมามโก,
ตํ นิสฺสาย กตสฺส อุพฺพตฺตฺโปสถณฺคณฺสสนฺ นิสฺสนเทเนว สา สมฺปตฺติ มยา ลทฺธา -อิตฺติ อาห.

[ดาบสเลื่อมใสออกบวช]

“พุทฺโธ -อิตฺติ วจนํ สุตฺวาว ปณฺจสตา ตาปสา อุกฺกฺฐาย เทวตาย อณฺชลี ปคฺคยฺห ‘พุทฺโธติ วเทสิ -อิตฺติ’

‘พุทฺโธติ วทามิ -อิตฺติ ติกฺขตฺตํ ปฏฺิขานาเปตฺวา “โฆโสปี โข เอโส พุทฺธโก โลกสฺมี -อิตฺติ อุทานํ อุทานตฺวา

“เทวเต อนนฺเกสุ กปฺปสฺตสฺสเสสุ อสฺสุตฺตฺพุทฺธํ สทฺทํ ตยา สุณาปีตฺมฺห -อิตฺติ อาหฺสุ.

อถนฺเตวาลิกา อาจารย์ยํ เอตทโวจฺจุ “เตนทึ สตฺถุ สนฺติกํ คจฺฉาม -อิตฺติ.

“ตาตา ตโย เสฏฺฐีโน อมหากํ พหุปกการา, เสว เตสํ นิเวสเนน ภิกฺขํ คนฺหิตฺวา เตสฺมปี อาจิกฺขิตฺวา คมิสฺสาม, อธิวาเสถ ตาต -อิตฺติ.

เต อธิवासยีสฺสุ.

---

๑ ส. ย. โยตฺต.

๒ ส. ย. วเทหิ -อิตฺติ.

ปุณทิวเส เสฏฐิโน ยาคุคตตัม สมนปาเทตวา อาสนานิ ปญญาเปตวา “อชช โน อชชานัน อากมนทิวโส -อิติ ญตวา
ปัจจุคคมนัน กตวา เต อาทาย นิเวสนัน คนตวา นิสีทาเปตวา ภิกขุ อหังสุ.

เต กตมตตทักจจา “มหาเสฏฐิโน มยํ คมิสสาม -อิติ วทิสฺสุ.

“นनु ฆนเต ตุมเหติ จตตารโ วสสิเก มาเส อมหากํ คหิตา, ปฎิณญา, อิทานิ กุหี คจจถ -อิติ.

“โลเก กิร พุทโธ อุปปนโน, ฆมโม อุปปนโน, สงโฆ อุปปนโน, ตสมา สตถุ สนตีกํ คมิสสาม -อิติ.

“กั ปน ตสส สตถุ สนตีกํ ตุมหากถญเญว คนตํ วฏฏติ -อิติ.

“อถญสมปิ อวาริตํ อาวุโส -อิติ.

“เตนทึ ฆนเต อากเมถ, มยปี ปริวจจํ กตวา คจจถ -อิติ.

“ตุมหเส ปริวจจํ กโรนเตสุ, อมหากํ ปปญโจ โหติ, มยํ ปุโรโต คจจถ, ตุมเห ปจจโต อากจญเยยถ -อิติ วตวา
เต ปุเรตโร คนตวา สมนาสมพุทฺธํ ทิสวา อภิตถวิตวา วนทิตวา เอกมณตํ นิสีทิสฺสุ.

อถ เนสํ สตถา อญฺพุทฺพิถํ กเถตวา ฆมมํ เทเสสิ.

เทสนาปริโยसाने สพเพ สห ปฐิสสมิทาหิ อรหตตํ ปตวา ปพพชฺชํ ยาจิตวา “เอถ ภิกขโว -อิติ^๑” วจนสมนนฺตรเมว
อิทธิมยปตตจิวรธรา วสสสติกถเถรา วิย อหเสฺสุ.

[๓ เศรษฐีสร้างวิหาร]

เตปิ โข ตโย เสฏฐิโน ปญจทึ ปญจทึ สกฏสเทหิ วตถจจาทนสปปิมธฺมาณิตาทีนึ ทานุปกรณานิ อาทาย สาวตถึ ปตวา
เชตวันํ ปวิสิตวา สตถารํ วนทิตวา ฆมมถํ สุตวา กถาปริโยसानเ สโตปตตติผลเ ปติฏฐาย
อชฺชตฺมาสมตตํ ทานํ ททมานา สตถุ สนตึเก วสิตวา โกสมพีคมนตถาย สตถารํ ยาจิตวา,
สตถารา ปฎิณญํ ททนเตน “สุญญาคาเร โข คหปตโย ตถาคตา อภิรมนติ -อิติ วุตเต,
“อถญตํ ฆนเต, อมเหติ ปหิตสาสเนนาคนตํ วฏฏติ -อิติ วตวา โกสมพี คนตวา
“โฆสกเสฏฐิ โฆสิตารามํ, กุกกุฏเสฏฐิ กุกกุฏารามํ, ปาวาริกเสฏฐิ ปาวาริการามํ -อิติ ตโย มหาวิหาเร กาทเวตวา
สตถุ อากมนตถาย สาสนํ ปหิณิสฺสุ.

สตถา เตสํ สาสนํ สุตวา ตตถ อคมาสิ.

เต ปจจุคคตวา สตถารํ วิหาเร ปเวเสตวา “อิมํ วิหารํ จาตุททิสสส พุทฺธปฺมุขสส ภิกขุสงฆสส เทมิ -อิติ
ติกษตตํ นียยาเทตวา วาเรณ วาเรณ ปฐิขคคนติ.

สตถา เทวสิทํ เอเกกสมิ วิหาเร วสติ, ยสส วิหาเร วุตโถ โหติ, ตสเสว ฆรทวาเร ปิณฺฑทาย จรติ.

[นายสุนนมาลาการเลี้ยงภิกษุสงฆ์]

เตสํ ปน ตินณํ เสฏฺฐิณํ อุปลุฏฺฐาโก สุมโน นาม มาลาการโ อโหสิ.

โส เต เสฏฺฐิโน เอวมาห “อหํ ตุมหากํ ทีฆรตต์ อุปการโก, สตถารํ โภเชตฺถกาโมมฺหิ, มยฺหํ เอกทิวสํ สตถารํ เทถ -อติ.

“เตนทึ ภณฺ เสว โภเชทึ -อติ.

“สาธฺ สามี -อติ โส สตถารํ นิมนฺเตตฺวา สกการํ ปฏฺิยาเทสิ.

ตทา ราชฯ สามาวตีฯ เทวสิกํ ปุปฺผมุเล อฏฺฐ กหาปณฺ เทติ.

ตสฺสา ชุชฺชุตฺตรา นาม ทาสี สุนนมาลาการสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา นิพฺพุธํ ปุปฺผานิ คนฺหาติ.

อถ นํ ตสฺมี ทิวเส อาคตํ มาลาการโ อาห “มยา สตถา นิมนฺตีโต, อชฺช อคฺคปฺุเพทึ สตถารํ ปุเชสฺสามิ,
ติฏฺฐฺ ตาว, ตฺวํ ปรีเวสนาย สหายิกา หุตฺวา รมฺมํ สุตฺวา อวเสสฺยานิ ปุปฺผานิ คเหตฺวา คมิสฺสสิ -อติ.

สา “สาธฺ -อติ อธิวเสสิ.

สุมโน พุทฺธปฺุขํ ภิกฺษุสงฺฆํ ปรีวีสิตฺวา อนฺุโมทฺนกรณฺตถาย ปตฺตํ อคฺคเทสิ.

สตถา อนฺุโมทฺนรณฺมเทสนํ อารภิ.

ชุชฺชุตฺตราปิ สตถฺ รมฺมกถํ สฺสุนฺตีเยว โสตาปตฺติผลฺ ปติฏฺฐฺหิ.

สา อณฺเญสฺ ทิวเสสฺ จตฺตารโ กหาปณฺ อตฺตโน คเหตฺวา จตฺุทึ ปุปฺผานิ คเหตฺวา คจฺจติ.

ตํทิวสํ อฏฺฐฺหิปี ปุปฺผานิ คเหตฺวา คตา.

อถ นํ สามาวตี อาห “กินฺนุ โข อมฺม อมฺหากํ รณฺญา ทฺวิคฺคณํ ปุปฺผมุลํ ทินฺนํ -อติ.

โน อยฺเย -อติ.

“อถ กสฺมา พฺุทฺธา ปุปฺผานิ -อติ.

“อณฺเญสฺ ทิวเสสฺ อหํ จตฺตารโ กหาปณฺ อตฺตโน คเหตฺวา จตฺุทึ ปุปฺผานิ อหฺรามิ -อติ.

“อชฺช กสฺมา น คนฺทสิ -อติ.

“สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส รมฺมกถํ สุตฺวา รมฺมสฺส อธิคตฺตฺตา -อติ.

อถ นํ “อเร พุทฺฐทาสี เอตฺตํ กาลํ ตยา คหิตกหาปณฺ เม เททึ -อติ อตฺชเชตฺวา

“อมฺม ตยา ปีตํ อมตํ อมฺเหปี ปาเยทึ -อติ วตฺวา,

“เตนทึ มํ นหาเปทึ -อติ วุตฺเต, โสฬสทึ คนฺุโรทกฺขณฺเฏทึ นหาเปตฺวา เทว มฏฺฐฺสาณฺเฏ ทาเปสิ.

สา เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารูปิตฺวา อาสนํ ปญญาเปตฺวา เอกํ วิชนี ออาหาราเปตฺวา อาสนे นิสิตฺวา จิตฺตวิชนี^๑ อาทาย
ปญจ มาตุคามสฺตานิ อามนฺเตตฺวา ตาสํ สตฺถารา เทสิตฺนินยาเมเนว ฌมฺมํ เทเสสิ.

ตสฺสา ฌมฺมกถํ สุตฺวา ตา สพฺพาปิ โสตาปตฺติเมเล ปติภฺภูทิสฺสุ.

ตา สพฺพาปิ ขุชฺชุตฺตริ วนฺทิตฺวา “อมม อชฺชโต ปญฺญาเย ตฺวํ กิลฺลิตฺถกมฺมํ มา กริ,
อมฺหากํ มาตุภฺภูทิสฺสุเน จ อจฺริยภฺภูทิสฺสุเน จ ฐตฺวา สตฺถุ สนฺตํกํ คนฺตฺวา สตฺถารา เทสิตํ ฌมฺมํ สฺมุณิตฺวา อมฺหากํ กเถहि -อิตฺติ วทิสฺสุ.

สา ตถา กโรนฺตี อปรภาเค ติปิภฺภูทิสฺสุ ชาตา.

[นางขุชฺชุตตาเลิศในทางแสดงธรรม]

อถ นํ สตฺถา “เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ ฌมฺมกถิกานํ” ยทฺทํ ขุชฺชุตฺตรา -อิตฺติ เอตทคฺเค” ฐฺเปสิ.

ตาปิ โข ปญจสฺตา อิตฺถิโย ตํ เอวมาหฺสิ “อมม สตฺถารํ ปสฺสิตุกามมฺห, ตํ โน ทสฺเสหิ, คนฺธมาลาทฺทิตฺถิ นํ ปุเชสฺสาม -อิตฺติ.

“ออยเย ราชกฺลํ นาม ภาริยํ, ตุมฺเห คเหตฺวา พหิ คนฺตํ น สกฺกา -อิตฺติ.

“อมม มา โน นาเสหิ, ทสฺเสเหว อมฺหากํ สตฺถารํ -อิตฺติ.

“เตนฺทิตฺถิ ตุมฺหากํ วสนคฺพณานํ ภิตฺติสฺสุ ยตฺตเกน โอลฺเกตุํ สกฺกา โหติ, ตตฺตํกํ ฉิทฺทํ กตฺวา คนฺธมาลาทฺทิตฺถิ ออาหาราเปตฺวา
สตฺถารํ ตินฺณํ เสฏฺฐินํ ฆรทฺวารํ คจฺฉนฺตํ ตุมฺเห เตสฺสุ ฐฺนาเนสฺสุ ฐฺตฺวา โอลฺเกถ เจว หตฺเถ ปสาเรตฺวา วนฺทถ จ ปุเชถ จ -อิตฺติ.

ตา ตถา กตฺวา สตฺถารํ คจฺฉนฺตฺยเจว อากจฺฉนฺตฺยจ โอลฺเกตฺวา วนฺทิตฺถิ เจว ปุเชสฺสุ จ.

[ประวัติหน้าต่าง]

อเถกทิวสํ มาคนฺทียา อตฺตโน ปาสาทลโต นิกฺขมิตฺวา จงฺกมมานา

ตาสํ วสนภฺภูทิสฺสุ คนฺตฺวา คพฺเภสฺสุ ฉิทฺทํ ทิสฺวา “อิทํ กิณฺติ ปุจฺฉิตฺวา,

ตาหิ ตสฺสา สตฺถริ พนฺธามาตํ อชานนฺตฺทิตฺถิ “สตฺถา อิมํ นครํ อากโต, มยํ เอตถ ฐฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทาม เจว ปุเชม จ -อิตฺติ วุตฺเต,

“อากโต นาม อิมํ นครํ สมฺโณ โคตโม, อิทานิสฺส กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิ, อิมานิ ตสฺส อุปฺภฺภูทิสฺสุ, อิมานิ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิ -
อิตฺติ จินฺเตตฺวา คนฺตฺวา รมฺโณ อาโรเจสิ

“มหาราช สามาวตีมิสฺสกาณํ ปญจสฺตานํ อิตฺถินํ พหิทฺธา ปตฺถนา อตฺถิ, กติปาเหเนว เต ชิวิตํ น ภวิสฺสตี -อิตฺติ.

ราชา “น ตา เอวรूपํ กริสฺสนตี -อิตฺติ น สทฺทหิ,

ปฺน วุตฺเตปิ, น สทฺทหิเยว.

อถ นํ, เอวํ ติกฺขตฺตุํ วุตฺเตปิ, อสทฺทหนฺตํ “สเจ เม น สทฺทหสิ, ตาสํ วสนภฺภูทิสฺสุ คนฺตฺวา อุปฺชาเรหิ มหาราช -อิตฺติ อาห.

๑ ส. วิจิตฺตวิชนี.

๒ ส. ม. ย. พหุสฺสฺตานํ.

๓ อ.จ. เอก. ๒๐/๓๔.

ราชา คนตวา คพเภสุ ฉิทท์ ทิสวา “อิท กิ -อิติ ปุจฉิตวา, ตสมิ อตเถ อาโรจิต, ตาส อุกุฉิตวา กิจจ อวตวา ว
ฉิททานิ ปิททาเปตวา สพคพเภสุ ขุททจฉิทททกวตปานานิ กาเรสิ.

ขุททจฉิทททกวตปานานิ กิร ตสมิ กाल อุปปนนานิ.

[พระศาสดาผจญกับการแก้แค้น]

มาคนทिया ตาส กิจจ กาคุ อสกุฉิตวา “สมณสส โคตมสเสว กตตพพ กริสสามิ -อิติ นาครานํ ลยจํ ทตวา
“สมณ โคตมํ อนโตนครํ ปริสิตวา จรนต์ ทาสกम्मกรโปริเสหิ สหิ อุกโกสิตวา ปริภาสิตวา ปลาเปถ -อิติ.

มิจฉาทิภูริกา ติส รตนเส อุปปนนา อนโตนครํ ปริภูจ สตถารํ อนุพนธิตวา “โจโรสิ พาโลสิ มุฬโหสิ โอมุโรสิ โคโณสิ
คทรโหสิ เนรโยสิ ตिरจฉานคโตสิ, นตถิ ตุยํ สุขติ, ทุคคตियเว ตุยํ ปาฎิกงขาติ ทสหิ อุกโกสวตถุหิ อุกโกสนติ ปริภาสนติ.

ตํ สุตวา आयสมา อานนโท สตถารํ เอตทวโจ “ภนเต อิม นาครา อมเห อุกโกสนติ ปริภาสนติ, อิตอ อณุตถ คจฉาม -อิติ.

“กุหิ อานนท -อิติ.

“อณญํ นครํ ภนเต -อิติ.

“ตตถ มนุสเสสุ อุกโกสนเตสุ, ปุน กตถ คมิสสาม อานนท -อิติ.

“ตโตปิ อณญํ นครํ ภนเต -อิติ.

“ตตถ มนุสเสสุ อุกโกสนเตสุ, กุหิ คมิสสาม -อิติ.

“ตโต อณญํ นครํ ภนเต -อิติ.

“อานนท น เอวํ กาคุ วภูตติ, ยตถ อธิกรณํ อุปปนํ, ตตเถว ตสมิ วุปสนเต, อณุตถ คนตุ วภูตติ,
เก ปน เต อานนท อุกโกสนติ -อิติ.

“ภนเต ทาสกम्मกร อุปาทาย สพเพ อุกโกสนติ -อิติ.

“อหํ อานนท สงคามํ โอติณณหตถิสทิส, สงคามํ โอติณณหตถิโน หิ จตุหิ ทิสาทิ อากเต สเร สหิตุํ ภาโร,
ตเถว พหุหิ ทุสสิเลหิ ถิตถกถานํ สหนํ นาม มยหํ ภาโร -อิติ วตวา อตตานํ อารพภ รมมํ เทเสนโต
อิมาน นาควคเค ติสโส คากา อภาสิ

“อหํ นาโคว สงคาม	จาปาโต ปตติ สร
อติวากุยํ ติตถิกขิส	ทุสสิโล หิ พหุชชโน.
ทนต์ นยนติ สมิตี	ทนต์ ราชากรูหติ
ทนต์ เสฏโฐ มนุสเสสุ	โยติวากุยํ ติตถิกขติ.
วรมสสตรา ทนต์	อาชานียา จ สินธวา
กุกุชรา จ มหานาคา	อตตทนต์ ตโต วร -อิติ.

ชมมกถา สมปตตมมหาชนสส สาทถิกา อโหสิ.

เอวํ ฌมฺม เทเสตวา “มา จินตยิตถ อานนท, เอเต สตตาทมตตเมว อกโกสิสสนติ, อฏฐเม ทิวเส ตฺณหิ ภวิสสนติ,
พฺพุชานํ หิ อุปฺปนฺนํ อธิกรณํ สตตาทโต อุตฺตรํ น คจฺจติ -อิตฺติ.

[พระนางมาคันทิยาหาความด้วยเรื่องไก่]

มาคณฺทียา สตถารํ อกโกสาเปตวา ปลาเปตฺ อสกุโกนฺตี “กินฺนุ โข กริสฺสามิ -อิตฺติ จินเตตวา
“อิมมา เอตสฺส อุปตถมภฺภูตา, เอตาสํ พยฺสนํ กริสฺสามิ -อิตฺติ เอกทิวสํ รมฺโณ สุราปานภฺภูรานํ อุปฺภูฏานํ กโรนฺตี
จฺหฺพิตฺตุ สาสนํ ปหิณฺนํ “อตฺถเ อเม กิร กุกฺกุณฺเห, อฏฐ มตฺกุกฺกุณฺเ อฏฐ สชิวฺกุกฺกุณฺเ คเหตุวา อาคจฺจตุ,
อาคนฺตวา จ ปน โสปาณมตฺถเก ฐตฺวา อาคตถาวํ นิเวเทตวา, ‘ปวิสฺตุ -อิตฺติ วุตฺเตปิ, อปวิสฺติวา
ปฺรฺมํ อฏฐ สชิวฺกุกฺกุณฺเ ปหิณฺนตุ, ปจฺฉา อิตฺเร -อิตฺติ จฺหฺพฺภูฏากสฺส จ “มม วจฺนํ กรเยยาสี -อิตฺติ ลยจํ อทาสี.

มาคณฺทียา อาคนฺตวา รมฺโณ นิเวทาเปตวา, “ปวิสฺตุ -อิตฺติ วุตฺเต, “รมฺโณ อาปานภฺภูมिํ น ปวิสฺสิสามิ -อิตฺติ อาท.

อิตฺธา จฺหฺพฺภูฏากํ ปหิณฺนํ “คจฺจ ตาต มม จฺหฺพิตฺตุ สนฺติกํ -อิตฺติ.

โส คนฺตวา เตน ทินฺเน อฏฐ สชิวฺกุกฺกุณฺเ อาเนตวา “เทว ปุโรหิตฺเตน ปณฺณากาโร ปหิโต -อิตฺติ อาท.

ราชา “ภทฺทโก วต โน อุตฺตริงจฺโค อุปฺปนฺโน, โโก นฺนุ โข ปเจยฺย -อิตฺติ อาท.

มาคณฺทียา “มหาราช สามาวตีปฺมุชา ปถจฺสตา อิตฺถียอ นิกกมฺมา วิจฺรณฺตี, ตาสํ เปเสหิ, ตา ปจิตฺวา อาทริสฺสนติ -อิตฺติ อาท.

ราชา “คจฺจ ตาสํ ทตฺวา, อถฺยสฺส กิร หตฺถเ อทตฺวา สยเมว มาเรตฺวา ปจฺนตุ -อิตฺติ เปเสสิ.

จฺหฺพฺภูฏากอ “สาธฺว เทว -อิตฺติ คนฺตวา ตถา วตฺวา ตาหิ “มยํ ปาณมาตีปาตํ น กโรม -อิตฺติ ปฏฺิกฺขิตฺโต
อาคนฺตวา ตมตฺถํ รมฺโณ อารอฺเจสิ.

มาคณฺทียา “ทิกฺกุณฺฺ เต มหาราช, อิทานิ ตาสํ ปาณมาตีปาตสฺส กรณํ วา อกรณํ วา ชานิสฺสสิ,
‘สมณฺสส โคตมฺสส ปจิตฺวา เปเสนฺตุตี วเทหิ เทว -อิตฺติ อาท.

ราชา ตถา วตฺวา เปเสสิ.

อิตฺโร คเหตุวา คจฺจนฺโต วิย หุตฺวา คนฺตวา เต กุกฺกุณฺเ ปุโรหิตสฺส ทตฺวา มตฺกุกฺกุณฺเ คเหตุวา ตาสํ สนฺติกํ เนตฺวา
“อิมเม กิร กุกฺกุณฺเ ปจิตฺวา สตถุ สนฺติกํ ปหิณฺน -อิตฺติ อาท.

“อาทร สามิ, อิทนนาม อมฺหากํ กิจจํ -อิตฺติ ปจฺจคฺคนฺตวา คณฺหิสุ.

โส รมฺโณ สนฺติกํ อาคนฺตวา “กึ ตาต -อิตฺติ ปฏฺุโฐ, “สมณฺสส โคตมฺสส ปจิตฺวา เปเสถ -อิตฺติ วุตฺตมตฺเตยว,
ปฏฺิมคฺคํ อาคนฺตวา คณฺหิสุ -อิตฺติ อัจจิกฺขิ.

มาคณฺทียา “ปสฺส มหาราช, น ตา ตฺมหาทิสานํ กโรนฺตี, ‘พหิทฺธา ปตฺถนา ตาสํ อตฺถิตฺติ วุตฺเต น สทฺทหฺสิ -อิตฺติ อาท.

ราชา ตํ สุตฺวาปิ อธิวาเสตฺวา ตฺณหิเยว อโหสิ.

มาคันทิยา “กินนู โข กริสสามิ -อติ จินเตสิ.

[พระนางมาคันทิยาหาความด้วยเรื่องงู]

ตทา ปน ราชา

“สามาวตียา จ วาสุตตตาย จ มาคันทิยาย จ -อติ ติสสนนปี เอตาส์ ปาสาทตเล วาเรน วาเรน สุตตาทหิ วิดีนาเมติ.

อถ “เสว วา ประเสว” วา สามาวตียา ปาสาทตล คมิสสติ -อติ ญตวา มาคันทิยา จุฬปีตุ สาสนํ ปหิณิ

“อลคทเทเน กิร เม อตโถ, ทาฐา อุทธริตวา เอกํ สปปํ เปเสตุ -อติ.

โส ตถา กตวา เปเสสิ.

ราชา อตตโน คมนนฏฐานํ หตถิกนตวีณํ อาทายเยว คจจติ.

ตสสา โปกขเร เอกํ ฉิทฺทํ อตถิ.

มาคันทิยา เตน ฉิทฺเทน สปปํ ปเวเสตวา ฉิทฺทํ มาลาคุเลน ถเกสิ.

สปปํ ทุวิทฺทํ อนุโตวีณายเมว อโหสิ.

มาคันทิยา รัญญู คมนทิวเส “อชฺช กตริสสา” ปาสาทํ คมิสสติ เทว -อติ ปุจฺจิตวา, “สามาวตียา -อติ วุตเต,

“อชฺช มยา มหาราช อมนาโป สุปิโน ทิฏฺฐู, น สกกา ตตถ คนฺตุ เทว -อติ.

“คจฺจामเว -อติ.

สา ยาวตติยํ วาเรตวา “เอวํ สนฺเต, อหํปี ตุมเหหิ สหฺธี คมิสสามิ -อติ วตวา นีวตติยมานาปิ อนีวตติตวา

“น ชานามิ ‘กั ภาวิสสติ เทว -อติ รัญญา สหฺธิณฺญเวว อคมาสิ.

ราชา สามาวตีมิสสกาหิ ทินฺนานิ วตถปฺปผคนธารณานิ ธาเรตวา สุโฆชนํ ภูณชิตวา วิณํ อุตฺตีสเสก ฐฺเปตวา สยเน นีปชฺชิ.

มาคันทิยา อปรารปรํ วิจฺจนตี วิย หุตวา วิณฉิทฺทโต ปุปฺผคฺลํ อปเนสิ.

สปปํ ทุวิทฺทํ นีราหาโร เตน ฉิทฺเทน นิกขมิตวา อสฺสสนฺโต” ฝณํ กตวา สยนปฺปญฺญู นีปชฺชิ.

มาคันทิยา ตํ ทิสฺวา “เทว สปปํ -อติ” มหาสทฺทํ กตวา ราชานญจ ตา จ อกโกสนตี

“อญฺ ทนฺธราชา อลภฺชโก มยหํ วจฺนํ น สฺนฺนาติ, อีมาปิ นิสฺสิริกา พุพฺพินีตา, กิณฺนาม รัญญู สนฺติกา น ลภฺนตี,

กั นฺตุ ตุมฺเห, อิมสฺมี มเตเยว, สฺชํ ชีวิสสธ, ชีวฺนเต, ทุกฺขํ ชีว,

อชฺช มยา ปาปฺสุปิโน ทิฏฺฐู, ‘สามาวตียา ปาสาทํ คนฺตุํ น วฏฺฏตีตี วิจฺจนตียาปิ เม ตยา สทฺโท น สฺโต เทว -อติ อาท.

---

๑. ย. ปเร วา.

๒. ส. ย. กตฺรสฺสา.

๓. ส. ม. ย. ปสฺสนฺโต.

๔. ม. ตํ ทิสฺวา ธีธี เทว สปปํ -อติ.

[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางสามาวตี]

ราชา สปปิ ทิสวา มรณภยตชชิต “เอวรूपปี นาม อิมํ กริสสนติ, อโห ปาปาหํ อิมาสํ ปาปภาวํ อัจจกขณติยาปี อิมิสฺสา วจนํ น สททหี, ปฐมํ อตตโน คพเสสุ ฉิททานิ กตวา นิสินนา, ปุณ มยา เปสิตะ กุกกุฏ, ปฏฺวิปหิณฺสี, อชช สยเน สปปิ วิสสชชฺสี -อิตติ โภเรน สมฺปชชชิต วิย อโหสิ.

สามาวตีปี ปถจจนํ อิตถีสถานํ โอวาทํ อทาสี “อมมา อมหากํ อถญํ ปฏฺวิสรณํ นตถิ, นรินเท จ เทเวีย จ อตตนิ จ สมเมว เมตตจิจตํ ปวตเตถ, มา กสฺสจि โภปํ กริตถ -อิตติ.

ราชา สหสฺสธามํ สิงฺครนุํ อาทาย ชยิ โปเถตวา วิสปีตํ สรํ สนนฺยหิตวา สามาวตี ปุเร กตวา สพฺพา ตา ปฏฺวิปาฏิยา ฐฺปาเปตวา สามาวติยา อุเร สรํ วิสสชชฺสี.

โส ตสฺสา เมตตานุภาเวน ปฏฺวินิวตติตวา อาคตมคฺคาภิมุโข ว หุตวา รณฺเวย หทยํ ปวิสฺสนโต วิย อฏฺฐาสี.

ราชา จินฺเตสิ

“มยา ชิตโต สโร สิลปี วิชฌิตวา คจจติ, อากาเส ปฏฺวิหนนฺฏฐานปี นตถิ, อถ ปเนส นิวตติตวา มม หทยาภิมุโข ชาโต, อยํ ทิ นิจจิตโต นิสฺสโต นิชชิว สโรปี เอติสฺสา คณฺม ชานาติ, อหํ มนุสฺสญฺโตปี น ชานามิ -อิตติ.

[พระเจ้าอุเทนประทานครแห่งพระนางสามาวตี]

โส ธนุํ ฉทเทตวา อถชฺลี ปคคยห สามาวติยา ปาทุมฺเล อุกกุฏิกิํ นิสีทิตวา อิมํ คาถมาห

“สมฺมุขามิ ปมุขามิ สพฺพา มุขหนฺติ เม ทิสา
สามาวตี มํ ตายสฺสุ ตวญจ เม สรณํ ภา -อิตติ.

สา ตสฺส วจนํ สุตวา “สาธฺ เทว มํ สรณํ คจจ -อิตติ อวตวา “ยมํ มหาราช สรณํ คตา, ตเมว ตวมปี สรณํ คจจ -อิตติ.

อิหํ วตวา สามาวตี สมมาสมพฺพุทฺทสาวิกา
“มา มํ ตวํ สรณํ คจจ ยมํ สรณํ คตา
เอส พุทฺโธ มหาราช เอส พุทฺโธ อนุตฺตโร
สรณํ คจจ ตํ พุทฺธํ ตวญจ เม สรณํ ภา -อิตติ อาห.

ราชา ตสฺสา วจนํ สุตวา “อิทานาหํ อติเรกตรํ ภายามิ -อิตติ วตวา อิมํ คาถมาห

“เอส ภิชฺชโย ปมุขามิ สพฺพา มุขหนฺติ เม ทิสา
สามาวตี มํ ตายสฺสุ ตวญจ เม สรณํ ภา -อิตติ.

อถ นํ सा पुरिमनयेनैव पुन पृष्ठीषिपिवा, “เตनहि तल्लज्जं सरणं कज्जामि स्तद्वारल्लज्जं, वरल्लज्जं ते तम्ममि -อิตติ วุตเต,
“วโร คหิโต โหตุ มหาราช -อิตติ อาห.

โส สตถารุํ อุปสงกมิตวา สรณํ คนตวา นิมนฺเตตวา ภิกขุสงฺฆสฺส สตตาทํ ทานํ^๑ ทตวา สามาวตี อามนฺเตตวา
“อฏฺฐุญฺเห, วรํ คณฺหาหิ -อิตติ อาห.

๑ สี. ย. มหาทาน.

“มหाराช มยห์ หิรณญาทีหิ อตโถ นตถิ, อิทํ ปน เม วรํ เทหิ,
ตถา กโรหิ, ยถา สตถา นิพทฺธํ ปถจหิ ภิกขุสเตหิ สทฺธิ อีชาคจจติ, ฌมมํ สุณิสฺสาม -อิตติ.

ราชา สตถารํ วนทิตฺวา “ภนเต ปถจหิ ภิกขุสเตหิ สทฺธิ นิพทฺธํ อีชาคจจติ, สามาวตีมิสฺสกา” ‘ฌมมํ สุณิสฺสามาติ วนทิตฺวา -อิตติ อาห.

“มหाराช พุทฺธานํ นาม เอกสมิํ ฐานเน นิพทฺธํ คนฺตุํ น วฏฺฏติ, มหาชนโน ปจฺจาสิสฺสติ -อิตติ.

“เตนหิ ภนเต เอกํ ภิกขุํ อาณาเปถ -อิตติ.

สตถา อานนทตฺถเรํ อาณาเปสิ.

โส ตโต ปฏฺฐาย ปถจ ภิกขุสตานิ อาทาย นิพทฺธํ ราชกุลํ คจจติ.

ตปิ เทวีย นิพทฺธํ เถรํ สปริวารํ โภเชนติ ฌมมํ สุณนติ.

[พระราชาทรงถวายจิวรแก่พระอานนท์]

ตา เอกทิวสํ เถรสส ฌมมกถํ สุตฺวา ปสฺสิตฺวา ปถจหิ อุตฺตราสงคสเตหิ ฌมมปุชฺชํ อํกุส.

เอเกโก อุตฺตราสงคํ ปถจสตานิ อคฺขติ.

ตาสํ เอกํ วัตถปิ อทิสฺวา ราชา ปุจฺฉิ “กุหิ อุตฺตราสงคา -อิตติ.

“ออยฺยสฺส โน ทินฺนา -อิตติ.

“เตน สพฺเพ คหิตา -อิตติ.

“อาม คหิตา -อิตติ.

ราชา เถรํ อุปสงกมิตฺวา ตาหิ อุตฺตราสงคานํ ทินฺนภาวํ ปุจฺฉิตฺวา ตาหิ ทินฺนภาวญฺจ เถเรน คหิตภาวญฺจ สุตฺวา

“นनु ภนเต อติพฺหุนิ วัตถานิ, เอตตเกหิ ก็ กริสฺสถ -อิตติ ปุจฺฉิ.

“อมหากํ ปโหนกานิ คณฺหิตฺวา เสสานิ ชิณฺณจิวรگانํ ทสฺสามิ มหाराช -อิตติ.

“เต อตฺตโน ปุราณจิวรานิ ก็ กริสฺสนติ -อิตติ.

“ชิณฺณตฺรจิวรگانํ ทสฺสนติ -อิตติ.

“เต อตฺตโน ชิณฺณจิวรานิ ก็ กริสฺสนติ -อิตติ.

“ปจฺจตฺถรณานิ กริสฺสนติ -อิตติ.

“ปุราณปจฺจตฺถรณานิ ก็ กริสฺสนติ -อิตติ.

“ภุมมตถรรณานิ กริสสนติ -อิติ.

“ปุราณภุมมตถรรณานิ ก็ กริสสนติ -อิติ.

“ปาทปุณณานิ กริสสนติ มหาราช -อิติ.

“ปุราณปาทปุณณานิ ก็ กริสสนติ -อิติ.

“ขณฺหาขณฺทิกํ โภฏฺเฐว มตฺติกาย มหฺทิตฺวา ภูตฺตี วิลิมฺปิสนฺติ -อิติ.

“ภนฺเต เอตฺตํ กตฺวาปิ อฺยยานํ ทินฺนานิ น นฺสนฺติ -อิติ.

“อาม มหาราช -อิติ.

ราชา ปสนฺโน อปรานิ ปฺลจ วตฺถสฺตานิ อหฺราเปตฺวา เณรฺสส ปาทฺมุเล ฐฺปาเปสิ.

เถโร ภิร ปฺลจสคฺชนิกานิ วตฺถานิ ปฺลจสคฺคาเคน ปาทฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ ปฺลจสคฺกขตฺตุํ ลภิ,
สทฺสคฺชนิกานิ วตฺถานิ สทฺสคฺคาเคน ปาทฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ สทฺสคฺกขตฺตุํ ลภิ,
สทฺสคฺชนิกานิ วตฺถานิ สทฺสคฺคาเคน ปาทฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ สทฺสคฺกขตฺตุํ ลภิ.

“เอกํ เทว ตีณิ จตฺตาริ ปฺลจ ทสฺสาคฺคาทินา นเยน ลทฺธานํ ปน คณฺนา นาม นตฺถิ.

ตถาคเต ภิร ปรีนฺิพฺพุเต, เถโร สกฺลขมฺพุทฺธิปํ วิจฺริตฺวา สพฺพิหาเรสุ ภิภฺขุนํ อตฺตโน สนฺตกาเนว ปตฺตจิวฺรานิ อทาสิ.

มาคฺนุทฺธิยา “ยมหํ ภิโรมิ, ตํ ตถา อหฺตฺวา อญฺญถาว โหติ, ภิณฺุ โข ภิรฺสสามิ -อิติ จินฺเตตฺวา “อตฺเถโส อฺปาโย -อิติ,
รณฺญเ อฺยยานกึลํ คจฺจนฺเต^๑, จุฬปิตฺุ สาสนํ ปหิณฺิ

“สามาวตียา ปาสาหํ คณฺตฺวา ทฺุสสโกภฺฐฺฐาคฺคารเตลโกภฺฐฺฐาคฺคารานิ วิวฺราเปตฺวา ทฺุสสานิ เตลจฺจาภูฏิสฺสุ เตเมตฺวา ฅมฺเฆ เวฐฺฐตฺวา
ตา สพฺพา เอกโต กตฺวา ทฺุวารํ ปิพฺพิตฺวา พหิ ยนฺตํ ทตฺวา ทณฺททฺพิกาหิ เคเห อคฺคิ ททฺมาโน โอตฺริตฺวา คจฺจตุ -อิติ.

[พระนางสามาตีถูกไฟคลอก]

โส ปาสาหํ อภิรฺุยฺห โภฏฺฐาคฺคารานิ วิวฺราเปตฺวา วตฺถานิ เตลจฺจาภูฏิสฺสุ เตเมตฺวา ฅมฺเฆ เวฐฺฐตฺมารภิ.

อถ นํ สามาวตีปฺมุขา อิตฺถิโย “กึ เอตํ จุฬปิตฺา -อิติ วทฺนติโย อฺปสงฺกมึสุ.

“อมฺมา ราชา ทพฺพิกมฺมตถาย อิมเ ฅมฺเฆ เตลปิไลตฺติกาหิ เวฐฺฐาเปติ, ราชเคเห นาม สฺยุดตฺทฺยุดตฺ ทฺุชฺชานํ,
มา เม สนฺติเก โหถ อมฺม -อิติ เอวํ วตฺวา ตา อาคตา คพฺเฆ ปเวเสตฺวา ทฺุวารานิ ปิพฺพิตฺวา พหิ ยนฺตํ ทตฺวา
อาทิตฺโต ปภฺฐาย อคฺคิ ททฺนโต โอตฺริ.

สามาวตี ตาสํ โววาทํ อทาสิ

“อมฺหากํ อนมตฺคเค สํสาเร วิจฺรณฺตีณํ เอวํ อคฺคินา ฅายมฺานานํ อตฺตถาวานํ พุทฺธญาณฺนปิ ปรีจเณโท น สฺกุโร,
อปฺปมตฺตา โหถ -อิติ.

---

๑ ส. ย. อตฺเถโส อฺปาโย -อิติ อฺยยานกึลํ คจฺจนฺตี ...

ตา เคเห ฌายนเต เวทนาปริคคหम्मภูฐานัน มนสิกรโธติโย, กัจจ ทุตติยผลัน, กัจจ ตติยผลัน ปาปุณีสฺสู.

เตน วุตตํ “อถโฆ สมพหุลา ภิกขุ ปจฉาภตตํ ปินทปาตปฏิกกนตา, เยน ภควา, เตนุปลสงกมฺมฺสฺสู,

อุปลสงกมิตวา ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสีทิสฺสู,

เอกมนตํ นิสินนา โข เต ภิกขุ ภควนตํ เอตทโวจฺจ

‘อิธ ภนเต รณโณ อุเทนสส อุตยานคตสส อนเตปุริ ททตฺม, ปญจ อิตถีสตานิ กาลกตานิ สามาวตีปมุขานิ,
ตาสํ ภนเต อุปาสิกานํ กา คติ, โภ อภิสมปราโย -อิตฺติ.

‘สนเตตถ ภิกขเว อุปาสิกาย โสตาปนนา, สนติ สกทาคามินิโย, สนติ อนาคามินิโย,
สหพา ตา ภิกขเว อุปาสิกาย อนิปลลา กาลกตา -อิตฺติ.

อถโฆ ภควา เอตมตถ วิทิตวา ตาย เวลาโย อิมํ อุทานํ อุทานสิ

“โมหสมพนฺธโน โลโก

ภพฺพโรโป ทิสฺสติ

อุปธิพนฺธโน พาลो

ตมสา ปริวาริโต

สสสตี วิย ขายติ

ปสฺสโต นตถิ กิณฺจนฺนติ.”

เอวณจ ปน วตฺวา “ภิกขเว สตฺตา นาม วฏฺเฐ วิจฺจรฺนตา นิจฺจกาลํ อปฺมตฺตา หุตฺวา ปุณฺณกมฺมเมว กโรนฺติ,
ปมาทีนํ หุตฺวา ปาปกมฺมปิ กโรนฺติ, ตสฺมา วฏฺเฐ วิจฺจรฺนตา สุขฺปิ ทฺกฺขฺปิ อนฺุภวฺนติ -อิตฺติ ธมฺมํ เทเสสิ.

[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันทิยากับพวก]

ราชา “สามาวตียา เคหํ กิร ฌายติ -อิตฺติ สุตฺวา เวเคนาคจฺฉนฺโตปิ อททตฺม” สมปาปุณิตฺตํ นาสกฺขิ,

อาคนตฺวา จ ปน เคหํ นิพฺพาเปตฺวา อุปฺปนฺนพลวโทมนสฺโส อมจฺจคณฺปริวฺโต นิสีทิตฺวา สามาวตียา คฺุณฺเณ อนฺุสฺสรนฺโต

“กสฺส นฺุ โข อิทํ กมฺมํ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา “มาคนฺทียาย การิตํ ภวิสฺสติ -อิตฺติ ญุตฺวา

“ตาเสตฺวา ปุจฺฉิยมาณา น กเถสฺสติ, สณิกํ อุปาเยน ปุจฺฉิสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา อมจฺเจ อาห

“อมโภ อหํ อิตฺโต ปุพฺเพ อุฏฺฐาย สมฺภูฏาย อาสงฺกิตฺตปริสงฺกิตฺโต ว โหมิ, สามาวตี เม นิจฺจํ โอตารเมว คเวสตี,

สา กาลกตา, อิทานิ ปน เม จิตฺตํ นิพฺพุตํ ภวิสฺสติ, สุขฺเขน วสิตฺตํ ลภิสฺสามิ -อิตฺติ.

“เกน นฺุ โข เทว อิทํ กมฺมํ กตํ -อิตฺติ.

“มยฺยิ สินฺเนเหเน เกนจิ กตํ ภวิสฺสติ -อิตฺติ.

มาคนฺทียา สมฺเป จฺฐิตา ตํ สุตฺวา “อณฺโณ โภจิกิ กาทฺตํ น สกฺขิสฺสติ, มยา กตํ เทว, อหํ จุฬปิตฺริ อาณาเปตฺวา กอารีสิ -อิตฺติ อาห.

ราชา “ตํ ฐฺุเปตฺวา อณฺโณ มยฺยิ สินฺเนหสฺสโต นาม นตถิ, ปสนฺโนสมฺมิ, วรํ เต ทมฺมิ เทวิ, ตวํ อตฺตโน ญฺาติคณฺํ ปกโกสาเปหิ -อิตฺติ.

สา ญฺาตกาณํ สาสนํ ปหิณฺนิ “ราชา มม ปสนฺโน วรํ เทติ สฺสิหํ อาคจฺฉตฺ -อิตฺติ.

ราชา อาคตาคตานัน มหนต์ สกุกการี กาวเรสี.

ตํ ทิสวา* ตสสา อญญาตกาปิ ลยจํ ทตวา “มยํ มาคนุทียาย ญาตกา -อิตติ อาคจฉีสุ.

ราชา เต สฟเพ คาหาเปตวา ราชจคณ นากิปปมาณ อวาเว ขนาเปตวา เต ตตถ นิสีทาเปตวา
ปัสสู ปุเรตวา อูปริ ปลาลํ วิกีราเปตวา อคคิ ทาเปสิ, จมมสส ทชฎกाल, อยนงคเลหิ กสาเปตวา ขณชาขณทํ หาราหิรี กาวเรสี.

มาคนุทียาย สรีโรตปี ติจิณเนว สตเถน ขนขณฐฐานนสฺ มัสสู อูปปาญตวา เตเลน ปกํ อุทชนํ อารोเปตวา
ปูเว วีย ปจาเปตวา ตเมว ขาทาเปสิ.

[ความตายของพระนางสามาวตี ควรแก่กรรมในปางก่อน]

อถกทิวสํ ฆมมสภายํ ภิกขุ กถํ สมภูฐาเปสฺ “อนนุจฉวิกํ วัต อาวุโส เอวรูปาย สทฐาสมปนนาย อูปาสิกาย เอวรูปํ มรณํ -อิตติ.

สตถา อาคนตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริหิ กถาย สนนิสินนา -อิตติ ปุจฉิตวา, “อิมาย นาม -อิตติ วุตเต,
“ภิกขเว อิมสมิ อตตภาเว สามาวตีปมุขานํ อิตถินํ เอตํ อยุตตํ, ปุพเพ กตกมมสส ปน ยุตตเมว เอตาหิ ลทฺธํ -อิตติ วตวา
“กํ ฆนเต เอตาหิ ปุพเพ กตํ, อาจิกขถ โน -อิตติ เตหิ ยาจิโต อตตํ อาหริ

[บุรพกรรมของพระนางสามาวตีกับบริวาร]

อตีเต, พาราณสียํ พุทธมตเต รชชํ กาวเรเนเต, ราชเคเห นิพทฺธํ อญฐํ ปจเจกพุทธา ภูยชนติ.

ปญจสตา อิตถิโย เต อูปญฐหนติ.

เตสฺ สตต ปจเจกพุทธา ทิมวณตํ คจฉนติ, เอโก นทีตีเร, เอกํ ตินคหนํ อตถิ, ฆานํ สમાปชชิตวา นิสีทิ.

อถกทิวสํ ราชา ปจเจกพุทเธสฺ คเตสฺ, ตา อิตถิโย อาทาย นทियํ อุกทกิลํ กิฬิตุํ คโต.

ตตถ ตา อิตถิโย ทิวสภาคํ อุกทํ กิฬิตวา อุตตริตวา สิตปีฬิตวา อคคิ วิสิพเพตูกามา “อมหากํ อคคิกกรรมญฐานํ โอลเกยยาถ -อิตติ
อปรารปํ วิจรณติโย ตํ ตินคหนํ ทิสวา “ตินราสี -อิตติ สญญาเย ปริวารेतวา ฐิตา อคคิ อทฺส.

ติณนสฺ ฆายิตวา ปตนเตสฺ, ปจเจกพุทฺธํ ทิสวา “นญฐมท นญฐมท รยโย ปจเจกพุทฺธโร ฆายติ,
ราชา ญตวา อมเห นาสเสสสติ, สุกทฒํ นํ กริสสาม -อิตติ สพพา อีโต จิตโต จ ทารุณี อาหริตวา ตสส อูปริ ราสี กรีสุ.

มหา ทารุราสี อโหสิ.

อถ นํ อาลิมเปตวา “อิทานิ ฆายิสสติ -อิตติ สญญาเย ปกุกมีสุ.

ตา ปฐมํ อสยเจตนิกา หุตวา อิทานิ กมมุนา พชฉีสุ.

ปจเจกพุทฺธํ ปน อนนโตสมาปตติยํ สกุกสทสทารุณี อาหริตวา อาลิมเปตวา อุกุมาการมตตปี กาทุํ น สกโกนติ.

---

๑. ย. สุตวา.

๒. ย. คเหตุ.

ตสฺมา โส สดตฺเม ทิวเส อฏฺฐาย ยถาสฺขํ อคฺมาสิ.

ตา ตสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา พฺหุณี วสฺสสทฺสฺสานิ นิรเย ปจิตฺวา

ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปាកาวเสเสน อตฺตภาวสฺเต อิมินา ว นียาเมเน เคเห ฌายมาเน ฌายีสุ.

อิทํ เอตาสํ ปุพฺพกมฺมํ -อิติ.

[บุรพกรรมของนางชุชชุตตรา]

เอวํ วุตฺเต ภิกฺขุ สดถารํ ปุจฺฉีสุ “ชุชชุตตรา ปน ฆนฺเต เกเน กมฺเมเน ชุชฺชา ชาตา, เกเน มหาปญฺญา,

เกเน โสตาปตฺติผลํ อธิคฺตา, เกเน ปเรสํ เปสนการิกฺกา ชาตา -อิติ.

“ภิกฺขเว ตสฺเสว รมฺโณ พาราณสียํ รชฺชํ กรณฺกาลे เสว ปจฺเจกพฺพุโธ โถกํ ชุชฺชชฺชาตุโก อโหสิ.

อเถกา อุปฏฺฐายิกา อิตฺถิ กมฺพลํ ปารุปีตฺวา สุวณฺณสรกํ คเหตุวา

‘อมฺหากํ ปจฺเจกพฺพุโธ เอวญจ เอวญจ วิจฺรติ -อิติ ชุชฺชา หุตฺวา ตสฺส วิจฺรณาการํ ทสฺเสสิ.

ตสฺส นิสฺสนฺเทน ชุชฺชา ชาตา.

เต ปน ปจฺเจกพฺพุเต ปฐฺมทิวเส ราชา เคเห นิสฺสีทาเปตฺวา ปตฺเต คาหาเปตฺวา ปายาสสฺส ปุเรตฺวา ทาเปสิ.

อุณฺหปายาสสฺส ปุเร ปตฺเต ปจฺเจกพฺพุธา ปรีวตฺเตตฺวา ปรีวตฺเตตฺวา คณฺหนฺติ.

สา อิตฺถิ เต ตถา กโรนฺเต ทิสฺวา อตฺตโน สนฺตกาณิ อฏฺฐ ทนฺตวลยานิ^๑ ทตฺวา ‘อิธ ฐฺฐเปตฺวา คณฺหนฺ -อิติ อาท.

เต ตถา กตฺวา ตํ โอลฺลเกสุ.

สา เตสํ อธิปฺปายํ ญตฺวา ‘นตฺถิ ฆนฺเต อมฺหากํ เอเตหิ อตฺโถ, ตุมฺหากญฺญเวยฺว ตานิ ปรีจฺจตฺตานิ, คเหตุวา คจฺฉณ -อิติ อาท.

เต คเหตุวา นนฺทมฺลกปฺพการํ อคมฺสุ.

อชฺชปี ตานิ วलयานิ อโรคาเนว.

สา ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อิทานิ ติปิฏฺฐกธฺรา มหาปญฺญา ชาตา.

ปจฺเจกพฺพุธานํ กตฺตอุปฏฺฐานนินิสฺสนฺเทน โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา.

อิทมฺสฺสา พฺพุทฺธนฺตเร ปุพฺพกมฺมํ.

กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส กาลे ปน เอกา พาราณสีเสฏฺฐิโน ธีตา วฑฺฒมานกจฺฉายาย อาทาสี^๒ คเหตุวา อตฺตานํ อลงฺกโรนฺตี นิสฺสีทิ.

อถสฺสา วิสฺสาสิกา เอกา ชีณาสฺวา ภิกฺขุณี ตํ ทญฺจํ อคฺมาสิ.

---

๑ วลัย กำไลมือ, ทองกร, วงกลม

๒ อาทาสี แว่น, กระจก, กระจกเงา, กระจกส่องหน้า.

ภิกขุณีโย หิ ชีณาสวาปิ สายณหสมเย อุปฏฐากุกุลาณี ทฏฐากามา โหนติ.

ตสมมี ปน ขณ เสฏฐิฉีตาย สนติเก กาจิ เปสนการิกา นตถิ.

สา “วณทามิ อยเย, เอตํ ตาว เม ปสาธเนเปฬิกํ คเหตุวา เทถ -อิติ อาห.

เถรี จินเตสิ “สจสสา อิมํ คณหิตวา น ทสสามิ, มยि อาฆาตํ กตวา นริเย นิพพตติสສတိ,
สเจ ปน ทสสามิ, ปรสສ ပေสนการิกา หุตวา นิพพตติສတိ, นริยສນตาပိโต โข ปน ปรสສ ပေสนภาโว ว เสຍโย -อิติ.

สา อนุทຍํ ปฏิจจํ ตํ คเหตุวา ตສສา อทาสိ.

ตສສ กမ္မສສ นิสສนฺเทน ปเรສံ เปสนการิกา ซาตา -อิติ.

[พระศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมที่ธรรมสภา]

ปุเนกทิวสํ ภิกขุ ธรรมสภาयํ กถํ สมฺภูฐาเปสฺสุ “สามาวตีปมฺชา ปญจສตา อิตถิโย เคเห อคคินา ฌายีสฺ,
มาคนทียาย ญาตกา อุปริ ปลาลคคิ ทตวา อยนงคเลหิ ภินฺนา, มาคนทียา ปกุกฺกุฐิตเตเลน^๑ ปกุกา,
เก นุ โข เอตถ ชีวนฺติ นาม, เก มตา นาม -อิติ.

สຕถา อาคนตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตฺรหิ กถาย สฺนนิสฺสนา -อิติ ปุจฺฉิตวา, “อิมาย นาม -อิติ วุตเต,
“ภิกขเว เยเกจิ ปมตฺตา, เต วສສตํ ชีวนฺตาปิ มตาเยว นาม, เย อปฺปมตฺตา, เต มตาปิ ชีวนฺติเยว,
ตສมา มาคนทียา ชีวนฺตีปิ มตาปิ มตาเยว นาม, สามาวตีปมฺชา ปญจສตา อิตถิโย มตาปิ ชีวนฺติเยว นาม,
น หิ ภิกขเว อปฺปมตฺตา มรฺนฺติ นาม -อิติ วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“อปฺปมาโท อมตฺปทํ	ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ	เย ปมตฺตา ยถา มตา
เอตํ วิเสสโต ญตฺวา	อปฺปมาทมฺหิ ปณฺทิตา
อปฺปมาเท ปโมทฺนฺติ	อริยานํ โคจเร รตา
เต ฌายิโน สาทติกา	นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมา
ฝุສนฺติ ธีรา นิพฺพานํ	โยคฺกเขมํ อนุตฺตรํ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อปฺปมาโท -อิติ ปทํ มหฺนตํ อตถํ ทีเปติ มหฺนตํ อตถํ คเหตุวา ติฏฐฺติ.

สกลปี หิ เตปิฏฺกํ พุทฺธวณฺํ อahrtiวา กถิมานํ อปฺปมาทเมว โอตฺรติ, เตน วุตตํ
“เสยฺยถาปิ ภิกขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตถิปเท สโมธานํ คจฺจนฺติ,

---

หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ มหฺนตฺตเตน

เอวเมว โข ภิกฺขเว เยเกจิ กุสฺลา ฐมฺมา, สพฺเพเต อปฺปมาทฺหมุคฺคา อปฺปมาทสฺสโมสฺสรณา, อปฺปมาโท เตสํ ฐมฺมานิ^๑ อคฺคมกฺขายติ -อิตฺติ.^๒

โส ปเนส อตฺถโต สติยา อวิปฺวาโส นาม. นิจฺจํ อฺปฺภูตฺตาย สติยา เจตํ นามิ.

อมตํปทํ -อิตฺติ อมตํ วุจฺจติ นิพฺพานํ, ตณฺหิ อชาตตฺตา น ชียติ น มียติ, ตสฺมา ‘อมตํ -อิตฺติ วุจฺจติ,

ปชฺชนติ อิมินา -อิตฺติ ปทํ, ‘อมตํ ปาปฺพนฺติ -อิตฺติ อตฺถโธ.

อมตสฺส ปทํ อมตํปทํ, ‘อมตสฺส อธิคฺมฺปาโย -อิตฺติ วุตฺตํ โหติ.

ปมาโท -อิตฺติ ปมชฺชนภาโว.

มฺกฺกฺขสฺสจฺจสฺงชาตสฺส สติยา โวสฺสคฺคสฺเสตํ นามิ.

มจฺจโน -อิตฺติ มรณสฺส.

ปทํ -อิตฺติ อฺปฺปาโย มคฺโค.

ปมตฺโต ทิ ชาตี นาทิวตฺตติ, ชาโตปิ ชียติ เจว มียติ จ -อิตฺติ ปมาโท มจฺจโน ปทฺนนาม โหติ มรณํ อฺปฺเนติ.

อปฺปมตฺตา น มียนฺติ -อิตฺติ สติยา สมฺนนาคตา ทิ อปฺปมตฺตา,

“น มรณฺติ อชฺรามรา โหนฺติ -อิตฺติ น สลฺลกฺเขตฺตพฺพา, น ทิ โภจิ สตฺโต อชฺรามโร นาม อตฺถิ

ปมตฺตสฺส ปน วฏฺฏนฺนาม น ปริจฺฉินฺนํ, อปฺปมตฺตสฺส ปริจฺฉินฺนํ,

ตสฺมา ปมตฺตา ชาตีอาทิตฺติ อปริมุตฺตตฺตา ชีวฺนตาปี มตาเยว นาม,

อปฺปมตฺตา ปน อปฺปมาทลฺกขณํ วทฺธเมตฺวา ชิปปํ มคฺคผลานิ สจฺฉิกิตฺวา พุตฺติยตฺติยอตฺตภาเวสุ น นิพฺพตฺตนฺติ

ตสฺมา เต ชีวฺนตาปี มตาปี น มียนฺติเยว นาม.

เย ปมตฺตา ยถา มตา -อิตฺติ เย ปน สตฺตา ปมตฺตา เต ปมาทฺมรณฺน มตฺตตา ยถา ชีวิตฺติทฺริยฺยฺจฺเจเทน มตา

ทารุกฺขนธสฺทิสฺสา อปคตฺวิญญาณา ตเถว โหนฺติ,

เตสฺสปี ทิ มตานํ วิย คหฺภูฏานํ ตาว “ทานํ ทสฺสาม, สีสํ รกฺขิสฺสาม, อฺโปสถกมฺมํ กริสฺสาม -อิตฺติ เอกจิตฺตํปี น อฺปฺปชฺชติ,

ปพฺพชิตานํปี “อาจฺริยฺยฺชฺชมายวตฺตาทินิ ปุเรสฺสาม, ธฺตฺตคฺคานิ สมฺปาทยิสฺสาม, ภาวนํ วทฺธเมสฺสาม -อิตฺติ เอกจิตฺตํปี น อฺปฺปชฺชติ,

มเตน เต กิณฺนากรณฺนา ว โหนฺติ, เตน วุตฺตํ เย ปมตฺตา ยถา มตา -อิตฺติ.

เอตํ วิเสสโต ญตฺวา -อิตฺติ ปมตฺตสฺส วฏฺฏโต นิสฺสรณํ นตฺถิ อปฺปมตฺตสฺส อตฺถิ -อิตฺติ เอตํ วิเสสโต ชานิตฺวา.

เก ปน เอตํ วิเสสํ ชานนฺติ -อิตฺติ.

อปฺปมาทฺมทฺธิ ปณฺชิตา -อิตฺติ เย ปณฺชิตา เมธาวิโน สบฺปณฺญา อตฺตโน อปฺปมาเท ฐตฺวา อปฺปมาทํ วทฺธเมนฺติ,

เต เอตํ วิเสสการณํ ชานนฺติ.

อปฺปมาเท ปโมทฺนติ -อิตฺติ เต เอว ญตฺวา ตสฺมี อตฺตโน อปฺปมาเท ปโมทฺนติ ปทิสฺตีมฺขฯ ตฺถฺฐปฺทฺฐา โหนฺติ.

---

๑ อติเรกํ มณฺเญ.

๒ มหาวาร. ๑๘/๖๕.

อริยานัม โคจรเร รตา -อิตี เต เอวํ อปฺปมาเท ปโมหนตา ตํ อปฺปมาทํ วทตฺติวาทา

อริยานัม พุทฺธปจฺเจกพุทฺธ สวากานํ โคจรสงฺขาเต จตฺตฺติปฏฺฐานาภิเกเท สตฺตตฺติสโพรธิปกฺขิยธมฺเม นววิธํ โลกุตฺตรธมฺเม จ
รตา อภิตฺตา โหนตี -อิตี อตฺถโธ.

เต ฌายีโน -อิตี เต อปฺปมตฺตา ปณฺชิตา อฏฺฐสมฺมาปตฺติสงฺขาเตน อารมฺมณฺูปนิชฺฌาเนน

วิปสฺสนามคฺคผลสงฺขาเตน ลกฺขณฺูปนิชฺฌาเนน จ -อิตี พุทฺพิเรนฺปิ ฌาเนน ฌายีโน.

สาตติกา -อิตี อภินิกฺขมฺนโตะ ปฏฺฐาย ยาว อรหตฺตปฺปตฺตา สตฺตํ ปวตฺตกาวิกฺเจตฺตสิทฺติวิริยา

นิจฺจํ ทพฺพปรกฺกมา -อิตี ยนฺตํ ปุริสตฺถาเมน ปุริสวิริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปฺณิตฺวา วิริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสตี

-อิตี เอวรฺูเปน วิริเยน อนฺตรธา อโนสฺสกิตฺวา นิจฺจํ ปวตฺเตน ทพฺเพน ปรกฺกเมน สมฺนนาคตา.

มุสฺสนตี -อิตี เอตฺถ เทว มุสฺสนา ญฺาณมุสฺสนา วิปากมุสฺสนา. ตตฺถ จตฺตารโ มคฺคา ญฺาณมุสฺสนา นาม.

จตฺตาริ ผลานิ วิปากมุสฺสนา นาม.

เตสฺสุ อิชฺ วิปากมุสฺสนา อธิปฺเปตา.

อริยผลเณ นินฺพพานํ สจฺฉิกโรนฺตา ธีรา ปณฺชิตา วิปากมุสฺสนาย นินฺพพานํ สจฺฉิกโรนฺตี.

โยคกฺเขมํ อนฺุตฺตรํ -อิตี เย จตฺตารโ โยคา มหาชนํ วฏฺฏเฐ โอสีทาเปนฺตี เตหิ เขมํ นินฺพภยํ

สพฺเพหิ โลกิยโลตฺตฺตรธมฺเมหิ เสฏฺฐุตฺตา อนฺุตฺตรํ -อิตี.

เทสฺนาปริโยसानเ พหุ โสตาปนฺนาทโย อหฺลฺสุ.

เทสฺนา มหาชนสฺส สาตฺถิกา ซาตฺธาตี.

โส เทวสิกั ตั กम्म อกาสิ.

[พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกุมภไสยสกะ]

อถสส เอกทิวสั ราชชา พิมพิสาโร สหุทมสัสเสสิ.

โส ปน สหุทรวณญ^๑ อโหสิ, ตสมา “มหาธนสส ปุริสสเสสเส สหุโท -อิติ อาห.

อถสส สนตีกะ ฐิตา เอกา ปริจาริกา “ราชา ยั วา ตั วา น กเถสสติ, อิมิ มยา ญาตุ วุณฺณติ -อิติ จินเตตวา “คจจ ตาต, เอต^๒ ชานาหิ -อิติ เอกั ปุริสั ปหิณิ.

โส เวเคน คนตวา ตั ทิสวา อาคนตวา “เอโก ภตทานั ภติการโก กปณมนุสโส เอโส -อิติ อาโรเจสิ.

ราชา ตสส วณนั สุตวา ตุนหิ หุตวา หุตยทิวเสปิ ตตยทิวเสปิ ตสส สหุท สุตวา ตเถวาท.

[นางสนมรับอาสาพระเจ้าพิมพิสาร]

สาปิ ปริจาริกา ตเถว จินเตตวา ปุนปปุณั เปเสตวา, “กปณมนุสโส -อิติ วุตเต, จินเตสิ “ราชา ‘กปณมนุสโส เอโสติ วณนั สุตวาปิ น สหุทหติ, ปุนปปุณั ‘มหาธนสส ปุริสสเสสเส สหุโทติ วหติ, ภวิตพพเมตถ การณน, ยถาสภาวโต เอต^๓ ญาตุ วุณฺณติ -อิติ.

สา ราชานั อาห “เทว อหิ สหสสั ลภมานา ธีตรั อาทาย คนตวา เอต^๔ ธนั ราชกุลั ปเวเสสสามิ -อิติ.

ราชา ตสสา สหสสั ทาเปสิ.

สา ตั คเหตุวา ธีตรั เอกั มลีนธาคุ กุณฺณัง นิวาเสตวา ตาย สหุธี ราชเคหโต นิภขมิตวา มคคปฏิปนนา^๕ วีย ภตกวีธี คนตวา เอกั ฆรึ ปวิสิตวา “อมม มยั มคคปฏิปนนา เอกาหวิหิ อธิ วิสสมิตวา คมิสสาม -อิติ อาห.

[นางสนมกับธิดาพักอยู่ในเรือนกุมภไสยสกะ]

“อมม พหุณี ฆรมานุสกาณิ, น สกกา อธิ วสิตุ, เอต^๖ กุมภไสยสสส เคหิ ตุจจัน, ตตถ คจจจ -อิติ.

สา ตตถ คนตวา “สามิ มยั มคคิกกา เอกาหวิหิ อธิ วิสสาม -อิติ วตวา เตน ปุนปปุณั ปฏิกขิตตาปิ

“สามิ อชเชกทิวสมตต^๗ วสิตวา ปาโต ว คมิสสาม -อิติ นิภขมิตุ น อิจจ.

สา ตตเถว วสิตวา ปุนทิวเส ตสส อรณญคมนเวลาย “สามิ ตว นิวาปั ทตวา ยาหิ, อหนเต^๘ ปจิสสามิ -อิติ วตวา

“อลั, อหเมว ปจิตวา ภุชิสสามิ -อิติ วุตเต, ปุนปปุณั นิพนธิตวา เตน ทินเน คหิตมตตเกเยว^๙ กตวา

๑ ม. สหุทรวณญ.

๒ ส. ม. ตาว เอต. ย. ตาว เอว.

๓ ไปราณโปตถเก มคคา ปฏิปนนา -อิติ ทิสสติ.

๔ ส. ม. อาหาริ เต.

๕ เตน ทินนั คหิตมตตเกเยว -อิติ ยุตตตร.

อนตราปณโต โภชนานิ เจว ปริสุทตตณฺฑุลาทีนิจ อหฺราเปตฺวา

ราชกุเล ปจฺนนิยาเมน สุปริสุทฺธํ โອหนํ สารุรฺรสาณิจ เทว ตีณิ สุปพฺยณฺชนานิ ปจิตฺวา ตสฺส อรณฺญโต อาคตสฺส อทาสี.

อถ นํ ภุจฺจิตฺวา มุทฺจิตตตํ อापณฺ ญตฺวา “สามี กิลนตฺมฺห, เอกาทฺหฺวีหํ อีเชว โหเม -อิตฺติ อาท.

โส “สารุ -อิตฺติ สมปฺปฏิจฺฉิ.

[กุมภโฆษิตเสี้ยรู้งนางสาววัง]

อถสฺส สายมฺปิ ปุณฺทิวเสปิ มรฺรุมตตํ ปจิตฺวา อทาสี.

มุทฺจิตตตฺยจสฺส ญตฺวา “สามี กติปาหํ อีเชว วสิสสาม -อิตฺติ

ตตฺถ วสมานา ติจิณฺเณน สตฺเถเนน ตสฺส มณฺจฏฺฐานํ” เหมฏฺฐาอณฺณิยํ ตหํ ตหํ ฉินฺทิตฺติ.

มณฺจเฏ ตสฺมี อาคนฺตฺวา นิสินฺนมตฺเตเยว เหมฏฺฐา โอลมฺพิ.

โส “กสมฺมา อຍံ มณฺจเฏ เอรံ ฉิซฺชิตฺวา คโต -อิตฺติ อาท.

“สามี ทหรทารเก นิวาเรตุํ น สกฺโกมิ, อาคนฺตฺวา เอตฺเถว สนนฺิปตฺนติ -อิตฺติ.

“อมฺม อิทํ เม ทุกฺขํ ตฺมฺเห นิสาย ชาตํ, อหฺลหฺติ ปุพฺเพ กตฺถจฺจิจิ คจฺฉนฺโต ทฺวารํ ปิทฺทิตฺวา คจฺฉามิ -อิตฺติ.

“กํ กโรมิ ตาต, วาเรตุํ น สกฺโกมิ -อิตฺติ.

สา อิมินาว นียาเมน เทว ตโย ทิวเส ฉินฺทิตฺวา เตน อฺชฺฉมายิตฺวา ชียิตฺวา วุจฺจมานาปิ ตเถว วตฺวา

ปุณฺ เอกเทวรชฺชฺเช รุเปตฺวา เสเส ฉินฺทิตฺติ.

ตํทิวสํ, ตสฺมี นิสินฺนมตฺเตเยว, สพฺพํ ฐานํ ภูมฺิยํ ปติ.

สีสํ ชนฺนฺเกหิ สทฺธิ อิกฺโต อโหสิ.

โส อญฺญาย “กํ กโรมิ, อิทานิ กุหิ คมฺิสสามิ, นิปชฺชนมณฺจสฺสาปิ ตฺมฺเหหิ อสสามิโก กโตมฺหิ -อิตฺติ อาท.

“ตาต กํ กโรมิ, ปฏฺวิสสทฺทารเก วาเรตุํ น สกฺโกมิ, โหตุ, มา จินฺตฺย, อิมาย เวลาย กุหิ คมฺิสสสิ -อิตฺติ

ธีตรํ อามนฺเตตฺวา “อมฺม ตว ภาตฺกสฺส นิปชฺชนนฺกาสิ กโรหิ -อิตฺติ อาท.

[กุมภโฆษิตเสี้ยรู้งนางสนมเป็นภรรยา]

สา เอกปสฺเส สยิตฺวา “อิธาคจฺฉ สามี -อิตฺติ อาท.

อิตฺราปิ นํ “คจฺฉ ตาต ภคินฺยา สทฺธิ นิปชฺช -อิตฺติ วเทติ.”^๒

๑ ม. มณฺจวณฺ.

๒ ส. ย. วเทสิ.

โส ตาย สหธิ เอภมญเจ นิปชชิตวา ตํทิวสญญเว สนถวมกาสี.

กุมาริกา ปโรทิต.

อถ นํ มาตา ปุจฺฉิ “กึ อมม โรทสิ -อิตติ.

“อมม อิทนฺนาม ชาตํ -อิตติ.

“โหตุ อมม, กึ สกกา กาทํ, ตยาปี เอกํ ฆตตารํ อิมินาปี เอกํ ปาทปรีจาริกํ ลทฺฐํ วมฺภูตติ -อิตติ ตํ ชามาตรํ อกาสิ.

เต สมคคสํวาสํ วสึสุ.

[กุมภโฆสกะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม]

สา กติปาหจฺเจยน รมฺโณ สาสนํ เปเสสิ “ภตทวิธิยํ ฉณํ กโรนฺตุ, ยสฺส ปน ชฺเร ฉโณ น กรียติ, ตสฺส เอตตโก นาม ทณฺโฑติ โฆสนํ กาทเรตุ เทว -อิตติ.

ราชา ตถา กาทเรสิ.

อถ นํ สสฺสุ อาห “ตาท ภตทวิธิยํ ราชานาย ฉโณ กตตพโพ ว ชาโต, กึ กโรม -อิตติ.

“อมม อหํ ภตฺติ กโรนฺโตปี ชีวิทํ น สกโกมิ, กึ กริสฺสามิ -อิตติ.

“ตาท ชฺรวาสา วสนฺตา นาม อิมปี คณฺหนตติ, รมฺโณ อาณา อกาตํ น ลพฺภา,
อิมโต นาม เยน เกนจि อุปาเยน มุจฺฉิตํ สกกา, คจฺฉ ตาท, กุโตจि เอกํ วา เทว กหาปนฺน อหริ -อิตติ.

[นางสนมส่งทรัพย์ของกุมภโฆสกะ ไปถวายพระราช]

โส อุชฺฌายนฺโต ชียนฺโต คนฺตวา จตฺตาทิสโกฏฺฐนฺนฺฐานโต เอกเมว กหาปนํ อหริ.^๑

สา ตํ กหาปนํ รมฺโณ เปเสตวา อตตโน กหาปนฺน ฉณํ กตวา ปุน กติปาหจฺเจยน ตเถว สาสนํ ปหิณฺน.

ปุน ราชา “ฉณํ กโรนฺตุ, อกรอนฺตานํ เอตตโก ทณฺโฑ -อิตติ อาณาเปสิ.

ปุนปี โส ตาย ตเถว วตฺวา นิปปีฬิมานโน คนฺตวา ตโย กหาปนฺน อหริ.^๒

สา เตปี กหาปนฺน รมฺโณ เปเสตวา ปุน กติปาหจฺเจยน สาสนํ ปหิณฺน “อิทานิ ปุริเส เปเสตวา อิมํ ปกโกสาเปตุ -อิตติ.

ราชา เปเสสิ.

[กุมภโฆสกะถูกจุดตัวไปเฝ้าพระราช]

ปุริสา ตตถ คนฺตวา “กุมภโฆสโก นาม กตโร -อิตติ ปุจฺฉิตวา ปรีเยสนฺตา ตํ ทิสฺวา “เอหิ อมโภ, ราชา ตํ ปกโกสติ -อิตติ อหํสุ.

---

๑ ส. ม. ย. อหริ.

๒ ย. อหริตฺวา อทาสี.

โส ภัโต “น มั ราชา ชานาตีตีอาทีนิ วตวา คนตุํ น อิจฉิ.

อล นํ พลกกาเรน หตถาทีสุ คเหตุวา อากขตฺมึสุ.

สา อิตถึ เต ทิสฺวา “อเร ทุพพินีตา, ตุมเห มม ชามาตรํ หตถาทีสุ คเหตุํ อนนฺจฉวิกา -อิตติ ตชเชตฺวา
“เอहि ตาต, มา ภายิ, ราชานํ ทิสฺวา ตว หตถาทิกากานํ หตเถเยว ฉินฺหาเปสฺสามิ -อิตติ ธีตรํ อาทาย ปุโรโต คนตฺวา
ราชเคหํ ปตฺวา เวสํ ปรีวตเตตฺวา สพฺพาลงฺการปฏิมณฺชิตา เอกมณฺตํ อฏฺฐาสี.

อิตฺรมปิ ปริกขตฺมิตฺวา อานยีสฺยเยว.

[พระราชาทรงซักถามกุณโฆสกะ]

อล นํ วนฺทิตฺวา ฐิตํ ราชา อาห “ตวํ กุณโฆสโก นาม -อิตติ.

“อาม เทว -อิตติ.

“กัการณา มหารณํ วญเจตฺวา ขาทสึ -อิตติ.

“กุโธ เม เทว ธนํ, ภาตี กตฺวา ชีวามิ -อิตติ.

“มา เอวํ กริ, กิ อมฺเห วญเจสิ -อิตติ.

“น วญเจมิ เทว, นตถิ เม ธนํ -อิตติ.

อลสฺส ราชา เต กหาปณฺเ ทสเสตฺวา “อิมฺ กหาปณา กสฺส -อิตติ อาห.

[กุณโฆสกะเผยจำนวนทรัพย์]

โส สลฺยชานิตฺวา “อโห นนฺจฐุมฺหิ”, กถํ นุ โข อิมฺ รณฺญเ หตถํ ปตฺตา -อิตติ อีโต จีโต จ โอลเณนโต
ตา เทวปิ มณฺชิตปสาธิตา คพฺพทวารมฺมุเล ฐิตา ทิสฺวา “ภาริยํ วตฺถิ กมฺมํ, อิมาทิ รณฺญา ปโยชิตาหิ ภวิทพฺพํ -อิตติ จินฺเตสิ.

อล นํ ราชา “วเทหิ โภ, กสฺมา เอวํ กโรสิ -อิตติ อาห.

“นิสฺสโย เม นตถิ เทว -อิตติ.

“มาทิสฺ นิสฺสโย น วญฺญติ -อิตติ.

“กลฺยาณํ เทว, สเจ เม เทโว นิสฺสโย โหติ -อิตติ.

“โหมมิ โภ, กิตตํ เต ธนํ -อิตติ.

“จตฺตาฬีส โภญฺโย เทว -อิตติ.

“กั ลทฺจํ วญฺญติ -อิตติ.

“สกุณานิ เทว -อิตติ.

[กุณโฆสกะได้รับตำแหน่งเศรษฐี]

ราชา อเนกสถานิ สกุณานิ โยชาเปตวา ปหิณิตวา ตं ธนं ออาหาราเปตวา ราชงคเณ ราสี การेतวา
ราชคหवासिโน สนนิปาตาเปตวา “อตถิ กสฺสจि อิมस्मि นคเร ऐतत्तं ธनं -อิตติ ปุจฺฉิตวา “นตถิ เทว -อิตติ
“กั ปนสฺส กาคุํ วฏฺฏติ -อิตติ, -

“สกุการิ ตสฺส เทว -อิตติ วุตเต, มหฺนเตน สกุการเณ ตं เสฏฺฐิฏฺฐานเณ ฐูปेतวา
ตสฺสา อีตริํ ตสฺส ทตฺวา เตน สหฺธิ สตถุ สนฺติกั คนฺตวา วนฺทิตวา -

---

“ภนฺเต ปสฺสถิมํ ปุริสํ, เอวรูปุ อีติมา นาม นตถิ, จตฺตาฬีสโกฏฺฐิวิโก โหนฺโตปิ อุพฺพิลลาวิตาการิ वा อสมิमानมตฺตํ वा น กโรติ
กปฺโณ วिय ปิไลตักํ นิวาเสตวา ภาตทวิถियํ ภาตี กตฺวา ชีวนฺโต มया อิมินา นาม อุปาเยน ญฺาโต, -

---

ชานิตวา จ ปน ปกฺโกสาเปตวา สรณภาวํ สมปฺปฏิจฺฉาเปตวา ตं ธนं ออาหาราเปตวา เสฏฺฐิฏฺฐานเณ ฐูปิโต,
อีตาปิสฺส^๑ มया ทินฺนา, ภนฺเต มया เอวรูปุ อีติมา น ทิฏฺฐุปฺพุโพ -อิตติ อาห.

[คุณธรรมเป็นเหตุเจริญแห่งยศ]

ตํ สุตฺวา สตถา “เอวํ ชีวนฺตสฺส ชีวิตํ ธรรมิกชีวิตํ นาม มหาราช, จิริกาทิกมมํ ปน อิช โลเก เจว ปิเพติ ทิเสติ ปฺรโลเก จ,
ตโตนิทานํ สุขํ นาม นตถิ, ปุริสสฺส ทิ ธนปาริชูณฺญาเล ภาตี वा กสิ वा กตฺวา ชีวิตเมว ธรรมิกชีวิตนฺนาม, -

---

เอวรูปุสฺส ทิ วิริยสมปฺนฺนสฺส สติสมปฺนฺนสฺส กายวาจาทิจิ ปฺริสุทฺธกมฺมสฺส ปญฺญาเย นิสมฺมการิโน
กายาทิจิ สญฺญตสฺส ธรรมชีวิตํ ชีวนฺตสฺส สติอวิปฺวาเส ฐิตสฺส อิสฺสรียํ วฑฺฒนฺติเยว -อิตติ^๒ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อุฏฺฐานวโต สติมโต
สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน
สญฺญตสฺส จ ธรรมชีวิโน
อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒติ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อุฏฺฐานวโต -อิตติ อุฏฺฐานวิริยวฺนตสฺส.

สติมโต -อิตติ สติสมปฺนฺนสฺส.

สุจิกมฺมสฺส -อิตติ นิทฺโทเสทิจิ นีรปฺราเชทิจิ กายกมฺมาทิจิ สมฺนฺนาคตสฺส.

นิสมฺมการิโน -อิตติ เอวญฺเจ ภาวิสฺสติ เอวํ กริสฺสามิ -อิตติ वा อิมस्मि กมฺเม เอวํ กเต อิทฺนฺนาม ภาวิสฺสติ -อิตติ वा
เอวํ นิทานํ สลลฺกฺเขตฺวา โรคฺตทิจฺจณฺํ วिय สพฺพกมฺมานิ นิสามेतฺวา อุปฺชาเรตฺวา กโรนฺตสฺส.

---

๑ ส. ม. ย. อีตา จสฺส.

๒ ส. ม. ย. อีสฺสรียํ วฑฺฒนฺติเยว -อิตติ.

สณฺญตฺสส -อิตฺติ กายาทิหิ สณฺญตฺสส นิจฺฉิทฺทสฺส.

ธมฺมชีวิโน -อิตฺติ อคาริกสฺส ตฺลากุณฺฑาทินิ วชฺเชตฺวา กสิโครฺกขาทิจฺฉิ
อนาคาริกสฺส เวชชกมฺมพฺพตฺกมฺมาทินิ วชฺเชตฺวา ธมฺเมน สเมน ภิกฺขวาจฺริยา^๑ ชีวิท^๒ กปฺเปนฺตสฺส.

อปฺปมตฺตสฺส -อิตฺติ อวิปฺปวฺตฺถสฺสตีโน.

ยโสภิวทฺตติ -อิตฺติ อีสฺสรียโภคสมฺมานสงฺขาโต เจว กิตฺติวณฺณณนสงฺขาโต จ ยโส วทฺตติ -อิตฺติ.

คาถาปริโยसानเ กุมภไสสโก โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภฺฐุหิ.

อณฺเญปิ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณีสฺสุ.

เอวํ มหาชนสฺส สาทฺธิกา เทสนา ชาตา -อิตฺติ.

กุมภไสสกวตฺถุ.

---

๑ สී. ม. ภิกฺขวาจฺริยา.

๒ สී. ชีวิกํ.

๓. จุฬปณฺณกตเถรวตฺต.

อุฏฐาเนนปฺปมาเทน -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เวฬุวเน วิหรนฺโต จุฬปณฺณกตเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

[ริตาเศรษฐีได้ทาสเป็นสาม]

ราชคเเท กิร ฌนเสฏฺฐิภูลฺลสฺส ธีตา วยปฺปตฺตกาเล มาตาปิตฺตฺติ สตตฺตมฺมิกสฺส ปาสาทสฺส อฺปริตฺเต อตีวีย รกฺขียมานา โยพพณมทฺมตฺตตาย ปุริสโลลา หุตฺวา อตฺตโน ทาเสเนว สทฺธิ สนถวํ กตฺวา “อญฺญเอปิ เม” อิทํ กมฺมํ ชาเนยฺยํ -อิตฺติ ธีตา เอวมาท “อมฺเหทฺติ อิมสฺมิ ฐาเน น สกฺกา วสิตฺตํ, สเจ มม มาตาปิตโร อิมํ โทสํ ชาณิสฺสนฺติ, ฌนฺทชาฌนฺทิกํ มํ” กริสฺสนฺติ, วิเทสํ คนฺตฺวา วสิสฺสาม -อิตฺติ.

เต เคเห หตฺถสาร์ คเหตฺวา อุตฺตเรณ ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา

“ยตฺถ วา ตตฺถ วา อญฺญเอทฺติ อชานนฺนุฏฺฐานํ คนฺตฺวา วสิสฺสาม -อิตฺติ อฺโฆปิ อคมฺสฺสุ.

[มีบุตรด้วยกัน ๒ คน]

เตสํ เอกสฺมิ ฐาเน วสนฺตฺวานํ, สํวาสมนฺวาย ตสฺสา กุจฺฉิสฺมิ คพฺโฆ ปติฏฺฐาสฺสิ.

สา คพฺภปริปากมาคมฺม เตน สทฺธิ มนฺเตสิ “คพฺโฆ เม ปริปากํ คโต,

ญฺาติพฺนรฺวิโรหิต ฐาเน คพฺภวฺภูฏฺฐานํ นาม อฺภินฺนํ อมฺหากํ ทุคฺคาวั, ภูลเคเหเมว คจฺฉาม -อิตฺติ.

โส “สจฺหา ตตฺถ คมฺิสฺสามิ, ฌีวิตํ เม นตฺถิ -อิตฺติ ภาเยน “อชฺช คจฺฉาม, เสว คจฺฉาม -อิตฺติ ทิวเส อติฏฺกาเมสิ.

สา จินฺเตสิ “อโย พาลอ อตฺตโน โทสมนฺนตฺตตาย คนฺตฺนํ อฺสุสฺสทฺติ, มาตาปิตโร นาม เอกนตฺทิตฺตา ว,

อโย คจฺฉตฺตฺต วา มา วา, อหํ คมฺิสฺสามิ -อิตฺติ.

สา, ตสฺมิ เคหา นิกฺขนฺเต, เคหปริกฺขารํ ภูฏิสฺสามตฺวา อตฺตโน ภูลชฺรคฺมนภาวํ อนนฺตรเคหวาสินํ อโรเจตฺวา มคฺคํ ภูฏิปชฺชิตฺติ.

โสปิ ฆรํ อาคนฺตฺวา ตํ อทิสฺวา ภูฏิวิสฺสเก ปุจฺฉิตฺวา “ภูลชฺรํ คตา -อิตฺติ สุตฺวา เวเคน อนฺุพฺนธิตฺวา อนฺุตรามคฺเค สมปาปฺปณฺนิ.

ตสฺสาปิ ตตฺถเวว คพฺภวฺภูฏฺฐานํ อโหสิ.

โส “กึ อิทํ ภาทฺเต -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺติ.

“สามิ เอโก ปุตฺโต ชาโต -อิตฺติ.

“อิทานิ กึ กริสฺสาม -อิตฺติ.

“ยสฺสตฺถาย มโย ภูลชฺรํ คจฺฉเยยฺยาม, ตํ กมฺมํ อนฺุตรามคฺเคว นิปฺพนํ, ตตฺถ คนฺตฺวา กึ กริสฺสาม, นินฺวตฺตาม -อิตฺติ

เทว เอกจิตฺตา หุตฺวา นินฺวตฺตีสฺสุ.

[มหาปิ่นกะออกบวช]

เตสุ จุฬพนกโก อติทโธ, มหาพนกโก ปน อยฺยเกน สหฺริ ทสพลสฺส ฐมมกถํ โสตุํ คจฺจติ.

ตสฺส นิจจํ สตฺถุ สนฺติกํ คจฺจตสฺส, ปพฺพชฺชาย จิตฺตํ นมิ.

โส อยฺยกํ อาห “สเจ มํ อนุชานเญยถ, อหํ ปพฺพชฺเชยฺย -อิตฺติ.

“กํ วเทสิ ตาต, สกฺลโลกสฺสาปิ เม ปพฺพชิตฺโต ตว ปพฺพชฺชา ภาทกา, สเจ สกโกสิ, ปพฺพชฺชาหิ -อิตฺติ ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา,
“กํ คหปติ ทารโก เต ลทฺโธ -อิตฺติ วุตฺเต, “อาม ภาเน, อยฺ เม นตฺตา ตุมหากํ สนฺติเก ปพฺพชิตฺกามา -อิตฺติ อาห.

สตฺถา อญฺญตรํ ปิณฺชจาริกํ ภิกฺขุ “อิมํ ทารกํ ปพฺพาเซหิ -อิตฺติ อาณาเปสิ.

เถโร ตสฺส ตจฺปญฺจกมฺมฐฺฐานํ อจฺจิกฺขิตฺวา ปพฺพาเซสิ.

[มหาปิ่นกะบรรลอรหัต]

โส พหุํ พุทฺธวณฺํ อุกคณฺหิตฺวา ปริปฺพนวสฺโส อุปสมปทํ ลภิตฺวา โยนิโสมนสิกาเร กมฺมํ กโรนฺโต อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

[มหาปิ่นกะปรารภถึงน้องชาย]

โส ฆานสฺสฺเชน ผลสฺสฺเชน วิตฺตินาเมนฺโต จินฺเตสิ “สกา นุ โข อิมํ สฺขํ จุฬพนกสฺส ทาทุํ -อิตฺติ

ตโต อยฺยกเสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวมาห “มหาเสฏฺฐิ สเจ อนุชานเญยถ, อหํ จุฬพนกํ ปพฺพาเซยฺย -อิตฺติ.

“ปพฺพาเซถ นํ ภาเน -อิตฺติ.

เสฏฺฐิ กิร สาสเน สุปฺสนฺโน “กตฺธีตฺยา โว เอเต ปุตฺตา -อิตฺติ ปุจฺฉิยาโน จ “ปลาตฺธีตฺยา -อิตฺติ วตฺตุํ ลชฺชติ,
ตสฺมา สฺสฺเชเนว เตสํ ปพฺพชฺชํ อนุชานาติ.

[จุฬพนกบวชแล้วกลายเป็นคนโง่]

เถโร จุฬพนกํ ปพฺพาเซตฺวา สีเลสุ ปติฏฺฐาเปสิ.

โสปี ปพฺพชิตฺวา ว ทนฺโธ อโหสิ.

เถโร ตํ อนุสิขฺชนฺโต อิมํ คาถมาห

“ปทฺมํ ยถา โกกนฺทํ สฺคนฺธํ
ปาโต สียา มุลฺลมวิทฺคนฺธํ
องฺคิรฺสํ ปสฺส วิโรจมานํ
ตปนฺตมาทิจฺจมิวตฺลิกฺเข -อิตฺติ.

อิมํ เอกํ คาคํ จตฺตฺหิ มาเสหิ อุกคณฺหิตุํ นาสกฺขิ.

[บุรพกรรมของพระจุฬปณฺณกะ]

“กสฺมา -อิติ.

โส กิร กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล ปพฺพชิตฺวา ปญฺญา หุตฺวา อญฺญตรสฺส ทนฺธภิกฺขุโน อุทฺเทสคฺคณฺณกาเล ปรีหาสเกพี อกาสิ.

โส ภิกฺขุ เตน ปรีหาเสน ลขฺซีโต เนว อุทฺเทสํ คณฺหิ น สขฺฌายมกาสิ.

เตน กมฺเมน อัยํ ปพฺพชิตฺวาว ทนฺโธ ชาโต.

คหิตคหิตปทํ, อุปรุปริปทํ อุคฺคณฺหนตฺสส, นสฺสติ.

ตฺสส อิมเมว คาคํ อุคฺคเหตฺวํ วายมนตฺสส, จตฺตารो มาสา อติกกนฺตา.

[จุฬปณฺณกะถูกพระพี่ชายประณาม]

อถ นํ มหาปณฺณโก “จุฬปณฺณก ตวํ อิมสมิ สาสเน อภพฺโพ, จตฺตหิ มาเสหิ เอกํ คาคํปี คเหตฺวํ น สกฺโกสิ,
ปพฺพชิตกิจฺจํ ปน กถํ มตถกํ ปาเปสฺสสิ, นิกฺขม อีโต -อิติ วิหารา นิกฺกทฺถมิ.

จุฬปณฺณโก พุทฺธสาสเน สีเนเหน คิหิภาวํ น ปตฺเถติ.

ตสมฺมิจฺจ กाले มหาปณฺณโก ภาตฺตทฺเทสโก โหติ.

ชีวโก โภมารภจฺโจ พหุํ มาลา คณฺธวิเลปนมาทาย อมพฺพนํ คณฺธวา สตถารํ ปุเชตฺวา ฌมฺมํ สุตฺวา อญฺญายาสนา ทสพฺลํ วนฺทิตฺวา
มหาปณฺณกํ อุปสงฺกมิตฺวา “กิตฺตกา ภาเนตฺ สตถุ สนฺติเก ภิกฺขุ -อิติ ปุจฺฉิ.

“ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ -อิติ.

“เสว ภาเนตฺ พุทฺธปฺมุขานิ ปญฺจภิกฺขุสตานิ อาทาย อมฺหากํ นิเวสเน ภิกฺขุ คณฺหล -อิติ.

“อุปาสก จุฬปณฺณโก นาม ทนฺโธ ภิกฺขุ อวิรุฬฺหิธมฺโม, ตํ ฐเปตฺวา เสสานํ นิมนฺตณํ สมฺปฏฺิจฺฉามิ -อิติ เถโร อาท.

[พระจุฬปณฺณกะหนีไปลี้ภัยแต่ลี้ภัยไม่ได้]

ตํ สุตฺวา จุฬปณฺณโก จินฺเตสิ “เถโร เอตตฺกานํ ภิกฺขุณํ นิมนฺตณํ สมฺปฏฺิจฺฉนฺโต มํ พาทิรํ กตฺวา สมฺปฏฺิจฺฉติ,
นิสฺสํสยํ มยฺหํ ภาตฺติกสฺส มยิ จิตฺตํ ภินฺนํ ภวิสฺสติ, กิ อิทานิ มยฺหํ อิมินา สาสเนน,
คิหิ หุตฺวา ทานาทีนํ ปุญฺญานิ กโรนฺโต ชีวิสฺสามิ -อิติ.

โส ปุณฺทิวเส ปาโต ว วิพฺภมิตฺุํ ปายาสิ.

สตถา ปจฺจุกฺกาเลเวว โลกํ โวลเณนโต อิมํ การณํ ทิสฺวา ปฐมฺตรํ คณฺธวา

จุฬปณฺณกสฺส คมฺนคฺเค ทวารโกฏฐเก จงฺกมฺนฺโต อญฺญาสิ.

จุฬปณฺณโก คจฺฉนฺโต สตถารํ ทิสฺวา อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิ.

[พระศาสดาทรงรับรองให้อยู่ต่อไป]

ธอ น สตถา “กห ปน ตว จุฬพนลก อิมาย เวลาย คจฉล - อติ อาห.

“ภาตา ม ภนเต นิกกชตติ, เตนาห วิพภมิตุ คจฉามิ - อติ.

“จุฬพนลก ตว ปพพชชา นาม มม สนตติเก, ภาตรา นิกกชตติโตปี กสมา มม สนตติ ก นาคจฉิ, เอหิ, กิเนเต คิหิภาเวณ, มม สนตติเก ภวิสสสิ - อติ จกกชกิตตเลน ปาณินา ต สิริสิ ปรามสิตวา อาทาย คนตวา คนชกฏิปมุเข นิสีทาเปตวา -

“จุฬพนลก ปุรตถาภิมุโข หุตวา อิม ปิลอติก ‘โรชหรณ รโชหรณนติ ปริมชชนโต อีหเว โหหิ - อติ
อิทธิยา อภิสชต ปริสสุธ ปิลอติก ทตวา, กाले आरोजिते, गिषुसुखपरिवृते शिवकस केह कनतवा पल्लुत्तदासने निसीति.

[พระจุฬพนลกเถระเจริญภาวนาบรรลุประอรหัต]

จุฬพนลกโกปี สุริย โอลเอนโต ต ปิลอติก “โรชหรณ รโชหรณ - อติ ปริมชชนโต นิสีทิ.

ตสส ต ปิลอติกขณช ปริมชชนตสส, กิลิณัฐ อโหสิ.

ตโต จินเตสิ “อิห ปิลอติกขณช อติวिय ปริสสุธ อิม ปน อตตภาว นิสาย ปุริมกตติ ชหิตวา เอว กิลิณัฐ ชาต,
อนิจจา วต สงขารา - อติ ขยวย ปฏฐเพนโต วิปสสน วทเตสิ.

สตถา “จุฬพนลกสส จิตต วิปสสน อารุหหนติ ญตวา

“จุฬพนลก ตว เอต ปิลอติกขณชเมว ‘สงกิลิณัฐ รชรณชิตนติ มา สลญ กริ, อพภนตเร ปน เต รากรชาทโย อตถิ, เต หราหิ -
อติ วตวา โอลาส วิสชชชตวา ปุรโต นิสินโน วิย ปลญายมานรูโป หุตวา อิม คาลา อภาสิ

“ราโค รโช น จ ปน เรณู วุจจติ

ราคสเสต อธิวณ ‘โรชติ

เอต รช วิปชหิตว ภิกขโว

วิหรนติ เต วิคตชชส สาสเน.

โทโส รโช น จ ปน เรณู วุจจติ

โทสเสต อธิวณ ‘โรชติ

เอต รช วิปชหิตว ภิกขโว

วิหรนติ เต วิคตชชส สาสเน.

โมโห รโช น จ ปน เรณู วุจจติ

โมหเสต อธิวณ ‘โรชติ

เอต รช วิปชหิตว ภิกขโว

วิหรนติ เต วิคตชชส สาสเน - อติ.

คาลาปริโยसानะ จุฬพนลกโก สห ปฐิสสมภิทาหิ อรหตต ปาปญ.

สห ปฐิสสมภิทาหิเยวสส ตินิ ปญญานิ อาคมีสุ.

[บุรพกรรมของพระจุฬปณฺณะ]

โส กิร ปุพฺเพ ราชา หุตฺวา นครปทกฺขิณํ กโรนฺโต, นลาณฺโต เสเท มุณฺจันเต^๑, ปริสุทฺเธน สาณฺเณน นลาณฺนํ ปุณฺณิ.

สาณฺเณน กิลฺิณฺโฐ อโหสิ.

โส “อิมํ สรรีํ นิสสาย เอรูโป ปริสุทฺโธ สาณฺเณน ปกตี ขทิตฺวา กิลฺิณฺโฐ ชาโต, อนิจฺจา วต สงฺขารา -อิติ อนิจฺจสณฺณํ ปฏฺิถมิ

เตน การณฺนสฺส โรหฺรณเมว ปจฺจโย ชาโต.

ชีวกโปปิ โข โกมารภจฺโจ ทสพลสฺส ทกฺขิณทกฺ อูปนฺนาเมสิ.

สตถา “นฺนุ ชีวก วิหารเ ภิภฺชฺ อตฺถิ -อิติ หตฺเถน ปตฺตํ ปิทฺติ.

มหาปณฺณโก “นฺนุ ฆนฺเต วิหารเ นตฺถิ ภิภฺชฺ -อิติ อาห.

สตถา “อตฺถิ ชีวก -อิติ อาห.

ชีวก “เตนฺหิ ฆนฺเต คจฺฉ, วิหารเ ภิภฺชฺนํ อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา ชานาหิ -อิติ ปุริสํ เปเสสิ.

[พระจุฬปณฺณะนินรมิตตนเป็นภิกษุพัญรูป]

ตสมิ ฆนฺเต จุฬปณฺณโก “มยฺหํ ภาตฺติโก ‘วิหารเ ภิภฺชฺ นตฺถิติ ฆนฺเต, วิหารเ ภิภฺชฺนํ อตฺถิภาวมสฺส ปกาเสสฺสามิ -อิติ สกฺลํ อมพวณฺํ ภิภฺชฺนณฺเวยว ปุเรสิ.

เอภฺจเจ ภิภฺชฺ จีวรกมฺมํ กโรนฺติ, เอภฺจเจ รชนกมฺมํ กโรนฺติ, เอภฺจเจ สขณฺมายํ กโรนฺติ.

เอวํ อณฺณมณฺณํ อสทิสํ ภิภฺชฺสทสฺสํ มาเปสิ.

โส ปุริโส วิหารเ พหุ ภิภฺชฺ ทิสฺวา นิตฺตติตฺวา “อຍຍ สกฺลอมพวณฺํ ภิภฺชฺหิ ปริပုณฺณํ -อิติ ชีวกสฺส อาโรเจสิ.

เถโรปิ โข ตตฺถเว

“สทฺสสฺกขตฺตมตฺตานํ   นิมนฺนิตฺวาน ปณฺณโก
นีสิติ อมพวเน รมฺเม   ยาว กาลปฺปเวทนา -อิติ.

อถ สตถา ตํ ปุริสํ อาห “วิหารํ คนฺตฺวา ‘สตถา จุฬปณฺณกํ นาม ปกฺโกสตีติ วเทหิ -อิติ.

เตน คนฺตฺวา ตถา วุตฺเต, “อหํ จุฬปณฺณโก อหํ จุฬปณฺณโก -อิติ มุขสทฺสสํ อฏฺฐหิ.

โส ปุริโส ปุณฺ คนฺตฺวา “สพฺเพปิ กิร ฆนฺเต จุฬปณฺณกาเยว นาม -อิติ อาห.

“เตนฺหิ คนฺตฺวา โย ปฏฺมํ ‘อหํ จุฬปณฺณโก -อิติ วทิติ, ตํ หตฺเถ คณฺห, อวเสสา อนฺตรธาเยสฺสนฺติ -อิติ.

โส ตถา อกาสิ.

“น ภิกขเว จุฬพนกโก อิทาเนว ทนฺโธ, ปุพฺเพปิ ทนฺโธว, น เภวณฺณสสาห์ อิทาเนว อวสฺสโย ชาโต, ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเยว,
ปุพฺเพ ปนาห์ อิมํ โลกียกุญฺมพฺสส สามิกํ อกาสิ, อิทานิ โลกุตฺตรกุญฺมพฺสส -อิตี วตฺวา
ตมตฺถํ วิตถารโต โสตุกาเมหิ ภิกขุหิ ยาจิโต อตฺตํ อหริ:

[เรื่องมาณพเรียนศิลปะในกรุงตักกิลลา]

“อิตเต พาราณสีนครวาสี เอโก มาณโว ตกกิลลํ คนฺตฺวา สิปปุคฺคหณฺตถาย ทิสปาโมกฺขสสาจริยสฺส ธมฺมนฺเตวาสีโก หุตฺวา
ปณฺจณฺนํ มาณวกสฺถานํ อนฺตเร อตีวีย อจริยสฺส อูปการโก อโหสิ, ปาทปรกมฺมาทีนํ สพฺพกิจฺจานิ กโรติ,
ทนฺธตฺถาย ปน กิลฺยจิ อุกฺคณฺหิตุํ น สกฺโกติ.

อาจารย์ “อัย มม พุทฺธาโร, สิขฺวาเปสฺสามิ นํ -อิตี วายมนฺโตปิ กิลฺยจิ สิขฺวาเปตุํ น สกฺโกติ.

โส จิรํ วสิตฺวา เอกํ คาลปี อุกฺคณฺหิตุํ อสฺกโกนฺโต อุกฺกณฺฐิตฺวา “คมิสฺสามิ -อิตี อจริยํ อาปุจฺฉิ.

อาจารย์ จินฺเตสิ “อัย มยฺห์ อูปการโก, ปณฺชิตฺถาวมสฺส ปจฺจาสีสามิ, น จ นํ กาทุํ สกฺโกมิ,
อวสฺสํ มยา อิมสฺส ปจฺจุทฺธาโร กาทฺพุทฺโ, เอกมสฺส มนฺตํ พนฺธิตฺวา ทสฺสามิ -อิตี.

โส ตํ อรณฺญํ เนตฺวา “ขณฺเฐสิ ขณฺเฐสิ, กิการณา ขณฺเฐสิ, อหฺปี ตํ ชานามิ ชานามิ -อิตี อิมํ มนฺตํ พนฺธิตฺวา อุกฺคณฺหาเปนฺโต
อเนกสฺตกฺขตฺตุํ ปวิตฺตทาเปตฺวา “ปณฺญายติ เต -อิตี ปุจฺฉิตฺวา, “อาม ปณฺญายติ -อิตี วุตฺเต,
“ทนฺธเนน นาม วายามํ กตฺวา ปคฺคณฺ กตํ สิปปํ น ปลายติ -อิตี อจฺจิกฺขิตฺวา มคฺคปริพฺพยํ ทตฺวา
“คจฺฉ, อิมํ มนฺตํ นิสฺสาย ชีวิสฺสสิ, อปลายนฺตถาย ปนสฺส นิจฺจํ สขฺฌายํ กเรยฺยาสี -อิตี วตฺวา ตํ อโยเยเชสิ.

อถสฺส พาราณสีสมฺปตฺตกาเล “ปุตฺโต เม สิปปํ สิขฺขิตฺวา อากโต -อิตี มาตา มหาสฺกการสมฺมานมกาสิ.

[พระเจ้าแผ่นดินตรวจความเป็นไปของราษฎร]

ตทา พาราณสีราชา “อตฺถิ นุ โข เม กายกมฺมาทิสฺสุ โกจิ โทโส -อิตี ปจฺจเวกฺขนฺโต อตฺตโน อรุจฺจนํ กิลฺยจิ กมฺมํ อทิสฺวา
“อตฺตโน วชฺชนนาม อตฺตโน น ปณฺญายติ, ปเรสํ ปณฺญายติ, นาคฺรานํ ปรีคฺคณฺหิสฺสามิ -อิตี จินฺเตตฺวา
สายํ อณฺญาตฺกเวเสน นิกฺขมิตฺวา -

“สายมาสํ ภูณฺชิตฺวา นิสินฺนมนฺุสฺสานํ กถาสลฺลาโป นาม นานปฺปการโก โหติ,
สจฺหา อธมฺเมน รชฺชํ การมฺมิ ‘ปาเปน อธมฺมิกรณฺญา ทนฺทพฺลิตฺวาทีหิ ทตฺมหาติ วกฺขนฺติ,
สเจ ธมฺเมน การมฺมิ ‘ทีชฺชาโยโก โน โหตุ ราชาทิตฺวาทีนํ วตฺวา มม คณฺมํ กเถสฺสนฺติ -อิตี เตสํ เตสํ เคหานํ ภิตฺติอนฺุสาเรน วิจริ.

ตสมฺมิ ขณฺ อุมมจฺคฺโจรา ทวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร อุมมจฺคํ ภินฺทนฺติ เอกอุมมจฺคเณว เทว เคหานิ ปวิสนฺตถาย.

ราชา เต ทิสฺวา เคหจฺฉายาย อฏฺฐาสี.

เตสํ อุมมจฺคํ ภินฺทิตฺวา เคหํ ปวิสิตฺวา ภณฺฑานํ โอโลกนฺกาเล มาณโว ปุพฺพชฺฉิตฺวา ตํ มนฺตํ สขฺฌายนฺโต
“ขณฺเฐสิ ขณฺเฐสิ, กิการณา ขณฺเฐสิ, อหฺปี ตํ ชานามิ ชานามิ -อิตี อาห.

เต ตํ สุตฺวา “อิมินา กิรฺมท ญฺาตา, อิทานิ โน นาเสสฺสติ -อิตี นินฺวตฺถวตฺถานิปิ ฉทฺเตตฺวา ภิตฺตา สมฺมุขสมฺมุขฏฺฐานเณว ปลาเยสิ.

[ทรงเห็นใจรหณีเพราะมนต์ของมาณพ]

ราชา เต ปลายนเต ทิสวา อิตรสส จ มนต์ สขมายนตสส สทท์ สุตวา นาครานัน ปรีคณหิตวา นิเวสนัน ปาวีสี,

---

วิภาตยา ปน รตติยา, ปาโตว เอกัง ปุริสํ ปกโกสิตวา อาห “คจจ ภาณ, อสุกวีถียํ อสุกสมิ” นาม เคเห อุมมงโค ภินโน,
ตตถ ตกกลีโต สิปป์ อุกคณหิตวา อาคตมาณโว อตถิ, ตํ อาเนหิ -อิตติ.

โส คนตวา “ราชา ตํ ปกโกสตี -อิตติ วตวา มาณโว อาเนหิ.

อถ นํ ราชา อาห “ตวํ ตาต ตกกลีโต สิปป์ อุกคณหิตวา อาคตมาณโว -อิตติ.

“อาม เทว -อิตติ.

“อมหากปี ตํ สิปป์ เทหิ -อิตติ.

“สาธู เทว, สมาสเน นิสิติตวา คณห -อิตติ.

อถ นํ ราชา ตถา กตวา ตํ มนต์ คเหตุวา “อยนเต อัจริยาโก -อิตติ สหสฺสํ อทาสี.

ตทา เสนาปตี รณโย กปุกํ อาห “กทา รณโย มสฺสํ กริสสตี -อิตติ.

“เสว วา ประเสว วา -อิตติ.

โส ตสส สหสฺสํ ทตวา “กัจจ โน อตถิ -อิตติ วตวา, “กั สามิ -อิตติ วุตเต,

“रणโย มสฺสุมมํ กโรนโต วีย หุตวา ชุรํ อตีวีย ปหีสิตวา คลนาฬิ ฉินทิตวา เสนาปตี ภวิสสตี, อหํ ราชา -อิตติ.

โส “สาธู -อิตติ สมปฏิจฉิตวา รณโย มสฺสกรณทิวเส คนโหเทเกน มสฺสํ เตเมตวา ชุรํ ปหีสิตวา นลาฏนเต คเหตุวา

“ชูโร โลกํ กุณฐฐาโร เอกปพาเรเนว คลนาฬิ ฉินทิตุํ วมุฏตี -อิตติ ปุน เอกมนต์ ฐุตวา ชุรํ ปหีสิ.

ตสมิ ขณ ราชา อตตโน มนต์ สริตวา สขมายนํ กโรนโต “ฆณฺเฐสิ ฆณฺเฐสิ, กัการณา ฆณฺเฐสิ, อหํปี ตํ ชานามิ ชานามิ -อิตติ อาห.

นหาปิตสส นลาฏโต เสทา มุจจิสฺสุ.

โส “ชานาติ มํ ราชา- อิตติ กัโต ชุรํ ภูมียํ ชิปิตวา ปาทมูเล อูเรน นปชชิ.

[กุสโลบายของพระราชา]

ราชาโน นาม เฉกา โหนติ เตน นํ เอวมาท “อเร ทุฏฐนหาปิต ‘น มํ ราชา ชานาตีตี สณญํ กโรสี -อิตติ.

“อภยํ เม เทหิ เทว -อิตติ.

“โหตุ, มา ภายิ, กเถหิ -อิตติ.

“เสนาปตี เม เทว สหสฺสํ ทตฺวา ‘รณฺโณ มสฺสํ โกรนฺโต วิย คลนาหี ฉินฺท, ตสฺมี มเต, อหํ ราชา หุตฺวา ตํ เสนาปตี กริสฺสามีติ
อาห -อิตี.

ราชา ตํ สุตฺวา “อาจารย์ เม นิสฺสาย ชีวิตํ ลหฺธํ -อิตี เสนาปตี ปกโกสาเปตฺวา

“อมโห เสนาปตี ก็ นาม ตยา มม สนฺติกา น ลหฺธํ, อิทานิ ตํ ทฏฺฐํ น สกโกมิ, มม รฏฺฐา นิกขม -อิตี ตํ รฏฺฐา ปพฺพาเซตฺวา
อาจารย์ ปกโกสาเปตฺวา “อาจารย์ ตํ นิสฺสาย มยา ชีวิตํ ลหฺธํ -อิตี วตฺวา มหนฺตํ สกการํ กริตฺวา ตสฺส เสนาปตีภูฏานํ อทาสี.

โส ตทา จุฬพนฺถโก อโหสิ^๑, สตฺถา ทิสปาปาโมกฺขาจรีย -อิตี.

สตฺถา อิมํ^๒ อตีตํ อหริตฺวา “เอวํ ภิกฺขเว ปุพฺเพปิ จุฬพนฺถโก ทนฺโธ ว อโหสิ,

ตทาปิสฺส อหํ อวสฺสโย หุตฺวา ตํ โลกียกฺกมฺเพ ปตฺติภูฏาเปสี -อิตี วตฺวา

ปุเนกทิวสํ, “อโห สตฺถา จุฬพนฺถกสฺส อวสฺสโย ชาโต -อิตี กถาย สมฺภูจฺฐิตาย, จุฬกเสฏฺฐิชาตเก อตีตวตฺถุํ กเถตฺวา คาถํ วตฺวา

“อปปฺเกนปี เมธาวิ

ปาภเตน วิจฺกฺขโณ

สมฺภูฏาเปตี อตฺตานํ

อณฺุ อคฺคิวิ สนฺธมํ -อิตี.”

“น ภิกฺขเว อิทาเนวาทํ อิมสฺส อวสฺสโย ชาโต, ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเมว,

ปุพฺเพ ปนาหํ อิมํ โลกียกฺกมฺพสฺส สามิกํ อกาสิ, อิทานิ โลกุตฺตรกฺกมฺพสฺส -อิตี วตฺวา

“ตทาปิ จุฬกนฺเตวาสีโก จุฬพนฺถโก อโหสิ, จุฬกเสฏฺฐี ปน ปณฺตฺโต พยตฺโต นกฺขตฺตโกวิโท อหเมว -อิตี ชาตกํ สโมธานสิ.

[พวกภิกษุชมพระจุฬพนฺถกะ]

ปุเนกทิวสํ ธรรมสภายํ ภิกฺขุ กถํ สมฺภูฏาเปสี

“อาวุโส จุฬพนฺถโก จตฺุหิ มาเสหิ จตฺุบฺพํ คาถํ คเหตุํ อสกโกนฺโตปี วิริยํ อนิสฺสชฺชิตฺวา อรหตฺเต ปตฺติภูจฺฐิตํ,

อิทานิ โลกุตฺตรธมฺมกฺกมฺพสฺส สามิกโก ชาโต -อิตี.

[พระศาสดาสอนให้ทำที่พึ่งด้วยธรรม ๔ ประการ]

สตฺถา อาคนฺตฺวา “กาย นฺตุถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนา -อิตี ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตี วุตฺเต,

“ภิกฺขเว มม สาสเน อารทฺธวิริโย ภิกฺขุ โลกุตฺตรธมฺมสฺส สามิกโก โหตีเยว -อิตี วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อฏฺฐาเนนปฺมาเทน

สญฺญเมน ทเมน จ

ทีปํ กยิราถ เมธาวิ

ยํ โอโฆ นาภิกิรตี -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตฺถ ทีปํ กยิราถ -อิตี “วิริยสงฺขาเตน อฏฺฐาเนน สติยา อวิปฺวาสสงฺขาเตน อปฺมาเทน จตฺุปาริสฺสุทฺธิสฺสสงฺขาเตน

สญฺญเมน อินฺทริยทมเนน จ -อิตี อิเมหิ การณฺภูเตหิ จตฺุหิ ธมฺเมหิ ธมฺโมชฺปญฺญาย สมฺนนาโคโต เมธาวิ

๑ ตทา จุฬพนฺถโก มานโว อโหสิ -อิตี ยุตฺตตรํ.

๒ สี. ม. ย. ตสฺมา อิมํ.

๓ ขุ. ชา. เอก. ๒.

อิมสมิ อติทูลลภปติภูตตาย อติคมิเร สสารสาครอ อตตโน ปติภูฐานภูต อรหตตผลทีป กยิราถ กรายย กาคู สกุกณทย -อติ
อตโธ.

กีทิส?

ย โอโฆ นากีกรติ -อติ

ย จตพพิโรปี กิลโสโฆ อภิกีริตุ วิทธีเสตุ น สกโกติ, น หิ สกกา อรหตต โอเมน วิกีริตุ -อติ.

คากาวसानะ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

เอว เทสนา สมปตตปริสาย สาทถิกา ซาตาติ.

จุฬพนกตเถรวตถุ.

---

๔. พาลนภขตตวตถุ.

ปมาทมนุญญชนติ -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา เขตวเน วิหรนุโต พาลนภขตต อารพภ กเถสิ.

[คนพาลชาวเมืองสาวดีเล่นนักรัศมี]

เอกสมิ์ หิ กิร สมเย สาวตถิยั พาลนภขตต นาม สงฆุญญั.

ตสมิ์ นภขตเต พาลา ทุมเมธินอ ชนา ฉาริกาย เจว โคมเยน จ สรีรั มกเขตวา สตตาทั อสพภิวาจ ภาณนตา วิจรรนติ,

ภญจิจิ ญวตี วา สุหขุชั วา ปพพชิตั วา ทิสวา ลชชนตา นาม นตถิ, ทวาเร ทวาเร รุตวา อสพภั ภาณนติ.

มนุสสา เตสั อสพภั โสตุ อสภโกนตา ยถาพลั อชตมึ วา ปาทั วา กหาปนั วา เปเสนติ.

เตสั เตสั ฆรทวาเร ลทธี ลทธี คเหตุวา ปกภมณติ.

ตทา ปน สาวตถิยั ปญจโกภิมตตา อริยสาวกา โหนติ.

เต สตถุ สาสนั เปสยีสุ “ภควา ภาณเต สตตาทั ภิกขุสงฆเนน สทธี นครี อปวิสิตวา วิหารเยเว โหตุ -อิตี.

ตถจ ปน สตตาทั ภิกขุสงฆสส วิหารเยเว ยาคุกตตาทินิ สมปาเทตวา สยมปิ เคหา น นิกขมึสุ.

นภขตเต ปน ปริโยสิตเต, อญญเม ทิวเส พุทธรูปมุขั ภิกขุสงฆั นิมนเตตวา นครี ปเวเสตวา มหาทานั ทตวา เอกมณตั นิสินนา

“ภาณเต อติทุกเขน โน สตต ทิวสา อติทุกนตา, พาลานั อสพภั สุนนทานั กณณา ภิชชนาการปตตวา วิย โหนติ,

โกจิจิ กสสจิจิ น ลชชติ, เตน มยั ตุมหากั อนโตนครี ปวิสิตุ น ทมหา, มยปิ เคหโต น นิกขมิมหา -อิตี อาหัส.

[คนพาลกับคนฉลาดมีอาการต่างกัน]

สตถา เตสั ถัง สุตวา “พาลานั ทุมเมธานั กิริยา เอวรูปา โหติ,

เมธาวิโน ปน ฌนสารั วิย อปปมาทั รกขิตวา อมตมทานิพพานสมปตตี ปาปญนติ -อิตี วตวา อีมา คากา อภาสิ

“ปมาทมนุญญชนติ พาลา ทุมเมธินอ ชนา

อปปมาทญจ เมธาวิ ฌนั เสฎฐัวั รกขติ.

มา ปมาทมนุญญเชถ มา กามรตีสนถวั

อปปมตโต หิ ฌายนโต ปปโปติ วิปุลลั สุขั -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตถ พาลา -อิตี พาเลยน สมณนาคตา อธิโลกปรโลกตถั อชานนตา.

ทุมเมธินอ -อิตี นิปปญญา.

เต ปมาเท อาทีนวิ อปสสนตา ปมาท อนุยฺยชฺชติ^๑ ปมาเทน กาลํ วิดีนาเมนติ.

“เมธาวิ -อิติ ธมโมชปญญา ยสมนนาโคโต ปน ปณฺธิโต กุลวสานุคตํ เสฏฺฐํ อุตตมํ สตตรตฺตณฺณํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขติ.

ยถา ที ‘อุตตมํ ธนํ นิสสาย กามคุณสมปตตี ปาปุณิสสาม^๒ ปรโลกคมนมคคํ โสเธสสาม -อิติ ธเน อานิสํสํ ปสฺสนตา ตํ รกฺขชฺชติ
เอวํ ปณฺธิโตปิ ‘อปฺปมตฺโต ปฐมชฺชมานาทินี ปฏิลภติ มคคผลาทินี ปาปุณาติ ติสโส วิชชา ฉ อภิญญา สมปาเทติ -อิติ
อปฺปมาเท อานิสํสํ ปสฺสนโต ธนํ เสฏฺฐํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขติ -อิติ อตฺถโถ.

“มา ปมาทํ -อิติ ตสฺมา ตุมฺहे มา ปมาทมนุยฺยชฺเชถ มา ปมาเทน กาลํ วิดีนามยิตถ.

“มา กามรตฺตสนถํ -อิติ วตถุกามกิลเสกาเมสุ รตฺตสงฺขาตํ ตณฺหาสนถวิปี มา อนุยฺยชฺเชถ มา จินฺตยิตถ มา ปฏิลภิตถ.

“อปฺปมตฺโต ที -อิติ อุกฺกุชฺฐิตสตีตาย ที อปฺปมตฺโต ฌายนฺโต ปุคฺคโล วิปุลํ โอิฬารํ นิพพานสุขํ ปาปุณาติ -อิติ.

คากาปริโยसानเน พหุ โสตาปนฺนาทโย อหฺลสุ.

มหาชนสฺส สาทถิกา เทสนา ซาตาทิ.

พาลนภขตตวตถ.

---

๑ สี. ม. ย. ปวตเตนติ.

๒ สี. ม. ย. ปุตตทารํ โปสิสสาม.

๖. เทวสหายภิกษุขุทฺต.

“อุปมตโต ปมตเตสุ -อิตติ อิมม ฆมมเทสนน สตถา เซตวเน วิหระนโต เทว สหายเก ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุ ๒ รูปมีปฏิปทาต่างกัน]

เต กิร สตถุ สนตติเก กम्मภูฐานัน คเหตวา อรณญกวิหารัน ปวิสีสุ.

เตสุ เอโก สกาลสเสว ทารุณี อหริตวา อังการกปลล สขเซตวา วิสิพเพตวา^๑ ทหรสามเณเรหิ สหิ สลลปนโต ปฐมยามัน นิสิตติ.

เอโก อุปมตโต สมณธมม กโรนโต อิตโร โอวทติ “อาวุโส มาเอว กิร, ปมตตสส หิ จตตารो อปายา สยนฆรสทิสสา, พุทฺธา นาม สาเถยเยน อาราเธตุ น สกกา -อิตติ.

โส ตสสวาท น สุนาติ.

อิตโร “นาย วจนกขโม -อิตติ ต อปตเถตวา อุปมตโต สมณธมม อกาสิ.

อลสเถโรปิ ปฐมยามเอ วิสิพเพตวา อิตรสส จงกมิตวา คพภัน ปวิภูทกาเล ปวิสิตวา

“มหากุสิต นิชชิตวา สยนตถาย อรณญัน ปวิภูทกาเล,

กิ พุทฺธานัน สนตติเก กम्मภูฐานัน คเหตวา อุกฺกชาย รตตินทิว สมณธมม กาทุน วภูทติ -อิตติ วตวา

อตตโน วสนภูฐานัน ปวิสิตวา นิชชิตวา สุปติ.

อิตโรปิ มชฌิมยามเอ วิสสมิตวา ปจจิมยามเอ ปจจุกฺกชาย สมณธมม กโรติ.

โส เอว อุปมตโต วิหระนโต นจิสเสว สห ปภิสสมภิทาหิ อรหตต ปาปุณนิ.

อิตโร ปมาเทเนว วิตตินาเมสิ.

เต วุตถาสสา สตถุ สนตติกั คนตวา สตถารัน วนทิตวา เอกมณต นิสิติสสุ.

[พระศาสดาตรัสถามภิกษุทั้ง ๒]

สตถา เตหิ สหิ ปภิสสนนารัน กตวา “กจจि ภิกขเว อุปมตตา สมณธมม กริตถ? กจจि वो पपपचित्तिकजं मतकं पतत्? -อิตติ ปุจฉิ.

ปมตโต ภิกขุ อาห “กุโต ภนเต เอตสส อุปมาโท, คตกาลโต ปภุชชาน นิชชิตวา นิตทายนโต วิตตินาเมสิ -อิตติ.

“ตว ปน” ภิกขุ -อิตติ.

“อห ภนเต สกาลสเสว ทารุณี อหริตวา อังการกปลล สขเซตวา ปฐมยามัน วิสิพพนโต นิสิติตวา อนิททายนโต วิตตินาเมสิ -อิตติ.

๑ ส. ม. ย. วิสิพเพตว -อิตติ นตถิ.

๒ ม. ย. ก. ตว ปน.

[ผู้มีปัญญาดีย่อมละทิ้งผู้มีปัญญาพหาม]

ธอ น สดถา “ตวั ปมตโต กาล วิดีนาเมตวา ‘อปปมตโตมเหตี วหสิ อปปมตตี ปน ปมตตี กโรสิ,
ตวั มม ปุตตสส สนติเก ขวฉินโน ทพพลสส วิย, เอส ปน ตว สนติเก สีมขวสส วิย -อติ วตวา อิม คากมาห

“อปปมตโต ปมตเตสุ   สุตเตสุ พหุชาโคร
อพลสสว สีมสส   หิตวา ยาติ สุมธส -อติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อปปมตโต -อติ สติเวปุลลปตตตาย อปปมาทสมปนโน ชีนาสโว.

ปมตเตสุ -อติ สติเวสสคเค จูเตสุ สุตเตสุ.

สุตเตสุ -อติ สติชาคริยาภาเวน สพพิริยาปเถสุ นิตทายนเตสุเยว.

พหุชาโคร -อติ มหนเต สติเวปุลลชาคริเย จูโต.

อพลสสว -อติ กุณฐปาถฉินนขวั ทพพลสส สีมขโว สีนธวาชานโย วิย.

สุมธส -อติ อุตตมปญญู ตถารูป ปุคคลี อากเมนปี อธิคเมนปี หิตวา ยาติ

มณฑปญญสมิ หิ เอก สุตตี คเหตุ วายมนเตเยว, สุมธส เอก วคคิ คณหาติ เอวั ตาว อากเมน หิตวา ยาติ.

มณฑปญญู ปน รตติภูฏานทิวาภูฏานานิ กาคุ วายมนเตเยว, กम्मภูฏาน อุกคเหตุวา สชฌายนเตเยว จ,

สุมธส ปุพพภาเคปี ปเรน กติ รตติภูฏาน วา ทิวาภูฏาน วา ปวิสิตวา กम्मภูฏาน สมนสนโต

สพพิเลเส เขเปตวา นว โลกุตตรธมเม หตถคเต กโรติ. เอวั อธิคเมน หิตวา ยาติ

วภูฏู ปน ตั มณฑปญญู หิตวา ฉทเหตุวา วภูฏโต นิสสรนโต ยาติเยวาติ.

คาถาปริโยसानะ พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณิสสุ -อติ.

เทวสหายภิกษุขุดถุ.

๗. สกกวตฺถุ.

“อุปมาเทน มชฺวา -อิตฺติ อิมํ ชมฺมเทสนํ สตฺถา เวสาลี นิสฺสาย” ฎฎาการสาลาญ วิหรนฺโต สกฺกํ เทวราชานํ อารพฺภ กเถสิ.

[เหตุที่ท้าวสักกะได้พระนามต่างๆ]

เวสาลียํ ทิ มหาลิ นาม ลิจฺฉวี วสติ.

โส ตถาคตฺสส สกฺกปฺภหฺสฺตตฺนตฺเทสนํ สุตฺวา “สมฺมาสมพุทฺโธ สกฺกสฺส สมปตฺตี มหตี กตฺวา กเถติ,
ทิสฺวา นุ โข กเถติ อุทาทุ อทิสฺวา, ชานาติ นุ โข สกฺกํ อุทาทุ โน, ปุจฺฉิสฺสามิ น -อิตฺติ จินฺเตสิ.

อถฺโข มหาลิ ลิจฺฉวี เยน ภควา เตนุสฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ,

เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข มหาลิ ลิจฺฉวี ภควนฺตํ เอตทฺโวจ “ทิจฺฉุโฐ โข ภนฺเต ภควตา สกฺโก เทวานมินฺโท -อิตฺติ.

“ทิจฺฉุโฐ โข เม มหาลิ สกฺโก เทวานมินฺโท -อิตฺติ.

“โส ทิ นฺนุ ภนฺเต สกฺกปฏฺฐิรูปโก ภวิสฺสติ, พุทฺทโส ทิ ภนฺเต สกฺโก เทวานมินฺโท -อิตฺติ.

“สกฺกญฺจาหํ มหาลิ ปชานามิ สกฺกกรณฺจ ชมฺเม, เยสญฺจ ชมฺมานํ สฺมาทินฺนตฺตา สกฺโก สกฺกตฺตํ อชฺฉมฺคา, เต^๑ จ ปชานามิ,

สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สฺมาโน มโฆ นาม มาณโว อโหสิ, ตสฺมา ‘มชฺวา -อิตฺติ วุจฺจติ

“สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สฺมาโน ปุเร ทานํ อทาสิ, ตสฺมา ‘ปุรินฺทโท -อิตฺติ วุจฺจติ

สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สฺมาโน สกฺกจฺจํ ทานํ อทาสิ, ตสฺมา ‘สกฺโก -อิตฺติ วุจฺจติ

สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สฺมาโน อวสฺสํ อทาสิ, ตสฺมา ‘วาสโว -อิตฺติ วุจฺจติ

สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท สหสฺสํ อตฺถํ มุหฺตฺเตน จินฺเตสิ, ตสฺมา ‘สหสฺสโก -อิตฺติ วุจฺจติ

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส สฺชาตา นาม อสุรฺกญฺญา ปชาปติ, ตสฺมา ‘สฺชมฺปติ -อิตฺติ วุจฺจติ

สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท เทวานํ ดาวตฺตีสานํ อิสฺสรียาธิปจฺจํ รชฺชํ กาทเรสิ, ตสฺมา ‘เทวานมินฺโท -อิตฺติ วุจฺจติ.

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสญฺตสฺส สฺมานสฺส สดตฺต วตฺตปทานิ สมตฺตานิ สฺมาทินฺนานิ อเหตุํ,
เยสํ สฺมาทินฺนตฺตา สกฺโก สกฺกตฺตํ อชฺฉมฺคา.

กตฺมานิ สดต

ยาวชฺวี มาตาเปติภโร อสฺสํ

๑ ส. ม. ย. เวสาลียํ อุปนิสฺสาย.

๒ ตถฺจ -อิตฺติ ปาลี.

ยาวชีว์ กุเล เชฏฐาปจายี อสสั

ยาวชีว์ สณหวาโจ อสสั

ยาวชีว์ อปีสุณวาโจ อสสั

ยาวชีว์ วิคตมลมจเณเรน เจตสา อคาริ อชฌาวเสยยิ มุตตจาโค ปยตปาณิ โวสสุคฺครโต ยาจโยโค ทานสัวิภาครโต

ยาวชีว์ สจจวาโจ อสสั

ยาวชีว์ อกโกธโน อสสั, สเจ เม โกะโร อุปฺปชฺเซยฺย, ชิปฺปเมว นั ปฏฺวิเนยฺย -อิตฺติ

สกฺกสฺส มหาลฺลิตฺเต ทเวานมฺนิทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสสุตฺตสฺส สมานสฺส อิมานิ สตฺต วตฺตปทานิ สมนตฺตานิ สมนาทินฺนานิ อเหสุํ,
เยสํ สมนาทินฺนตฺตา สกโก สกฺกตฺตํ อชฌคา -อิตฺติ.

“มาตาเปติภริ ชนฺตํ	กุเล เชฏฐาปจายินิ
สณฺหํ สชิลสมภาสํ	เปสุเณยฺยปฺพายินิ
มจเณรวินเย ยุตฺตํ	สจจํ โกะธาภิกุํ นริ
ตํ เว ทเวา ตาวตีสสา	อาหุ ‘สปฺปริโส อิตฺติ -อิตฺติ.’”

[ท้าวสักกะบำเพ็ญกุศลเมื่อเป็นมฆมาณพ]

“อิหํ มหาลฺลิตฺเต สกฺเกน มฆมาณวกาเล กตํ กम्मํ -อิตฺติ วตฺวา ปุณฺ เตน “กถํ ภาเนเต มฆมาณโว ปฏฺปิชฺชติ -อิตฺติ
ตสฺส ปฏฺปิชฺชติ วิตถารโต โสตุกาเมเน ปุณฺฺริ” “เตนหิ มหาลฺลิตฺเต สุนาหิ -อิตฺติ วตฺวา อตฺตํ อาหริ

[เรื่องมฆมาณพ]

อติเต มคฺชรภูเร อจลคามे มโฆ นาม มาณโว คามกम्मกรณภูฏานํ คนฺตวา
อตฺตโน ฐิตภูฏานे ปาทนฺเตน ปิสํ วิยฺยหิตวา รมณียํ กตฺวา อภูฏาสี.

อปโร ตํ พาหุณา ปหริตฺวา ตโต อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อภูฏาสี.

โส ตสฺส อกุชฺฌิตฺวา อณฺเญ ฐานํ รมณียํ กตฺวา อภูฏาสี.

ตโตปิ นํ อณฺเญ พาหุณา ปหริตฺวา อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อภูฏาสี.

โส ตสฺสปิ อกุชฺฌิตฺวา อณฺเญ ฐานํ รมณียํ กตฺวา ฐิตो.

อิตฺติ ตํ เคหโต นิกฺขนตา นิกฺขนตา ปุริสา พาหุณา ปหริตฺวา โสชิตฺโอสชิตฺภูฏานโต อปเนสุํ.

โส “สพฺเพปิ เต สุขิตา ซาตา, อิมินา กมฺเมเน มยํ สุขทายเกเน ปุณฺณกมฺเมเน ภวิตพฺพํ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา
ปุณฺทิวเส กุฑฺทาลมาทาย ชลมนฺชอลมตฺตํ ฐานํ รมณียํ อกาสิ.

สพเพ คนตฺวา ตตเถว อฏฐิสฺสุ.

อถ เนสฺ สีสสมเย อคฺคิ กตฺวา อทาสี, คิมหกาเล อุทกั.^๑

ตโต “รมณียํ ฐานํ นาม สพเพสฺ ปิยํ, กสฺสจฺจ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ”, อิตฺ ปฏฺฐาย มยา มคฺคํ สมํ กโรนฺเตน วิจฺริตุํ วฏฺฐติ -อิตฺ
จินฺเตตฺวา ปาโตว นิภขมิตฺวา มคฺคํ สมํ กโรนฺโต ฉินฺทิตฺวา หริตฺตพฺพยฺตตฺกา รุกฺขสาขา หรฺนฺโต วิจฺรติ.

[มฆมาณพได้สหาย ๓๓ คน]

อถ นํ อปฺโร ทิสฺวา อาห “สมม กิ กโรสฺสิ -อิตฺ.

“มยหํ สคฺคคามินิ มคฺคํ กโรมิ สมม -อิตฺ.

“เตนหิ อหฺปิ เต สหาโย โหมิ -อิตฺ.

“โหหิ สมม, สคฺโค นาม พหุณํ ปิโย มนาโป -อิตฺ.

ตโต ปฏฺฐาย เทว ชนา อหฺเส.

เต ทิสฺวา ตเถว ปุจฺฉิตฺวา สุตฺวา ว อปฺโรปิ เตสฺ สหาโย ชาโต.

เอวํ อปฺโรปิ อปฺโรปิ -อิตฺ สพเพปิ เตตฺตีสฺส ชนา ชาตา.

[สหาย ๓๓ คน ถูกหาว่าเป็นโจร]

เต สพเพปิ กุพฺททาลาทิหตฺตา มคฺคํ สมํ กโรนฺตา เอกโยชนทฺวิโยชนมตฺตํ ฐานํ คจฺฉนฺติ.

เต ทิสฺวา คามโกชโก จินฺเตสฺสิ “อิมํ มนุสฺสา อโยเค ยุตฺตา, สเจปิ อิมํ อรณฺญโต มจฺฉมฺสาทีนึ วา อาหเรยฺยํ,
สุรํ วา กตฺวา ปิเวยฺยํ, อณฺญํ วา ตาทิสฺสํ กมฺมํ กรเยยฺยํ, อหฺปิ กิณฺจึ ลเกยฺยํ -อิตฺ.

อถ เน ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “กิ กโรนฺตา วิจฺรธ -อิตฺ.

“สคฺคมคฺคํ สามิ -อิตฺ.

“ฆราวาสํ วสนฺเตหิ นาม เอวํ กาทุํ น วฏฺฐติ,

อรณฺญโต มจฺฉมฺสาทีนึ อหฺริตุํ, สุรํ กตฺวา ปาตุํ, นานปฺปกारे จ กมฺมนฺเต กาทุํ วฏฺฐติ -อิตฺ.

เต ตสฺส วจฺนํ ปฏฺฐิกฺขิปีสุ.

ปุนปฺปุนํ วุจฺจมานาปิ ปฏฺฐิกฺขิปีสุเยว.

---

๑ ส. ม. ย. คิมหกาเล อุทกั -อิตฺ นตฺถิ.

๒ ส. ย. กสฺสจฺจ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ -อิตฺ นตฺถิ.

โส กุชฌิตวา “นาเสสสามิ เน -อิติ รณโณ สนตัง คนฺตวา “โจเร เทว วคฺคพฺนธฺเนน วิจฺรณเต ปสฺสามิ -อิติ วตฺวา,
“คจฺฉ เต คเหตุวา อาเนหิ -อิติ วุตฺเต, ตถา กตฺวา รณโณ ทสฺเสสิ.

ราชา อวิมฺลิตวาว “หตฺถินา มหฺทาเปถ -อิติ อาณาเปสิ.

[ข้างไม่เหยียบ เพราะอากาศแห่งเมตตา]

มโฆ เสสานํ โอวาทํ อทาสี “สมมา, ฐฺเปตฺวา เมตตํ อณฺโณ อมฺหากํ อวสฺสโย นตฺถิ,
ตฺมฺเห กตฺถจฺจ โภปํ อกตฺวา รณฺเณ จ คามโฆชเก จ มหฺทหนตฺถิมฺหิ จ อตฺตนิ จ เมตตจฺจิตฺเตน สมจฺจิตฺตา ว โหถ -อิติ.

เต ตถา กรีสุ.

อถ เนสํ เมตตานุภาเวน หตฺถิ อฺปสงกมิตฺตํ น วิสฺหิ.

ราชา ตมตฺถํ สุตฺวา “พฺหุ มนุสฺเส ทิสฺวา มหฺทิตฺตํ น วิสฺหิสฺสตี, คจฺฉถ, กฺกุสาเรน ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา มหฺทาเปถ -อิติ อาห.

เต กฺกุสาเรน ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา มหฺทิตฺตํ เปสิยามานํ หตฺถิ ทฺุรโต ว ปฏฺิกกมि.

ราชา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “การณฺเนตฺถ ภาวิตพฺพํ -อิติ เต ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “ตาตา มํ นิสฺสาย ตฺมฺเห กิ น ลภถ -อิติ.

“กิเมตํ เทว -อิติ.

“ตฺมฺเห กิร วคฺคพฺนธฺเนน โจรา หุตฺวา อรณฺเณ วิจฺรถ -อิติ.

“โก เอวมฺาห เทว -อิติ.

“คามโฆชโก ตาต -อิติ.

“น มยํ เทว โจรา, มยํ ปน อตฺตโน สคฺคฺมคฺคํ โสธฺเนตา อิทฺถจฺจิตฺถจ กโรม,
คามโฆชโก อมฺเห อกฺกุสลกิริยาย นิโยเซตฺวา อตฺตโน วจฺนํ อกโรนฺเต นาเสตฺกฺกาโม กุชฌิตฺวา เอวมฺาห -อิติ.

[ชน ๓๓ คนได้รับพระราชทาน]

อถ ราชา เตสํ กถํ สุตฺวา โสมนสฺสปปตฺโต หุตฺวา

“ตาตา อยํ ติรจฺฉานํ ตฺมฺหากํ คฺุณฺ ขานาตี, อหํ มนุสฺสญฺโต ขานิตฺตํ นาสกฺขี, ขมถ เม -อิติ.

เอวญจ ปน วตฺวา สปุตฺตทาร์ คามโฆชกํ เตสํ ทาสํ ตํ หตฺถิ อาโรหณียํ ตยจ คามํ ยถาสฺสํ ปรีโภกํ กตฺวา อทาสี.

[มขมาณพบกับพวกสร้างศาลา]

เต “อิเธว โน ปุณฺณสฺสานิสฺโส ทิฏฺฐโฐ -อิติ ภิชฺชโยโส มตฺตาย ปสนฺนมนฺสา หุตฺวา ตํ หตฺถิ วาเรน อารุยฺห คจฺฉนฺตา มนตฺยีสฺสุ

“อิทานิ อมฺเหหิ อติเรกตรํ ปุณฺณํ กาทพฺพํ -อิติ.

“กี กโรม -อิติ.

“จาตุมมหาปเถ ถาวรํ กตฺวา มหาชนสฺส วิสสมนสาละํ กริสฺสาม -อิตฺติ.

เต วฑฺฒกึ ปกโกสาเปตฺวา สาละํ ปญฺญเปสฺสุ, มาตุคามสุ ปน วิคตจจนฺทตฺย ตสฺสา สาละย มาตุคามานํ ปตฺตี นาทิสฺ.

[มขมาณพมึภริยา ๔ คน]

มขสฺส ปน เคเห “สุนนฺทา สฺจิจิตฺตา สฺฐมฺมา สฺฐาตา -อิตฺติ จตฺสโส อิตฺถึโย โหนฺติ.

ตาสุ สฺฐมฺมา วฑฺฒกึนา สทฺธี เอกโต หุตฺวา “ภาติก อิมิสฺสา สาละย มํ เขมฺมฺมํ กโรหิ -อิตฺติ วตฺวา ลยจํ อทาสิ.

โส “สาธฺ -อิตฺติ สมฺปญฺจิจิตฺวา ปญฺมเมว กณฺณกรุกฺขํ สุกฺขาเปตฺวา ตจฺเจตฺวา วิชฺฌิตฺวา กณฺณกํ นิฏฺฐาเปตฺวา

“สฺฐมฺมา นาม อัยฺ สาละ -อิตฺติ อุกฺขรานิ ฉินฺทิตฺวา วตฺถเณ ปถิวเรตฺวา รุเปสฺสิ.

[นางสุธรรมาได้ร่วมกุศลสร้างศาลาด้วย]

อถ เณ วฑฺฒกึ สาละํ นิฏฺฐาเปตฺวา กณฺณกาโรปนทิวเส “อโห อยฺยา, เอกํ กรณียํ น สรฺมฺหา -อิตฺติ อาห.

“กึ นาม โภ -อิตฺติ.

“กณฺณกํ -อิตฺติ.

“โหตุ, ตํ อทริสฺสาม -อิตฺติ.

“อิทานิ ฉินฺนรูกฺเขน กาทุํ น สกฺกา, ปุพฺเพยว ฉินฺทิตฺวา ตจฺเจตฺวา วิชฺฌิตฺวา รุปิตกณฺณกํ ลทฺธํ วมฺมฺมํ -อิตฺติ.

“อิทานิ กึ กาทพฺพํ -อิตฺติ.

“สเจ กสฺสจฺจิ เคเห นิฏฺฐาเปตฺวา รุปิตา วิกฺกายิกกณฺณกา อตฺถิ, सा प्रियेसितपुषा -อิตฺติ.

เต ปรีเยสนฺตา สฺฐมฺมาย เคเห ทิสฺวา สหสฺสํ ทตฺวา มฺเลน น ลภิสฺ.

“สเจ มํ สาละย ปตฺตีกํ กโรถ, ทสฺสามิ -อิตฺติ วุตฺเต, “มยฺ มาตุคามานํ ปตฺตี น ทมฺหา -อิตฺติ อาทิสฺ.

อถ เณ วฑฺฒกึ อาห “อยฺยา ตุมฺहे กึ กเถถ, รุเปตฺวา พรหมโลเก อญฺญํ มาตุคามรหิตญฺญานนฺนาม นตฺถิ, คณฺหาถ กณฺณกํ, เอวํ สนฺเต, อมฺหากํ กมฺมํ นิฏฺฐํ คมิสฺสตี -อิตฺติ.

เต “สาธฺ -อิตฺติ กณฺณกํ คเหตุวา สาละํ นิฏฺฐาเปตฺวา ติธา วิภขิสฺ,

เอกสฺมี โภญฺจาเส อิสฺสรานํ วสนญฺญานํ กรีสฺ, เอกสฺมี ทุคฺคตฺวานํ, เอกสฺมี คิลานานํ.

[เรื่องช้างเอราวัณ]

เตตฺตีส ฆนา เตตฺตีส ผลกานิ ปญฺญาเปตฺวา หตฺถิสฺส สญฺญํ อทิสฺ

“อาคนตุโก อาคนตฺวา ยสฺส อตฺถตผลเก นิสฺสตี, ตํ คเหตุวา ผลกสามิกสฺเสว เคเห ปติญฺฐาเปหิ,

ตสฺส ปาทปริกมฺมํ ปญฺจิปริกมฺมํ ขาทนียโภชนียสยฺยานานิ สพฺพานิ ผลกสามิกสฺเสว ภาโร ภวิสฺสตี -อิตฺติ.

หตฺถิ อากตาคตฺ คเหตุวา ผลกสามิกสเสว ฆริ เนติ.

โส ตสฺส ตํทิวสํ กตตพฺพํ กโรติ.

มโฆ สาลา ย อวิหุเร เอกํ โกวิลารรูกฺโข โรเปตฺวา ตสฺส มุเล ปาสาณผลกํ อตฺถริ.

สาละ ปวิภูฏฐปวิภูฏฐา กณฺณิกํ โอลเเกตฺวา อกฺขรานิ วาเจตฺวา “สุธมฺมา นาม สาลาติ วทนฺติ.

เตตฺตีสชนานํ นามํ น ปญฺญาติ.

สุนฺนทา จินฺเตสิ “อิเม สาละ กโรนฺตา อมเหหิ อปตฺติกั” กรีสฺสุ, สุธมฺมา ปน อตฺตโน พยตฺตตาย กณฺณิกํ กตฺวา ปตฺติกา ซาตา, มยาปิ กิณฺจิก กาทุํ วัณฺณุตฺติ, กิ นุ โข กริสฺสามิ -อิตฺติ.

อถสฺสา เอตฺทโหสิ “สาละ อากตานํ ปานีญเจว นหาโนทกถจ ลทฐุํ วัณฺณุตฺติ, โปกฺขรณิ ชนาเปสฺสามิ -อิตฺติ.

สา โปกฺขรณิ การสิ.

สุจิตฺตา จินฺเตสิ “สุธมฺมาย กณฺณิกา ทินฺนา, สุนฺนทาย โปกฺขรณิ การิตา, มยาปิ กิณฺจิก กาทุํ วัณฺณุตฺติ, กิ นุ โข กริสฺสามิ -อิตฺติ.

อถสฺสา เอตฺทโหสิ “สาละ อากเตหิ ปานีโย ปิวิตฺวา นหาตฺวา คมนกาเล มาละ ปิลนฺธิตฺวา คนฺตุํ วัณฺณุตฺติ, ปุปฺผารามํ การสฺสามิ -อิตฺติ.

สา รณฺณียํ ปุปฺผารามํ การสิ.

“เยภฺยเยน ตสฺมี อาราเม อสุโก นาม ปุปฺผุคผลุคฺครุกฺโข นาม นตฺถิ -อิตฺติ นาโหสิ.

สุซาทา ปน “อหํ มฆสฺส มาตุลสีตา เจว ปาทปริจาริกา จ, เอเตน กตํ กมฺมํ มยฺหเมว, มยา กตํ กมฺมํ เอตฺสเสวาติ จินฺเตตฺวา กิณฺจิก อกตฺวา อตฺตภาวเมว มนฺชยมาณา วิตินาเมสิ.

[มฆมาณพบำเพ็ญวัตรบพ ๗ ประการ]

มโฆปิ “มาตฺตูปิตฺตูปุณฺณานํ กุเล เชฏฺฐาปจายิกกมฺมํ สจฺจวาจํ อพฺรุสฺวาจํ อปิสฺสุวาจํ มจฺเจรวิณฺโย อุกโกธนํ -อิตฺติ
อิมานิ สตฺต วัตตปทานิ ปุเรตฺวา

“มาตาเปติภริ ชนฺตุํ	กุเล เชฏฺฐาปจายินํ
สณฺหํ สชิลสมภาสํ	เปสฺสญฺเยยฺยปฺพทายินํ
มจฺเจรวิณฺเย ยุตฺตํ	สจฺจํ โกวธาภิภูํ นริ
ตํ เว เทวา ตาวตีสสา	อาหุ ‘สพฺบุริโส อิตฺติ -อิตฺติ

เอวํ ปสฺสียภาวํ อาปชฺชิตฺวา ชีวิตปริโยสาเน ตาวตีสภวเน สกโก เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

เตปิสฺส สหายกา ตตฺเถว นิพฺพตฺตีสฺสุ.

วทตฺถกั วัสสุกมมทวปุตฺโต หุตฺวา นิพพตฺติ.

[เทวดากั๋บอสุรทำสงครามกัน]

ตทา ตาวตีสถวเน อสุรรา วสนฺติ.

เต “อภินวา เทวปุตฺตา นิพพตฺตา -อิตฺติ ทิพพปานั สขุขยีสฺสุ.

สกโก อตตโน ปริสาย กสสจฺจ อปฺวินตฺถาย สณฺณํ อทาสี.

อสุรรา ทิพพปานั ปิวิตฺวา ปมฺชชีสฺสุ.^๑

สกโก “กั๋ เม อิเมหิ สาธารณฺเนน รชฺเชน -อิตฺติ อตตโน ปริสาย สณฺณํ ทตฺวา เต ปาเทสฺสุ คาทาเปตฺวา มหาสมฺมุเท ชิปาเปสิ.

เต อวิสิรรา สมฺมุเท ปตีสฺสุ.

อถ เนสํ ปุณฺณานุกาเวเน สีนฺรุโน เหมฐิมฺตเล อสุรวิมานนฺนาม นิพพตฺติ.

จิตตปาทฺลึ นาม นิพพตฺติ.

เทवासฺรสงคามे ปน, อสุเรสฺสุ ปราชิตฺเตสฺสุ, ทสโยชนสทฺสสํ ตาวตีสทวณฺครํ นาม นิพพตฺติ.

ตสฺส ปน นครสฺส ปาจันปจฺฉิมทวารานั อนฺตรา ทสโยชนสทฺสสํ โหติ, ตถา ทกฺขินฺตุตฺตรทวารานั.

ตํ ปน นครํ ทวารสทฺสสยฺตตํ อโหสิ, อารามโปกฺขรณิปปฺฐิมณฺชิตํ.

ตสฺส มชฺเฒे सालาย นิสฺสนฺเทน ตโยชนสทฺสพฺเพโร ฐเชหิ ปฐฺมิณฺชิตโต

สทฺตรตฺนมโย สทฺตโยชนสทฺสพฺเพโร เวชยนโต นาม ปาสาทो อุกฺคจฺฉิ.

สฺวณฺณยฺภูจฺฉีสฺสุ มณฺธิชา อเหสฺสุ, มณฺธิยฺภูจฺฉีสฺสุ สฺวณฺณธฺชา,

ปวาลยฺภูจฺฉีสฺสุ มุตฺตารฺชา มุตฺตายฺภูจฺฉีสฺสุ ปวาลธฺชา,

สทฺตรตฺนยฺภูจฺฉีสฺสุ สทฺตรตฺนธฺชา.

มชฺเฒे ฐิตो ฐโ ติโยชนสทฺสพฺเพโร อโหสิ.^๒

อิตฺติ सालาย นิสฺสนฺเทน โยชนสทฺสพฺเพโร ปาสาทो สทฺตรตฺนมโย ว หุตฺวา นิพพตฺติ.

โกวิลารุกฺขสฺส นิสฺสนฺเทน สมฺนตา ตโยชนสทฺสพฺเพโร ปาริจฉตฺตโก นิพพตฺติ.

---

๑ มชชีสุ. [?]

๒ สี ยุ. มชเฒ ฐิต ฐโ ติโยชนสทสพเพโร อโหสิ -อิติ นตถิ.

ปาสาณผลกสฺส นิสฺสนฺเทน ปาโรจฺจตตกมฺเ

ทีฆโต สฺมฺภูริโยชนา วิตถารโต ปณฺญาสโยชนา พหฺลโต ปณฺณรฺสโยชนา ชยฺสุมฺนาลตตกปาฏฺฐลิวนฺณา ปณฺชุกมฺพลสิลา นิพฺพตฺติ,
ยตถ นิสฺนินฺนกาเล อุปฺพตฺตมาโย ปวิสฺติ, อฺภูริตฺตกาเล อุนฺนเมตฺติ ปุณฺ ปรีปุเรตฺติ.^๓

[เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองข้างเอราวัณ]

หตฺถี ปนฺ เอราวโณ นาม เทวปฺุตโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

เทวโลกสฺมี หิ ตีรจฺฉานคตา น โหนฺติ,

ตสฺมา โส อฺยุยานกั๋ฝาย นิกฺขมฺนกาเล อตฺตถาวุ วิชฺหิตฺวา ทิยฺพตฺตโยชนสฺติโก เอราวโณ นาม หตฺถี อโหสิ.

โส เตตฺตีสฺชนานํ อตถาย เตตฺตีสฺกมฺเ มาเปสิ.

อวฺภูฏฺเณ ตีคาวตฺตปฺปมาโณ อายามโต อตฺตโยชนปฺปมาโณ.

สพฺเพสํ มชฺเเม สกกสฺส อตถาย สฺุทสฺสนํ นาม ตีสโยชนิกํ กุมภํ มาเปสิ.

ตสฺส อฺุปริ ทฺวาทสโยชนิกโก รตฺนมณฺฑปโ โหติ.

ตตถ อนฺตรนฺตรา สตฺตรตฺนมาโย โยชนฺพเพธา ธชา อฺุฏฺฐหนฺติ.

ปรียนฺเต กั๋กั๋ณิกชาลํ โอลมเพตฺติ, ยสฺส มนฺทวาเทริตสฺส ปณฺจจกิกตฺริยสทฺทสมฺมิสฺโส ทิพฺพคิตฺสทฺโท วีย สโร นิจฺจเรตฺติ.

มณฺฑปมชฺเเม สกกสฺส โยชนิกโก มณฺธิปลลฺงโก สฺุปณฺญตฺโต โหติ, ตตถ สกโก นิสีทฺติ.

เตตฺตีสฺเทวปฺุตตา อตฺตโน กุมภเ รตฺนปลลฺงเก นิสีทิสฺสุ.

เตตฺตีสฺสาย กุมภานํ เอเกกสฺมี กุมภเ สตฺต สตฺต ทนฺเต มาเปสิ,

เตสฺสุ เอเกโก ปณฺญาสโยชนายาโม,

เอเกกสฺมี ทนฺเต สตฺต สตฺต โปกฺขรณฺนิโย โหนฺติ,

เอเกกาย โปกฺขรณฺนิยา สตฺต สตฺต ปทฺุมนิกจฺฉานานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี คจฺฉเ สตฺต สตฺต ปุปฺพานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี ปุปฺเพ สตฺต สตฺต ปตฺตานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี ปตฺเต สตฺต สตฺต เทวธิตโร นจฺจนฺติ.

เอวํ สมฺนตา ปณฺญาสโยชนภูฏฺเณสฺสุ หตฺถิทนฺเตสฺุเยว นจฺจสมชฺชา โหนฺติ.

เอวํ มหนฺตํ ยสฺ อฺุณฺกวณฺโต สกโก เทวราชา วิจฺจเรตฺติ.

[ภริยาของมฆมาณพ ๓ คนก็เกิดในภพดาวดึงส์]

สุธมาปิ กาลิ กตวา คนตวา ตตเถว นิพพตติ.

ตสสา สุธมา นาม ปญจโยชนสติกา เทวสภา นิพพตติ.

ตโต รมณียตรี กิร อญญู ฐานัน นาม นตถิ.

มาสสส อญญูมีทิวเส ฐมมสสวนิ ตตเถว โหติ.

ยาวชชตตนา อญญตรี รมณีย ฐานัน ทิสวา “สุธมา เทวสภา วิย -อิตติ วทนต์ติ.

สุนนทาปิ กาลิ กตวา คนตวา ตตเถว นิพพตติ.

ตสสา ปญจโยชนสติกา นนทา นาม โปกขรณิ นิพพตติ.

สุจิตตปิ กาลิ กตวา คนตวา ตตเถว นิพพตติ.

ตสสาปิ ปญจโยชนสติกิ จิตตลตาวานัน นาม นิพพตติ, ยตถ อุปปนนปพพนิमितเต เทวปุตเต เนตวา โฆหยมานา วิจรนต์ติ.

[ท้าวสักกะโอรสนางสุชาดาผู้เป็นนางนงกยาง]

สุชาดา ปน กาลิ กตวา เอกิสสา คิริกนทราย พกสกุกุณิกา หุตวา นิพพตติ.

สกโก อตตโน ปริจาริกาย โอลเณนโต “สุธมา อิเชว นิพพตตา, ตถา สุนนทา จ สุจิตตา จ -อิตติ ญุตวา

“สุชาดา นุ โข กุหิ นิพพตตา -อิตติ จินเตนโต ตํ ตตถ นิพพตติ ทิสวา

“ออย พาลา กิลยจิ ปุญญ อกตวา อิทานิ ติรจจวานโยนिय นิพพตตา, อิทานิปิ นํ ปุญญ การาเปตวา อิธานตํ วมุญติ -อิตติ
อตตภาว วิชิตตวา อญญาตกเวเสน ตสสา สนติกิ คนตวา “กิ กโรนต์อิธ วิจรสิ -อิตติ ปุจฉิ.

“โก ปน ตวํ สามิ -อิตติ.

“อหิ เต สามิโก มโฆ -อิตติ.

“กุหิ นิพพตโตสิ สามิ -อิตติ.

“อหิ ตาวตีสเทวโลก นิพพตโตมहि, ตว สหายิกานํ ปน นิพพตตภูฐานัน ชานาสิ -อิตติ.

“น ชานามิ สามิ -อิตติ.

“ตปิ มเมว สนติเก นิพพตตา, ปสสิสสสิ เต สหายิกาทิ.

“กถาหิ ตตถ คมิสสามิ -อิตติ.

สกโก “อหิ ตํ ตตถ เนสสามิ -อิตติ วตวา เทวโลกิ เนตวา นนทาย โปกขรณิยา ติเร วิสสชเขตวา อิตราสํ ติสสนนํ อาโรเจสิ

“ตุมหากํ สหายิกิ สุชาตํ ปสสิสสส -อิตติ.

“กุที สา เทว -อิติ.

“นันทาย โปกฺขรณียา ตีเร ฐิตา -อิติ อาห.

ตา ติสโสปี ตตถ คนฺตวา “อโห อยฺยาย รูปํ, อโห อตฺตภาวมนฺทสนฺส ผลํ,
อิทานิสสา ตฺวณฺท์ ปสฺสถ, ชงฺฆา ปสฺสถ, ปาเท ปสฺสถ, โสภติ วัตฺตสา อตฺตภาโว -อิติ เกหี กตฺวา ปกฺกมฺมฺสุ.

ปุณ สกโก ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตวา “ทิกฺกุฐฺฐา เต สหายิกา -อิติ วัตฺวา, “ทิกฺกุฐฺฐา มํ อุปฺพณฺเฑตฺวา คตา, ตตฺเถว มํ เนหิ -อิติ วัตฺเต,
ตํ ตตฺเถว เนตฺวา อุทฺเท วิสฺสชฺเชตฺวา “ทิกฺกุฐฺฐา เต ตาสํ สมฺปตฺติ -อิติ ปุจฺฉิ.

“ทิกฺกุฐฺฐา เม เทว -อิติ.

“ตยาปี ตตถ นิพฺพตฺตฺนุปายํ กาคุํ วมฺภูตฺติ -อิติ.

“กึ กโรมิ เทว -อิติ.

“มยา ทินฺนํ โอรสํ รกฺขิสฺสสิ -อิติ.

“รกฺขิสฺสามิ เทว -อิติ.

อถสฺสา ปถจ สึลลานิ ทตฺวา “อุปฺมตฺตา รกฺขาหิ -อิติ วัตฺวา ปกฺกามิ.

สา ตโต ปฏฺฐาย สยํ มตฺมจฺฉเกยฺว ปริเยสิตฺวา ชาหติ.

สกโก กติปาหจฺเจเนน ตสฺสา วมฺสนฺตถาย คนฺตวา วาลุกาปิฏฺฐมฺมตฺมจฺฉโก วย วัตฺวา อุตฺตานิ นิปฺชฺชิ.

สา ตํ ทิสฺวา “มตฺมจฺฉโก -อิติ สญฺญาย อคฺคเหสิ.

มจฺฉโน คิลนกาเล นงฺคฺกุญฺฐํ จาเลสิ.

สา “ชีวมจฺฉโก -อิติ อุทฺเท วิสฺสชฺเชสิ.

โส โลกํ วิตินาเมตฺวา ปุณ ตสฺสา ปุโรโต อุตฺตานิ วัตฺวา นิปฺชฺชิ.

ปุณ สา “มตฺมจฺฉโก -อิติ สญฺญาย คเหตฺวา คิลนกาเล อคฺคนงฺคฺกุญฺฐํ จาเลนฺตํ ทิสฺวา “ชีวมจฺฉโน -อิติ วิสฺสชฺเชสิ.

เอวํ ติกฺขตฺตํ วมฺสิตฺวา “สาธุกํ สึลลํ รกฺขสิ -อิติ อตฺตานิ ชานาเปตฺวา “อหํ ตว วมฺสนฺตถาย อาคโต, สาธุกํ สึลลํ รกฺขสิ,
เอวํ รกฺขมานา นจิริสฺเสว มม สนฺติเก นิพฺพตฺติสฺสสิ, อุปฺมตฺตา โหหิ -อิติ วัตฺวา ปกฺกามิ.

[นางสุชาดาท่องเที่ยวอยู่ในภพต่างๆ]

สา ตโต ปฏฺฐาย สยํ มตฺมจฺฉํ ลภติ วา โน วา.

อลภมานา กติปาหจฺเจเนว สฺสสิตฺวา กาลํ กตฺวา ตสฺส สึลลสฺส ผลเนน พาราณสิยํ กุมฺภการสฺส อิตฺตา วัตฺวา นิพฺพตฺติ.

อดสสา ปณฺณรโสฬสสวสสุทฺเทสิกกกาลे สกโก “กุหิ นุ โข सा निपपत्ता -อิติ आवुเชนโต तिसवा
“อิทานิ मया तत्तल कन्तुं वग्गुत्ति -อิติ ऐलाहुकवण्णेन पणฺญาयमानेहि สत्तत्ति रत्तनेहि यानกं पुเรत्ता पाเชนโต
พารานสิยํ ปวิสิตวา “ऐลาहुกานि कण्णล -อิติ उकुम्मैसेนโต वीढिं पग्गिपชुชि.

มุกคมาสาทีนึ คเหตุวา อาคเต ปน “มูเลน น เทมิ -อิติ วตฺวา, “กถํ เทสิ -อิติ วุตเต, “อหํ สีลรกฺขิกาย อิตฺติยา ทมมิ -อิติ อาท.
“สีลํ นาม สามิ กิทิสํ, กิ กาลํ อุทาทุ นีลาทิวणฺณํ -อิติ.

“ตุเมเห สีลํ ‘กิตฺติสนฺติ น ชานาถ, กิเมว นํ รกฺขิสสถ, สีลรกฺขิกาย ปน ทสสามิ -อิติ.

“สามิ ऐसा गुणकारसस चिदा ‘สีลं रकฺขामि -อิติ विज्रति, ऐतिससा तेहि -อิติ.

สาปิ तं “เตनहि मय्हं तेहि सामि -อิติ आह.

“กालि त्वं -อิติ.

“อหं อวิชहितपญจสีลา -อิติ आह.

“ตุย्हเมว ตานि मया आनिदानि -อิติ.

สกโก यानकं पाचेनโต तससा खरि कन्तवा ओणฺญेहि อนาहरियं กत्ता ऐลาहुकवण्णेन เทवทตฺติยธनं ทत्ता
อत्तทานं ชานาเปत्ता “อิทं ते चिवิตวุตฺติยา ธนं, ปญจ สีลานิ ओणฺณทานि กत्ता रकฺखाहि -อิติ वत्ता पग्गामि.

[นางสุชาดา ธิตาของอสุร]

สาปิ ततो जिवित्ता असुरगवणे असुरेण्णुगसस चिदा हुत्ता सकसस वेरिखरे निपपत्ति.

ทวิสุ ปน อตตภาเวสุ สีลสส สฺรกฺขิตตฺตา อภิรุปา ओहिสิ สุวणฺณวणฺณา อสาธารณาย รูปสิริยา สมณนาคตา.

เวปจิตฺติ อสุรินฺโท อาคตาคทานं “ตุเมเห มม चित्तु ओणฺจจ्वิกาน โทถ -อิติ तं कससजि ओत्ता

“म्म चिता อत्तนา व อत्तโน ओणฺจจ्वิกं सामิกं ओปชาเรสสติ -อิติ असुरพลं सन्निपात्ताเปत्ता

“ตุย्हं ओणฺจจ्वิกं सामิกं कण्णहाहि -อิติ तससा हत्ते पुप्फทามं ओทาสि.

[ท้าวสักกะปลอมเป็นอสุร ชิงนางสุชาดา]

ตสมิ खणे सको तससा निपपत्तग्गุณฺณาน ओโลเกนโต तं पवत्ति ญत्ता “อิทานि मया कन्तवा तं आनेतुं वग्गुत्ति -อิติ
महल्लकओसुरवण्णं निम्मिनित्ता कन्तवा प्रिसप्रियन्ते ओणฺณาสि.

สาपि ओत्त जित्ते ज ओโลเกนตี तं तिग्गुम्मत्ता व पुप्फसनฺนิवाससेन ओपฺปนเนน पेमेन मओहेनेव ओชओत्तत्तทथा हुत्ता

“ऐसे मे सामिगे -อิติ तसस ओปฺริ पुप्फทามं चिपि.

อสุรา “อมหากं राखा ऐत्तकं कालं चित्तु ओणฺจจ्वิกं ओลภित्ता इतานิ लभि, ओयमेवसस चित्तु पितामहतो महल्लโก ओणฺจจ्वิก -อิติ
लखमाना पग्गमिสุ.

สกโกปิ ตํ หตฺเถ คเหตุวา “สกโกหฺมสมฺมิ -อิตฺติ นทิตฺวา อากาเส ปกฺขนทฺติ.

อสุรฺวา “วณฺจิตฺมหา^๑ ชรฺสกุเณน -อิตฺติ ตํ อณฺุพฺนชฺีสุ.

มาตลฺลิ สงฺคาทโก เวชยนฺตรธํ อหริตฺวา อนฺตรามคฺเค ฐฺเปลฺลิ.

สกโก ตํ ตตฺถ อโรเปตฺวา เทวณฺคราภิมฺโข ปายาสฺสิ.

อถสฺส สิมฺพลินฺนํ สมฺปตฺตกาเล รทฺสทฺทํ สุตฺวา ภิตฺตา ครุพฺโปตฺกา วิรฺวีสุ.

เตสํ สทฺทํ สุตฺวา สกโก มาตลฺลิ ปุจฺฉิ “เก เอเต วิรฺวณฺติ -อิตฺติ.

“ครุพฺโปตฺกา เทว -อิตฺติ.

“กึการณฺมา -อิตฺติ.

“รทฺสทฺทํ สุตฺวา มรณฺภเยน -อิตฺติ.

“มํ เอกํ นิสฺสาย เอตฺตโก ทิโซ รทฺเวเคน วิจฺฉณฺนิโต, มา นสฺสิ, นินฺวตฺเตหิ รธํ -อิตฺติ.

โส สินฺธวสทฺสสฺสทฺส ทณฺชเกณฺ สณฺญํ ทตฺวา รธํ นินฺวตฺเตลฺลิ.

ตํ ทิสฺวา อสุรฺวา “ชรฺสกุเณ อสุรฺปุรฺโต ปฏฺฐาย ปลาณฺโต อิทานิ รธํ นินฺวตฺเตลฺลิ, อทฺธาเนน” อฺุพฺตมฺโห ลทฺโธ ภวิสฺสตี -อิตฺติ
นินฺวตฺติตฺวา อากตฺมคฺเคเนว อสุรฺปุริํ ปวิสิตฺวา ปุณฺ สีสํ น อฺุกฺขิปีสุ.

สกโกปิ สฺุขํ อสุรฺกณฺญํ เทวณฺครํ เนตฺวา อทฺมเตยฺยานํ อจฺฉราโกภฺวินํ เซฏฺฐกฺกุฏฺฐาเน ฐฺเปลฺลิ.

สา สกฺกํ วรฺ ยาจิ “มหาราช มม อิมฺสมิ เทวโลเก มาตาปิตโร วา ภาตฺติกฺคินฺโโย วา นตฺถิ,
ยตฺถ ยตฺถ คจฺฉลฺลิ ตตฺถ ตตฺถ มํ คเหตุวา คจฺฉเยยาสฺสิ -อิตฺติ.

โส “สาธฺ -อิตฺติ ตสฺสา ปฏฺิณฺญํ อทาสฺสิ.

[พวกอสุรกลัวท้าวสักกะ]

ตโต ปฏฺฐาย จ, จิตฺตปาตลฺเลีย ปุปฺพิตฺยา,

อสุรฺวา “อมฺหากํ ทิพฺพปาริจฺฉตฺตกสฺส ปุปฺพนกาโล -อิตฺติ สณฺญาเยย อฺุทฺตถาย สกฺกํ อภฺิยฺชฺมิตุกามา อภฺิรฺูทฺธิสุ.

สกโก เหมฏฺฐาสมฺมุเท นาคานํ อารกฺขํ อทาสฺสิ.

ตโต สฺุปลณฺณานํ, ตโต กุมภณฺชานํ, ตโต ยกฺขานํ, ตโต จตฺนุนํ มหาราชานํ,

---

สพฺพฺุปริ ปน เทวณฺครทฺวาเรสุ วชิรฺหตฺถา อินฺทปฏฺิมา ฐฺเปลฺลิ.

---

๑ ส. วณฺจิตฺมหา.

๒ ม. อทฺธา เตน.

อสุรา นาคาทโย ชินิตวา อาคตปิ อินทปฏิมา ทูรโต ทิสวา “สกุโก นิกชนโต -อติ ปลายนติ.

[**อาณิสสความไม่ประมาท**]

“เอว มหาลิ มโฆ มาณโว อปฺปมาทปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตฺติ,
เอวํ อปฺปมตฺโต จ ปเนส เอวรूपํ อีสสรียํ ปตฺวา ทวีสุ เทวโลเกสุ รชฺชํ การะสิ, อปฺปมาโท นามส พุทฺธาทีหิ ปสฺตถ,
อปฺปมาทํ หิ นิสฺสาย สพฺเพสํปิ โลกียโลกุตฺตรานํ วิเสสานํ อธิคโม โหติ -อติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อปฺปมาเทน มฆวา   เทวานํ เสฏฺฐตฺตํ คโต
อปฺปมาทํ ปสฺสนติ   ปมาโท ครหิตो สทา -อติ.

[**แก้อรธ**]

ตตถ อปฺปมาเทน -อติ อจลคามे गुमिपुपेसे सोरनं आती कदवा गतेन अप्पमातेन.

มฆวา -อติ อิทานิ มฆวา -อติ ปณฺญาโต มโฆ มาณโว ทวินนํ เทวโลกานํ ราชภาเวเน เทวานํ เสฏฺฐตฺตํ คโต.

ปสฺสนติ -อติ พุทฺธาทโย ปณฺชิตา อปฺปมาทเมว โถเมเนติ วณฺณยนติ.

ก็การณา?

สพฺเพสํ โลกียโลกุตฺตรานํ วิเสสานํ ปฏิลาภการณตฺตา.

ปมาโท ครหิตो สทา -อติ ปมาโท ปน เตหิ อริเยหิ นิจจํ ครหิตो นินฺทิตो.

ก็การณา?

“สพฺพิปตฺตีนํ มุลภาวโต.”

มนุสฺสโทภคยํ วา หิ อปายุปตฺติ วา สพฺพา ปมาทมูลิกาเยว -อติ.

คาถาปริโยसाने महालि लिज्ज्वी सोदापत्तिमले पतिगुरुहि.

สมฺปตฺตปริสาปี พุโ สโตปนนาทโย ซาตา -อติ.

สกกวตฺถุ.

---

๘. อณฺเวยตรภิกขุวตฺถุ.

“อปฺปมาทรโต ภิกขุ -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา เขตฺวเน วิหรนฺโต อณฺเวยตรํ ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุที่นั่งพิจารณาไฟไหม้ป่าเป็นอารมณ์]

โส กิร สตฺถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมกฺกุณฺณํ กถาเปตฺวา^๑ อรณฺญํ ปวิสิตฺวา ฆณฺเณโต วายมนฺโต อรหตฺตํ ปตฺตํ นาสกฺขิ.

โส “วิเสเสตฺวา กมฺมกฺกุณฺณํ กถาเปตฺวา -อิตฺติ ตโต นิกฺขมิตฺวา สตฺถุ สนฺติเก อากจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค มหนตฺตํ ทาวคฺคิ อุกฺกุณฺตี ทิสฺวา เวเคน เอกํ มุณฺษปพฺพตฺตมตฺถกํ อภิรฺยุห นิสฺนโน อรณฺญํ พฺยหฺมานํ อคฺคิ ทิสฺวา อารมฺมณํ คณฺหิ

“ยถา อัย อคฺคิ มหนตฺตานิ จ ชุทฺทกานิ จ อุปาทานานิ ทฺหนโตว คจฺจติ,

เอวํ อริยมคฺคญาณคฺคินาปิ มหนตฺตานิ จ ชุทฺทกานิ จ สลฺยโณชานิ ทฺหนเตน คนฺตพฺพํ ภวิสฺสติ -อิตฺติ.

[ปฏิบัติตัดสังโยชน์]

สตฺถา คนฺธกฺกุณฺธิ นิสฺนโนว ตสฺส จิตฺตวารี ญตฺวา “เอวเมว ภิกขุ,

มหนตฺตานิปี ชุทฺทกานิปี อุปาทานานิ วิย อิมेषํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร อุปฺปชฺชานานิ,

อณฺุณฺถานิ สลฺยโณชานานิ ตานิ ญาณคฺคินา ฌาเปตฺวา อภพฺพุปฺตติกาณิ กาทุ วฏฺฐนฺตี -อิตฺติ วตฺวา โธภาสํ วิสสชฺเชตฺวา

ตสฺส ภิกขุโน อภิมฺมุเข นิสฺนโน วิย ปญฺญาयมาโน อิมํ คาลมาห

“อปฺปมาทรโต ภิกขุ

ปมาเท ภยทสฺสิ วา

สลฺยโณชนํ อณฺุณฺถํ

ทหํ อคฺคิ ว คจฺจติ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ อปฺปมาทรโต -อิตฺติ อปฺปมาเท รโต อภิรโต อปฺปมาเทน วิตฺตนาเมนโต -อิตฺติ อตฺถโธ.

ปมาเท ภยทสฺสิ วา -อิตฺติ นิรยุปฺตติอาทิกํ ปมาเท ภยํ ปสฺสนโต ตาสํ วา อุปฺปตฺตินํ มุลตฺตา ปมาทํ ภยโต ปสฺสนโต.

สลฺยโณชนํ -อิตฺติ วฏฺฐนฺตฺถุเขน สทฺธิ โยชนํ พนฺธนํ วฏฺฐนฺ ออสฺทาปนสมตฺถํ ทสฺวิธํ สลฺยโณชนํ.

อณฺุณฺถํ -อิตฺติ มหนตฺตญจ ชุทฺทกญจ.

ทหํ อคฺคิ ว คจฺจติ -อิตฺติ ยถา อัย อคฺคิ ตํ มหนตฺตญจ ชุทฺทกญจ อุปาทานํ ทฺหนโต ว คจฺจติ

เอวเมว โส อปฺปมาทรโต ภิกขุ อปฺปมาทาทิคเตน ญาณคฺคินา เอตํ สลฺยโณชนํ ทฺหนโต อภพฺพุปฺตติกํ กโรนฺโต คจฺจติ -อิตฺติ อตฺถโธ.

คาลาปริยสาเน โส ภิกขุ ยถานิสฺนโน ว สพฺพสลฺยโณชานานิ ฌาเปตฺวา สทฺ ปฏฺฐสมภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา

ตถาคตฺสฺส สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ โธเมตฺวา วณฺเณตฺวา วณฺทมาโน ปกุกาณิ -อิตฺติ.

อณฺเวยตรภิกขุวตฺถุ.

๙. นิคมวาสิตีสตเถรวตถุ.

“อุปมาทรโต -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา เขตวเน วิหรนโต นิคมตีสตเถรึ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระที่ยอมรับบิณฑบาตแต่ในบ้านญาติ]

เอกสมึ ทิ สวตถิโต อวิหุเร นิคมคามา ชาตสัวทัม เอโก กุลปุตโต สตถุ สาสเน ปพพิชิตวา ลทฐุปสมบโป

“นิคมตีสตเถโร นาม อปปิจฉเณ สนตฺถุโร ปวิวิตโต อารทฐวิโร -อิตี ปญญาอิ.

โส นิพทฐึ ญาตีคามาเยว ปิณฑาย จรติ.

อนาถปิณฑิกาทิสฺสู มหาทานานิ กโรนเตสุปิ, ปเสนทโกสเล อสทิสทานั กโรนเตปิ, สวตถึ นาคจฉติ.

ภิกขุ “อัย นิคมตีสโส อญฺญาย สมญฺญาย ญาตีสฺสญฺโร วิหรติ, อนาถปิณฑิกาทิสฺสู มหาทานานิ กโรนเตสุปิ,

ปเสนทโกสเล อสทิสทานั กโรนเตปิ, เนว อาคจฉติ -อิตี กถั สมญฺญาเปตวา สตถุ อารอจยิสฺสู.

[พระเถระได้รับสาธุการจากพระศาสดา]

สตถา ตั ปกโกสาเปตวา “สจจึ กิร ตวึ ภิกขุ เอวึ กโรสิ -อิตี ปุจฉิตวา,

“นตถิ ฆนเต มยหึ ญาตีสฺสคโค, อหึ เอเต มนุสเส นิสสาย อชฺโฆหรณียมตตึ ลกามิ,

‘ลูเข วา ปณิเต วา ยาปนมตเต ลทเธ ปุน ก็ ออาหารปริเยสเนนาติ นาคจฉามิ,

ญาตีหิ ปน เม สฺสคโค นาม นตถิ ฆนเต -อิตี วุตเต, -

ปกติยาปิ ตสส อชฺฉมาสยั ชานนโต “สาธุ สาธุ ภิกขุ -อิตี สาธุการึ ทตวา “อนจฉริยึ โข ปเนตึ ภิกขุ,

ยั ตวึ มาทิสึ อจริยึ ลภิตวา อปปิจฉเณ อโหสิ, อยลหิ อปปิจฉตา นาม มม ตนตติ มม ปเวณิ -อิตี วตวา ภิกขุหิ ยาจิโต อตตีตึ อหาริ:

[เรื่องนกแขกเต้า]

อตีเต ทิมวเนต คจคาคีเร เอกสมึ อุมพรวเน อนนทสทสสา สุวกา วสิสฺสู.

ตตถ เอโก สุวราชา, อตตโน นีวาสนรูกขสส ผลเสสุ ชีเนสุ, ยเทว อวสิญฺญุโหติ, องกุโร วา ปตตึ วา ตโจ วา ตั ชาทิตวา

คจคายั ปานียั ปิวิตวา ปรมปปิจฉเณ สนตฺถุโร หุตวา อญญตถ น คจฉติ.

ตสส อปปิจฉสนตฺถุภาวคฺคเนน สกทสส ฆวานั กมปิ.

[ท้าวสักกะทรงทดลองพญานกแขกเต้า]

สกโก อวาชชมาโน ตั ทิสวา ตสส วิมฺสนตถึ อตตโน อานุภาเวเน ตั รุกขึ สุกขาเปสิ.

รุกขโ อโภคคา ชาณุมตโตว หุตวา ฉิททาวฉิทโท วาเต ปหรนเต อาโกฏิโต วิย สททึ นิจฉาเรนโต อญฺญาสิ.

ตสส ฉิทเทหิ จุณณานิ นิกขมนติ.

สุวรรณชา ตานิ ขาทิตวา คจคายั ปานีโย ปีวิตวา อญญตถ อคนตวา วาตาตปี อคณตวา อุทุมพรชาณุมตถเก นิสีทิ.

สโกโก ตสส ปรมปิัจฉภาวึ ญตวา “มิตตธมมคณั กถาเปตวา วรมสส ทตวา อุทุมพร อมตผลั กริตวา อาคมิสสามิ -อิตติ
เอโก หังสราชา หุตวา สุขั อสุรกณญั ปุโรโต กตวา ตั อุทุมพรวนั คนตวา อวิหุเร เอกสส รุกขสส สาขาข นิสีทิตวา
เตน สทธี กถนโต อิมั คากมาห

“สนติ รุกขา หริตปตตา ทูมาเนกผลา พหุ
กสมา นุ สุขเช โกลาเป สวสส นีรโต มโน -อิตติ.

สพพั สุวชาตกั นวกนิปาเต^๑ อากตณเยเนว วิตถาเรตพพั, อตถุปตติเยว ทิ ตตถ จ อิช จ นานา, เสสั ตาทิสเมว.

[ภิกษุควรปรารภน้อยและมีสันโดษ]

สตถา อิมั ธมมเทสนั อahrtิตวา “ตทา สโกโก อานนโท อโหสิ, สุวรรณชา อหเมว -อิตติ วตวา
“เอวั ภิกขเว อปปิจฉตา นามเสมา มม ตนติ มม ปเวณิ, อนจจริยั มม ปุตตสส นิคมวาสิตีสสส มาทิสั อจจริยั ลภิตวา อปปิจฉตา,
ภิกขุณา นาม นิคมวาสิตีสเสน วิย อปปิจเจเนน ภวิตพพั,
เอวรูโป ทิ ภิกขุ อภพโพ มคคผลเอหิ ปริทานาย อญญตถุ นิพพานสเสว สนติเก โหติ -อิตติ วตวา อิมั คากมาห

“อปปมาทรโต ภิกขุ ปมาเท ภยทสสิ วา
อภพโพ ปริทานาย นิพพานสเสว สนติเก -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อภพโพ ปริทานาย -อิตติ โส เอวรูโป ภิกขุ สมถวิปัสสนาธมเมหิ วา มคคผลเอหิ วา ปริทานาย อภพโพ
นาปิ ปตเตหิ ปริทายติ น อปปตตานิ น ปาปุณาติ.

นิพพานสเสว สนติเก -อิตติ กิเลสปรินิพพานสสาปิ อนุปาทาปรินิพพานสสาปิ สนติเกเยว -อิตติ.

คากาปริโยसानะ นิคมตีสตเถโร สห ปฐิสสมภิทาหิ อรหตตัม ปาปุณนิ.

อญญเอปิ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

มหาชนสส มหปผลา เทสนา ขาตา -อิตติ.

นิคมวาสิตีสตเถรวตถุ.

อปปมาทวคควณณา นิฐิตา.

ทุติโย วคโค

๓. จิตตวคฺควณณา

๑. เมฆียตเถรวตถุ.

“ผนทน์ จปลั จิตต์ -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา จาลิกาย ปพพเต วิหรนโต आयस्मन्तं मेघियं आरพुग कलेसि.

[พระเมฆียะถูกวิตถุครอบงำ]

ตสส วตถุ อวภิภวนตถุ สพพ เมฆียสุตต^๑ วิตถุเรตพพ.

สตถา ปน ตีหิ วิตถุเกหิ อนุวาสตตตาย ตสมิ อมพวเน ปชานมนุญชิต्तุ อสกุณนิตวา อาคต เมฆียตเถร อามนเตตวา “อติภา
ริย เต เมฆีย กต ‘อากเมหิ ตาว เมฆีย เอกโกมหิ’ ยาว อญโญปิ โกจิ ภิกขุ ทิสสตี -อิตี^๒ มั ยาจนต เอกกั ปหาย คจจนเตน ภิก
ขุณา นาม เอว จิตตวสิเกน ภวิตัน วฏฐิตี จิตต นามเต สหุกั ต อตตโน วเส วตเตตตุ วฏฐิตี -อิตี วตวา อีมา เทว คาถา อภาสิ

“ผนทน์ จปลั จิตต์	ทุรกขั ทุนนิวารย
อุขุ กโรติ เมธาวิ	อุสุกาโร ว เตชน
วาริโซว ฤเล ชิตโต	โอกโมกตอุพุกโต
ปริพนททิต จิตต์	มารเธยย ปหาตเว -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตถ ผนทน์ -อิตี รูปาทีสุ อารมมณเส วิปพนทมาน.

จปลั -อิตี เอกอิริยาปเถน อสณฐนโต คามทารโก วิย เอกสมิ อารมมณ อสณฐนต^๓ จปลั.

จิตต์ -อิตี วิญญาน. ภูมิตถุอารมมณกิริยาทิวิจิตตตาย ปเนต ‘จิตต์ -อิตี วุตต.

ทุรกขั -อิตี กิณฐสมพาธ กิณฐชาทโกณ วิย เอกสมิ สปปายารมมณเยว ทุณฐปนโต ทุรกขั.

ทุนนิวารย -อิตี. วิสภาคารมมณ คจจนต ปฐิสเรตตุ ทุรกขตตา ทุนนิวารย.

สุกาโรว เตชน -อิตี ยถา นาม อุสุกาโร อรณญโต เอกั ทนท อหริตวา นิตตจ กตวา กณชียเตเลน มกชิตวา
องการกปลเล ตาเปตวา รุกขาพเก อุปปีเพตวา นีวงก อุขุ วาลวิชมนโยคคั กโรติ
กตวา จ ปน ราชราชมหามตตาน สิปปี ทสเสตวา มหนต สกการสมมาน ลกตี
เอวเมว เมธาวิ ปณทิต วิญญู ปุริโส ผนทนาทิสภาวเมต จิตต์ ชุตงการณญวาสวเสน นิตตจ อปคตโอฬาริกิเลส กตวา
สทฐาสีเนเหน เตเมตวา กายิกเจตสิกวิริเยน ตาเปตวา สมภวิปสสนาพเก อุปปีเพตวา อุขุ อุกุณิล นัพพิเสวน กโรติ
กตวา จ ปน สงฆาเร สมมสิตวา มหนต อวิชชาทขนธ ปทาเลตวา ติสโส วิชชา ฉ อภิญญา นว โลกุตตรธมเม -อิตี
อิมิ วิเสส ทตถคตเมว กตวา อคคทกขิณเยยภาว ลกตี.

๑ ชุ. อุ. ๒๕/๑๒๓.

๒ เอตถนตเร ปาลิย ตาว -อิตี ทิสสตี.

๓ อากจจตี -อิตี ปาลิ.

๔ สี. ม. ยุ. อสณฐนโต.

วาริโซว - อิติ มจฺโฉ วีย.

ถเล ชิตโต - อิติ หตฺเถน วา ปาเทน วา ซาลาทีนํ วา อญฺญตเรณ ถเล ฉชฺชิตโต.

โอกโมกตอุพฺภโต - อิติ

“โอกปุณฺณเมหิ จิวเรหิ - อิติ” เอตถ อุทกํ โอกํ

“โอกํ ปหาย อนิกเตสาริ - อิติ” เอตถ อาลโย อิศ อุกฺกยปี ลพฺภติ.

“โอกโมกโต - อิติ เอตถ โอกโมกโต อุทกสงฺฆาตา อาลยา - อิติ อยมตฺถเ.

อุพฺภโต - อิติ อุทฺธโต.

ปริพนฺทตี จิตฺตํ - อิติ ยถา โส อุทกกาลยโต อุพฺภโต ถเล ชิตโต มจฺโฉ อุทกํ อลภนฺโต ปริพนฺทตี

เอวมิํ ปญฺจกามคฺคณาถยาภิริตํ จิตฺตํ ตโต อุทฺธริตฺวา มารเธยฺยสงฺฆาตํ วมฺภุํ ปหาตุํ วิปสฺสนากมฺมฐฺฏาเน ชิตฺตํ

กายิกเจตสิกวิริเยน สนฺตปิยมานํ ปริพนฺทตี ตตฺถ สณฺฐาตุํ น สกโกติ,

เอวํ สนฺเตปิ, ฐุํ อนิกฺขิปิตฺวา เมธาวิํ ปุคฺคโล ตํ วุตฺตนเยเนว อุชฺุํ กมฺมณิยํ กโรติ - อิติ อตฺถเ.

อปโร นโย. อิํ มารเธยฺยํ กิลเสววมฺภุํ อวิชฺชิตฺวา ฐิตํ จิตฺตํ โส วาริโซ วีย ปริพนฺทตี

ตสฺมา มารเธยฺยํ ปหาตเว เยน กิลเสววมฺภุสงฺฆาเตน มารเธยเยเนตํ ปริพนฺทตี ตํ ปหาตพฺพํ - อิติ.

คาถาปริโยสาเน เมฆียตเถโร โสตาปตฺติผล ปตฺติฐิตโต.

อญฺญเอปิ พหู โสตาปนฺนาทโย ซาตา - อิติ.

เมฆียตเถรวตฺถ.

---

๒. อถยตฺรภิกขุวตฺถุ.

“พุนนิกคหสฺส ลหุโน -อติ อิมํ ฐมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต อถยตฺรํ ภิกขุํ อารพฺภ กเถสิ.

[อุปาสิกาจัดที่อยู่ถวยภิกษุ ๖๐ รูป]

โกสธรรณฺโณ กิร วิชิตฺเต ปพฺพตปาเท มาตีกคาโม นามะโก ฆนฺวาโส คาโม อโหสิ.

อถกทิวสํ สญฺญิมตฺตา ภิกขุ สตถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมญฺญานํ กถาเปตฺวา^๑ ตํ คามํ คนฺตฺวา ปิณฺฑาย ปวีสิสฺสุ.

อถ เน, โย ตสฺส คามสฺส สามิโก มาตีกโก นาม, ตสฺส มาตา ทิสฺวา เคเห นิสิตฺทาเปตฺวา นานคฺครเสน ยาคุภตฺเตน ปรีวิสิตฺวา
“ภนฺเต กตถ คนฺตฺกามตถ -อติ ปุจฺฉิ.

“ยถาฆาสุกญฺญานํ มหาอุปาสิเก -อติ.

สา “วสฺสวาสาญฺญานํ อยฺยา ปรีเยสนฺติ มถญฺเย -อติ ญตฺวา ปาหฺมฺเล นิปชฺชิตฺวา
“สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อีธ วสิสฺสนฺติ, อหํ ตินฺนิ สรณฺยานิ ปญจ สีลานิ คเหตุวา อุโปสถกมฺมํ กสิสฺสามิ -อติ อาห.

ภิกขุ “มยํ อิมํ นิสฺสาย ภิกฺขาย อกิลมนฺตา ภวนิสฺสรณํ กาทุํ สกฺขิสฺสาม -อติ อธิวาสยีสฺสุ.

สา เตสํ วสนฺญานํ วิหารํ ปฏฺิษคฺคิตฺวา อทาสี.

[ภิกษุ ๖๐ รูปทำกติกากัน]

เต ตถถ วสนฺตา เอกทิวสํ สนฺนิปตฺติตฺวา อถยตฺรญฺญํ โหวทิสฺสุ

“อาวุโส อมเหหิ ปมาทจารํ จริตุํ น วญฺญติ, อมหากํ หิ สกเคหํ วิย อญฺญมฺหานิรยา วิวญฺญวาราเยว,
ธรมานกพฺพุตสฺส โข ปน สนฺติเก กมฺมญฺญานํ คเหตุวา มยํ อาคตา, -

พฺพุธา จ นาม ปทานุปทิกํ วิจรนฺเตนปี สญฺญน อาราเธตุํ น สกกา, ยถาฆมาสเยเนว อาราเธตุํ สกกา, อปฺปมตฺตา โหถ,
ทวิทฺติ เอกญฺญานเน น ฐาตพฺพํ น นิสิตฺทพฺพํ, สายํ โข ปน เถรฺปญฺญานกาเล ปาโตว ภิกฺขาจารกาเล เอกโต ภวิสฺสาม,
เสสกาเล เทว เอกโต น ภวิสฺสาม, -

อปิจ โข ปน, อฆาสุเกน ภิกฺขุนา อาคนฺตฺวา วิหารมฆเเม คนฺชิตฺยา ปทตาย, คนฺชิตฺยญฺญาย อาคนฺตฺวา ตสฺส ฆาสชฺชํ กสิสฺสาม -อติ.

[ภิกษุมาประชุมกันด้วยเสียงระฆัง]

เตสุ เอวํ กตฺติกํ กตฺวา วิหรนฺเตสุ, เอกทิวสํ सा อุปาสิกา สปิผาณิตาทีนึ คาหาเปตฺวา ทาสกมฺมกราทีนึ ปรีวุตา
สายญฺหสมเย ตํ วิหารํ คนฺตฺวา วิหารมฆเเม ภิกฺขุ อทิสฺวา “กหํ นุ โข อยฺยา คตา -อติ ปรีเส ปุจฺฉิตฺวา, -

“อตฺตโน รตฺติญฺญานทิวาญฺญานเส นิสินฺนา ภวิสฺสนฺติ อยฺเย -อติ วุตฺเต, “กึ นุ โข กตฺวา ทญฺจํ สกฺขิสฺสามิ -อติ อาห.

๑ อุคคเหตุวา [?].

อด นั ภิกขุสงฆสส กติกวตตชานนมนุสสา อาหังสุ “คนตียา ปหตาย, สนนิปตีสสนติ อยเย -อิตี.

สา คณฐี ปหราเปสี.

ภิกขุ คณฐิสททำ สุตวา “กสสจि อผาสุกั ภวิสสติ -อิตี สกสภฏฐาเนหิ นิกขมิตวา วิหารมขณเณ สนนิปตีสสุ.

เทวปี ชนา เอกมคเคนาคตา นาม นตถิ.

[อุปาสิกาเจริญสมณธรรมตามที่ภิกษุบอก]

อุปาสิกา เอกภฏฐานโต เอกเมกเมว อาคจณตัง ทิสวา “มม ปุตเตหิ อญญมญญัง กลโห กโต ภวิสสติ -อิตี จินเตตวา
ภิกขุสงฆัง วณทิตวา ปุจจि “กลหัง นุ โข ภนเต กริตถ -อิตี.

“น กโรม มหาอุปาสิเก -อิตี.

“สเจ โว ภนเต กลโห นตถิ, อด กสฺมา ยถา อมหากัง เคหัง อาคจณตวา สพเพ เอกโต อาคจณถ,
เอว อนาคนตวา เอกภฏฐานโต เอกกา ว อาคตา -อิตี.

“มหาอุปาสิเก เอกภฏฐี ฐาเน นิสิติตวา สมณธมมํ กริมหา -อิตี.

“โก เอส ตาตา สมณธมโม นาม -อิตี.

“ทวตตีสาการสขมายั กโรม, อตตภาเว ขวยยั ปฏฐเปม มหาอุปาสิเก -อิตี.

“กั ปน ภนเต ทวตตีสากาเร สขมายั กาคตุ อตตภาเว จ ขวยยั ปฏฐเปตु ตุมหากเมว วฏฐติ, อุทาหุ อมหากปิ -อิตี.

“กสสจि ภควตา อวาริตโต เอส ธมโม มหาอุปาสิเก -อิตี.

“เตนหิ มยหึปี ทวตตีสาการัง เทถ, อตตภาเว จ ขวยยั ปฏฐปนั อจิกขถ -อิตี.

“เตนหิ อุกคณฺห มหาอุปาสิเก -อิตี สพพํ อุกคณฺหาเปสึ.

[อุปาสิกาบรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนภิกษุ]

สา ตโต ปฏฐาย ทวตตีสากาเร สขมายั กตวา อตตนิ ขวยยั ปฏฐเปตวา
เตหิ ภิกขุหิ ปุเรตรเมว ตโย มคเค ตีณิ จ ผลานิ ปาปุณนิ.

มคเคนเวว จสสา จตสโส ปฐิสมภิทา โลกียอภิณฺญา จ อาคมิสสุ.

สา มคคผลสุขโต อฏฐาย ทิพพจกขุนา โอลเเกตวา “กทา นุ โข มม ปุตเตหิ อัย ธมโม อธิโคโต -อิตี อุปชาเรนตี

“สพเพปิเม สราคา สโทสา สโมหา, ฌานวิปัสสนามตตัง เตสึ นตถิ,

กินนุ โข มยหึ ปุตตานัง อรหตตสส อุปนิสสโย อตถิ นตถิ -อิตี อาวชเชตวา “อตถิ -อิตี ทิสวา -

---

“เสนาสนสปปายํ นุ โข อตฺถิ นตฺถิ -อิติ อวชฺเชตฺวา เสนาสนสปปายปี ทิสฺวา
“ปุคฺคสปปายํ นุ โข น ลภนฺติ -อิติ อวชฺเชตฺวา ปุคฺคสปปายปี ทิสฺวา
“อาหารสปปายํ นุ โข น ลภนฺติ -อิติ อุปรธาเรณฺตี “อาหารสปปายํ เนสํ นตฺถิ -อิติ ทิสฺวา –

ตโต ปุณฺณาย นานาวิธํ ยาคู อเนกปฺปการํ ขชฺชกํ นานคฺครสฺยจ โภชนํ สมฺปาเทตฺวา ภิกฺขุ นิสฺสีทาเปตฺวา ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา
“ภนฺเต ตุมหากํ ยํ ยํ รุจฺจติ, ตํ ตํ คเหตฺวา ปริภุณฺชถ -อิติ นิยยาเทสิ.

เต ยถารุจฺจยา ยาคูอาทินิ คเหตฺวา ปริภุณฺชนฺติ.

[ภิกษุ ๖๐ รูปบรรลฺพพระอรหฺต]

เตสํ สปปายาหารํ ลภนฺตานํ จิตฺตํ เอกคฺคํ อโหสิ.

เต เอกคฺเคน จิตฺเตน วิปสฺสนํ วชฺเชตฺวา นจิริสฺเสว สห ปุณฺณสมฺภิทาธิ อรหฺตํ ปตฺวา จินฺตยีสฺสุ
“อโห มหาอุปาสิกา อมหากํ ปติภุณฺธา ซาตา, สจ มยํ สปปายาหารํ น ลภิมฺหา, น โน มคฺคผลปฺภิวโร อภวิสฺส,
อิทานิ วุตฺถวสฺสา ปวาเรตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คมิสฺสาม -อิติ.

เต “สตฺถารํ ทฺถุจฺจกามมฺห -อิติ มหาอุปาสิกา อปุจฺฉีสฺสุ.

มหาอุปาสิกา “สาธู อยฺยา -อิติ เต อนุคฺนตฺวา “ปุณฺปี ภนฺเต อมฺเห โอลเอยยถ -อิติ พฺพุนิ ปิยวจนานิ วตฺวา ปุณฺณินฺวตฺติ.

[พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น]

เตปิ โข ภิกฺขุ สาวตฺถิ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสินฺนา
“กจฺจि ภิกฺขเว ชมนิยํ กจฺจิ ยาปนิยํ, น จ ปิณฺชเกน กิลมิตฺถ -อิติ วุตฺตา –

“ชมนิยํ ภนฺเต ยาปนิยํ ภนฺเต, ปิณฺชเกน ปน^๑ เวน กิลมิมฺหา,
อมฺหากํ ทิ มาติกมาตา นามเภา อุปาสิกา จิตฺตวารํ ญตฺวา, ‘อโห วต โน เอรูปฺนนาม อาหารํ ปุณฺณียาเทยยาติ จินฺติตฺเต,
ยถาจินฺติตํ อาหารํ ปุณฺณียาเทตฺวา อทาสิ -อิติ ตสฺสา คณฺถกํ กถยีสฺสุ.

[อุปาสิกาจักของถวายตามที่ภิกษุต้องการ]

อณฺเวยตฺโร ภิกฺขุ ตสฺสา คณฺถกํ สุตฺวา ตตฺถ คนฺตฺกาโม หุตฺวา สตฺถุ สนฺติเก กมฺมภูณฺณานํ คเหตฺวา “ภนฺเต ตํ คามํ คมิสฺสามิ -อิติ
สตฺถารํ อปุจฺฉิตฺวา เชตฺวานา นิกฺขมิตฺวา อนุปฺพุพฺเพน ตํ คามํ ปตฺวา –

วิหารํ ปวิภูณฺฐทิวเส จินฺตสิ “อโย กิร อุปาสิกา จินฺติตฺตจินฺติตํ ซานาติ, อหฺลจ มคฺเค กิลนฺโต วิหารํ สมฺมชฺชิตฺตํ น สกฺขิสฺสามิ,
อโห วต เม วิหารปฺภุชคฺคกํ มนุสฺสํ เปเสยฺย -อิติ.

อุปาสิกา เคเห นิสฺสินฺนาว อวชฺเชนฺตี ตมตฺถํ ญตฺวา “คจฺฉ, วิหารํ ปฺภุชคฺคิตฺวา เอหิ -อิติ มนุสฺสํ เปเสสิ.

อิตรปิ ปาณิยํ ปิวิตฺกาโม “อโห วต เม สกฺขรปานกํ กตฺวา เปเสยฺย -อิติ จินฺตสิ.

อุปาสิกา ตํ เปเสสิ.

“ปุณทิวเส ปาโต ว สีนิตฺตยาคุ เม อุตฺตริภังค์ เปเสตุ -อิติ จินฺเตสิ.

อุปาสิกา ตถา อกาสิ.

โส ยาคุ ปิวิตฺวา “อโห วต เม เอวรूपํ ชชชกํ เปเสยฺย -อิติ จินฺเตสิ.

อุปาสิกา ตํปิ เปเสสิ.

โส จินฺเตสิ “อัยํ อุปาสิกา มยา สพฺพํ จินฺติตฺตจินฺติตํ เปเสสิ, อหํ เอตํ ทฎฺฐกาโม,

อโห วต เม นานนครสโกชนํ คาทาเปตฺวา สยเมว อาคจฺเจยฺย -อิติ.

อุปาสิกา “มม ปุตฺโต มํ ทฎฺฐกาโม คมนนํ” เม ปจฺจาสิสฺติ -อิติ โภชนํ คาทาเปตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ตสฺส อทาสี.

โส กตมตฺตกฺกฺโข “มาติกมาตา นาม ตฺวํ มหาอุปาสิเก -อิติ ปุจฺฉิ.

“อาม ตาต -อิติ.

“อุปาสิเก ตฺวํ ปฺรจิตฺตํ ชานาสี -อิติ.

“กึ มํ ปุจฺฉสิ ตาต -อิติ.

“มยา จินฺติตฺตจินฺติตํ สพฺพมกาสิ, เตน ตํ ปุจฺฉามิ -อิติ.

“ปฺรจิตฺตชานนภิกฺขุ พหู ตาต -อิติ.

“นาหํ อญฺเวย ปุจฺฉามิ, ตฺวํ ปุจฺฉามิ อุปาสิเก -อิติ.

เอวํ สนฺเตปิ, อุปาสิกา “ปฺรจิตฺตํ ชานามิ -อิติ อวตฺวา “ปฺรจิตฺตํ ชานนฺตา นาม เอวํ กโรนฺติ ปุตฺต -อิติ อาห.

[ภิกษุลาอุปาสิกา กลับไปเฝ้าพระศาสดา]

โส “ภาริยํ วตฺถิ กम्मํ, ปุณฺณชชนา นาม โสภณปี อโสภณปี จินฺเตนฺติ,

สจฺหาหํ อยุตฺตํ จินฺตยิสฺสามิ, สห ภณฺฑเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วีย มํ วิปฺปการํ ปาเปยฺย, มยา อโธ ปลายิตฺตุํ วฎฺฐิตฺติ -อิติ

จินฺเตตฺวา “อุปาสิเก อหํ คมิสฺสามิ -อิติ อาห.

“กหํ อยฺย -อิติ.

“สตุฏฺฐ สนฺติกํ อุปาสิเก -อิติ.

“วสถ ตาว ภนฺเต อีธ -อิติ.

“น วสิสฺสามิ อุปาสิเก, คมิสฺสามเว -อิติ นิภฺขมิตฺวา สตุฏฺฐ สนฺติกํ อคมาสิ.

[พระศาสดาแนะให้รักษาจิตอย่างเดียว]

อถ น สตถา “กั ภิกขุ น ตฺวํ ตตถ วสสิ -อิติ ปุจฺฉิ.

“อาม ภนฺเต, น สกกา ตตถ วสิตฺ -อิติ.

“กัการณา ภิกขุ -อิติ.

“ภนฺเต สา อฺปาสิกา จินฺติตฺตจินฺติตฺ สพฺพํ ชานาติ,
‘ปุถุชฺชนา จ นาม โสภณฺปิ อโสมณฺปิ จินฺเตนฺติ, สจฺหา กิณฺจึ อยฺตตํ จินฺเตสฺสามิ,
สท ภณฺชเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปการํ ปาเปสฺสตีติ จินฺเตตฺวา อากฺโตมฺหิ -อิติ.

“ภิกขุ ตตฺถเว ตยา วสิตฺ วมฺมุตฺติ -อิติ.

“น สกโกมิ ภนฺเต, นาทํ ตตถ วสิสฺสามิ -อิติ.

“เตนฺหิ ตฺวํ ภิกขุ เอกเมว รกฺขิตฺ สกฺขิสฺสสิ -อิติ.

“กั ภนฺเต -อิติ.

“ตว จิตฺตเมว รกฺข, จิตฺตํ นามेतํ ทฺรกรฺขํ, อตฺตโน จิตฺตเมว นิคฺคณฺห,
มา อภฺยํ กิณฺจึ จินฺตยิ, จิตฺตํ นามेतํ ทฺนฺนิกฺคหํ -อิติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ทฺนฺนิกฺคหสฺส ลหฺโน ยตถ กามนิปาติโน
จิตฺตสฺส ทมฺโถ สาธฺ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวฺห -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ

จิตฺตํ นามेतํ ทฺกฺเชน นิคฺคยฺหติ -อิติ ทฺนฺนิกฺคหํ

ลหฺ อฺปฺชชติ จ นฺริชฺชติ จ -อิติ ลหฺ, ตสฺส ทฺนฺนิกฺคหสฺส ลหฺโน.

ยตถ กามนิปาติโน -อิติ ยตถ กตฺถจิทฺเว นิปาตนสีลสฺส.

เอตํ หิ ลภิตพฺพฐานํ वा อลภิตพฺพฐานํ वा ยุตฺตฐานํ वा อยฺตฺตฐานํ वा น ชานาติ, เนว ชาตี โอลฺเกติ, น โคตฺตํ, น วยํ,
ยตถ ยตฺถเว อิจฺฉติ ตตถ ตตฺถเว นิปตติ -อิติ “ยตถ กามนิปาติ -อิติ วุจฺจติ

ตสฺส เอวรูปสฺส จิตฺตสฺส ทมฺโถ สาธฺ จตฺุหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺตภาโว ยถา นินฺพิเสวณํ โหติ ตถา กตฺภาโว สาธฺ.

กัการณา?

อิทํ หิ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวฺหํ ทนฺตํ นินฺพิเสวณํ กตํ มคฺคผลสฺสํ ปรมตฺถนินฺพิพานสฺสยฺจ อวาทติ -อิติ.

เทสนาปริโยसानะ สมปตฺตปริสา^๑ พหุ โสตาปนนาทโย อหฺเส.

มหาชนสฺส สาทถิกา เทสนา ซาตา.

[ภิกขุณฺนํกลับไปสู่มาคิกคามอิก]

สฺตถา ตสฺส ภิกขุโน อิมํ โฉวาทํ ทตฺวา “คจฺฉ ภิกขุ, อณฺเฏ กิณฺจิจิ อจฺฉนฺตยิตฺวา ตตฺถเว วสาหิ -อิตฺติ ปหิณฺนิ.

โส ภิกขุ สฺตถุ สนฺติกา โฉวาทํ ลภิตฺวา ตตฺถ อคฺมาสิ. กิณฺจิจิ พหิทฺธา จินฺตณํ นาม น จินฺเตสิ.

มหาอุปาสิกาปิ ทิพเพน จกฺขุณา โอลเณนฺตี เณรํ ทิสฺวา “อิทาณิ โฉวาทหายกํ อจฺฉริยํ ลภิตฺวา ปุณฺนาคโต มม ปุตฺโต -อิตฺติ
อตฺตโน ญฺาณเณว ปริจฺฉินฺทิตฺวา ตสฺส สປปายาหารํ ปฏฺิยาเทตฺวา อทาสิ.

[พระเถระบรรลฺพพระอรหฺตและระลึกชาติได้]

โส สປปาโยโกชนํ ลภิตฺวา กติปาเหเนว อรหฺตํ ปตฺวา มคฺคผลสุเขน วิตินาเมนฺโต

“อโห มหาอุปาสิกา มยฺหํ ปตฺติภูฏา ซาตา, อหํ อิมํ นิสฺสา ย ภาวนิสฺสรณํ ปตฺโตมหิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

“อิมสฺมี ตาว เม อตฺตภาเว ปตฺติภูฏา ซาตา, สํสาเร ปน เม สํสรณตสฺส, อณฺเฏสุปี อตฺตภาเวสุ อยํ ปตฺติภูฏา ภูตปุพฺพา โน วา -อิตฺติ
อุປธารเณโต เอกฺกนอตฺตภาวสฺตํ อณฺุสฺสริ.

สาปิ เอกฺกนอตฺตภาวสฺเต ตสฺส ปาทปริจฺจาริกา หุตฺวา อณฺเฏสุ ปฏฺิพทฺธจิตฺตา หุตฺวา ตํ ซีวิตา โวรโปเปสิ.

เณโร ตสฺสา เอตฺตํ อคฺคณํ ทิสฺวา “อโห อยํ มหาอุปาสิกา ภาริยํ กมฺมํ อกาสิ -อิตฺติ จินฺเตสิ.

[อุปาสิกาใคร่ครวญดูบรรพชิตกิจของพระเถระ]

มหาอุปาสิกาปิ เคเห นิสฺสินฺนา ว “กินฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตกิจจํ มตฺถกํ ปตฺตํ โน -อิตฺติ อุປธารยมาณา

ตสฺส อรหฺตตປປตฺตี ญฺุตฺวา อุตฺตริ อۇປธารยมาณา

“มม ปุตฺโต อรหฺตํ ปตฺวา ‘อโห วต เม อยํ อุปาสิกา มหฺตี ปตฺติภูฏา ซาตาติ จินฺเตตฺวา

‘อตีเตปิ นฺุ โข เม อยํ ปตฺติภูฏา ภูตปุพฺพา โน -อิตฺติ อุປธารเณโต เอกฺกนอตฺตภาวสฺตํ อณฺุสฺสริ,

อหํ โข ปน เอกฺกนอตฺตภาวสฺเต อณฺเฏหิ สทฺธิ เอกโต หุตฺวา เอตํ ซีวิตา โวรโปเปสิ,

อยํ เม เอตฺตํ อคฺคณํ ทิสฺวา ‘อโห ภาริยํ กมฺมํ กตํ อุปาสิกา ยาทิ จินฺเตสิ -อิตฺติ อณฺเฏยาสิ.

“นตฺถิเอว นฺุ โข, สํสาเร สํสรณฺตียา, มม ปุตฺตสฺส อุປกาโร กตปุพฺโพ -อิตฺติ อุປธารยมาณา ตโต อุตฺตริ สติมํ อตฺตภาวํ อณฺุสฺสริตฺวา

“สตีเม อตฺตภาเว มยา เอตฺตสฺส ปาทปริจฺจาริกาย หุตฺวา เอกสฺมี ซีวิตา โวรโปนฺุฏฺาเน ซีวิทานํ ทินฺนํ,

อโห มยา มม ปุตฺตสฺส มหาอุປกาโร กโต -อิตฺติ ญฺุตฺวา เคเห นิสฺสินฺนา ว “อุตฺตริ วิเสตฺวา อุປธารเณ -อิตฺติ อาห.

[พระเถระนิพพาน]

โส ทิพพาย โสตธาตฺยา สทฺทํ สุตฺวา วิเสเสตฺวา สติมฺ อตฺตภาวํ อณฺุสฺสริตฺวา ตตฺถ ตาย อตฺตโน ชีวิตฺสฺส ทินฺนภาวํ ทิสฺวา
“อโห มม อิมาย มหาอุปาสิกาย อุปการโ กตปุพฺโพ -อิติ จินเตตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา
ตสฺสา ตตฺถเว จตฺตุสฺส มคฺคผลสฺส ปญฺหิ กเถตฺวา อณฺุปาทิสฺสาย นิพพานธาตฺยา ปรีนิพพายิ.

อณฺฏตฺรภิกขุวตฺถุ.

อด นั ทหรสามเณรา “อาวุโส ก็ ตวั ฐิตฐานเน ฐิตัว, นิสินนฐานเน นิสินโนว อโหสิ,
ปณฺฑุโรคาภิกุโต ก็โส ลุโข ฌมนิสนถตตโต อาลสิยาภิกุโต กจฺจุปริกณฺโณ, กิณฺเต กตฺ -อิติ ปุจฺฉิสฺสุ.

“อุกกณฐิตมฺหิ อาวุโส -อิติ.

“ก็การณา -อิติ.

โส ตํ ปวตฺตี อาโรเจสิ.

เต ตสฺส อาจริยฺพชฺฌายานํ อาจิกฺขิสฺสุ.

อาจริยฺพชฺฌายา ตํ อาทาย สตฺถุ สนฺตํ อคมฺสฺสุ.

[รักษาจิตอย่างเดียว อาจพ้นทุกข์ได้]

สตฺถา “ก็ ภิกฺขเว อาคตตฺถ -อิติ อาห.

“ภนฺเต อโย ภิกฺขุ ตุมฺหากํ สาสเน อุกกณฐิตฺ -อิติ.

“เอวํ กิร ภิกฺขุ -อิติ.

“อาม ภนฺเต -อิติ.

“ก็การณา -อิติ.

“อหํ ภนฺเต พุทฺธา มุจฺฉิตฺกามो ปพฺพชิตฺ, ตสฺส เม อาจริโย อภิชฺฌมมกํ กเถสิ, อุพฺชมาโย วินยกถํ,
สวาทํ ‘อิธ เม หตฺถปฺปสารถฺตฐานเมว นตฺถิ, คิหิณา หุตฺวา สกฺกา พุทฺธา มุจฺฉิตฺ, คิหิ ภวิสสามิตี สนนฺธิฐานมกาสี ภนฺเต -อิติ.

“สเจ ตวํ ภิกฺขุ เอกเมว รกฺขิตฺ สกฺขิสฺสสิ, อวเสสานํ รกฺขณกิจจํ นตฺถิ -อิติ.

“ก็ ภนฺเต -อิติ.

“ตว จิตฺตเมว รกฺขิตฺ สกฺขิสฺสสิ -อิติ.

“สกฺขิสฺสามิ ภนฺเต -อิติ.

“เตนฺหิ อตฺตโน จิตฺตเมว รกฺขาหิ, สกฺกา พุทฺธา มุจฺฉิตฺ -อิติ อิมํ โอวาทํ หุตฺวา อิมํ คาถมาห

“สุทฺททสํ สฺนึปฺณํ

ยตฺถกามนิปาตํ

จิตฺตํ รกฺเขต เมธาวิ

จิตฺตํ คฺคตฺตํ สุชาวทํ -อิติ.

[แก้บรรณ]

ตตฺถ สฺสุทฺททสํ -อิติ สฺสุจฺจ พุทฺททสํ.

สฺนึปฺณํ -อิติ สฺสุจฺจ นึปฺณํ ปรมสณฺหํ.

ยตถ กามนิပါတินิ -อิติ ชาตีอาทีนิ อโนโลเกตวา ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตมฺฐาเนสุ ยตถ กตถจิ นิปตฺนสีลํ.

จิตต์ รกฺเขถ เมธาวิ -อิติ อนรพาลो तुममेरो अत्तोनो जित्तं रक्खित्तुं समत्ते नाम नत्ति, जित्तवसिโก हुत्वा अनयपयसन् पापुणाति.
मेธาवि पन पणत्तिโตव जित्तं रक्खित्तुं सकोत्ति, तस्मा त्वपि जित्तमेव कोपेहि.

อิहि हि जित्तं कुत्तं सुखान्हं मคคผลनिพพานसुขानि आवहति -อิติ.

เทสณาปริโยसाने सो ภิกขุ โสตาปตติผลํ पापुณิ.

อณญेषิ พหู โสตาปนนาทโย อहेสุ.

เทสณา มหาชนสฺส สาทถิกา อโหสิ -อิติ.

อุกกณฐิตภิกขุวตถุ.

---

๔. ภาคินยสงฆกรุขิตตเถรวตถุ.

“ทฺรุงคมฺ อเอกจโร -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เขตวเนน วิหรนฺโต สงฆกรุขิตํ นาม ภิกฺขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระไม่รับผ้าสาฎกที่พระหลานชายถวาย]

สาวตถึยํ กิเรโก กุลปุตฺโต สตถุ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺโต ลทฺฐุปสมฺบโท สงฆกรุขิตตเถโร นาม หุตฺวา กติปาเหนว อรหตฺตํ ปาปฺณิ.

ตสฺส กนิฏฺฐุ ปุตฺตํ ลภิตฺวา เถรสฺส นามํ อกาสิ.

โส ภาคินยสงฆกรุขิตฺโต นาม หุตฺวา วยปฺปตฺโต เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ลทฺฐุปสมฺบโท

อณฺเวยตฺตสฺมี คามการาเม วสฺสํ อุกฺคนฺตฺวา “เอกํ สตฺตหตฺถํ เอกํ อฏฺฐหตฺถํ -อิตฺติ เทว วสฺสาวาสิกสาฎฺเเก ลภิตฺวา

“อฏฺฐหตฺถํ อุกฺขมฺมายสฺส เม ภวิสฺสติ -อิตฺติ สลฺลกเขตฺวา “สตฺตหตฺถํ มยฺหํ ภวิสฺสติ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา -

วุตฺถวสฺโส “อุกฺขมฺมายํ ปสฺสิสฺสสามิ -อิตฺติ อากจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค ปิณฺฑทฺาย จรฺนฺโต อากฺคนฺตฺวา, เถเร วิหารํ อนาคเตยฺเว, วิหารํ ป วิสิตฺวา เถรสฺส ทิวาฏฺฐานํ สมฺมชฺชิตฺวา ปาโททกํ อุกฺกุฏฺฐาเปตฺวา อาสนํ ปณฺญาเปตฺวา อากมนมคฺคํ โอลเอกนฺโต นิสฺสีทิ.

อถสฺส อากมนภาวํ ญตฺวา^๑ ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ปตฺตจิวโร ปฏฺิกคฺเคตฺวา “นิสฺสีทล ฆนฺเต -อิตฺติ เถโร นิสฺสีทาเปตฺวา ตาลวณฺณํ อาทาย วิชิตฺวา ปานียํ ทตฺวา ปาเท โธวิทฺวา ตํ สาฎฺกํ อานेतฺวา ปาทมฺูเล ฐฺูเปตฺวา “ฆนฺเต อิมํ ปริภุชฺช -อิตฺติ วตฺวา วิชยมาโน อฏฺฐาสฺสิ.

อถ นํ เถโร อาท “สงฆกรุขิต มยฺหํ จิวโร ปริปฺุณฺณํ, ตวเมว ปริภุชฺช -อิตฺติ.

“ฆนฺเต มยา ลทฺฐกาลโต ปฏฺฐาย อยํ ตุมหากเมว สลฺลกรุขิตฺโต, ปริโภคํ กโรถ -อิตฺติ.

“โหตุ สงฆกรุขิต, ปริปฺุณฺณํ เม จิวโร, ตวเมว ปริภุชฺช -อิตฺติ.

“ฆนฺเต มา เอวํ กโรถ, ตุมเหหิ ปริภุชฺชเต, มยฺหํ มหปฺพลํ ภวิสฺสติ -อิตฺติ.

[พระหลานชายนึกถึงขรราวาสวิสัย]

อถ นํ ตสฺส ปุณฺปุณฺํ กเถนตสฺสาปิ, เถโร น อิจฺฉิ.

เอวํ โส วิชยมาโน ฐฺูโต ว จินฺเตสิ “อหํ เถรสฺส คิทธิกาเล ภาคินยโย, ปพฺพชิตกาเล สทฺธิวิหาริก,

เอวํปิ มยา สทฺธิ อุกฺขมฺมายํ ปริโภคํ น กาทุกาโม, อิมสฺมี มยา สทฺธิ ปริโภคํ อกรฺนฺเต, ก็ เม สมณภาเวณ, คิหิ ภวิสฺสามิ -อิตฺติ.

อถสฺส เอตทฺโหสิ “ทฺุสฺสนฐฺาปิโย ขรราวาส, กิณฺนุ โข กตฺวา คิทธิภูโต ชิวิสฺสามิ -อิตฺติ.

ตโต จินฺเตสิ “อฏฺฐหตฺถสาฎฺกํ วิกกิณฺตีตฺวา เอกํ เอฬิกํ คณฺหิสฺสามิ, เอฬิกา นาม ชิปฺโป วิชายนฺติ,

สฺวาทํ วิชาตํ วิชาตํ วิกกิณฺตีตฺวา มฺูลํ กริสฺสามิ, มฺูเล พฺุทฺ กตฺวา เอกํ ปชาปตี อานสฺสามิ, สา เอกํ ปุตฺตํ วิชยิสฺสติ, -

อดสส มม มาตุลสส นามํ กตวา จุฬยานเก นิสีทาเปตวา มม ปุตตถจ ภาริยถจ อาทาย มาตุลํ วนทิตุํ อากมิสสามิ,
อากจณนโต อนตฺรามคเค มม ภาริยํ วกขามิ ‘อาเนหิ ตาว เม, ปุตตํ วหิสสามิ นนฺติ,
สา ‘กินฺเต ปุตฺเตน, เอหิ, ยานกํ ปาเชหิติ วตวา ปุตตํ คเหตุวา ‘อหํ เนสสามิ นนฺติ สนฺธาเรตุํ อสฺกโกณฺตี จกฺกปาเท ฉชฺเตสฺสตี, –
อดสส สรีรํ อภิริทิตวา จกฺกํ คมิสฺสตี, อด นํ ‘ตฺวํ มม ปุตตํ เนว มยหํ อทาสี นํ สนฺธาเรตุํ นาสกฺขี^๑, นาสีโตสิ ตยาตี วตวา
ปโตทยภูฏิยา ปิฏฺฐี ปหริสสามิ -อิตฺติ.

[พระเถระถูกพระหลานชายตี]

โส เอวํ จินฺเตนโต ฐุตฺวา วิชยมาโนว เถรสฺส สีลํ ตาลวณฺเณน ปหริ.

เถโร “กินฺนุ โข อหํ สงฆกรุขิตฺเตน สีเส ปหโต -อิตฺติ อุปรฺธาเรนโต เตน จินฺติตฺตจินฺติตํ สพฺพํ ญุตวา
“สงฆกรุขิต มาตุคามสฺส ปหารํ ทาทุํ นาสกฺขิ, เอตถ มหฺลลกตฺเถรสฺส โก โทโส -อิตฺติ อาห.

โส “อโห ญฺโฆมฺหิ, ญาตํ กิร เม อุปรฺชฌาเยน จินฺติตฺตจินฺติตํ, กิ เม สมณภาเวน -อิตฺติ ตาลวณฺเณน ฉชฺเตตฺวา ปลายิตุํ อารทฺโธ.

[พระศาสดาตรัสถามเหตุที่เกิดขึ้น]

อด นํ ทหฺรสามเณรา อนุพนฺธิตฺวา อาทาย สตถุ สนฺติกํ อากมฺิสฺสุ.

สตถา เต ภิกฺขุ ทิสฺวา “กิ ภิกฺขเว อากตฺตถ, เอโก โว ภิกฺขุ ลทฺโธ -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

“อาม ภนฺเต อิมํ ทหฺรํ อุกฺกณฺฐิตฺวา ปลายนฺตํ คเหตุวา ตุมหากํ สนฺติกํ อากตฺมฺห -อิตฺติ.

“เอวํ กิร ภิกฺขุ -อิตฺติ.

“อาม ภนฺเต -อิตฺติ.

“กิมตถํ เต ภิกฺขุ เอวํ ภาริยํ กมฺมํ กตํ? นนฺ ตฺวํ อารทฺทวิริยสฺส เอกสฺส พุทฺธสฺส ปุตฺโต,

มาทิสฺส นาม พุทฺธสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺวา อตฺตานิ ‘โสตาปนฺโน -อิตฺติ วา

‘สกาทาคามิ -อิตฺติ วา ‘อนาคามิ -อิตฺติ วา ‘อรหา -อิตฺติ วา วทาเปตุํ นาสกฺขิ, กิมตถํ เอวํ ภาริยํ กมฺมมกาสิ -อิตฺติ.

“อุกฺกณฺฐิตฺตสมิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“กึการณา อุกฺกณฺฐิตฺตสิ -อิตฺติ.

โส วสฺสวาสิกาสาณฺณกานํ ลทฺททิวสโต ปฏฺฐาย ยาว เถรสฺส ตาลวณฺเณน ปหารา สพฺพํ ตํ ปวตฺตี สตถุ อโรเจตฺวา

“อิมินา การเณน ปลาโตสมิ ภนฺเต -อิตฺติ อาห.

[สำรวมจิตเป็นเหตุให้พ้นเครื่องผูกของมาร]

อถ น สุตถา “เอหิ ภิกขุ, มา จินตยิ, จิตตํ นามเต ฑูเร โหนตปี อารมมณํ สมปฏิจจกชาติกํ,
ราคโธสมโหพนธนา มุจจนตถาย วายมิตฺ วัฏฏติ -อิติ วตวา อิมํ คาลมาห

“ฑูรจคมํ เอกจรี

อสรีรี คุหาสยํ

เย จิตตํ สญญเมสสนติ

โมกขนติ มารพนธนา -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ ฑูรจคมํ -อิติ.

จิตตสส ทิ มกกุสฺสุตตมตตกปี ปุรตถิมาทิทิสภาเคน คมนาคมนํ นาม นตถิ, ฑูเร สนตปี อารมมณํ สมปฏิจจติ -อิติ
ฑูรจคมํ นาม ชาตํ.

สตตถุจจิตตานิ ปน เอกโต กณณิกพพทานิ เอกกขณเณ อุปปชชิตุํ สมตถานิ นาม นตถิ, อุปปตติกาเล เอเกกเมว จิตตํ อุปปชชติ,
ตสมิํ นีรฺุทเธ, ปุน เอเกกเมว อุปปชชติ -อิติ เอกจรี นาม ชาตํ.

จิตตสส สรริสณฺฐานํ วา นีลาทิปกาโร วณณเกโท วา นตถิ -อิติ อสรีรี นาม ชาตํ.

คุหา นาม จตุมหาภูตคุหา, อิทถจ ททยรูปํ นิสสาย ปวตตติ -อิติ คุหาสยํ นาม ชาตํ.

เย จิตตํ -อิติ เย เกจิ ปุริสา วา อิตถิ วา คหฺฐา วา ปพพชิตา วา อนุปปชชนกเกเลสสส อุปปชชิตุํ อเทนตา
สติสมโสมเสน อุปปนฺนเกเลสํ ปชพนฺดา จิตตํ สญญเมสสนติ สญญตํ อวิกชิตตํ กริสสนติ.

โมกขนติ มารพนธนา -อิติ สพเพ เต กิเลสพนธนาภาเวเน มารพนธนสงฆาตา เตภูมิกวภูฏา มุจจิสสนติ -อิติ.

เทสนาปริโยसानเ ภาคินยสงฆกรกขิตตเถโร โสตาปตติผลํ ปาปฺณิ.

อถเยปิ พหุ โสตาปนฺนาทโย ชาตา.

มหาชนสส สาทถิกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

ภาคินยสงฆกรกขิตตเถรวตถุ.

๕. จิตตหตถเถรวตถุ.

“อนวมุจฺจิตตสฺส -อิตฺติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต จิตตหตถเถเรํ นาม อารพฺภ กเถสิ.

[เขาเที่ยวตามโค จนอ่อนเพลีย]

เอโก กิร สาวตถิวาสี กุลปุตฺโต นมฺมโคณํ ปริเยสนฺโต อรณฺญํ ปวิสิตฺวา มชฺฌนตฺติกกาลे โคณํ ทิสฺวา ยูถे วิสฺสชฺชเขตฺวา “อวสฺสํ อยฺยานํ สนฺติเก ออาหารมตฺตํ ลภิสฺสามิ -อิตฺติ ชุပ္ปีปาสาปปีโต วิหารํ ปวิสิตฺวา ภิกฺขุณฺโณ สนฺติเก คณฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตฺตํ อมฺมฺฐาสี.

ตสมฺมึ โข ปน สมเย ภิกฺขุณฺโณ อวการปาทิยํ ภูตฺตาวเสสํ กตฺตํ โหติ.

เต ตํ ฉาตกปปีฬิตํ ทิสฺวา “อิงฺฆ มตฺตํ คเหตุว ภูถฺช -อิตฺติ วทิสฺสุ.

พฺพุทฺธกาลे จ นาม อนนฺกสุปฺพยฺยณฺนํ อฺปฺปชฺชติ.

โส ตโต ยาปนมตฺตํ คเหตุว ภูถฺชิตฺวา ปานียํ ปวิตฺวา หตฺถे โธวิทฺวา ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา

“กึ ภนฺเต อชฺช อยฺยา นิมนฺตนมฺมฺฐานํ อคมฺสฺสุ -อิตฺติ.

“นตฺถิ อฺปฺปาสก, ภิกฺขุ อิมินา ว นินฺหาเรณ นินฺพทฺธํ ลภนฺติ -อิตฺติ.

[เขาบวชเป็นภิกษุ]

โส “มยํ อมฺมฺฐาย สมมฺมฺฐาย รตฺตนิทฺทวํ นินฺพทฺธํ กมฺมํ กโรนฺตปิ เอวํ มธฺรพฺยณฺนกตฺตํ น ลภาม,

อิมเ กิร นินฺพทฺธํ ภูถฺชนฺติ, กึ เม คิหิภาเวณ, ภิกฺขุ ภวิสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา ภิกฺขุ อฺปฺปสงกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ.

อล นํ ภิกฺขุ “สาธฺ อฺปฺปาสก -อิตฺติ ปพฺพาเชสุ.

โส ลทฺธฺรปสมฺบโท สพฺพปการํ วตฺตปฏฺวีตฺตํ อกาสิ.

โส พฺพุทฺธานํ อฺปฺปนเนน ลภสฺสกาเรณ กติปาหจฺเจยฺน ภูถฺสรโร อโหสิ.

[เขาบวชๆ ลึกๆ ถึง ๖ ครั้ง]

ตโต จินฺเตสิ “กึ เม ภิกฺขาเย จริตฺวา ซีวิทฺเวน, คิหิ ภวิสฺสามิ -อิตฺติ.

โส วิพฺภมิตฺวา เคหํ ปาวิสี.

ตสฺส เคเห กมฺมํ กโรนฺตสฺส กติปาเหเนว สริริ มิลาเย.

ตโต “กึ เม อิมินา ทุกฺเขณ, สมฺโณ ภวิสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา ปฺนาคณฺตฺวา ปพฺพชฺช.

โส กติปาหํ วีตฺตินาเมตฺวา ปฺน อุกกณฺฐิตฺวา วิพฺภมิ. ปพฺพชิตฺกาลे ปน ภิกฺขุณฺโณ อฺปฺปการโก อโหสิ.

โส ปุณปี กติปาเหเนว อุกกณฐิตวา “กั เม คิหิภาเวณ, ปพพชิสสามิ -อิติ คนตวา ภิกขุ วนทิตวา ปพพชชั ยาจิ.

อล นั ภิกขุ อุปการวเสน ปุณ ปพพชชยีสสุ, เอว โส ฉกขตตุ ปพพชิตวา อุปพพชชิต.

ตสส ภิกขุ “เอส จิตตวสีโก หุตวา วิจรติ -อิติ “จิตตหตตเถโร -อิติ นามั กรีสสุ.

[ครั้งที่ ๗ เขาเกิดธรรมสังเวช จึงบวชไม่สึก]

ตสเสว อปราปร วิจรณตสเสว, ภริยา คพภินี อโหสิ.

โส สตตเม วาเร อรณญโต กสิภณห์ อาทาย เคหิ คนตวา ภณห์ ฐเปตวา “อตตโน กาสาวุ คณหิสสามิ -อิติ คพภั ปาวิสิ.

ตสมิ ขณ ตสส ภริยา นิพชชิตวา นิททายติ.

ตสสา นิวตถสาฎโก อปคโต. มุขโต ลาลา ปคฆรติ, นาสา ชุรุชรายติ, มุขั วิวภู, ทนต ฆัสติ.”

สา ตสส อุทฐมาตกสรีรั วิย อุปภูฐาสิ.

โส “อนิจจ ทุคฺขั อิทิ, อหิ เอตตคั กาลิ ปพพชิตวา อิมิ นิสสาย ภิกขุภาเว สณฐาตุ นาสกชั -อิติ
กาสาวโกภุญญิ คเหตุวา อุทเร พนธโนโต ว เคหา นิภขมิ.

อลสส อนนตรเคเห ฐิตา สสสุ ตั ตถา คจจมานิ ทิสวา

“อัย ปฏิกกนโต อิทาเนว อรณญโต อาคจจนโต ว กาสาวุ อุทเร พนธิตวา นิภขนโต วิหาราภิมุโข คจจติ, กิณนุ โข -อิติ

เคหิ ปวิสิตวา นิททายมานิ ฐิตริ ปสสิตวา “โส อิมิ ทิสวา วิปปฏิสสารี หุตวา คโต -อิติ ญุตวา ฐิตริ ปทริตวา

“อุฏฐุเทหิ กาพภณณิ, สามิโก เต ตั นิททายมานิ ทิสวา วิปปฏิสสารี หุตวา คโต, นตถิ โส อิตโต ปฏฐาย ตุยหิ -อิติ อาห.

“อเปหิ อเปหิ อมม, กุโต ตสส คมนิ, กติปาเหเนว ปุณ อาคมิสสติ -อิติ.

โสปี “อนิจจ ทุคฺขั -อิติ วตวา คจจนโต คจจนโต ว โสตาปตติผลิ ปาปุณิ.

โส คนตวา ภิกขุ วนทิตวา ปพพชชั ยาจิ.

“น สกชิสสามิ มยิ ตั ปพพชชตุ, กุโต ตุยหิ สมณภาโว, สตถก นิสาทน ปาสาณสทิส ตว สีส -อิติ.

“ภนเต อิทานิ มั ออนุกมปาย เอกวาริ ปพพชชเถ -อิติ.

เต ตั อุปการวเสน ปพพชชยีสสุ.

[บรรลुพระอรหัตแล้วถูกหาว่าพูดไม่จริง]

โส กติปาเหเนว สห ปฐิสสมิทาหิ อรหตตุ ปาปุณิ.

เตปี ตั อาหิสสุ “อาวุโส จิตตหตถ, ตว คมนสมยิ ตวเมว ชาเนยยาสิ, อิมสมิ เต วาเร จิรายิติ -อิติ.

[กิลเสทำผู้มีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ให้เศร้าหมองได้]

อถกทิวสํ ภิกขุ ถํ สมฺมจฺญาเปสฺสุ “ภาริยา วติเม อาวุโส กิลเสสา นาม,
เอวรूप อรหตฺตูปนิสัยสมปนฺโน กุลปฺตฺโต กิลเสสสิ อาลฺลิตฺ สตต วาเร คิหิ หุตฺวา สตต วาเร ปพฺพชิตฺ -อิตฺติ.

สตถา เตสํ กถาปวตฺตี สุตฺวา ตํขณานูรूपेณ คมเนน ธมฺมสภํ คนฺตฺวา พุทฺธาสนเน นิสินฺโน
“กาย นุตถ ภิกขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนา -อิตฺติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต,
“เอวเมว ภิกขเว กิลเสสา นาม ภาริยา, สเจ เอเต รุปิโน หุตฺวา กตถจि ปกฺขิปิตุํ สกฺกา ภาเวยฺย,
จกฺกวาลํ อติสมฺพารํ, พุทฺหมโลโก อตินิจฺโก, โอกาโส เนสํ น ภาเวยฺย,
มาทิสฺปิ นามเต ปญฺญาสมปนฺนํ ปุริสาชานะยฺย อาโลเลนฺติ,
อวเสเสสุ กา กถา, อหฺลหิ อชฺตมฺนาหิมตฺตํ วรฺกโจรฺกํ” กุณฺฐกฺุทฺทาลญจ นิสฺสาย ฉ วาเร ปพฺพชิตฺวา อุปฺพพฺพชิตฺพุทฺโ -อิตฺติ.

“กทา ภาเน -อิตฺติ.

“สุณฺนิสฺสถ ภิกขเว -อิตฺติ.

“อาม ภาเน -อิตฺติ.

“เตนหิ สุณฺนาถ -อิตฺติ อตฺตํ อหฺริ

[เรื่องบัณฑิตจบเห่]

อตีเต, พาราณสียํ พุทฺหมทตฺเต รชชํ กาเรนฺเต, กุทฺทาลปญฺชิตฺ นาม พาทริกปพฺพชชํ ปพฺพชิตฺวา อญฺญ มาเส หิมวเนเต วสิตฺวา,
วสฺสารตตสมเย จ ภูมียา ดินฺตฺาย, “เคเห เม อชฺตมฺนาหิมตฺโต วรฺกโจรฺโก จ กุณฺฐกฺุทฺทาลโก จ อตถิ, วรฺกโจรฺกพิชํ มา นสฺสิ -อิตฺติ
อุปฺพพฺพชิตฺวา เอกญฺญานํ กุทฺทาเลน กสิตฺวา ตํ พิชํ วปิตฺวา วตี กตฺวา ปกฺกกาเล อชฺตริตฺวา นานิมตฺตํ พิชํ ฐเปตฺวา เสสํ ชาทฺติ.

โส “กิ เมทานิ เคเห, ปุณ อญฺญมาเส ปพฺพชิสฺสามิ -อิตฺติ นิภขมิตฺวา ปพฺพชิตฺ.

อิมินา ว นีหาเรน นานิมตฺตํ วรฺกโจรฺกญจ กุณฺฐกฺุทฺทาลญจ นิสฺสาย สตต วาเร คิหิ หุตฺวา สตต วาเร ปพฺพชิตฺวา
สตตเม ปน วาเร จินฺเตสิ “อหํ สตต วาเร อิมํ กุณฺฐกฺุทฺทาลํ นิสฺสาย คิหิ หุตฺวา ปพฺพชิตฺ, กตถจิเทว นํ ฉชฺเตสฺสามิ -อิตฺติ.

โส คจฺจคตฺริ คนฺตฺวา “ปติตฺตญฺญานํ ปสฺสนฺโต โอตริตฺวา คณฺเหยฺย, ยถาสฺส ปติตฺตญฺญานํ น ปสฺสามิ ตถา นํ ฉชฺเตสฺสามิ -อิตฺติ
จินฺเตตฺวา นานิมตฺตํ พิชํ ปีโลติกาเย พนฺธิตฺวา ปีโลติกํ กุทฺทาลมฺเล พนฺธิตฺวา กุทฺทาลํ อคฺคทณฺชเก คเหตฺวา คจฺจคตฺริเร ฐิตฺ
อกฺขินิ นิภมิเลตฺวา อุปฺริสฺเส ติกฺขตฺตํ อวชฺชิตฺวา คจฺจคย ชิปิตฺวา นีวตฺติตฺวา โอลเกตฺวา ปติตฺตญฺญานํ อทิสฺวา
“ชิตํ เม, ชิตํ เม -อิตฺติ ติกฺขตฺตํ สทฺทมกาสิ.

ตสฺมิ ขณ พาราณสี ราชา ปจฺจนตํ วุปฺสมตฺวา อาคนฺตฺวา นทิตฺเร ขนฺธาวารํ นีวาเสตฺวา
นทานตฺถาย นทิตฺ โอตินฺโณ ตํ สทฺทํ อสฺโสสิ.

ราชุนญจ นาม “ชิตํ เม, ชิตํ เม -อิตฺติ สทฺโท อมฺนาไป โหติ.

โส ตสส สนนตักั คนตวา “อหิ อิทานิ อมิตตมททหน กตวา ‘ชิตั เมติ อาคโต, ตวั ปน ‘ชิตั เม ชิตั เมติ วิรวสิ, กิ นามेतั -อิติ ปุจฉิ.

กุกุททาลปนณชิตโต “ตวั พาทิเรเก โจเร ชินิ, ตยา ชิตั ปุน อชิตเมว โหติ,
มยา ปน อชณตติโก โลกโจโร ชิตโต, โส ปุน มั น ชินิสสติ, ตสเสว ชโย สารุ -อิติ วตวา อิมั คากมาห

“น ตั ชิตั สารุ ชิตั   ยั ชิตั อวชียติ
ตั โข ชิตั สารุ ชิตั   ยั ชิตั นาวชียติ -อิติ.”^๑

ตัชนเียว คงคั โอลิเกนโต อาโปกลิณั นิพพตเตตวา อธิคตวิเสโส อากาเส ปลลงเกน นิสสิทิ.

ราชา มหาปุริสสส ฐมมกั สุตวา วนทิตวา ปพพชชั ยาจิตวา สทธี พลกาเยน ปพพชิ.

โยชนมตตา ปริสา อโหสิ.

อโปโรปี สามนตราชา ตสส ปพพชิตกาวั สุตวา “ตสส รชชั คณหิสสามิ -อิติ อาคนตวา ตถา สมิทุณั นครั สุนญั ทิสวา
“เอวรूपิ นครั ฉชเทตวา ปพพชนโต ราชา น โอรเก ฐาเน ปพพชิสสติ, มยาปี ปพพชิตุ วฏฐติ -อิติ จินเตตวา
ตตถ คนตวา มหาปุริสั ออุปสงกมิตวา ปพพชชั ยาจิตวา สปริโส ปพพชิ.

เอเตเนว นิหาเรน สตต ราชาโน ปพพชิสสุ.

สตตโยชนิโก อสสโม อโหสิ.

สตต ราชาโน โภเค ฉชเทตวา เอตตักั ชนั คเหตุวา ปพพชิสสุ.

มหาปุริโส พรหมจริยวาสั วสิตวา พรหมโลกูปโค อโหสิ.

สตถา อิมั ฐมมเทสนั อahrtิตวา “อหิ ภิกขเว ตทา กุกุททาลปนณชิตโต อโหสิ.”^๒ กิเลสา นามเต เอวั ภาริยา -อิติ อาท.

จิตตหตถตเถรวตถุ.

---

๑ ชุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

๒ สึ. ม. ยุ. อโหสิ.

๖. อารทวิปสสภิกขุวตถุ.

“กุมภูปม -อิติ อิมม ฆมมเทสนัน สตถา สวตถิยัม วิหรนโต อารทวิปสสเก ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกขุ ๕๐๐ รูปอยู่ในไพโรสนท์]

สวตถิยัม กิร ปญจสตา ภิกขุ สตถุ สนติเก ยาว อรหตตวา กมมภูฐานัน คเหตุวา “สมณธम्मํ กริสสาม -อิติ โยชนสตมคคัม คนตวา เอกัม มหาคามัม อคมัสสุ.

อถ เน มนุสสา ทิสวา ปญญตตาสเนสุ นิสิตาเปตวา ปณิเตหิ ยาคูอาทิตี ปริวิสิตวา “กถถ ภาเน คจจถ -อิติ ปุจจิตวา,
“ยถาฆาสุกภูฐานัน -อิติ วุตเต, “ภาเน อิมม เตมาส อิวะ วสถ, มยปี ตุมหากัม สนติเก สรเณสุ ปติภูฐานย สีสานิ รกขิสสาม -อิติ
ยาจิตวา เตส อธิวาสนัม วิทิตวา “อวิทุเร ฐาเน มหนโต ว วนสนนโห อตถิ, เอตถ วสถ ภาเน -อิติ วตวา อุกโยเชสุ.

เต ภิกขุ ตัม วนสนนัม ปริวิสิสุ.

[เทวดาทำอุบายหลอนภิกขุ]

ตสมิ วนสนนเ อธิวตถา เทวดา “สีลวโนโต อยยา อิมม วนสนนัม อนุปปตตวา,
อยุตตัม โข ปน อมหากัม, อยเยสุ อิวะ วสนเตสุ, ปุตตภาตีกัม” คเหตุวา รุกเข อภิรุยห วสิตุ -อิติ โอตริตวา ภูมियัม นิสิติตวา จินตยีสสุ
“อโยยา อิมสมิ ฐาเน อชเชกรตตี วสิตวา อทธา เสว คมิสสนติ -อิติ.

ภิกขุปี ปุนทิวเส อนโตคาเม ปิณทาย จริตวา ปุน ตเมว วนสนนัม อากมัสสุ.

เทวดา “ภิกขุสงฆเ สุวตถนาเย เกนจิ นิมนตโต ภาวิสสติ ตสมมา ปุน อากจจติ, อชช คมนัน น ภาวิสสติ, เสว คมิสสนติ มถญเ -อิติ
อิมินา อุกปาเยน อทตมมาสมตตัม ภูมियเมว อจจิสสุ.

ตโต จินตยีสสุ “ภทนต์วา อิมม เตมาส อิวะ มถญเ วสิสนนติ, อิวะ โข ปน วสนเตสุ อมหากัม รุกเข อภิรุยหิตวา นิสิติตูปิ อยุตตัม,
เตมาส ปุตตภาตีกเ คเหตุวา ภูมियัม นิสิตินภูฐานานปิ อมหากัม ทุกขานิ, กิณจิกถวา อิมเ ภิกขุ ปลาเปตุ วภูจติ -อิติ.

ตา เตสุ เตสุ รตติภูฐานทิวาภูฐานเสุ เจว จงกมนโกภีสสุ จ ฉินนีสานิ กพนธานิ ทสเสตุ อมนุสสสททญจ สวาเวตุ อารภีสสุ.

ภิกขุณัม ชิปิตกาสาทโย โรคา ปวตตีสสุ.

เต อถญมถญม “ตยห อวูโส กิ รุชชติ, ตยห กิ รุชชติ -อิติ ปุจจิตวา “มยหัม ชิปิตโรโค, มยหัม กาสเ -อิติ วตวา
“อวูโส อหัม อชช จงกมนโกภีสสุ ฉินนีสีส อททส, อหัม รตติภูฐานเ กพนธัม อททส, อหัม ทิวาภูฐานเ อมนุสสสททห อสโสสิ,
ปวิวชเชตพพุตตกมิมิ ฐานัม, อมหากัม อิวะ อฆาสุกัม โหติ, สตถุ สนติกัม คมิสสาม -อิติ.

เต นิกขมิตวา อนุปปพเพน สตถุ สนติกัม คนตวา วนทิตวา เอกมณตัม นิสิตีสสุ.

[พระศาสดาประทานอาวูธ]

ธอ เน สตุถา อาห “กั ภิกขเว ตสมั ฐาเน วสิตุํ น สกขิสสธ -อิติ.

“อาม ภนเต, อมหากั ตสมั ฐาเน วสนตานิ เอวรูปานิ เภรวารมณานิ อุปภูตฺถุหนติ, เตน เอวรูปั อผาสุกั โหติ,
เตน มยั ‘วชเขตพพยุตตกมิตั ฐานนติ ตั ฉชเขตตวา ตุมหากั สนตีกั อาคตา -อิติ.

“ภิกขเว ตตเถว ตุมหากั คนตุํ วฏฺฏมิติ -อิติ.

“น สกกา ภนเต -อิติ.

“ภิกขเว ตุมเห อาวูธั อคเหตุวา คตา, อิทานิ อาวูธั คเหตุวา คจจธ -อิติ.

“กตราวูธั ภนเต -อิติ.

สตุถา “อหั โว อาวูธั ทสสามิ, มยา ทินฺนาวูธั คเหตุวา คจจธ -อิติ วตฺวา

“กรณียมตถกฺสเลน

ยนตุํ สนตุํ ปทั อภิสเมจจ

สกโก อฺชฺช จ สฺหฺชฺช จ

สฺวโจ จสส มฺหฺม อนติมานิ -อิติ

สกลั เมตตสุตตุํ^๑ กเถตวา “ภิกขเว อิมั ตุมเห พหิ วิหารสส วสนนฺชโต ปฏฺฐาย สชฌายนฺตา อนฺโตวิหารั ปวิเสยยาถ -อิติ
อฺยโยเชสิ.

เต สตุถารั วนทิตฺวา นิกขมิตฺวา อนฺนุพฺพเพน ตั วสนนฺชํ ปตฺวา พหิวิหारे คณสชฌายั สชฌายมานาว วสนนฺชํ ปวิสึสุ.

[เทวดากลับได้เมตตาจิต]

สกลวสนนฺชเท เทวตา เมตตจิตตุํ ปฏฺฐิติตฺวา เตสั ปจฺจุคฺคณนั กตฺวา ปตตจิวรปฏฺฐิตฺถุหนนั อापฺจฺจิสฺสุ, คตตสมฺพาหนนั อापฺจฺจิสฺสุ,
เตสั ตตถ ตตถ อารกฺขั สฺสวึหิตั กรึสุ, จกฺกธฺปนั^๒ วिय สนนินฺนินา อหฺสึ.

กตถจิ อมฺนุสฺสสทฺโท นาม นาโหสิ.

เตสั ภิกฺขุณฺนั จิตตุํ เอกคฺคั โหติ.^๓

เต รตติฏฺฐานทิวาฏฺฐานสฺสุ นินฺนินา วิปสฺสนาย จิตตุํ โอตಾರೆตฺวา อตตนิ ขยวยั ปฏฺฐเปตฺวา

“อຍั อตตภาโว นาม ภิกฺขชนตเถน อถาวรตเถน กฺุลาถาชนสทิสฺโส -อิติ วิปสฺสนนั วชฺฌมยึสุ.

๑ ชฺ. พุ. ๒๕/๑๓.

๒ สึ. ปกฺกธฺปนั.

๓ ย. อโหสิ.

[พระสัมมาสัมพุทธเจ้าศาสดากำชัย]

สมมาสมพุทโธ คนธกุฎิโย นิสินโนว เตสํ วิปัสสนาย อารทภาวํ ญตวา เต ภิกขุ อามนเตตวา^๑

“เอวเมว ภิกขเว, อโย อตตภาโว นาม ภิกขชนตเถน อถารตเถน กุลาภาชนสทิสเ อา -อติ วตวา

โธภาสํ ปริตวา โยชนสเต ฐิตูปิ เตสํ อภิมุখে นิสินโน วีย ฉพพณณรสมิโย วิสสชเชตวา ทิสสมาเนน รูปเณ อิมํ คากมาห

“กุมภูปมํ กายมิมํ วิทิตวา

นครูปมํ จิตตมิมํ ฤเกตวา^๒

โยเธธ มารํ ปณญาฐเณ

ชิตถจ รกเข อนิเวสนเณ สียา -อติ.

[แก้อรธ]

ตตถ กุมภูปมํ -อติ อพลพพพลตเถน อนทธรนียตาย ตาวากาลิกตเถน อิมํ เกสาทิสสมุหสงฆาตํ กายํ กุมภูปมํ
กุลาภาชนสทิสเ วิทิตวา.

นครูปมํ จิตตมิมํ ฤเกตวา -อติ นคร์ นาม พหิทธา ธิรํ โหติ คมภีรปริชํ ปาการปริกชิตตํ ทวารภุฏฐาลกยุดตํ

อนโต สุวิภตตํ วิถิจตูกกสิงฆากกสมปนนํ อนตธาปนํ

“ตํ วิลุมปิสสาม -อติ พหิทธา โจธา อาคนตวา ปวิสิตํ อสกโกณฑา ปพพตํ อาสชช ปฎิหตา วีย คจจณนติ

เอวเมว ปณตโต กุลปุตโต อตตโน วิปัสสนาจิตตํ ธิรํ นครสทิสเ กตวา ฤเกตวา นคเร ฐิตเ

เอกโตธธาธา ثنا นานปภาเรน อาฐเณ โจรคณํ วีย วิปัสสนามเยน จ อริยมคคเมเยน จ ปณญาฐเณ

ตํ ตํ มคคชาณํ กิเลสํ ปฎิพาหนโต ตํ กิเลสमारํ โยเธธ ปหเรย -อติ อตโธ.

ชิตถจ รกเข -อติ ชิตํ อุปปาทิตํ ตรณวิปัสสนํ อาवासสปายอตุสปายโกชนสปายปคคสปาย ธรรมสสวนสปายาทีน

อาเสวนโต อนตรนตธา สมาเป็นตี สมาเป็นชิตวา ตโต ฐฐฐาย สุตจจิตเตน สงฆาเร สมนสนโต รกเขย.

อนิเวสนเณ สียา -อติ อนาลโย ภเวย.

ยธา นาม โยโธ สงคามสเเส พลโกฏฐกํ กตวา อमितเตหิ สทธี ยุชณนโต ฉาโต วา ปปาสีโต วา หุตวา

สนนาเห สติเล อาฐเ วา ปติเต พลโกฏฐกํ ปวิสิตวา วิสสมิตวา ภุชชิตวา ปวิตวา สนนยหิตวา อาฐเ คเหตุวา ปุน นิภมิตวา

ยุชณนโต ปรเสนํ มททติ อชิตํ ชินาติ ชิตํ รกชติ

โส หิ สเจ พลโกฏฐเก เอวํ วิสสมนโต ตํ อสสาเทนโต อจเจยย รชชํ ปหตถคตํ กเรย

เอวเมว ภิกขุ ปฎิหารุ ตรณวิปัสสนํ ปุนปุนํ สมาเป็นตี สมาเป็นชิตวา ตโต ฐฐฐาย

สุทจจิตเตน สงฆาเร สมนสนโต รกชิตํ สกโกติ อุตตริมคคปฎิลาเณน กิเลสमारํ ชินาติ

สเจ ปน โส สมาเป็นตีเมว อสสาเทหิ สุตจจิตเตน ปุนปุนํ สงฆาเร น สมนสติ.

มคคผลปฎิเวรํ กาทุนํ สกโกติ ตสมา รกชิตพพพุดตํ รกชนโต อนิเวสนเณ สียา สมาเป็นตี นิเวสนํ กตวา ตตถ น นิเวเสย

อาลยํ น กเรย -อติ อตโธ.

๑ ส. ม. ย. อามนเตสิ.

๒ ส. ม. ย. ฐเปตวา.

“ตุมเห เอวํ กโรธ -อิติ เอวํ สตถา เตสํ ภิกขุณํ ฌมมํ เทเสสิ.

เทสนาวसानะ ปญจสตา ภิกขุ นิสินนฐฐาเน นิสินนา ว สห ปฐิสสมภิทาหิ อรหตตํ ปตวา
ตถาคตสส สุวณฺณวณฺณํ สรீรํ วณฺเณนตา โถเมนตา วนฺทนฺตา ว อากจฺฉิสฺ -อิติ.

อารทวิปัสสกภิกขุวัตถุ.

---

๗. ปุติคตตติสสเถรวตถุ.

“อจิรวตถุ กายโย -อติ อิมม ฆมมเทสนน สตถา สาวตถิย วิหรนโต ปุติคตตติสสเถโร อารพภ กเถสิ.

[พระเถระกายเน่า]

เอโก กิร สาวตถิวาสี กุลปุตโต สตถุ สนตเถ ฆมมถน สุตวา สาสเน อูร ทตวา ปพพชิตโต ลทฐุปสมบโท ติสสเถโร นาม อโหสิ.

คจจนเต คจจนเต กาล, ตสส สรีเร โรโค อุทปาติ.

สาสปรตติโย ปิพกา อฏฐหีส.

ตา อนุปุพเพน มุคคมตตา กายายมตตา โกลฐิมตตา อามลคมตตา เพลุมตตา หุตวา ปภิชชิส.

สกลสรริ อิททาวฉิท อโหสิ.

“ปุติคตตติสสเถโรเตวสส นาม อุทปาติ.

อถสส อปรภาเค อฏฐนิ ภิชชิส.

โส อปปฏิชคคิโย อโหสิ.

นิवासปรูปน ปุพพโลहितมกขิต ชาลปฐสทิส อโหสิ.

สทธีวาทิกาทย ปปฏิชคคิตุ อสกโกนตา ฉทพยีส.

โส อนาโถ หุตวา นิปชช.

[พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]

พุทธานถจ นาม เทว วาเร โลกโวลอกน อวิชิต โหติ

ปจจสกเถ โลก โวลอกนตา จกกวามพุมขวภูมิต ปฏฐาย คนธกภูมิมข ญาณ กตวา โอลอกนติ

สาย โอลอกนตา คนธกภูมิต ปฏฐาย พาทิรามิมข ญาณ กตวา โอลอกนติ.

ตสมิ ปน สมเย ภควโต ญาณชาลสส อนโต ปุติคตตติสสเถโร ปญญาย.

สตถา ติสสสส ภิกขุโน อรหตตสส อุปนิสสย ทิสวา “อโย สทธีวาทิกาทิ ฉทพิตโต, อิทานิสส ม ฐเปตวา อถญ ปฐิสสรณ นตถิ -อติ

คนธกภูมิต นิคมิตวา วิหารจาริก จรมาโน วีย อคคิสาล คนตวา อุกขลี ไรวิตวา อุทก ทตวา อุทอน อโรเปตวา

อุทกสส ตตตภาว อากมยมาโน อคคิสาลายเมว อฏฐาสิ, ตตตภาว ชาเนตวา คนตวา ติสสภิกขุโน นิปนนมถจกโกฏฐิ คณหิ.

ตทา ภิกขุ “อเปถ ฆนเต, มย คณหิสสาม -อติ มถจก คเหตุวา อคคิสาล อานยีส.

สตถา อมพณก ออาหาราเปตวา อุณโหนก อาสัญจิตวา เตหิ ภิกขุหิ ตสส ปารูปน คาหาเปตวา

อุณโหนเคน มททาเปตวา อาตเป วิสสชชาเปสิ.

อถสส สนตเถ รฐตวา ตํ สรริํ อุณโททเกณ เตเมตวา ตสส สรริํ ฆสิตวา นหาเปสิ.

ตสส นห่านปรีโยसानะ ปารุปนํ สุกุชิต.

อถ นํ ตํ นิวาสาเปตวา นิตถกาสาวิ อุกเกณ มททาเปตวา อาตเป วิสสชชาเปสิ.

อถสส คตเต อุกเก ฉินนมตเต, ตํ สุกุชิต.

โส เอกํ กาสาวํ นิวาเสตวา เอกํ ปารุปีตวา สลลหุทสรโร เอกคคจิตโต หุตวา มถจเก นิตชชิต.

สตถา ตสส อุตสิสเส รฐตวา “ภิกขุ อัยํ ตว กาโย อเปตวิญญาโณ นีรูปกาโร หุตวา กลิงครํ วย ปฐวียํ สยิสสตี -อิตี วตวา อิมํ คากมาห

“อจิริํ วตยํ กาโย   ปฐวียํ อธิเสสตี
อุทเท อเปตวิญญาโณ   นีรตถํว กลิงครํ -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตถ อจิริํ วต -อิตี ภิกขุ น จีรสเสวายํ กาโย ปฐวียํ อธิเสสตี, อิมิสสา ปกตีสยเนน สยิตาย ปฐวียา อูปริ สยิสสตี.

อุทเท -อิตี อปวิทโธ อปคตวิญญาณตาย ตจจโณ หุตวา เสสตี -อิตี ทสเสตี.

ยถากิ? นีรตถํว กลิงครํ -อิตี นีรูปการํ นีรตถกํ ภูทฐชนนํ วย.

ทพพสมการตถิกา ทิ มนุสสา อธณญํ ปวิสิตวา อุกุํ อุกุสธณฐาเนน วงกํ วงกสธณฐาเนน ฉินทิตวา ทพพสมการํ คณหนตี,
อวเสสํ ปน สุตริธจ ปุตติกถจ อสารกถจ คณฐิกษาทถจ ฉินทิตวา ตตถเว ฉทเทหนตี,
อถญเย ทพพสมการตถิกา อาคนตวา ตํ คเหตุวา อากงชนตา นาม นตถิ,
ตํ โอลเกตวา อตตโน อูปการกเมว คณหนตี, อิตริํ ปฐวีกตเมว โทติ,
ตํ ปน เตน เตน อูปาเยน มถจปฏิปาทกํ วา ปาทกฐลิกํ วา ผลกปฐกํ วา กาคุํ สกกาปิ ภาเวย
อิมสมิ ปน อตตภาเว ทวตตีสาย โภทฐาเสสุ เอกภโทฐาโสปี มถจปฏิปาทกาทิวเสน วา อถญเยน วา อูปการมเชน
คยหุปโค นาม นตถิ, เกวสํ นีรตถํว กลิงครํ, อัยํ กาโย อปคตวิญญาโณ กติปาหเสว ปฐวียํ เสสตี -อิตี.

[พระพุทธรเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]

เทสนาวาสาเน ปุติคตตติสสเถโร สห ปฐิสมภิทาหิ อรหตตํ ปาปุนิ.

อถญเยปี พหุ โสตาปนนาทโย อเหตุ.

เถโรปี อรหตตํ ปตวา ปรีนิพพายี.

สตถา ตสส สรริํกัจจํ การาเปตวา ธาตุโย คเหตุวา เจตยํ การาเปสิ.

ภิกขุ สตถารุ ปุจฉิสฺส “ภนเต ปุติคตตติสสเถโร กุหิ นิพพตโต -อิตติ.

“ปรินิพพุโต ภิกขเว -อิตติ.

“ภนเต เอวรूपสฺส อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺนสฺส ภิกขุโน กิการณา คตฺตํ ปุติกํ ชาตํ, กิการณา อญฺ्ञิณี ภินฺนานิ,
กิมสฺส การณํ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยภาวํ ปตฺตํ -อิตติ.

“ภิกขเว สพฺพเมตํ เอตสฺส อตตนา กตมฺเมน นิพพตฺตํ -อิตติ.

“กั ปน เตน ภนเต กตํ -อิตติ.

“เตนหิ ภิกขเว สุณฺณถ -อิตติ อตีตํ อาหริ

[บุพพกรรมของพระติสสะ]

อัย กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล สาकुณิโก หุตฺวา พหุ สกุณฺเณ วธิตฺวา อีสฺสรชนํ อุปฺภุจฺฐหิ, เตสํ ทินฺนาวเสเส วิกกิณฺณาติ
“วิกิณฺณาเวเสสา มาเรตฺวา ฐูปิตา ปุติกา ภวิสฺสนติ -อิตติ

ยถา อุปฺปตฺติตุนํ สกโกณฺติ, ตถา เตสํ ชงฺฆญฺ्ञิณี จ ปกฺขญฺ्ञิณี จ ภินฺทิตฺวา ราสี กตฺวา ฐูเปสิ.

เต ปุณฺทิวเส วิกกิณฺณาติ.

อติพฺพหฺนํ ลทฺธกาเล อตตโน อตถาย ปจาเปสิ.

ตสฺส เอกทิวสํ รสโฆชนํ ปกฺเก, เอโก ชีณาสโว ปิณฺฑชาย จรฺนโต ตสฺส เคหทฺวารे อญฺ्ञาสี.

โส เถรํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา “มยา พหุ ปาณา มาริตา”, อโยโย จ เม เคหทฺวารे ฐฺูโต, อนฺโตเคเห จ รสโฆชนํ สวิชฺชติ,
ปิณฺฑชปาตมสฺส ทสฺสามิ -อิตติ ตสฺส ปตฺตํ อาทาย ปุเรตฺวา รสปิณฺฑชปาตํ ทตฺวา เถรํ ปญฺจปติญฺ्ञุจฺเจเตน วนฺทิตฺวา

“ภนเต ตุมฺहेหิ ทิญฺ्ञุจฺเจตฺตมฺสฺส มตฺถกํ ปาปุณฺเณยฺยํ -อิตติ อาห.

เถโร “เอวํ โหตุ -อิตติ อนฺโมทหนํ อกาสิ.

[ประมวลผลกรรม]

ภิกขเว ตทา ติสฺสสฺส กตมฺมวเสเนว เอตํ ติสฺสสฺส นิปฺพนนํ,

สกุณฺณํ อญฺ्ञิเกพฺพนิสฺสนฺเทเนว ติสฺสสฺส คตฺตํ ปุติกํ ชาตํ อญฺ्ञิณี จ ภินฺนานิ,

---

ชีณาสวสฺส รสปิณฺฑชปาตทานนิสฺสนฺเทเนว อรหตฺตํ ปตฺโต -อิตติ.

ปุติคตตติสสเถรวตถุ.

---

๘. นนทโคपालกวดตุ.

“ทีโส ทีส -อติ อิม ฆมมเทสน สตุธา โกสลชนปะเท วิหรนโต นนทโคपालก อารพภ กเถสิ.

[นายันทะหลบลหสิกรราชัย]

สาวตถิย กิร อนาถปิณฑิกสส คหปติโน นนโท นาม โคपालโก โคยถุ รกขติ อทโธ มหัทธโน มหาโกโค.

โส กิร, ยถา เกณีย ชฎิลो ปพพชิตเวเสน, เอว โคपालกตเตน ราชปิลั ปริหรนโต อตตโน กุญมพ รกขติ.

โส กาลานุกาลั ปยจโครเส อาทาย อนาถปิณฑิกสส สนตีกั อากนตวา สตุถารั ปสสตี ฆมม สุนาติ
อตตโน วสนนฐานัน อากมนตถาย สตุถารั ยาจติ.

[พระศาสดาไปโปรดนายันทะ]

สตุธา ตสส ญาณปริปากั อากมยมาโน อากนตวา^๑ ตสส ปริกุกภาวั ญตวา เอกทิวสั มหาภิกขุสงขปริวุโต
จาริกั จรนโต มคคา โอกุกมม ตสส วสนนฐานานาสนเน อญญตรสมิ รุกขมุเล นิสสิ.

นนโท สตุถ สนตีกั คนตวา^๒ วนทิตวา ปฐิสนถารั กตวา สตุถารั นิมนเตตวา

สตุตทาหุ พุทธูปมุขสส ภิกขุสงขสส ปณิถั ปยจโครสทานั อทาสี.

สตุตเม ทิวเส สตุธา อนูโมทนั กตวา ทานกถาทีเกทหิ อญปุพพิถั กเถสิ.

กถาปริโยसानะ นนทโคपालโก โสตาปตติผละ ปติญญาย สตุถ ปตตั คเหตุวา สตุถารั อญคจจนโต ทูริ คนตวา

“ติญญู อุปาสก -อติ นีวตติยมาโน วนทิตวา นีวตติ.

อถ นั เอโก ลุทธโก วิชณิตวา มาเรสิ.

[พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายันทะถูกฆ่า]

ปจจโต อากจจนตา ภิกขุ ทีสวา คนตวา สตุถารั อาหังสุ

“นนโท ฆนเต โคपालโก ตุมหากั อีชาคตตตา มหาทานั ทตวา อญคนตวา นีวตตนโต มาริโต,

สเจ ตุมเห นาคจฉิสสธ, นาสส มรณั อภวิสส -อติ.

[จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำความฉิบหายให้ยิ่งกว่าเหตุใดๆ]

สตุธา “ภิกขเว มยิ อากเตปี อนาคเตปี, ตสส จตสโส ทีสา จตสโส อญทีสา คจจนตสสาปี มรณโต มุจจนุปาโย นาม นตถิ,

ยั ที เนว โจรา น เจริโน กโรนติ, ตั อิมสั สตุตทานั อนโต ปวตตั มิจฉาปณิหิตั จิตตเมว กโรติ -อติ วตวา อิม คากมาห

“ทีโส ทีส ยนตัม กยิรา

เวรี วา ปน เจริณั

๑ ม. อคนตวา.

๒ ส. ย. อากนตวา.

มิจฉาปณิหิต จิตตํ

ปาปิโย นํ ตโต กรเ -อิตี.

[แก้บรรณ]

ตตถ ทิส ทิส -อิตี โจโร โจโร.

ทิสวา -อิตี ปาฐเสโส.

ยนตํ กยิรา -อิตี ยนตํ ตสส อนนยพยสนํ กรเยย. พุติยปเทปี เอสเว นโย.

อิทํ วุตตํ โหติ

“เอโก เอกสส มิตตพพภิโจโร ปุตตพารเขตตวตถุคโคมทิสาทิสู อปรชมนโต ยสส อปรชมตี ตปี ตเถว อตตนิ อปรชมนตํ โจโร ทิสวา
เวรี วา ปน เกนจิเทว การณน พนธเวรี เวรี ทิสวา

อตตโน กกขพตาย ทารุณตาย ยํ ตสส อนนยพยสนํ กรเยย, ปุตตพาร วา ตสส ปิเพยย เขตตาทินี วา นาสะยย,

ชีวิตา วา ปน นํ โวโรเปยย

ทสสุ อกุสลกมมปเถสุ มิจฉาฐปิตตตา มิจฉาปณิหิต จิตตํ ปาปิโย นํ ตโต กรเ ตํ ปุริสํ ตโต การณโต ปาปตรํ กรเยย

วุตตปกาโร ทิ ทิส วา เวรี วา ทิสสส วา เวรีโน วา อิมสมิเยว อตตภาเว ทุกขํ วา อูปปาเทยย ชีวิตกขยํ วา กรเยย

อิทํ ปน อกุสลกมมปเถสุ มิจฉาฐปิต จิตตํ ทิฏฐูปิ ฐมเม อนนยพยสนํ ปาเปตี อตตภาวสสเสสุปี จตุสุ อปาเยสุ ชีปีตวา

สีสํ อุกชิปีตุ น เทติ -อิตี.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทินี ปตตวา.

มหาชนสส สาทติกา เทสนา ซาตา.

อุปาสเคน ปน ฆวนตเร กตํ กम्मํ ภิกขุทึ น ปุจฉิตํ, ตสมา สตถาราน น กถิตํ -อิตี.

นนทโคपालกวดถ.

๙. โสเรยยตเถรวตถุ.

“น ตั มาตา ปิตา กยิร -อติ อิมั ฐมมเทสนั สตถา โสเรยยนคเร สมุญฺหิตุ สวตถิยั นิฏฐาเปสิ.

[เศรษฐีบุตรกลับเพศเป็นหญิงแล้วหลบหนี]

สมมาสมพุทเธ สวตถิยั วิหรนเต, โสเรยยนคเร โสเรยเสฏฐิปุตโต เอเคน สหายเคน สหุธิ สุขยานเก นิสิติตวา
มหนเตน ปริวารเณ นทานตถาย นครา นิกุมมิ.

ตสมิ ขเณ มหากจจายนตเถโร โสเรยยนคเร ปิณฑาย ปวิสิตุกาโม พหิณคเร สงฆาญิ ปารุปติ.

เถรสส จ สุวณฺณวณฺณิ สริริ.

โสเรยเสฏฐิปุตโต ตั ทิสวา จินเตสิ

“อโห วต, อัย เถโร มม ภริยา ภเวยย, มม วา ภริยาย สริรวณฺโณ เอตสส สริรวณฺโณ วिय ภเวยย -อติ.

ตสส จินติตมตเตเวว ปุริสลิงคั อนตรธายิ, อิตถิลิงคั ปาตุโรหสิ.

โส ลชชมาโน ยานกา อโรยห ปลาโย.

ปริชโน ตั อสยชานนโต “กิเมตฺ, กิเมตฺ -อติ อาห.

สาปิ ตกกสิลคคั ปฏิปชช.

[พวกเพื่อนและพ่อแม่ออกติดตามแต่ไม่พบ]

สหายโกปิสสา อิตโต จิตโต จ วิจิริตวาปิ นาททส.

สพเพ นหายิตวา เคหิ อคัมสุ

“กั เสฏฐิปุตโต -อติ วุตเต, “นหัตวา อาคโต ภวิสสตีติ มณฺญิมหา -อติ วทิสู.

อถสส มาตาปิตโร ตตถ ตตถ ปริเยสิตวา อปสสนตา โรทิตวา ปริเทวิตวา “มโต ภวิสสตี -อติ มตคภตตํ อทิสู.

[นางเดินตามพวกเกวียนไปเมืองตักกสิลา]

สา เอกิ ตกกสิลคามิสตถวาทิ ทิสวา ยานกั ปจจโต ปจจโต อนุพนธิ.

อถ นั มนุสสา ทิสวา “อมหากั ยานกสส ปจจโต ปจจโต อากจจสิ, มยิ ‘กสเสสา ทาริกาติ ตั น ชานาม -อติ วทิสู.

“สามิ ตุมเห อตตโน ยานกั ปาเชถ, อหิ ปทสา คมิสสามิ -อติ คจจณตี คจจณตี องคฺคฺลิมุทฺทิกิ ทตวา

เอกสมิ ยานเก โอภาสั กาเรสิ.

[ได้เป็นภริยาของลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น]

มนุสฺสา จินตยีสฺส “ตถกสิณนคเร อมหากํ เสฏฺฐิปุตฺตสฺส ภริยา นตฺถิ, มยํ ตสฺส อาจิกฺขิสฺสาม, มหาปณฺณากาโร โน ภวิสฺสติ -อิตฺติ.

เต คนฺตวา “สามิ อมเหหิ ตุมหากํ อิตฺถีรตนํ อานีตํ -อิตฺติ.

โส สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อตฺตโน วยานุรูปํ อภิรุปํ ปาสาทิกํ ทิสฺวา อุปฺปนฺนสิเนโห อตฺตโน เคเห อกาสิ.

[ชายอาจกลับเป็นหญิง และหญิงอาจกลับเป็นชายได้]

ปุริสา หิ อิตฺถิโย อิตฺถิโย วา ปุริสา อภูตปุพฺพา นาม นตฺถิ.

ปุริสา หิ ปฺรสฺส ทาเรสุ อติจริตฺวา กาลํ กตฺวา พฺหุณี วสฺสตสฺสทสฺसानิ นิรเย ปจิตฺวา

มนุสฺสชาติ อากฺจนฺตา อตฺตภาวสฺเต อิตฺถีภาวํ อาปชฺชนฺติ.

อานนฺตเถโรปิ กปฺปสฺตสฺสปุริตปารมี อริยสาวโก สํสาเร สํสรนฺโต เอกสฺมี อตฺตภาเว กมฺมารกุลे นิพฺพตฺโต

ปฺรทารกมฺมํ กตฺวา นิรเย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน จุฑทสฺสุ อตฺตภาเวสุ ปุริสฺส ปาทปฺริจาริกา อิตฺถิ อโหสิ,

สฺตตฺส อตฺตภาเวสุ วิชฺุทฺธณํ ปาปุณฺนิ.

อิตฺถิโย ปน ทานาพินิ ปุณฺณานิ กตฺวา อิตฺถีภาเว ฉนฺทํ วิราเชตฺวา “อิทํ โน ปุณฺญํ ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิลาภาย สํวตฺตตุ -อิตฺติ

จิตฺตํ อธิภฺรฺวทิตฺวา กาลํ กตฺวา ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิภนฺติ.

ปติเทวตา หุตฺวา สามิสฺมาปฏิปตฺติวเสนาปิ ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิภนฺเตว.

ออยฺยจฺ เสฏฺฐิปุตฺโต เถเร อโยนิโส จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว อิตฺถีภาวํ ปฏฺฐิภิ.

[นางคลอดบุตร]

ตถกสิลาโย เสฏฺฐิปุตฺเตน สพฺธิ สํวสมนฺวาย ปนฺสฺสา กุจฺฉิยํ คพฺโภ ปติภฺรฺวทิสฺสิ.

สา ทสฺมาสจฺจเยน ปุตฺตํ ลภิตฺวา ตสฺส ปทฺสา คมนกาเล อปรปี ปุตฺตํ ปฏฺฐิภิ.

เอวมฺสฺสา “กุจฺฉิยํ วุตฺถา เทว ปุตฺตา อเหสุ, โสเรยฺยนคเร ตํ ปฏฺฐิจฺจ นิพฺพตฺตา เทวติ จตฺตาโร ปุตฺตา อเหสุ.

[นางได้พบกับเพื่อนเก่า แล้วเล่าเรื่องให้ฟัง]

ตสฺมี กाले โสเรยฺยนคโรโต โย ตสฺสา สหายโก เสฏฺฐิปุตฺโต โส ปญฺจหิ สกฺกฺสฺเตหิ ตถกสิลํ คนฺตฺวา สุขฺยานเก นิสินฺโน

นคฺรํ ปาวิสฺสิ.

อถ นํ सा อุปริปาสาทเล वातपानं विवริत्वा अन्तरव्रीथिं ओलोकयमाना स्मिता तिस्रवा तं सवधानित्वा

ทาสี เปเสตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา มหาตเล นิสิตาเปตฺวา มหนฺตํ สกฺการสมฺมานํ อกาสิ.

อถ นํ सो आह “गृहे तु वीते पुपुषे अमहेहि न त्तिष्ठपुपुषा, अथ ज पन नो मन्तं सकारं क्रोसि, खानासि तु व अमहे -อิตฺติ.

“อาม สามิ, ชานามิ, นนุ ตุมเห โสเรยยนครวาสิน -อิติ.

“อาม ภทเท -อิติ.

สา มาตาปิตฺตนถจ ภริยาย จ ปุตฺตานถจ อโรคภาวํ ปุจฺฉิ.

อิตโร “อาม ภทเท, อโรคา -อิติ วตฺวา “อมม ชานาสิ ตวํ เอเต -อิติ อาห.

“อาม สามิ, ชานามิ, เตสํ เอโก ปุตฺโต อตฺถิ, โส กหํ -อิติ.

“ภทเท เอตํ มา กเถสิ, มยํ เตน สหสิ เอกทิวสํ สุขยานเก นิสิติตฺวา นหายิตุํ นิกฺขนตา, เนวสส คตี ชานาม, อิตโต จิตโต จ วิจฺจิตฺวา ตํ อทิสฺวา มาตาปิตฺตุนํ อารอยิมหา, เตปิสฺส โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา เปตกิจจํ กรีสฺสุ -อิติ.

“อหํ โส สามิ -อิติ.

“อเปหิ ภทเท, ก็ กเถสิ, มยหํ สหายโก เทวกุมารो วिय โสภติ, เอโส ปุริโส -อิติ.

“โหตุ สามิ, อหํ โส -อิติ.

อถ นํ “อิหํ ก็ นาม -อิติ.

“ตํทิวสนเต อโย มหากจฺจายนตเถโร ทิฏฺฐุ -อิติ.

“อาม ทิฏฺฐุ -อิติ.

“อหํ ออยยํ มหากจฺจายนตเถโร โอลเเกตฺวา

‘อโห วต อยํ วา เถโร มม ภริยา ภเวยฺย, เอตสฺส วา สรฺรฺวณฺโณ วिय มม ภริยาย สรฺรฺวณฺโณ ภเวยฺยาติ จินฺเตสฺสิ, จินฺติตกฺขณฺเวยว ปุริสลิงคํ อนฺตรธาเย, อิตถิลิงคํ ปาตุภาวิ,

อถาหํ ลชฺชชย กสฺสจิจ วตฺตุํ อสกกฺกณฺฑิตฺวา ตโต ปลายิตฺวา อีชาคตา สามิ -อิติ.

“อโห เต ภาริยํ กम्मํ กตํ, กสมมา มยหํ นาจิกฺขิ, อปิจ ปน เต เถโร ชมาปีโต -อิติ.

“น ชมาปีโต สามิ, ชานาสิ ปน ตวํ ‘กหํ เถโร -อิติ.

“อิมเมว นครํ อุปนีสาย วิหฺรติ -อิติ.

“สเจ ปิณฺฑชย จรฺนโต อีชาคจฺเจยฺย, อหํ มม อยฺยสฺส ภิกฺขาหารํ ทเทยฺยามิ -อิติ.

“เตนหิ สีสํ สกฺการํ กโรหิ, อมหากํ ออยยํ ชมาเปสฺสาม -อิติ.

[นางขอขมาพระมหากัจจายนเถระ]

โส เถรสฺส วสนฺภูฏานํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสินฺโน “ภนฺเต เสว มยหํ ภิกฺขํ คณฺหถ -อิติ อาห.

“นनु ตวํ เสฏฺฐิปปุตฺต อากนฺตุโกสิ -อิติ.

“ภนฺเต มา อมหากั อคฺนตฺถภาวํ ปุจฺฉณ, เสว เม ภิกฺขุ คณฺหถ -อิติ.

เถโร อธิวาเสสิ.

เคเหปี เถรสฺส มหาสกฺกาโร ปฏฺยตฺโต.

เถโร ปุณฺทิวเส ตํ เคหทวารํ อคฺมาสิ.

อถ นํ นิสฺสาเปตฺวา ปณฺเฑน อาหาเรณ ปรีวีสิตฺวา เสฏฺฐิปุตฺโต ตํ อิตถึ คเหตุวา เถรสฺส ปาทมฺมุเล นิปฺชชาเปตฺวา
“ภนฺเต มยฺหํ สหายิกาย ขมถ -อิติ อาห.

“กิเมตํ -อิติ

“อัย ภนฺเต ปุพฺเพ มยฺหํ ปิยสหายโก หุตฺวา ตุมฺเห โอลฺเกตฺวา เอวํ นาม จินฺเตสิ,
อถสฺส ปุริสลิงคํ อนุตฺตรชาโย, อิตถิลิงคํ ปาตุภฺว, ขมถ ภนฺเต -อิติ.

“เตนหิ อุกฺกฺขฺหถ, ขมามิ โว อหํ -อิติ.

[เขากลับทเป็นชาย แล้วบวชได้บรรลุอรหัตผล]

เถเรณ “ขมามิ -อิติ วุตฺตมตฺเตเยว, อิตถิลิงคํ อนุตฺตรชาโย. ปุริสลิงคํ ปาตุภฺว.

ปุริสลิงเค ปาตุภฺตมตฺเตเยว, ตํ ตกฺกสิลาเย เสฏฺฐิปุตฺโต อาห

“สมฺม สหายิก อิมเ ทเว ทารกา ตว กุจฺฉิยํ วุตฺตตฺตา มํ ปฏฺยจฺจ นิพฺพตฺตตฺตา อุกฺกนฺนํปิ โน ปุตฺตาเอว,
อิเชว วสิสฺสาม, มา อุกฺกณฺฐํ -อิติ.

“สมฺม อหํ ‘เอเกน อตฺตภาเวณ ปฐฺมํ ปุริโส หุตฺวา ปุณฺ อิตถึภาวํ ปตฺวา ปุณฺ ปุริโส ชาโตติ วิปการปปตฺโต
ปฐฺมํ มํ ปฏฺยจฺจ เทว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา, อิทานิ เม กุจฺฉิตฺเต เทว นิกฺขนฺตา -

---

‘สฺวหา เอเกนตฺตภาเวณ วิปการํ ปตฺวา ปุณฺ เคเห วสิสฺสามิตฺติ สยฺญํ มา กริ, อหํ มม อยฺยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิ,
อิมเ เทว ทารกา ตว ภารา โหนฺตุ, อิมสฺสุ มา ปมฺชชฺ -อิติ วตฺวา ปุตฺเต ปริจฺจุมฺพิตฺวา ปริมฺชชิตฺวา ปิตุํ นิยฺยาเทตฺวา
นิกฺขมิตฺวา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺ.

เถโรปี ตํ ปพฺพาเซตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา คณฺหิตฺวาว จาริกถฺจรมานโน อนุกฺกเมณ สวตถึ อคฺมาสิ.

ตสฺส “โสเรยยตเถโร -อิติ นามํ อโหสิ.

ชนปทฺวาสิโน ตํ ปวตฺตี ญตฺวา สงฺขุมิตฺวา โกตฺถลชาตา อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสุ “เอวํ กิริ ภนฺเต -อิติ.

“อามาวุโส -อิติ.

“ภนฺเต เอวรूपิ การณํ นาม โหติ, ตุมฺหากํ กิริ กุจฺฉิยํ เทว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา, ตุมฺเห ปฏฺยจฺจ เทว ชาตา,
เตสํ โว กตฺเรสุ พลวสิเนโห โหติ -อิติ.

“กุจฉิยํ วุตถเกสุ อาวุโส -อิติ.

อาคตาคตา นิพพชฺช ตเถว ปุจฺจนฺติ.

เถโร “กุจฉิยํ วุตถเกสุเยว สีเนโห พลวา -อิติ ปุณฺณปุณฺณ กเถนโต หรายมาโน เอโกว นิสีหติ เอโก ว ติภฺฐติ.

โส เอวํ เอกตตฺตฺตฺต อตฺตภาเว ขยวํ ปุณฺณเปตฺวา สห ปุณฺณสมภิกขาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

อถ นํ อาคตาคตา ปุจฺจนฺติ “ภนฺเต เอวํ กิร นามาโหสิ -อิติ.

“อาม อาวุโส -อิติ.

“กตเรสุ วั สีเนโห พลวา -อิติ.

“มยฺหํ กตถจิ สีเนโห นาม นตฺถิ -อิติ.

ภิกขุ “อโย อญฺตํ กเถติ, ปุริมทิวเสสุ ‘กุจฉิยํ วุตถปุตฺเตสุ สีเนโห พลวาติ วตฺวา อิทานิ ‘มยฺหํ กตถจิ สีเนโห นตฺถิติ วทติ, อญฺญํ พยากรโรติ ภนฺเต -อิติ สตถารํ อาหํสุ.

[จิตที่ตั้งไว้ชอบดียิ่งกว่าเหตุใดๆ]

สตถา “น ภิกขเว มยฺหํ ปุตฺโต อญฺญํ พยากรโรติ,

มม ปุตฺตสส สมมาปณฺนิตฺเตน จิตฺเตน มคฺคทสฺสนํ” ติภฺฐกาลโต ปุณฺณาย น กตถจิ สีเนโห ชาโต,

ยํ สมปตฺตี เนว มาตา น ปิตา ทาตุํ สกโกติ, ตํ อิมเสํ สตตานํ อพฺภนฺตเร ปวตฺตํ จิตฺตเมว เทติ -อิติ วตฺวา อิมํ คาถมาท

“น ตํ มาตา ปิตา กยิรา

อญฺญเว วาปิจ ญฺาตกา

สมมาปณฺนิตํ จิตฺตํ

เสยฺยโส นํ ตโต กเร -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ น ตํ -อิติ ตํ การณํ เนว มาตา กรยฺเย น ปิตา น อญฺญเว ญฺาตกา.

“สมมาปณฺนิตํ -อิติ ทสฺสุ กุสลกมฺมปถेषุ สมมาฐฺฐปิตตฺตา สมมาปณฺนิตํ.

เสยฺยโส นํ ตโต กเร -อิติ. ตโต การณโต เสยฺยโส นํ วรตฺตรํ อุตฺตริตฺตรํ กรยฺเย กโรติ -อิติ อตฺโถ.

มาตาปิตโร หิ ปุตฺตานํ ธนํ ทพฺพมานา เอกสมฺมียเว อตฺตภาเว กมฺมํ อทฺตวา สุเขน ชีวิตปวตฺตนํ ธนํ ทาตุํ สกโกณฺติ,

วิสาขาย มาตาปิตโรปิ ตวามหฺตฺตนา มหาโภาคา ตสฺสา เอกสมฺมียเว อตฺตภาเว สุเขน ชีวิตกปฺปนํ ธนํ อทฺสุ,

จตุสฺส ปน ทีเปสฺสุ จกฺกวตฺตสิริ ทาตุํ สมตถา มาตาปิตโร นาม ปุตฺตานํ นตฺถิ,

ปเคว ทิพฺพสมปตฺตี วา ปฐฺมชฺฌานาติสมปตฺตี วา, โลกุตฺตรสมปตฺติทาเน กถา นตฺถิ.

สมมาปณฺนิตํ ปน จิตฺตํ สพฺพมเปตํ สมปตฺตี ทาตุํ สกโกติ, เตน วุตฺตํ “เสยฺยโส นํ ตโต กเร -อิติ.

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปตฺตา.

เทศนา มหาชนสูส สาทฎิกา ซาตาติ.

โสเรยยตเถรวตฺถุ.

จิตตวคฺควณณา นิฏฐิตา.

ตติโย วคฺโค.
